



SUOMEN PARTIKKELIMUODOT.

Yliopistollinen väitöskirja,

jonka

Suomen Keisarillisen Aleksanterin-Yliopiston
Filosofisen tiedekunnan suostumuksella

julkisesti tarkastettavaksi esittää

Arvid Genetz,

Filosofian tohtori,

*Historiallis-kielitieteellisessä oppialissa, 24 p. Syyskuuta 1890,
t. a. e. p.*

SOOMEN-PARTIKKELIINNOT

Yhdistösten viikkokirje

Seuran Kirjallisen-Aikakauslehti

1890. N:o 1.

Lehden päätoimittaja

Arvid Oksanen

Helsingissä,

Suomal. Kirjallis. Seuran kirjapainossa,

1890.

August Ahlqvist'in

muistoksi.



Alkulause.

Siitä on nyt kulunut melkein puolitoista vuosikymmentä, kun kirjoitin edellisiä väitöskirjojani, joilla luulen tuoneeni uudemman fonetiikin Suomen yliopistoon ja foneettiseman katsantotavan suomen kielitieteeseen. Ainakin olivat nämät asiat täällä siihen aikaan vielä niin outoja, että eräs silloinen kielitieteen pylväs yliopistossamme kuuluu ensimmäisen väitöskirjani johdosta sanoneen: „Kyllähän täällä on kielitiedettä ennenkin harjoitettu, mutta ei ole vielä kuultu puhuttavan äännefysiologiasta“. Eikä kummakaan. Sillä silloin olivat semmoiset nimet kuin Sievers, Techmer, Sweet, Storm y. m. meillä melkein tuntemattomat ja fonetiikki oli vasta puhkeamaisillaan nykyiseen kukoistukseensa eikä vielä ollut saanut nykyistä nimeäkään. Nyt on tämä tieteenhaara kaikissa maissa edustettuna ja on siihen määrään varmistunut ja kaikkiin kielitieteen aloihin vaikuttanut, että sen tunteminen on jokaiselle nykyajan kielimiehelle välttämätön. — Äännekköjen tarkemman tuntemisen tuloksena on se varovaisuus, jolla yleensä nykyään tehdään päätelmiä kielihistoriallisissa asioissa, niin ett'ei mitään poikkeuksia äännelaeista myönnetä. Ja tämän kannan seurauksena on taas — koska kuitenkin kielten elämässä huomataan paljon muutoksia tapahtuneen, joita ei voi ankarien äännelakien avulla selittää — analogistinen katsantotapa, joka olettaa, että Kieletär, kielen luonnollisen ja säännöllisen muuntumisen rinnalla, synnyttää uusia muotoja toisten, tavallisten muotojen mallin mukaan. Analogiamuotoja huomasi tosin

jo Ahlqvist suomen kielessä ja Wiedemann Virossa; ja minäkin, esim. todistaessani että monikon 1 ja 2 persoonan päätteet imperfekteissa ovat ennen alkaneet lyhyellä konsonantilla, oletin että pitkä *mm* ja *tt* ovat niihin tulleet preesensin analogiian mukaan; mutta vasta etevän unkarilaisen kielentutkijan Simonyin tutkimus analogiian vaikutuksesta madjarin kielessä käänsi suuremmassa määrässä huomioni näihin ilmiöihin.

Tietysti tämä kulunut aika, jota sitä paitse olen, osaksi yliopiston antamien matkarahojen kautta, saattanut käyttää tarkemmin tutustuakseni kaikkiin suomalais-ugrilaisiin kielisiin ja kansoihin, on suuressa määrässä laventanut näköalaani ja muuttanut kielitieteellistä kantaani. Luonnollista olisi siis ollut, että olisin tätä väitöskirjaa varten valinnut aineen entiseltä alaltani, yhteissuomen äänneopista, täydentääkseni ja oikaistakseni edellisiä tutkimuksiani ja päätelmiäni, esim. vokaalisoinnun, konsonantinheikennyksen ja soinnillisten kerakkeiden (*b:n, d:n, g:n, z:n, ž:n*) iästä sekä valaistakseni yhteissuomalaisten kielten keskinäistä sukulaisuutta, jonka suhteen jo koulukieliopissani (1881) olen hylännyt Sjögren'in kahtia-jaon h ä m ä läisiin ja karjalaisiin. Mutta tätä varten olisi minun ollut matkustaminen kumminkin vepsän, viron ja liivin äännesekoja omin korvin tarkastamaan, josta kuitenkin äsken mainitut kaukaisemmat matkat ja myös virkatoimet ovat minua estäneet. Nominiooppiin en katsonut tarpeelliseksi ryhtyä, kun meillä on Ahlqvist'in „Suomen kielen rakennus“, joka toistaiseksi täyttäneen tarpeen.

Suomen verbien johto-opin olen minä jo koulukieliopiani varten tutkinut tarkemmin kuin kukaan ennen minua, ja Budenz on sen suorittanut vertaavalta suomalais-ugrilaiselta kannalta teoksessaan „Az ugor nyelvek összehasonlító alaktana“. Verbien taivutusopista luulin taas Ahlqvist'illa olleen enemmän valmista kuin mitä hänen jälkeenjääneissä käsikirjoituksissaan näkyy olevan, ja sitä paitsi olen minä jo edellisissä teoksissani valaissut tätä suomen kieliopin osaa, m. m. keksimällä preesensin merkin (*-ka, -k*, aspiratsiooni), jonka jo olin tehnyt koulukieliopinkin omaksi, kun entinen

oppilaani Setälä otti sen uudestaan esittäöksensä ja suomalais-ugrilaiseksi todistaaksensa väitöskirjassansa „Zur Geschichte der Tempus- und Modusstambildung in den finnisch-ugrischen Sprachen“. Osaksi vaikutti tietysti tämäkin runsasaineinen ja kielitieteen nykyisellä kannalla oleva teos, että mainitulta kielioopin alalta oli minun silmissäni lempi langennut.

Luulin siis parhaiten hyödyttäväni suomen kielitiedettä tutkimalla partikkeleitamme ja valitsinkin kolmatta vuotta sitten tämän aineen, vaikk'en saattanut siitä toivoa suuria yleisiä lopputuloksia ja vaikka tiesin, kuinka monihaarainen se on, ja kuinka paljon raakaa uutisviljelijän työtä siinä oli tehtävänä, kun edelliset tutkijat olivat sitä vain ohi mennessä koskettelleet. Ensiksi oli tietysti Lönnrot'in suuri sanakirja tarkoin läpikäytävä ja siitä poimittava kaikki, mitä suinkin saattoi partikkeliksi lukea. Saadakseni mahdollisuuden mukaan hänen esittämänsä sanat todistetuiksi ja täydennetyiksi sekä eri muotojen maantieteellisen alan määrättyksi otin sitten kaikista painetuista ja painamattomista murteentutkimuksista, jotka suinkin käsiini sain, ynnä niihin kuuluvista kielennäytteistä, mitä aineeseen kuului. Siten saadut muistoonpanot, lähes parikymmentä tuhatta luvultaan, järjestin grammatillisten kategorioiden ja suomen muoto-opin tähän asti saavutetun kannan mukaan teokseni ensimmäiseksi osaksi, siirtäen toiseen osaan kaikki päätelmät, jotka näyttivät tarvitsevan enempiä selvitystä ja todistusta. Toista osaa varten kokosin taas muutamia tuhansia muistoonpanoja yhteissuomen eri kieliä esittävistä teoksista sekä rupe- sin asettelemaan eri aloilta saamiani muotoja rinnakkain, jota tehdessäni ilokseni huomasin niiden ryhmittyvän yhteen ja selviävän paremmin, kuin alussa olin toivonutkaan, sekä voivani tehdä muutamia johtopäätöksiä, jotka salvavat jotenkin syvälle suomen muoto-oppiin. Muita suomalais-ugrilaisia kieliä pidin myöskin tarpeen mukaan tässä toisessa osassa silmällä. Tämä kahtia-jako helpottaa luullakseni suurem- määrässä yleiskatsausta suomen partikkeleista, jos kohta sen johdosta löytyy kohtia, joissa toinen osa näyttää sotivan

ensimmäistä vastaan; todellista ristiriitaisuutta ei toivottavasti kuitenkaan ole.

Sukukielten äänteiden merkitsemistapa on tässä teoksessa semmoinen, jommoiseksi se yleensä viime aikoina on kielitieteessämme muodostunut, eikä siitä liene muuta sanottavaa, kuin että olen tasoitellut eri tutkijain eri kirjoitustapoja, käyttäen esim. *ā*:ta *aa*:n asemesta *č*:tä *č*:n sijasta j. n. e. Wiedemannin *o*:n sijaan olen liivin kielessä kirjoittanut, Setälän tiedonantoa noudattaen, ensitavussa *i*, seuraavissa *o* (= matala *e*).

Lopuksi tulee minun kiittää kaikkia niitä, jotka ovat antaneet kokoelmiansa tai käsikirjoituksiansa minulle käytettäväksi ja joista erittäin mainitsen Kotikielen Seuran, maisterit A. W. Forsman'in, E. E. Ekman'in, J. Nummelin'in, T. Lehtisen, M. Varosen ja ylioppilas S. Nyman'in.

Helsingissä 13 p. Syysk. 1890.

Tekijä.

Ensimmäinen osa.

Suomen partikkelien esitys.

1. Partikkelit, s. o. kaikki semmoiset sanat, jotka muotonsa tai merkityksensä taikka molempien puolesta poikkeavat kielen sanojen kahdesta muusta pääryhmästä, nomineista ja verbeistä, vaikka ovatkin todistettavasti näistä syntyneet, jaamme vanhan tavan mukaan neljään lajiin: adverbeihin, jotka määräävät verbejä, adjektiiveja tai toisia adverbeja paikan, ajan, tilan eli aseman, tavan, syyn, määrän tai jonkin muun seikan suhteen; postpositiooneihin ja prepositiooneihin, jotka yhdessä jonkin substantiivin tai substantiivina käytetyn sanan kanssa määräävät verbejä paikan, suunnan, ajan, tavan, syyn y. m. suhteen; konjunktsiooneihin, jotka yhdistävät lauseita tai lauseenosia; ja interjektsiooneihin, joita kieli käyttää ulkopuolella varsinaista lauserakennusta tunteiden ja mielipiteiden ilmaisemista, vakuuttamista, kehottamista, tervehtimistä, kutsumista tai häätämistä tai yleensä puhuttelemista ja äänteiden tai liikkeiden kuvaamista varten. Nämä partikkelilajit eivät kuitenkaan aivan jyrkään rajoitu toisistaan; löytyy näet sanoja, jotka ovat kahden lajin välimailla, ja toisia, joita käytetään milloin yhden milloin toisen tai kolmannen lajin virassa, samoin

kuin monessa tapauksessa on vaikea tai mahdoton tarkkaan erottaa partikkeleitaikin nomineista tai verbeistä.

Seuraavassa esityksessä pidämme etupäässä silmällä partikkelien muotoa.

A. Adverbit.

1. Adverbiset lauseparret.

2. Ennen kuin ryhdymme varsinaisten adverbien esittämiseen, otamme puheeksi adverbiset lauseparret, joita Suomen kielessä, niin kuin muissakin kielissä, on lukematon joukko. Niissä ilmestyy kaksi tai joskus useampiakin eri sanoja adverbien verosta käytettyinä määrättyissä muodoissa ja usein heikontuneessa, himmentyneessä tai muuten muuntuneessa merkityksessä. Tämöisten lauselmien kirjoitustapa on vielä horjuvainen: usein niihin kuuluvat sanat yhdistetään, usein ne jätetään erilleen; johdonmukaisuuden vuoksi käytämme seuraavassa jälkimmäistä tapaa.

3. Joskus on kokonainen lause vaipunut adverbiksi, esim. *kuka, ken* l. *mikä tiesi* (myös *kukaties, kenties, tiesi, tiennee*); *näet sä, näät sen* (myös *näet*); *müü tiijä* (Pälkj.) mene tiedä, *kenties*; *missä, millon puuttu* (Pälkj.) m., m. tahansa.

Tavallisempia ovat elliptiset lauseet, joista finiittinen verbimuoto puuttuu, esim. *ani moini* (juuri semmoinen:) yhtä kaikki; *ei aikaakaan, niin*; *en* (et, ei j. n. e.) *muuta kuin, en kuin* l. *en muuta*; *mit ei*; *mitäs siitä* l. *tästä ollakaan* (saduissa); *yks kaks*; *yhtä kaikki* l. *yksi k.* Tähän kuuluvat myös lauseparret, joissa on n. s. abso-luuttinen nominatiivi abverbiaalin kanssa, esim. *suu se-lällensä, pää kallellaan* y. m.

4. Usein esiintyy adverbisesti kaksi kopulatiivi- tai harvoin disjunktiivi-suhteessa olevaa sanaa; semmoisina saattaa olla:

a) Kaksi rinnastettua substantiivina, tavallisesti instruktiivissa, esim. *ehdon tahdon* (Pälkän., Noorm., Hallik.), *illoin aamuin, mielen kielen l. mielin kielin, hädin tuskin l. töin t., kynsin hampain, perin juurin l. perin pohjin, suin päin* (Pälkän.), *syksyin kevään, ääriin vierin* bräddfull; joskus muissa sijoissa, esim. *iät aiat* (K.-Lohj.) alinomaa, *päätti pahkaa* (Pälkän.) l. *p. solkaa* hufvudstupa, med ens, (jo) *aikaa päiviä för länge sedan, juurta määrää oupphörigen, vyötä päivää* (Kem., pro: *yötä p.*); *ristiin rauhaan i kors och tvärs, työllä (ja) tuskalla = töin tuskin.*

b) Kaksi rinnastettua II inf:n instruktiivia, esim. *mennen tullen, kiljuin parkuin l. kirkuin p., yleten paraten* rikligt, ymnigt; *eläin palain* (Kyr.) med all gevalt.

c) Kaksi rinnastettua adverbina, esim. *pitkin (ja) poikin; edes (ja) taas l. edes takaisin, etti takasi* (Lap., pro: *etiä takaisin*); *jul(u)k-jürk* (Pälkj.); *yhdä' toisa'* (Jurv.) yhdelle ja toiselle taholle; *äijä vähä* (Nurm., Pälkj., Parikk.) jonkun verran, vähin, jotenkin; tavallisempia ovat demonstratiivi-adverbien yhdistykset, esim. *siellä tiiällä l. tuolla tiiällä, silloin tällöin, niin (ja) näin l. noin näin.*

Tähän kuuluvat myöskin indefiniittiset adverbit, jotka ovat syntyneet relatiivisesta ja interrogatiivisesta (harvoin demonstratiivisesta) tai kahdesta interrogatiivisesta adverbista; esim. *jossa kussa, josta kusta, johon kuhnun, jonne kunne; jolloin kulloin l. j. silloin; join kuin l. joten kuten, jommin kummin; — missä kussa* (Pälkj.) någonstädes, här och där, *milloin kulloin då och då, miten kuten på något sätt, så godt man kan.*

5. Joskus pannaan merkityksen vahvistamiseksi sama adverbi kahdesti, esim. *taas taas alt efter litet, med ens; vähin vähin* (Parkan.) vähin erin; tavallisem-

min käytetään kuitenkin saman vartalon kahta eri muotoa perätysten, esim. *perä perää* (Pälkän.) *perättäin, rinta rinnoin bröst mot bröst, vierä vieressä* (J. Aho, Rautatie) *aivan vierekkäin; nokka nokin, pääty päin, suuta suin jämt och jämt, utan mellangift; toisa' toisin* (Jurv.) *edes taas; aika ajoin, a. ajottaisin; paikka paikoin; hätä hütää, hätä hütään l. h. hädin; pika pikaa* (Laih., Kyr.), *pian piaista* (Kyr.) *l. pian pikaa helt hastigt; pisin pitkin längs-ät; tämän tästäin* (Koill.-Sat.) *l. tuo tuostakin vähä väliä, (ei) sen siitään* (Pälkj.) *(icke) därefter, dess vidare; kyllin kyllä* (Kit.); *uusi uudelta; kahden kahtenaan l. k. kahtuuttansa; ajalta aikaa i rättan tid; mieliltä l. mieliten mielin med flit; myötä myösin, m. möisin* (Pälkj.), *m. möisiään, myösin myötäsin med allone; tuiki tuikki helt och hållet, mangrant, suotta suoviten l. s. suoveti; kohta kohtamatta just nu. Luonnonäänisiä ovat esim. lonkon lonkon haltande, holin holin; hutin hutia fjäskande, hyrin hyriä surrande, höpin höpiä mumlande, hörin hörää surrande, hötin hötiä utan betänkande, julin julia gält, jyryn jyriä dånande, krapin krapia skramlande, smattrande.*

6. Edelliselle ryhmälle sukua ovat kaksoissanat; ne ovat syntyneet siten, että adverbi on toistettu yhden tai useamman äänteen muuntamalla, jommoisesta menetystavasta tavataan etenkin kansanrunoudessa esimerkkejä nominien ja verbienkin alalla, niinkuin *ihveniä ahvenia, viitiseikse vaatiseikse*. Tämöisten kaksoissanojen osat ovat tavallisesti *-in-*, *-n-* tai *-is-*päätteisiä (vert. interjektsiooneja) ja kuvaavat itse ääntenvaihdoksellaan sekasortoa, epävakaisuutta, hajanaisuutta taikka vain luonnonääniä.

a) Tavallisesti vaihtelevat ensi tavuun vokaalit:

i—a, esim. *kilin kalin kling klang, kimmän kammin upp och ned, kipin kapin helt hastigt, kiukaa kaukaa; klipin klapin klappande; liipin laapin, liivin laavin, lipin lapin huller om buller; liirun laarun, lirun larun lappi; listin lastin tillpyntade med krimskrams; miikin maakin hoprördt; nirin narin = nurin n.; nitin natin, nitturissa*

naturissa om hvart annat; *prüsin praasin* l. *riisin raasin* huller om buller; *ripin rapin* hit och dit; *ristin rastin*, *ristiin rastiin* l. *risti rastin*; *viipin vaapin* utan ordning, på må få, *viskin vaskin* kringströdt, *viuhin vauhin* hvinande; — *kliksis klaksis* klickande, *riuskis rauskis* kritsch kratsch, *viippis vaappis* slängandes;

i—o, esim. *kipa kopaa* brådiskande, *siki soki* l. *sikin sokin* l. *siki sokin* om hvartannat; *silki solkin* härs och tvärs;

i—ü, esim. *viirin vüürin* i många buker;

o—a, esim. *roiskin raiskin* stänkvis; — *klompsis klampsis* smällande, ovigt, *klonkkis klankkis* ovigt, *loksis laksis* klapprande;

u—a, esim. *huiskin haiskin*, *hujan hajan*, *husin hasin* huller om buller; *huurin haarin* utan sammanhang; *juurin jaarin* l. *juurten jaarten* omständligen, *kuvan kaavan* med njuggan nöd; *mukin makin* öfver ända, *muksin maksin* kors o. tvärs, *mullin mallin*, *nurin narin* upp- o. nedvänt; *mukkelis makkelis*; *suutuksissa saatuksissa*;

u—ä, esim. *kukrin kükrin* huller om buller;

y—ä, esim. *hykkä hökkää* plötsligt, *myhkin mähkin*, *myllin mällin*, *myskin mäskin* om hvart annat, huller om buller; *ympärin ämpärin* uppåt väggarna, *ympäri ämpäri* h. o. h. omkring, *ympäris ämpäreitä* (Noorm.) hajallaan;

y—a, esim. *kynttä kantta* skyndsamt, i hamn och häl.

e—a, esim. *heilun hailun* sviktande, *sekan sakan* i en röra, hoptrassladt.

b) Harvemmin vaihtelevat alkukonsonantit, esim. *hurin kurin*, *hyörin pyörin* huller om buller, *jonkkis konk-kis* långsamt, *siti vitiä* behandigt, *sutin putin* hvarenda en, *tompsis kompsis* klumpigt.

c) Vielä harvinaisemmat ovat muut äänteenvaihdokset, esim. *iki soki* (Kyr.) med all gevalt, *ilkan pilkan* på spe, *uuta päätä* oförmodadt, *yrin marin* ganska väl, *jämsin kumsin* uppåt väggarna, *jom(p)sin kum(p)sin*

1. *jom(p)sis kum(p)sis* klunsigt, ärrin purrin vresig, lauden luntten helt o. hållet.

7. Enimmät adverbiset lausemat ovat kuitenkin sellaisia, joiden eri sanat eivät ole toistensa suhteen itsenäisiä, vaan toinen toisensa määrääjänä. Nämä ovat monta eri lajia:

a) Kaksi nominia samassa sijassa, toinen toisensa attribuuttina; tavallisimmin käytetään instruktiivia, esim. *hultuin päin* på tok, i få vitsko, för ro skull, *kahden kerran*, *k. puolen*; *kaksin haaroin*, *k. reisin*; *k. kerroin*; *k. kallein* (Pälkj.) liian kalliilla; *kaiken mokoman* l. *kaikin mokomin* ovilkorligen; *kolmen kerran* l. *kolmin kerroin*; *kolme miehe* (Jääsk.); *monen kohdan* l. *monin kohdin*, *monin verroin*; *neljän köntän* (Pälkj.); *niin muodoin*, *n. puolin*; *nimin omin* vid namn; *oikein puolin* rätt, icke afvig; *omin luvun* l. *lupinsa*, *omin päin* l. *päinsä*, *omin takein*; *pahoin töin* med möda; *pimein päin* l. *päisin* i mörkret, blindvis, på må få; *päällisin puolin*; *samoin päin* genast, *s. sanoin* i detsamma; *sen pitkän* l. *s. tien* för alltid, *s. puolen* för den delen; *toisin ajoin* på andra tider, emellanåt; *tuon pään* hals öfver hufvud, *tuon tien* (Pälkj.) heti; *turhin päin* förgäfves; *tüysin suin*; *vähin erin*; *v. hyvin* (A.-Härm.) hevin; *vähän väin* (Koill.-Sat.); *yhden kohden*, *yhe koha* (Jääsk.) i en linie, *yhden paikan* (H:linn.) yksillä paikoilla, *y. rinnan* bredvid hvarandra; *yksin pasin* på tu man hand, *y. tein* på samma gång, *y. tuumin*.

Muita sijoja käytetään harvemmin, niinkuin:

akkusatiivia, esim. *kauniin ajan*, *ilmaisen ikäni*;

essiiviä, esim. *toisna huomenna*, *t. päivänä*, *tänä p.* (Tohm., Pälkj.); *sinä moissaan* (Pälkj.) sellaisenaan;

partitiivia, esim. *monta aikaa*, *parasta kättä* (Pälkän.), *päättä suoraa* l. *suoraa päättä*, *sitü hätää*, *s. kautta*; *s. lyytä* (Nurm.) l. *s. lyyten* (Pälkj.) = *s. mukaa*; *s. nykyä* (Sat. ja Tar.), *s. puhti* (Halik.), *s. päättä*, *s. tekoansa*; *uota hätää*, *kautta*, *pikaa*, *päättä*; *tätä hätää*, *kautta*, *nykyä*; *täyttä kurkkua*, *t. kynttä*, *pohtia*, *päättä*, *vauhtia*, *teut-*

teriivie (Agr.); *yhti haavaa, lankaa, mittaa, mukaa, perää, yht paino* (Hinnerj.), *yhti puhkua, putkua, päätä, suoraa, tekoa, vekoa l. vekuä; y. äkkiä; niitä nimiään* (Koill.-Sat.) sillä hyvällä, *omia aikojansa*;

translatiivia, esim. *il(i)maseks ijäks* (Tohm.), *siks toi-sekseen* (Pälkj.) sitä paitsi;

inessiiviä, esim. *siin(ä) paikass(a)* (Kaakk.-Karj.) l. *tuossa paikassa* heti kohta, *omissa hoteissansa, vähässä matkassa* (Koill.-Sat.) vähän matkan päässä.

elatiivia, esim. *enimmästä päästä, parhaasta p. l. par(r)aasta osasta* (Koill.-Sat.), *suorasta päästensä ex tempore, omasta ta'astansa af eget förråd, siit myödöst* (Hallik.) siitä ruveten;

illatiivia, esim. *(ei) kaukaan aikaan* (Ahlqv., Kksp.); *kahteen kynteen* (Koill.-Sat.) *på tu man hand; kiveen kovaan, moneen pihin* (Pälkän.) l. *m. toviin* (Pälkän.) *monesti, tähän laihin; vähään matkaan* (Koill.-Sat.) vähän matkan päähän; *yhteen jytöön, perüin, pohtiin, puhkuun l. rantaan*;

adessiivia, esim. *kahdella päällä; millä verolla af hvad anledning, samalla hyvällä, sillä ajalla; s. haualla* (Hra M.) *sillä haavaa; sill kalell* (Iit.) *sillä tapaa, sillä lailla, s. vaiheella, s. välillä; tällä haavalla, t. välillä, täll viisill* (Iit.); *niillä paikoilla så vid lag, n. kuuluvilla* (Koill.-Sat.);

allatiivia, esim. *sille päälle därvid*.

b) Kaksi nominia, edellisenä tavallisesti pronomini, laskusana tai nomen quantitatis jossain paikallisuuden tai objektin sijassa (lauseen vaatimusten mukaan), jälkimmäisenä yksikön partitiivissa tai monikon (harvoin yksikön) instruktiivissa oleva substantiivi, joka ilmoittaa kokonaisuuden, minkä osana edellinen on; esim. *hetkessä t. -stä matkaa* (Koill.-Sat.), *hyvillä l. hyvissä mielin; hyvän aikaa; iso t. ison matkaa* (Koill.-Sat.); *kahden käsin; kahden puolin; kahteen otteen* (Pälkj.), *yhtee ottee* (Jääsk.); *kaikella tapaa l. tavoin, kaiken mokomin; kaiken, yhden, toisen yötä, vuotta y. m.* (Koill.-Sat.); *kauvan, kau-*

vaksi, kauhalla aikaa; kotvan, kotvanen t. -sen aikoo (Pälkj.); mistä toin af hvad orsak; monessa kohden; muilla main; myöhälle syksyä; omasta takaa för egen räkning, o. kohden för egen del; pian aikaa (Kyr., Laih.) melkein; ehkä; samalla nuotoa t. tapaa, samall verki t. viisii (Jääsk.); sen aikaa, siksi a.; sillä a. (Koill.-Sat.); siksi pitkää för alltid; siinä kohden, siitä päivin; sillä kurin, s. konstin (Koill.-Sat.), s. tavoón (P.-Häm.), sill verkkii (Jääsk.), sill(ä) viisii (Pälkj., Valkj., Iit.); s. haavaa, s. välin l. väliä; s. tiimoón (Pälkj.); siltä puolen; niillä nimiä (Koill.-Sat.) sillä hyvällä, mitään sanomatta; niillä paikoin; tuossa paikkaa, tuolla kurin; tästä puolen l. puolin härefter, tästä päivin; tähän tekeen, t. te^kkään (Nurm.) nu för tiden, i senaste tiden, tällä haavaa, näillä main; viikon aikoo (Pälkj.) kauan aikaa; vähä l. vähän väliä; vähässä t. vähästi matkaa (Koill.-Sat.); yhdessä kohden, yhdelle koon på ett ställe; yreltä aikaa icke långt därefter; — aamust päivi (Jääsk.), syksyst vuosi (Jääsk.).

c) Kaksi nominisyntyistä adverbialia, joista toinen ilmoittaa jonkin esineenosan ja toinen (tävallisesti edellinen) sen aseman tai tilan, esim. *avossa, ammassa l. horrolla suin; alas suin, suiten l. suuten; ylös sui (Jääsk.); kahdalla kurkun; itkussa silmin, siirolla s.; kahda reisin; jantussa jalan (Koill.-Sat.) jalan syten, pöksytii jaloi (Jääsk.), norpalla nenin (Nurm.), alla kynsin l. kynnen, alle kynsin; alalla mielin, alla päin, ala kulmin nedslagen, selvist päi (Jääsk.) selväpäisenä; edes takaisin; taasperin (Agr.) takaperin; ylös, ylöñ l. ylen alaisin l. alaisiaan, yle(n) alammaisii (Jääsk.) upp och ned; nurin niskoin l. niskojansa öfver ända; keskeä l. keskettä poikki; päätti suoraan direkte.*

d) Paikallisuutta, asemaa tai aikaa osottava adverbii tai adverbina käytetty postpositiooni ja sen jäljessä jokin paikallissijain vahvistuspärtikkeli:

asti, esim. siellä a., sieltä a., siitä a., siihen a.; perille a.; huomiseen a.

jaloin, esim. täältä j. ända härifrån.

kohden = päin, esim. sieltä k., sinne k.

käsin = päin, esim. kumpaalla k. & hvilketdera hållet; tästä k., edeltä k.; eteen k., edes k., alas k., sinne k., kahda k., kahtekesi (Halik., pro: kahteen käsin) edes taas, yhtä k., ulos k., sisälle k.

puolin, esim. tästä p. (Pälkän.) tästä alkaen; pitkin p.; perin p. med ryggen till, poikki p. på tvären, päältä p. yltigt; — puolen: tänne p. (Kem.).

päin, esim. alla, alta, alle, alas p.; edellä, edeltä, eteen l. edes p.; jäljessä, -stä, jälkeen, jäljissä, -stä, jälkiin, jäljellä, -ltä, -lle p.; keskellä, -ltä, -lle p.; kumpaalla, -lta, -lle p.; sisällä, -ltä, -lle, -ssä, -stä, -ään p.; ulkoa p., ulos p.; perässä, -stä, -ään, -llä, -ltä, -lle p.; päüllä, -ltä, -lle p.; täällä, täältä, tänne p., tuolla, -lta, -nne p., siellä, -ltä, sinne p.; ylös p.; yhtäänne, -lle, yhdänne, yhtä p.; takana, takaa, taakse l. taas p.; pois p. Erittäin huomattavat ovat päin sanan kanssa käytetyt aspiratsioonilla päättyvät translatiivit, esim. ala', kahda', taa' (l. taka), toisa', toise', l. toisi', yhdü' (l. yhdät) p.; eteü', etiü' (eteë', etiü'), kahtia', kaikkia', kotia', vääriü', yhtiiü' p. (kirjoitetaan myös alappäin, kahdappäin j. n. e.), ja instruktiivit, esim. hyvin, parhain, niin, näin, nurin, salan, saman l. samoin, toisin, vastoin, jotka päin sanan yhteydessä ilmoittavat suuntaa tai asemaa, vastoin istruktiivin tavallista merkitystä. Sekamuoto näyttää olevan suutappäin (Pälkän.).

päisin, päiten = päin, esim. poikki päisin; edhespäiten (Hra M.) l. edes päiten, pitkin päiten.

saakka = asti.

e) *Nomini (usein pronomini) toisen nominin attributiivina tai postpositioonin kanssa, esim. ajan olloon (Koill.-Sat.), päivän oloon (Pälkj.), ajan, päivän, vioden pitkään; asun mukaan ordentligt, ehdon perüstä l. tähdeltä; ehtimän takaa (Pälkän., Härm., Lamm.-K.) ehtimiseen, hengen tiestä för brinnkära lifvet, harvan tajeeseen här och där, då och då, huomisen takaa, illan suussa, ilman edestä, kahden kesken, kolmen k., kiireen perüstä (Tohm.),*

kiireimmän jälkeen l. mukaan, kiiruimman kautta, kodon kesken, matkan päässä; *min tähden* = mitä vasten (Koill.-Sat., Häm.), *mukiansa myöten*, *muun muassa*, *pitkän päälle*, *pohjan perillä*, *pyryn perästä* l. *perään* med största skyndsamhet, *pääti vasten enkom*, *peütüüm myöte'* (Nurm.) *tykkönään*, *rahan nenästä för penningar*; *sen hevillä på grund därpå*, s. *jälkeen*, s. *lisäksi*, s. *ohessa* l. *sivussa*, s. *puolesta*, s. *takeen*, s. *tautta*, s. *tiimalla*, s. *tähden*; s. *uulalta på grund därpå*, s. *vuoksi*; *sitä myöte* (Viip.) *siitä ajasta asti*; *sitä paitsi*, s. *varten*, s. *vastaan* l. *vastoin*, s. *vasten*; — *tarpeen nenään* (Kurkj.) *hyvään tarpeeseen*; *tavan takaa tid efter annan*, *tarmonsä* l. *voimansa t.*; *toden perästä*, *perään* l. *tiestä*; *toise kautta* (Lamm.-K.) *toista tietä*; *tuon tietä genast*; *uhan tiestä* (Tohm.) *tarmonsä takaa*, *uhalla*, *vihan t.* (Et.-Pohj.) *vinhasti*, *vooron t.* (Kyr.) = *vuoron perään*, *vuorotellen*; *vähän perästä* l. *päästä*; *yön selkään*, *y. seuduin* l. *seutuna*.

f) Prepositiooni nominin kanssa, esim. *ennen pitkää*, *ilman aikojaan* (i. *ituisen a.*, i. *aikaa(nsa)*, i. *aikoja*, i. *aikosiaan*); *ilmammittiiä* (Noorm.), *ilma mittä(n)* l. *-tte(n)* (Halik.) *ilmaiseksi*; *ilman sitä*; *kesken puheen*, k. *aikaansa*; *kohti kurkkuaansa*; *läpi öisen* (l. *öiseen*) *genom natten*; *poikki laivaa*, *laivan* l. *lairoin tvärskepps*; *yli änkensä* (Häm.) *öfver höfvan*, (Ikaalinen, Levänen) „over evne“; *ylen mieleni*, -ns (Agr.) l. *yli mielens* (Lj. T.) = *ylön mielensä*, *vasten tahtoaan*; *ympäri kesken midt om*.

g) Verbin II infinitiivin instruktiivi ja sen edellä nomini (tai adverbi), joka ilmoittaa joko α) subjektin, esim. *päivän tullen*, *päivän mennen*, *armon tullen* (Lamm.-Kosk.) *armosta*; tai β) objektin, esim. *mitä tehen* (Kal.) *millä keinoin*; *sitä nähän* (Kurkj.) *siihen nähden*, *sitä tehen* (Kem. C., Kielennäytt. 102 s.) *yhtä mittaa(?) siten(?)*; *yhtä tehden* (Ylistar.) *yhtä mittaa*; *tuota tehden* (J:kyl., *vastaus kysymykseen kuinka voit?*), *aikaa voittain*, *ajan piten* l. *pitäin med tiden*, *maata jättäin duktigt* (kovasta ajamisesta); tai γ) adverbiaalinen,

esim. *suvesta ruveten* (Koill.-Sat.), *tästä lähtein*; *kädestä pitäin* omedelbart, synnerligen, enkom; *pienestä pitäin* l. *piten* (Koill.-Sat.), *siihen katsoen*; *päältä iskein* (vanh. kirjall.) öfverhufvudtaget, *hyvältä varaten* rundligt tilltaget; *liki pitäin* (Nurm.) ungefär, inemot, nästan, *vasta paraten* å nyo; *ylen luoden* (ommella); *näin tietten* (Kaakk.-Karj.); *edellä* l. *edeltä* l. *että voittain* på förhand; *eten kehaten* (Pälkj., Kurkj.) hitaasti, huonosti (Lönnr. *eteen k.*).

Monessa tämmöisessä lauselmassa on sen osien merkitys tai keskinäinen suhde enemmän tai vähemmän hämärä, esim. *asian* l. *alun alkain* grundligt, enkom, *alun piten* från första början, *kättä* l. *kätten mahtain* l. *jaksain* enkom, i synnerhet, *kättä* l. *miestä paraten* på det bästa, af själ och hjärta, *päitä pitäin*, *päitä p.* l. *piten* hufvudstupa, oförväget, *hädin tullen* i nödfall, *juurta* (l. *juuren*, *juuresta*, *juurten*, *juurin*, *juuta*) *jaksain* grundligt; — *jalan syten* (Pälkj., Nurm.).

Tämän ryhmän vastakohtana saatamme pitää semmoisia lausemia, joissa on III infinitiivin abessiivi nominimääräyksen kanssa, esim. *siitä huolimatta*.

h) Kieltoisanan kanssa käytetty adverbi tai muu adverbiaali, esim. *en*, *et*, *ei* (j. n. e.) *ensinkään* (Karj. y. m.), *lainkaan* (Rais.), *luonnan(kaan)*, *ollenkaan*, *mainaakaan*, *alunkaan* (Tohm.), *perän peräkkään*; *ei hetikään* (Laih.), *likelläkään*, *likelleenkään*; *ei puolinkaan*; *ei suunnillakaan*, *suuntiakaan*, *sinne päinkään*; *ei ikänä(nsä)*, *ikinä(nsä)*, *ikäin*, *ikiin*, *milloinkaan*, *polvenansa*, *polvenakaan*, *päivinänsä*; *ei (sinä) ilmoisna ikänä*, *kuuna kullan valkeana*, *kuuna polvena* l. *päivänä*, *ikipäivinä*; *ei ammon aikoina*, *kauvaan* l. *kaukaan aikaan*; *ei perüstäkään*, *suottakaan*; *ei ammoinkaan*, *suinkaan*, *vaankaan*, *vainenkaan*; *ei yhtään*, *ei y. mitään*; *ei kelvon* (Koill.-Sat.) *tuskin*; *ei kesken icke gärna*; *ei maakan* (Pälkän.) *ei tosiaankaan*.

i) Muuten kaksi adverbiaalia, toinen toisensa määrääjänä. Tämmöiset yhtymät ilmoittavat joko paikallisuutta, esim. *yltä* (yli l. *ylen*) *ympäri*, *pois tieltä*, *sieltä kautta*, *teiltä kaotta* (P.-Häm.); tai aikaa, esim. *aina vielä*

l. *yhä v.*, ennen muinoin, e. vanhaan, e. vanhuuteen (Koill.-Sat.), aikaa l. aikoja sitten, jo aikaa, aikoja, jo aikaa päiviä, ammon sitte, ammon aikaa sitte l. sitte ammon aikaa; ammon aikojaan (Pälkj.); nyt ikin, n. vasta; heti kohta, juuri k. l. k. juuri, k. ikään l. paikalla l. pikaan; k. sillänsä (Lj. T.) l. sillään; sen koommin (Koill.-Sat., Nurm.), s. koomin (Tohm.), s. koimmin (Pälkj.), s. kovemmin (Nurm.), sitte kuommi(n) (Mikk.); vasta päisin framdeles; vihdoin viimein, äsken vasta (Pälkj.); tai tapaa, esim. niin myös; niin, noin, näin ikään; noin tuostaan (Tohm., Pälkj., Jääsk.) noin vähällä, hevillä, tässä vasta (Pälkj.) äskettäin; yhtä hyvin; päin vastoin, p. toisin, perin vastoin; tai syytä l. tarkoitusta, esim. sulan l. sulin suotta(nsa), vallan l. varsin varten, vallan vasten, vasta varten, variten vasta, varta l. varte vaseti, varta vasten, vasta vasiten; tai määrää, esim. liika paljon, oikein ehdolla, yltä kyllä l. kyllin; tai vakuuttamista, esim. jopa niin, j. vallan, j. vaan, kyllä aina, k. kai, k. mar, niin vainenkin; taiten tamelikkoon (Pälkj.) l. taeten tarkkaan (Nurmes) l. ihan taiten; totta juuriaan, t. kaiketi, t. toimestaan, t. varmaan.

Tähän ryhmään lienevät myöskin luettavat: *kuta*, *kuita* l. *jota* *kuinkin*, *jota* *mitenkin* nägot så när, joissa edellinen sana näkyy olevan partitivus respectus (=minkä suhteen milläkin tavalla), joll'ei se vain ole toisinto *-ten*-päätteistä muotoa, jommoisia myöskin käytetään samalaisissa yhdistyksissä: *kuten* (l. *kuinka*) *kuinkin* än på ett sätt, än på ett annat.

Kun adverbis *hyvänsä*, *tahansa* y. m., jotka interrogatiivisista pronomineista ja niiden johdannaisista muodostavat indefiniittisiä, liittyvät kysyväisiin adverbeihin, niin syntyy tietysti yhtymiä, jotka ovat tähän luettavat, esim. *kuinka hyvänsä*, *milloin tahansa* y. m.

Samoin kuuluvat tähän semmoiset yhtymät, joissa on alkusoinnullinen adverbi määräämässä toista adverbia, esim. *ypö yksinäni*, *tapo tarkkaan*, *ilki alasti*, *(ei) opo ollenkaan*, *joposen jouten* y. m. m.

8) Muita adverbien tavoin käytettyjä kahden sanan yhtymiä, jotka eivät sovellu edellisiin ryhmiin taikka ovat hämäriä tai säännöllisten lauseparsien sekaannuksesta syntyneitä, ovat esim. *aikaa päälle* = *a. voittain*; *eri poikki*, *erei p.* (Laihia) kokonaan *p.*; *edeltä kättä* (Koill.-Sat.), *että kynttä* i *förväg*, = *e. voittain*; *iloin mielin* l. *ilolla m.*; *jällellä kättä* *efterhand*; *kahda kesken* = *kahden k.*; *kahda käteen fram och åter*; *keskin määrin* = *keskimäärin*; *kohta main*, *maihin* l. *päättä*; *kolmin kesken* = *kolmen k.*; *kohda päättä* l. *päin rakt emot*; *lasi hankkeesta* *enkom därför*; *lyhimmästä tärkeimpään* l. *näppimästä tärkeimpään* (Nurm.) *kort och godt*; *mielin määrin*, *mieltä sukaan* *efter önskan*; *omassa kotonaan*, *o. takana* (A. W. F—n, Kksp.), *vert. omasta takaa*; *pimeän* l. *pimein päihin*; *päältä* l. *päättä havin oförväget*; *piättä kauten* (Pälkj.) *vallan vasten*; *sillä aikana* (Kem.); *sillä viisii(n)*, *tuola v.* (Mikk.) *sillä tapaa*; *sitten myöten* l. *sitte päivin sedan dess*; *suotta aikojaan*, *suottan päälle*, *suattan päiten* (Pälk.); *suuta päin* = *suuta suin*; *totta syytä* (Koill.-Sat.) *totta puhuen*, *tosin*; *unnan kantein* l. *-een* (Orimatt.) *kiertäen kaartaen*, *u. kanteelta*, *-lle* i *smyg*; *mot sin vilja*; *u. päin* l. *päättään* *på må få*; *yhtä rinnan bredvid hvarandra*, *y. kohden* i *en linie*, *yht haavalta(n)*, *tell h.* (Halik.) *yhtä*, *tällä haavaa*; *ylen aikaa*, *y. aikoo* (Ristiin.) *alinaikaa*, *yhtenäen*, *y. kahteen för ro skull*, *ylen kynttä* *hvar enda en*; *yli kyntteen*, *y. kanteen* l. *yttä k.*, *yli malkaan*, *malkain*, *-kaa* l. *-koin*, *y. päin*, *päiten* l. *päin*, *päättä* l. *päättänsä*; *ylen määrin*, *ylön ünkeeni*, *-s* (Pälk.), *y. ünkeensä* (Lönnr.) *öfver måttan* = *yli ünkensä*; *ylön kuppuraisiaan*, *yli niskoin* l. *ylön niskojaan* *hals öfver hufvud*, *hufvudstupa*; *ylen* l. *ylön mielin* = *y. miensä*; *ylen päivin* l. *päivän dagarna* l. *dagen om*, *yli peijue* l. *-we* (Agr.) *yli päivää*, *yli yötä* (1642 v. r.); *hukin päin onödigt*, *hullun p.* l. *päiten* i *fävitisko*, *på tok*, *för ro skull*, *onnen päin* *på må få*, *piikin p.* l. *päinsä*, *pilan p.*, *päihin* l. *päiten*, *turhan p.*; *unen* l. *unin p.* i *sömnem*.

2. Yhdysperäiset adverbit.

9. Yhdysperäisiksi sanomme semmoisia adverbeja, joissa tosin on selvästi huomattavana kaksi osaa, mutta joiden osat ovat niin likeisessä yhteydessä keskenään, ett'ei niistä kumpaakaan sovi selittää itsenäiseksi lauseenosaksi. Niitä kirjoitetaankin yleensä yhteen, muutamia harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta, joiden suhteen käytäntö on horjuvainen, esim. *aika lailla* ja *aikalaililla*, *itse kohtaansa* ja *itsekohtaansa*. Yhdistyksen laadun suhteen saatamme erottaa kolme suurta ryhmää: yhdistettyjen nominien eri muotoja, liitännäispartikkelilla varustettuja adverbeja ja omistusliitteellisiä nominimuotoja.

I. Yhdistettyjen nominien eri muotoja adverbeina.

10. Useimmat näistä yhdistyksistä ovat semmoisia, joita kieli ei käytä kuin yhdessä tai muutamassa sijassa taikka jollakin adverbipäätteellä varustettuina. Tähän ryhmään luemme semmoisetkin yhdistykset joiden ensiosana on n. s. taipumaton adjektiivi, *aika, joka, kelpo, oiva, pikku* y. m. Lukemattomista esimerkeistä otamme tähän seuraavat:

aamukausin, a.-puolella l. *-puoleen, a.-päivästä, a.-seurassa* (Kurkj.) = *a.-yösti*; *aamukolmesta iltakolmeen* (Kuhmoniemi.) k:llo 3—3; *aikahuomenessa* mycket bittida; *a.-lailla, -jakusta, -mekosta* (Pälkän.) l. *-mekosti, -tiestä* duktigt; *aikakausin* periodiskt; *aikakuuron, -lomasta, -päästä, -tavasta, -välistä* emellanät; *alanomaisest* (J. Suom. vk.); *ali-* l. *alinaikaa, alinomaa, -omata* (Huutavan ääni, A. W. F—n), *-omattain, -ten, -ti* alltid, ideligen, *aliauheesta* (Virt.) = *asiauheesta*; *alkuperin*; *alkupiteestä* (Ii) alusta pitäin; *apulailla* duktigt; *arviokauppaa, a.-päältä*, på må få, *asiauheesta* (Jurv.) l. *-uhei* (Laih.) varta vasten; *avo-*

päin, a.-rinnoin, a.-suin; eivarolla tvehågsen; ensikasteen, (-ten, -tia, -tiin) i början, fordom; entispäivänä (Hinnerj.) toissa päivänä; epälukuisin; erinomaa, -omattain, -omati i synnerhet, synnerligen; eripäüllänsä privatim; etukädessä i första rummet, etukättä (Jääsk.) edeltä käsin; etuvoitteellaan (Pälkän.); hajareisin, h.-säärin; hilj(a)-aikoihin (Kyr.) hiljakkoihin; huithankkenas (Halik.) ilman mitään toimituksen tarkoitusta; hätäjälän med njuggan nöd, h.-kättä som hastigast; ikipäiviksi; (ei) ikäpäivinä, (en) ilmaellüissäni (Kurkj.); irvisuin, itkusuin; jalkakoperolla, jalkamielin genom att känna med fötterna, jalkamarin synnerligen; joka-aika, j.-hetki, j.-päivä, j.-paikassa; joutokädellä (Kyr.) jouten; julkipäähän (A. W. F—n) julkisesti; juoksujalkaa, -jalassa l. -jaloin; juovuspäin, -päissä l. -päiten; kelpolailla, -kunnolla, -tavalla; kertamäärään nägorlunda; keskimäärin; kiriskurkussa l. -kurkuissa omstrypt; kiukuspäissä l. kiukupäissä; kohtapäätä rakt fram, genast; kohtipuoleen lagom; kotialassa, kotokädellä (Kyr.) kotosalla; kotoperäisin; kouramäärin; kuuropäin skoftals; kylkivitiä (Pälkän.), käsikoperolla, -kähmältä, -mielin; käytejalkaa (Jääsk.) jalka jalalta; likimain l. -maille nästan, inemot; ei l.-kaan icke på långt när; lomapästä emellanåt; läpikotaisin midt l. alldeles igenom, helt och hållet; maanteisin; mennytpäivänä i förgår; mieliarvoa, m.-haavaa, miel'uurvo (Pälkj.) på må få; mielikaupassa l. -lla, m.-suosin l. m.-suosiolla godvilligt, gärna; m.-vallo(n) (Halik.); mieskuittaisin (Et.-Pohj.) med mannämån; myöperään under ens; myötikarvaan l. m.-sukaa, -sukaan l. (Pälkän.) -sukasin med håret; m.-kielin l. -kieleen (Pälkän.) en i lag; m.-kättä, mötekäsin (Agr.), myötämielin efter önskan; m.-päivää, -päivään, -päivin, -päivään (Hra M.) medsols; m.-sukkaan (Nurm.); m.-sukaa efter fjädrarnes riktning, ej motsträfvigt; nimikauteen l. -ten, nimenomaan, n.- l. nimenomattain l. -omaisesti uttryckligen; nimeniettyyn (Nurm.), n.-tarkkaan l. -tuten (Sav., Rähä); näkömielin efter ögonmått; n.-silmin lifslevvandes; oiki- l. oi-

kopäättä rakt, genast; *oikimatkoin*, *oikoteisin* gent; *oiki-päin* (Pohj.-Pohj.) oikeastaan; *oivalailla* l. -tavalla; *osapuille* delvis, *osapäin* delvis, i lika delar; *ottomüürin* så mycket man önskar taga; *parrastasan* jäms med brädden; *peräjülkee* (illat., Jääsk.), *perükanaa* l. *perükkanaa*, -kanaisin l. -kanattaisin, *perikanaa*, *peräsukaa* perätysten; *pikapuoliin* (Kyr.) snarligen, *pikapäin* förhastadt, *pikipäinsä* (Kyr.) pikimmältään; *pikkühiljaa*; *pilapäin* = *pilan päin*; *poikkimaisin* l. -seen; *p.-puolin*; *p.-telan*, *p.-telaan*, -teloin l. -telasin på tvären; *puolieriin* halfvägs, *puolluomattain* (Taipalsaar.) puolinaisesti, halfvägs; *puolimoohin* (Laih.) puolimaihın, kesken; *puolisulkeessa* l. -sulkeissa; *puol'tekkeissä* (Jääsk.); *puolivälissä* (myös = pulassa, Pälkän.); *puol'yöstä* (P.-Häm.); *pyöräpäällä*, -lle vimmelkantig; *päiväsaikaan*; *pötkäpiänään* (Pälkj.) umpimähkään; *riitapäässä* (A. W. F—n) väkisin; *rintakausin* l. *r.-rynnäköllä* bröstganges; *ruokapäivissä* matdags; *sala-kättä*, -mutua, -myhkää, -mähkää, -vihkaa; *sekamülää* l. -mälikkää, *s.-seuraisin*, -sokaisin l. -süyräisin om hvart annat, huller om buller; *silmämielin* efter ögonmått; *sisäpuolella*, -lta, -lle; *sukupuuttoon*; *suusanalla*, -sanaisin, -sanali (Pälkj.); *sylimüürin* l. -ittäin; *syrjäkarin* l. -karia sidlänges; *takahankaa*, -hangassa, -hankaan; *tacaperin* (Sor. Post. ja 1642 v. r., takaisin), *tacaperin*; *takavoitteellaan* (Pälkän.); *tapaturmasti* (Agr.) tapaturmaa; *tapauspäin* på må få, händelsevis; *tasarinnan* bröst mot bröst; *umpimähkää* l. -ään, *umpmähkinäs* (Halik.), *umpimüürin*, -pähän l. -päin, -säin på må få; *umpipäissä* helt och hållet under vatten; *umpsukkulii* (partit., Pälkj.), -sukkulaisii (partit., Jääsk.), -sukkulaisiin (Kurkj.); *uni-ilmassä* l. -mielissä (Kuhmoniem.); *uupiätä* (Pälkj.), -päässä, -hän, -ltä på må få, *uusummiä* gissningsvis; *vasta-aikaa* framdeles; *v.-hakaan* l. -hakaan, *v.-hankaa*, *v.-karhiin* (Nurm.), *vastakyn-teh* (Iit.); *v.-päivää* l. -päivään motsols; *vastapäin* åt motsatt håll, tvärt emot; *v.-sukaa*, -sukaan l. -sukaisin mothårs; *v.-suuta* (Kyr.) vasten suuta (lyödä), *v.-suuten*

med öfverkast; *väkryssy* (Pälkj.) väkivallalla; *välipäin*, *-päisin* l. *-päiten* här och där, skoftals; *yksikantaan* en om en, nu och då; *y-päin* ensam; *yläkynteen* öfverhufvud; *äkipikaa*, *-päiten*, *-päättä*, *-päästään* (Jääsk.) plötsligt, *äskiaikaan* nyss.

11. Erittäin huomattavat ovat semmoiset yhdistykset, joissa postpositiooni on liittynyt nominatiivissa olevan *itse* sanan tai substantiivin jälkeen, esim. *ittealtas* (Noorm.) l. *it'altas* (Halik.), *itsealtansa* itsestään; *itsekohtaansa*; *ite-peüllään* (Nurm.) l. *ihepiällään*, *-leen* (Pälkj.), *itsepäüllänsä*, *-llensä* itsenäisesti, itseksseen, omaksi osakseen; — *aatosalta* tvekande, fundersamt, *arvelusalla* (Et.-P. A—ff, Laih. Ch.), *ilmasalla* (ehkä analogiamuoto, vert. *taivasalla*; Törnqvist, Kksp.), *katosalla*, *-alta*, *-alle* (Noorm.), *kynnysa*. (Jääsk., Sav. A—ff, Tohm.), *taivasa*. (Noorm., Laih., Sav. A—ff, Tohm.) (vert. *Kangasalla*); *pituusallaan* längsefter; *porraseres* (Et.-P., Isoj., Laih.) portaiden edessä; *aitovarrella* (Koill.-Sat.), *a-vieressä*, *seinä-*, *seini-* l. (Koill.-Sat.) *seinuvieressä* y. m.

II. Adverbeja (tai nominimuotoja) liitännäispartikkelien kanssa.

12. Näin syntyneiden adverbien jälkiosana saattaa olla:

a) *-han*, *-hän*, esim. *kyllähän*, *milloinhan*, *nythän*; *tokha* (Kaakk.-Karj.) *tokihan*, *tottahan*; liittyy myös muihin jälkiliitteisiin, esim. *mitenkähän*, *kuinkahan*; *jokohan*, *näinköhän* (Hirvensalm., Mikk., Iisalm.) *tokkohan*; *jopahan*.

b) *-ka*, *-kä* (*-kka*, *-kkä*) liittyy etenkin relatiivisiin ja interrogatiivisiin adverbeihin, esim. *jolloinka*, *jonneka* l. *jonnekka*, *jotenka*; *kuinka* (muualla paitsi Karjalassa; Agr., Lj. T. *quinga*, 1642 v. r. *cuinga*), *kuksika* hvarföre, *kuhunka*, *kunneka* l. *kunnekka* hvart, tills; *kuitenka* säsom, *kulloinka*, *milloinka*; *missäkä*, *mihinkä*, *minnekä* l. *-kkä*, *mitenkä*; —

muita esimerkkejä ovat *ammo'nka* (Kurkj.), *ammokka* = *saatikka*; *anikka* (Nurm., Pälkj.) just = *saatikka*; *astikka* (Koill.-Sat., Et.-Sav., Jääsk., Viip.) = *asti*; *omikka* = *omi* (Kem.), *o. tullee* oli vähällä tulla; *saatenka*, *saatikka*, (Nurm. *satikka*), *saanikka* l. *saannikka*; *sijtteke* (Agr.) *saa-tikka*; *ammonnikka*, *ammonikka* (Pälkj.) = *ammonni am-moinkin*, *saatikka*.

c) *-kaan*, *-kään* l. vokaalinpitennys ja *n* (eri murremuotoineen) käytetään kieltävissä ja epäilevissä lauseissa tavallisesti myöntävän *-kin* partikkelin vastakohtana ja liittyy etenkin (relatiivi- ja) interrogatiivi-adverbeihin, esim. *jonkaan* *ätminstone*, *koskaan*, *konsanaan*, (*konsana*) l. *konsaan*; *kuinkaan*, *kussakaan* l. *kussaan*, *kuitenkaan*, *kulloinkaan*, *kumminkaan*; *kumpanaan*(*kaan*), *kummallansakaan* l. *miksensäkään*, *millänsäkään*; *missä-*, *mistä-*, *mihinkään*, *mitenkään*, *minnekään* l. *-kkään*, *milloinkaan*; usein muihinkin sanoihin, esim. *aikaankan* l. *aikoinkan* (Pälkän.); *ainakaan* *ätminstone*, *alunkaan* (Tohm.); *ammotikkaan* (Kurkj.) = *ammoinkaan*; *ensinkään* (Sav., Karj., Et.-Pohj.) *alls*, *hoinminkaan*, *hetikään* (Laih.) *på långt när*, *lain-*(*Rais.*), *laisin-*, *luonnan-*, *luona-* (Kem.), *ollen-* (ei Sav., Karj.), *tavankaan* *alls*, *maariankaan*, *osiksikaan* (Koill.-Sat.), *puoltakhan* (Kem.) *ollenkaan*; *semmin-* l. *semmenkään*, *semmengän* (Sor. Post.) *sittenk.* *ändå*, *dock*; *tokikaan* (Koill.-Sat.); *tottamaarkaa* (Valkj.); *varsinkaan*; *yhtäkään* l. *yhtään*; — *kuitennikkaa(n)* (Kurkj.) *kuitenkaan*.

d) *-kin*, *-ki*, *-in* (eri murremuotoineen), jonka, niinkuin edellisenkin liitteen, edessä usein tavataan possessiivisufiksi; esim. *joinkin* l. *-ki*, *jonkin* *någorledes*, *ätminstone*, *jonakin* l. *-ki* *någon gång*, *joksikin-* l. *-ki* l. *joksensakin*, *-ki* (*-in*) l. *jokseenkin*, *-ki* *någorlunda*; *jossa-*, *josta-*, *johonkin* l. *-ki* *någorstädes*; *jotenkin* l. *-ki* ja *jotensakin*, *-lkin*, *-ki* *hålst på något sätt*, *någorlunda*, *jonnekin* l. *-lkin*, *-ki*, *-kki* *någonstädes hän*, *jolloinkin*, *-ki* *någonsin*; *koskannaakii* (Jääsk.) = *konsanaankin*; *kuinkin*, *-ki* (*-nni*) *huru som hålst*, *kunansakin* i *hvarje fall*, *kussak.* *allestådes*; *kuitenk.* *ätminstone*, *dock*; *kunnek.*, *kunnak.*, *kukajannekkin* (Kuop.

tien. Brax, Kksp.) kaikille tahoille; *kukalikki* (Loits.); *kul-loink.*, *kulloistik.* på hvarje tid; *kummink.* åtminstone, dock; *mitenk.*, *minnek.*; — *ainak.* åtminstone, visst, likväl, *ai-vank.* i synnerhet, *aivink.* äfven, *ammoink.* (*ammonni*, *-ikka*) så mycket mer; *aniksii* (Nurm.) = *ani*, *anikka*; *ar-vatenkin*, *-kii* (Koill.-Sat., Jääsk.) arvattavasti, *arvollansa-kin* likvisst, *arvolas(ki)* (Halik.) arvattavasti; *eeskin* l. *ies-kin* (Suomenniemi.) etenkin; *enninnäk.*, *enintään* (= *enin-tään*) högst; *ensink.*, *ensinnäi* (Koill.-Sat.), *ensistäänkin* (Koill.-Sat.); *erittäink.*, *eritenk.* företrädesvis, *etenk.* (*edenk.*) i synnerhet; *ilmank.* (Kem.) varmaankin; *hetik.* strax; *kertak.* l. *kerrank.* sent omsider, *kaiketik.* i sanning; *lii-tenk.*, *liiateekin* (Sor. Post.), *lijtengin* (J. Suom vk.), åtminstone, i synnerhet; *maariank.*; *melkeittük.* fullkomligt; *ollenk.* värkligen, nog, i synnerhet, *olletikk.* (Pälkän.), (*-tink.*, *-tenk.*) i synnerhet, *mihinkü* o. hvart i världen; *perunk.* helt o. hållet, *perästük.* (Koill.-Sat.) kuitenkin, *perätikk.* i synnerhet, särdeles, *piattak.* icke snart utan genast; *semmink.*, *semmenk.* hälst, i synnerhet; *sittenk.* i alla fall; *sitük.* ännu (kompar:n edessä); *takanak.* ändock; *tietenk.* naturligtvis, visserligen, *todellakin*, *toemastaanni* (Nurm.), *tovenki* (Kurkj.); *vainenk.*, *niin vaineni* (Pälkj.) visserligen, *varsink.* i synnerhet; *vihdoink.*, *viimeink.*, *viimeistük.* l. *-äänk.* senast; *vähinnäk.*, *vähintäk.*, *vähimmük-sik.*, *vähimäxikin* (Lj. T.) åtminstone; *yhdenk.* (= *suink.*): *niin paljo kuin y. mahtui* möjligtvis.

e) *-ko*, *-kö*, esim. *joko* männe; *ilmanko*, *il(i)mankos* (Pälkj.) sentähdenpä, det är ej under att; *anikko* (Kurkj.) aivan; *josko* (I.-Kyr.) ehkäpä, entäpä; *saatikko* (Kyr.) saatikka.

f) *-pa*, *-pä*, esim. *jopa* visserligen, till och med; *il(i)mampa* (Pälkj.) sentähdenpä; *jottapas* (Et.-Sav.) kyl-läpä; *niinpä* sålunda, därför; *tottapa* (Nurm.) varmaankin; *vieläpä*; — *miks'eikäpäs* (Koill.-Sat.).

g) *-s*, esim. *missäs*, *mistäs*, *minnes*, *mitens* (Parikk.); *kussas*, *kustas*; — *missü-*, *mistä-*, *mihin-*, *mitenkäs*, *minnek-käs* (Tohm.); *koskas*, *kuinkas*; — *sittenkö*s (Koill.-Sat.):

s. minä olin sotapukeessa! jokos l. joks, eikös l. eiks; — miks'eipäs l. miks'eikäpäs (Koill.-Sat.), jottapas; — kussastas, kuinkastas.

h) *-sta, -stä, esim. koskast (Lit.), cusasta (1642 v. r.), cusast (J. Suom. vk.) = kussasta; quingasta (Agr.) = kuinkasta; siitystä (Verml.): s. liha lähtöö.*

III. Nominimuotoja tai adverbeja (postpositiooneja) omistusliitteiden kanssa.

13. Useimmissa tapauksissa saattaa pääsananjälkeen, predikaatin eri persoonien mukaan, liittyä milloin mikin possessiivisuffiksi; monesti on kuitenkin 3 persoonan suffiksi valloittanut muilta alan, niin että sitä käytetään, vaikka verbi onkin 1:ssä tai 2 persoonassa. Lyhyden vuoksi on tällaisia adverbeja tässä alempana lueteltu yleensä vain 3 persoonan suffiksilla varustettuina. Suffiksilliset pääsanat saatamme jakaa kahteen lajiin: useampisijaisiin ja yksisijaisiin, vaikk'ei niidenkään raja ole aina tarkoin määrättävissä.

14. Useammassa paikallissijassa taipuvaiset, omistusliitteellä varustetut nominit, adverbin tavoin käytettyinä, ilmoittavat paikallisuutta, asemaa tai tilaa. Me jaamme ne eri paikallisuuden mukaan kolmeen ryhmään, vaikka muutamia sanoja käytetään kahdenkin paikallisuuden sijoissa, niinkuin *sinään* ja *sillään*, *pitkäkseseen* ja *pitkälleen*, *nurpeissaan* ja *nurpeellaan*, *häpeissään* ja *häpeillään*.

a) Yleisen paikallisuuden sijoissa, esim. *kotonani*, *kotoani*, *kotiani* (l. *kotiini*) (-*si*, -*nsä* j. n. e.); *erinäni*, *erikseni* (-*si*, -*nsä* j. n. e.); *pitkänäni*, *pitkäkseni* (-*si*, -*nsä* j. n. e.); *yksinäni*, *yksikseni* (-*si*, -*nsä* j. n. e.); *sinänsä* l. *sinään*, *siksensä* l. -*een*, *tänänsä* l. *tänään*, *täksensä* l. -*een*.

b) Sisäisen paikallisuuden sijoissa, esim. *humaloissaan*, *häpeissänsä*, *härjissänsä*, *härkiänsä* (lehmä), *innossansa*, *intoonsa* l. *innoissansa*, *intoihinsa*, *kiukussa* l. *kiukuissaan*, *mielissään*, *-iinsä*, *murheissaan*, *-siinsa*, *nokissaan*

förargad, püssään, pühinsä, raivoissaan, raivoihinsa, sydämissään, -iänsä; tiessie (Lamm.-K.) tiessään, poissa, tiehensä, (-ni, -si j. n. e.); tulissaan upphettad, vred; — nurpeissaan l. nurppeissaan förtretad, nyreissään nedslagen, näreissään knarrig, pöyheessään i sin stolthet; — köyryksissään, nukuksissaan, suutuksissaan; — kumaroissaan, mustissaan; nuopeissaan snopen, oudoissaan blyg, puhtaissaan snygt klädd; palavissaan mycket varm; — uimasissaan (Koill.-Sat.), uimasinsa (Petäjäv.) uimatilassa, -aan.

c) Ulkoisen paikallisuuden sijoissa käytettäviä nomineja on enemmän kuin edellisiä; niissä saatamme erottaa seuraavat lajit:

a) Substantiivisia sanoja, jotka eivät kuulu mihinkään selvään johdannaisten luokkaan, esim. *asemillansa* l. *-llaan*, *-llensa* l. *-een* på sin plats, stilla, i sitt förra skick, *ennallaan*, *ennellään* l. *ennollaan*, *-leen*; *erill.*, *hajallaan*, *-leen* l. *haelas* (Halik.); *harillaan*, *-leen* utspärrad, *hassallaan*, *-leen*, *hellellään* l. *helloillaan*, *-leen*, *herällään*, *-leen*, *hirillään*, *-leen* (suu), *hännällään*, *-leen* i bakåt lutande ställning, *häpeillään*, *-leen*, *härillään*, *-leen* (= *harill.*), *här(j)illään*, *-leen* (lehmä), *hömmällään*, *-leen* halföppen, *ihdallaan*, *ihdoillaan* (Ylistar.) *-leen* lös, ledigt, *irralaan*, *irroillaan* l. *irrellään* (Mikk.), *-leen*, *irvellään*, *-leen* l. *irvillään*, *-leen* (ovi), *kahdallaan*, *-leen*, *cahdallens* (Lj. T.) öppen, *kallallaan*, *-leen* l. *kallellaan*, *-leen*; *kannallaan*, *-leen* i samma skick, vid makt, *kiimallaan* l. *kii- moillaan*, *killillään*, *-leen* (silmät), *kisoillaan* i brunst, *kohdallaan*, *-leen* i sin ordning, fullständigt, riktigt, *kontallaan*, *-leen* krypande, *kukkurallaan*, *-leen*, *kumoll* (Tohm.), *kuopallaan* (silmät), *kuukullaan* hukad, *kynillään* ruggar, *köntillään* i nedtrykt ställning, *környllään*, *-leen* i vanmakt, liföst tillstånd, *laamallaan* (Antr. Kksp.) rinnallaan nojaten jotakin esinettä vasten, *lamall.* i förfall, *lappeell.* (Pälkän.), *leikaalleen* (Hirvens.) etäälle, *leroll.* (huuli) hängande, *lerpall.*, *levüll.*; *liehell.* l. *liehill.* löst liggande, *lijall.* på glänt, *longall.* på sned, på glänt, *lupall.* (korvat, Pälkj.), *lyngüll.* (laiho) liggande, *löksüll.* (hame) hängande,

muljall. (silmät), *nalill.* (silmät) oroliga, utstående, *niekall.* framlutad, *nojall.* på slutt, *nokill.* framstupa, (Pälkän.) vi-haisena, *mukall.* hängande, framlutad (pää), *näsküll.* lu-tande, *oohooll.* (Pälkän.) levähtämässä vuoteella, *poikell.* på tvären, *pukall.* på sida (v. бокъ?), *pullill.* (silmät), *puoell.* l. *puoilill.*; *pyöräll.* (kompassi), *päälaell.*, *raoll.*, *rauhall.* stilla, i ro, *rehall.* utan ordning, *retkall.*; *ronkall.* (polvet) i väd-ret, (ovi) på glänt, *rähäll.* huller om buller, *rämsäll.* i oordning, *räämill.* (suu) gråtfärdig, *rötkäll.* vräkande, *santill.* (= *säntill.*), *sarjall.* i serie, *seläll.*; *sirall.* (silmät) utstående, *säntill.* i ordning, till punkt och pricka, *säti-mell.* i ordning, sammanhang, *säüll.* i ordning, *tillill.* i skick, väl stäld, *vallall.* l. *valloill.*, *väll.* l. *vülill.* lös, fri, utan vakt.

β) -o-, -ö-, -u-, -y-päätteisiä tilaa ilmoittavia substan-tiiveja, esim. *ammoll.* (suu), *hassoll.* (hiukset), *horoll.* (ovi) på glänt, *höngyll.*; *inhoill.* vid dåligt lynne, *killull.* hän-gande, *klenull.* på slarf, *koholl.*; *kronoll.*, *krönöll.* utstående, skroffig, *kumoll.*, *kuurull.*, *kyyryll.*, *köpyryll.*; *lengoll.* buktig, *möhöll.*, *nojoll.* (= *nojall.*), *pulloll.* (= *pullill.*), *putkull.* lång-sträkt, *pörröll.*; *remoll.* vidöppen, *rennoll.* vårdlöst, *siröll.* (lehdet) utspruckna, *toroll.* (hampaat) utstående.

γ) -e'-päätteisiä tilaa ilmoittavia substantiiveja, esim. *haarreell.* (jalat), *hasseell.* (hiukset), *hölleell.* lös, *jalkeill.*; *kikkeell.* upprätt, *lameill.* (Et.-Pohj. Kksp.) pitkällään, *la-seell.* l. *lasseell.* liggande, *lieheell.* (suu) smilande, *meneill.* i gång, på sitt yttersta, *nurpeell.* nedslagen, *nüreell.* kir-rig, *pöyheell.* (heinät), *roveell.* (tuohi) lossnande, (mies) vid friskt mod.

δ) -a-, -ä- (-va-, -vä-)päätteisiä verbaalinomineita: *is-tuallaan*, *istullaan* (Nurm., Tohm.) l. *istullaan*, *-ltaan*, *-leen*; *seisoall.*, *seisovall.* (Jääsk.), *seisaall.*, *seisaill.* (Kurkj.) l. *seisall.* (Nurm., Tohm., Jääsk.).

ε) Nominiperäisiä, -maise-, -mäise- (-makse-, -mükse-), tai -moise-, -möise-päätteisiä substantiiveja: *suutamaisil-laan*, *-leen* framstupa, *telkkämäisill.* (Et.-Pohj., Takala, Kksp.) avaamaton, koskematon (pullo); *kaltamaksill.*

(Nurm.) = *syryjämsill.* (Nurm.) puoleksi syrjällään; *kal-lamoisill.* (Kurkj.) kallella kypärin, *kynkkämsisill.* på armbågarne, krokig l. böjd, *näskämsisill.* lutande, *selkämsisill.* på rygg.

§) Yksinäinen on ominaisuuden nimi *entuudellaan*, *-leen.*

η) Adjektiiveja, esim. *hatarall.*, *hyvill.*, *hölläll.*, *ju-roill.*, *kiehkeüll.*; *kylmill.* oeldad, *leveell.* (Pälkän.), *melkeüll.* si och så, *pahoill.*, *pitkäll.*; *reheill.* (maata) vidt och bredt, *sill.* vid sitt förra, *tüll.* som det är, i detta skick, *toisil-laa* (Lamm.-K.) kohtuisena; *vanhoill.*, *veteläll.* (vatsa, Nurm.); *väljäll.* lös; *-inen-* l. *-nen-*päätteisiä, osaksi ehkä deminatiivisubstantiiveja, *entisellään*, *-leen*; *häpeisillään*, *-leen* skamflat, *kyykkysill.*; *puskuisill.* i stångande ställ-ning, *ärräsillies* (Lamm.-K.) *kykkysillänsä.*

θ) Komparatiivia käytetään täten harvoin, esim. *kallemmallansa*, mutta superlatiivia usein, esim. *alimmal-laan* l. *-mmillaan*, *-leen*; *kauvimmall.* längst ifrån, *korkeim-mall.* l. *-mmill.*, *likimmüll.*, *pahim(m)oil.* (Pälkj., Nurm., Jääsk.) l. *pahimmill.*; *rohkeimmill.*; *viljimmill.* högst flö-dande, *ylimmüll.* l. *ylimmill.* y. m.

15. Yksityisiä nominimuotoja, adverbeja tai post-positiooneja, joita käytetään omistusliitteen kanssa, ad-verteina, ovat:

a) Instruktiiveja tai akkusatiiveja, esim. *kylläni* (*-si*, *-nsä* j. n. e.); *vuoroni* (*-si*, *-nsa* j. n. e.); *hy-vänsä* l. *hyvään*, *tahansa* l. *tahaan*, *tahtonsa*, *välinsä* (in-terrogatiivi-sanojen jäljessä), *keskensä* sinsemellan; *näinsä* säsom sådan, *väkisä* (Pälkj.) väkisin.

b) Komitatiivi: *kaikkineni* (*-si*, *-nsa* j. n. e.).

c) Essiivejä, jotka tavallisesti ilmoittavat tilaa tai tapaa, esim. *erinään* (Lop.) l. *ernas* (Halik.) erillään, *-leen*, *järkenänsä* l. *järkinänsä*, *-nään* kokonaan (Koill.-Sat.), heti (Jääsk.), *kokon.*, *kuivan.* (Halik.), *läman.* öfver en bank, *lämään.*, *noron.*, *pillin.*, *piripintan.*, *putkun.*, *rank-kan.*, *renton.*; *rintan.* i rad, *rohnon.* i ymighet; *rojon.*

(Pälkj.), *noin.*, *sojon.* (Pälkj.); *solken.*, *solon.* (Koill.-Sat., Pälkän., Pälkj.) puhtaasti, *suoran.*, *tuppen.*, *tuikkun.*, *tykkän.* (Pälkän., Lamm.-K.) l. *tykkön.*, *täynn.*; *vaiton.* (Petäjäv.) tyst, *yhten.* oupphöriligen, *ynn.* helt o. hållet; *yxinäns* (Sor. Post.), *yksinäü* (Viip. Kksp.) = *yksinäni*, -si j. n. e.; (*ei ole tapo*) *toannaakaa* (Savitaip.) näillänsä; — muita esimerkkejä: *alinaan* (= *alinomaa*), *eninnänsä* (= *enintään*), *ikänänsä* koskaan, *tahansa* (Agr., 1642 v. r., Hra M., Torn.), *yhtään*: *ei ikenäns mikäh* (Iit.); *ilmeissänsä* tydligt, *kaikkina* (Halik.) kaikkiaan, *keskenämme* (-*nne*, -*nsä*), *muonaan* som sådan, *muunansa* å annan tid, *pään.* i en fortsättning, utan mellangift, helt o. hållet, omedelbart, genast, *toisin.* (Agr. *tojsenans*; Kemell, Kksp. *toisinani*, -*nsi* l. -*si*, -*nsa*); *vähinn.* åtminstone.

d) Partitiiveja, esim. *alkuansa* l. -*uaan*, *alkujansa* l. -*jaan*; *altansa* själfmant, utan orsak, *enintänsä* l. -*tään*, *järkiänsä* l. -*iään*; *kaikkiansa* l. -*iaan* (lyh. -*ian*) inalles, allra, *korkeintaan*; *kotojaa* (Jääsk.) kotoisin, *nykyään* l. *nykyjään*; *näköjään*, *näkemiään* till utseendet, *pasiaan* utan skäl, *perijään* (Pälkj.) peräisin, *sattumaisiaan* l. -*moisiaan*; *syntyänsä*, -*ään* l. *syntyjänsä*, -*jään* till börden, ursprungligen, *tahtojais* (Jääsk.) tahasi, *tosiansa*, -*aan*; *täysiään* i full fart, *viimeistään*, *vähintään*, *äkkiään*.

e) Translatiiveja, esim. *alvarikseen* (Pälkän.) = *alvaria*; *enimmäksensä* l. -*kseen*, *ensikseh* (Iit.) ensiksi, *entiseksensä* l. -*kseen*, *eräüks.* (Pälkj.), *hiljaks.*, *hiljoks.* (Ylivet.), *ikäiseks.*; *iltiks.* (Kaj.) l. *intiks.* (Oul. Kksp.) utan risk, *itseks.*; *kahdaks.* i tu, åt två håll, *kylläks.* l. *kylliks.*; *myäksensä* (Koill.-Sat. Ruov., 164 s.) *myötänsä*, *mukaansa*, *pasiks.* utan anledning, af egen drift, *piammaks.* snart l. nära nog, *sivoks.* hofsamt, *siks.* därför, för sitt ändamål, tämligen, *därhän*, *silliseks.* (Kuhmoniem.), *tarpeeks.*, *tieksies* l. -*ien* (Lamm.-K.), *toisekseen*.

f) Inessiivejä, esim. *hädissänsä* l. -*ssään*, *ikäviss.*; *jantuksess.* (Koill.-Sat.) yhdessä jaksossa, *pettyviss.* (Säkkj.) *erehdyksissään*, *pinnass.* i sin välmakt, *uniss.* sömning; — *kerrass.* med ens, i grund, *toimess.* på allvar; — *loppu-*

moisissaa(n), ottamois., naimos. (Mikk.) = *loppumaisillaan*
j. n. e.

g) *Elatiiveja*, esim. *aijostansa* l. *-staan* i *sinom* l. *rättan tid, aimost., ainoast.* (Kemell myös *ainoastansi*, Kksp.), *aivast.* (1642 v. r.); *arvost.* efter behag, *enim-
mäst., ennest., ensist.* (Pälkj. myös *enist.*); *erüst.* i *sänder, harvast.; himoksestani (-si j. n. e.)* begärligt, *huonostas* (Halik.) *huonosti, hännästänsä* l. *-ään* efter hvarandra, *hätuimmäst.* i *hast, tills vidare, isost.* mycket, *ittestänsä* (Koill.-Sat.) *itseksensä, järjest.* (ieristens Agr.) å *rad, fullkomligt, kah-
dest.* på *tu man hand, kaikest.* kaikkiansa, (Koill.-Sat.) *kaikkein, kaikkiaist.* in *alles, kohdast.* för *sin del, helt o.
hället, rent ut, omedelbarligen, cohdestans* (Lj. T.) *heti, koriestaan* (Lamm.-K.) *koreasti, neljäst.* på *fyra man hand, näkemästäni* efter *hvad jag ser, oijestaan rakt, oikeast., oikeammast.; pahastas* (Halik.) *pahasti, paljaastaan; paljost.* mycket (komp:n kanssa), *parhaast.; piimmast.* (Tohm., Pälkj., Parikk.) *parhaasta päästä, enimmäkseen, melkein, päästänsä* igenom: *päivät p.; rajasthan* (Kem.) *kokonaan, suorast.* l. *suorist.* rätt fram, *genast, tavast.* vanligen, *to-
dest. ja todemmast.; tuostaan* utan vidare, *uudest., vanhast., vuorostani (-si j. n. e.), yksist.*

h) *Illatiiveja*, esim. *alavariisa* (Pälkj.) = *alvariin, -ia; eräänsä* i *sänder, ikäänsä tahansa, juoneensa* i *rad, justänsä (= justiin), laureehinsa* (Et.-P.) *lavealta, koko-
naan, matkaansa (-ni, -si j. n. e.); noroonsa flytande, ny-
kysiänsä* (Koill.-Sat.) *nykyjään, suuhunsa (-ni, -si j. n. e.), umpeensa: 2 päivää u. 2 hela dagar, yhteensä, yleensä* (l. *ylönsä), yleiseensä, ääneensä.*

i) *Adessiiveja*, esim. *aimollansa* l. *-aan dugligt, alall.* på *sitt ställe, stilla, i sitt värde, ständigt, armoil-
laan* (Kurkj.) *hyvästä sydämestään, arvoll.* ungefär, på *må få, ehdoll.* godvilligt, med *flit, efter godtfinnande, erüll.* i *sänder, hiljall.* l. *hiljoill.; hulluill.* på *tok, hädill., ikävill., joutaell.; keidhollans* (Hra M.) *vaaratta, kerral-
lansa* l. *-llaan, korkeill.* på *sin höjd, kurill.* (Pälkän.) *pilal-
laan, kuwall.* (P.-Karj., Kksp.) *siivolla, lauheall.* tung af

sömn, leikill., mielell.; navill. för ro skull, näill. millänsäkään, pahasill. på stygghet, parhaall. l. parhaill., peloill. (Koill.-Sat.), pikimmüll., pilall. l. piloill., pilkall. l. pilkoill., sill.: kohta s.; taall. (Kyr.) millänsäkään, tahall. l. tahdoll., tesmüll., tismall. l. tüsmüll.; täydell. alldeles så, i sanning, unill. sofvande, drömmande, yhdell. alt jämt, ändock, ylell. för mycket. — Omituisia verbiperäisiä muotoja ovat: -makse-, -mükse-päätteisistä, esim. lähtemäksillään, münemäksill., ottamäksill., panemäksill., puttoamäksill. l. puttoomäksill., tekemäksill. (P.-Sav., Verml., Kaj., Nurm.) lähtemäisillään j. n. e.; — -e'-päätteisistä: mäneisillään, poteisillaan (Pälkj.) menemäisillään, potemaisillaan.

j) Ablatiiveja, esim. alaltansa l. -ltaan af sig själf, erält. i sänder, havaldans (Lj. T.) haavaltaan, erältään [huomelta l. -an (Halik.) aamulla], hätümmält. som hastigast, kauttaalt. öfver glatta laget, kohdalt. direkte, strax, kuivalt. l. kuivilt., kylmält.; kähmält. på må få; käymiseltään (Et.-Sav.) käymältä: käyü k.; laureelt. (murt.) ymnigt, läümält. i mängd, alldeles, nykyelt. för det närvarande, paksult.; paljaalt. ensamt, parhaalt. just som bäst, perüiselt., perüiselt. l. perükselt. efter hvarandra, piammalt. nästan, pikimmält. l. (Pälkän.) pikimält.; päiväiselt. på en dag, sattumalt. l. sattumoilt. l. sattumaisilt. händelsevis, silt. ensamt för sig, genast, tehneelt. sedan födseln, tuoreelt. (Pälkän.), tyhjilt. (Tohm.), tykält. helt o. hållet, täydelt.; uudekselt. såsom ny, först i början, uutiselt. (Pälkän.); vanhalt. (Koill.-Sat.) ennestään [vastukselta(n) (Halik.) heti alussa], verekseltään på färsk gärning, nyss; ytyelt. (Eljas Lönnrot, Kksp.) yleensä [äskeltä(n) l. -öltä(n) l. eskeltä(n) (Halik.)]. Erittäin ovat huomattavat nuo lounaismurteen stereotyyppiset muodot ist(u)valtta', seis(o)valtta', makkav., kykkyv., laahav., häräv., nukkuv. istualla-, -lta-, -lle- (-ni, -si, -nsa j. n. e.) (Kaar.; Euraj. H—n, Suomi II, 8, 309 s.).

k) Allatiiveja, esim. aloillensa l. -leen rent ut, arvoll. (Jääsk.) likväl, dock lyckligtvis, edell. framåt, vidare, fortfarande, erüll. i sänder, hienoksell. l. -ksill. fint,

hiljall. l. *hiljoill.*, (Kurkj.) *hiljaksell.*; *kauttaall.* helt o. hållet, *kertaall.* en gång igenom, *kohrall.* (Pälkän.) niin kuin pitää, (*ei*) *kotvill.* (Kurkj.) moneen aikaan; (Pälkj.) *kull.*, *mill.*, *sill.*, *täll.*, *tuall.*, *tuoll.* millä, sillä, tällä, tuolla tavalla (vert. Agr.: *sillens* siten, niin, *tellens* täten, näin); *kuvall.* (Pälkj., Kurkj.) oivataavalla, *comme il faut*; *muvalleen* l. (Jääsk.) *muvallie* mukavasti; *pahimmoill.* (Kksp.) ty värr, lagom, *pohjall.* (Jääsk.) l. *pohjill.* perin pohjin, *putill.* (Pälkj.) sääntilleen, *päyill.* (Pälkj.) päteväällä tavalla; *sivoll.* hofsamt, *sill.* (Et.-Sav., Raamat.) sen koommin, enää; *tahall.* tahallaan (Jääsk.), verkkaan (Antr. Kksp.); *tar-kall.* l. *tarkoill.*; *täydell.* fullständigt, *täyvell.* (Pälkj.) ja *töövell.* (Nurm.) yhtä kaikki, kuitenkin; *ummell.*, *uudell.*, *verkill.* l. *verkoill.*; (*ei*) *viikoll.* (Pälkj.) pitkään aikaan, *vir-vell.* på ända, *vitkall.*; *vähill.* inemot, *yhdell.* med ens, *ylöll.* (Pälkän., Jurv.) ylöllisesti, *ynnüll.* (Pälkj.) kokonaisuudessaan.

16. Tähän ryhmään kuuluvat myös muutamat adverbis, joissa suffiksin edessä on:

a) Omituinen elatiivinpäätte *-ste*, esim. *kohdasteen* kohdastaan, *heti*, *suorasteen* direkte.

b) Omituinen ablatiivinpäätte *-lte*, esim. *hiljalteen*, *kyllälteen*, *suoralteen*; *vallalteen* efter godtycke, *ymnigt*, *viikolteen* (Pälkj.) pitkään aikaan [ja lyhennetyt(?) muodot *kohdalten* i rätt ställning, *väärälten* på sned, oriktigt].

c) Jo suffiksillinen muoto, esim. *jälleensä* (murt. = *jülleen*), *harvasteensa* på få ställen.

d) Kaksi sijapäätettä, esim. *ikäüksensä* (*kuin*) (Siikaj.) ikään, *ittöksisäs* (Halik.) itseksseen, *myötäänsä* (Kaj.), *myötääsä* (Pälkj.), myös *myötäesä'* (Nurm.) oupphörligt, *sinänäsä* l. *sinänään* (= *sinänsä*), *sinällänsä*, *-llään*, *sinällensä*, *-lleen*, *tieheksensä*, *-kseen* tiehensä, *ylleestää* (Jääsk.) yleensä, *yltänäsä*, *-ään* helt o. hållet, *ynnällänsä*, *-llään*, *ynnältänsä*, *-ltään* helt och hållet, *aldeles*, *äkkiistään* (Kurkj.) oudoksesta.

17. Muita säännöttömiä, yksinäisiä tai hämäriä ovat esim. *jällettänsä* (= *jällettäin*), *konsanansa* l. *-naan*;

läpensä alt igenom, utan afbrott, myötänsä helt o. hållet, oijetensa l. oitensa, (-tens, -tes), oijetinsa l. oitinsa (-tins, -tis), oitistaan; oikeensa (= oikeen, oikein), perätystään (= perätysten), toaskiisa' (Nurm.) taaskin, tükühällinsä (Kyr.) millänsäkään, uuksensa alltid, varsiissaan (Pälkj.) lakkaamatta, alinomaa, ylteensä l. yltäänsä öfverhufvudtaget, ympärseen (Kurkj., Viip.) ympärinsä (vert. *ympäris*).

3. Kuluneet kaksisanaiset ja yhdysperäiset adverbit.

18. Kielessämme, etenkin kansankielen murteissa, löytyy jommoinkin joukko kahdesta osasta syntyneitä adverbija, joiden osista kuitenkin jompikumpi tai kumpikin, jouduttuansa toisen kanssa yhden koron alle, on tavalla taikka toisella lyhentynyt tai muuten kadottanut itsenäisyyttään.

19. Ensimmäisessä osassa huomattavia muunnoksia ovat seuraavat:

a) Ensisanan ensimmäisen ja toisen tavuun väliltä katoa konsonantti ja sen ympärillä olevat vokaalit sulavat yhteen, esim. *edes-* l. *es-mite*, *-cuhungas*, *-quina* (Agr.) vaikka mitä, kuhun, kuinka (käytetään sivulauseissa); *jonka* (Pälkän.) *johonka*; *kuunka*, *kuunna* l. *kunka* (Lönnr.), *cunga* (J. Suom. vk., Hemm. vk., 1642 v. r.) *kuhunka*; *minkä*, *-käs*, *-kään* (Noorm., Tyrv., Lop., Pälkän., Koill. Sat., Torn., Kem.) *mihinkä*, *-käs*, *-kään*; — *suinkaan*, *-kin* l. (Halik., Mask., Noorm., Nurm., Pälkj., Jääsk., Valkj.) *sunkaan*, *sunkka(n)*, *-ki(n)* (alk. *su'uin-* ja *su'un-* *kaan*, *-kin*).

b) Ensimmäisen, kolmitavuisen sanan toisessa tavuussa oleva lyhyt vokaali katoa ja sen ympärillä olevat konsonantit sulavat yhteen, esim. *iellens* (Agr.), *iül-* *lens* (Hra M., Lj. T.), *jülles* (Rais.); *jälleen* (yleinen), *jällee* (Jääsk.), *jälle'* (Euraj.), *jelle* (Halik.), *jüll* (Hinnerj.) ta-

kaisin, taas (alk. *jäljellensä* l. *jällessä*, *-leen*); *luumma* = *luulemma* luulen ma; *männü kesinä*, *kevännü*, *syyssü* (Nurm.); *nousal viikol* (Halik.); *toilappuol* (Halik.) toisella puolella; *tul(u)vana kesinä*, *tal(a)vana* (Pälkj.).

c) Ensisanan lopussa oleva *n* katoa konsonantin edeltä, esim. *kuis* (Jääsk.) *kuinkas*; (murt.) *kuista* l. *kuis-tas*; *mites* (Jääsk., Kaakk.-Karj.) = *mitens* (Parikk.) *mitenkäs*; *mihes* (K.-Lohj.), *mihest* (Halik.) *mihinkäs*; *näikö* (Kaakk.-Karj.), *näikhä* *näinkö(hän)*, *tokko(han)*; *peripahemmin*, *suikin*, *vartevasten*.

d) Ensisanan lopussa oleva vokaali katoa vokaalin edeltä, esim. *ainian* (= Renv. *ainijän*, Kurkj. *ainijäin* l. *-jaan*), *ehk'en* (*-et*, *-ei* j. n. e.), *miks'en*, *mill'en* l. *mlt'en*, *kost'en*; *saat'ei* (Koill.-Sat., Laih., Jurv., Kyr.) *eipähän*, y. m.; *huomenaamalla*, *-illalla*, *parast'aikaa*, *sill'a.*, *täll'a.*; *tott'alalta* i *sanning*, *tän'iltana*, *vast'aika*, v. *anikko*, v. *ikäin*, v. *uudesta*; *yht'aikaa*, *yht'äkkiä*; *ylet* l. *ylöt-aikojaan* (*yloti a.*, *ylöti a.?*), *äsk'aikoihin* (Kyr.).

e) Ensisanan lopussa oleva vokaali katoa (tai pitkä vokaali lyhenee) konsonantin edeltä, esim. *ain'varsissaan* (oafbrutet), *hät'hätää*, *koht'sillään* (Nurm., Tohm., Pälkj., Parikk., Jääsk.) l. *-siltään*; *silk'ertoa* (Parikk.), *tuos'pääkassa* (Parikk.); *yht'hyvin* (Iit.) *kuitenkin*, *yht'suoraa* (Iit.), *-roo* (Pälkj.), *yht'viisii* (Jääsk.); — *juurimyöden*, *käsimyöden*, *salapiten*.

f) Ensisanan loppuvokaalin kadottua muuntuvat sen edellä olevat konsonantit *ss*, *ns* ja (*t:n* edellä) *st* *s:ksi*, esim. *toiseilen* (Siikais.) *toissa päivänä*, *toishuomenna*, *t.-päivänä*, *t.-vuonna*; *ikäüs-* l. *ikäskuin*; *joteskin* *jotensak.*, *olleskaan* (Lop., Halik. *olleska*); *voimastakaa*, (Halik. *-takkan*) *voimansa t.*; *ympäriskautta* *gående omkring*; *mies-tuten* (I.-Kyr.) *med mannamån* (= *miestä tuten?*), *omas-takaa* *omasta t.* Tähän näkyvät myöskin kuuluvan *arviospäite(n)* (K.-Lohj.), *hulluspiten*, *-pitte(n)* (Halik.), *-pitein*, *-päin* l. *päiten*; *leikkispäiten* l. *-päällä* (Härm.), *lystiis päihi* (Lamm.-K.), *pilaspäin*, *-päihin* l. *päiten* för ro skull; *päis-piten* *hufvudstupa*, *turhaspitein* för ro skull, utan stadig

afsikt; *unispitte(n)* (Halik.). — Pitkä *ll* sulaa yhteen seuraavan sanan alku-*l*:n kanssa, esim. (murt.) *sillailla, toisellailla, tillailla*.

Huom. murteellinen lyhennys *muukkon* (Lönnr.), *muukko* (Noorm., Halik.), *mukko(n)* (Halik.), *mukku* (Halik., Kaar.) muuta kuin, vaan.

g) Ensisanan loppupuoli heikkenee tai katoaa muuten, esim. *kuudemma* (Et.-Pohj.) l. *kuulema* (Kem., Nurm.), *luudemma* (Et.-Pohj.), *näjemmä* (Laih.), *näemmä* (Nurm.) l. *neümü* (Kem.), *tiijjümmä* (Nurm.); *joksenki* (Torn.) jokseenkin; *asi'-alkain* asian alkain, varten vasten; *johki(n)* (Lamm.-K.) johonkin, *mihkä, -käs, -kään, -kien* (Ylivet., Koill.-Sat., Pälkän., Lamm.-K., Iit.); *mik'ette* (Noorm.) miksi ette; *maakin, -kaan* maariank.; *par'aikaa; pitupitkin* pituuttaan pitkin(?); *tulaa(v)* vuonna (Lamm.-K.) l. *tulavuo(n)* (Turun lään. Uud. kirk.) tulevana vuonna; *yhtikään* (Lop.) yhtäkään, yhtään.

h) Ensisana mukautuu vokaalisointuun toisen sanan kanssa: *iankaiken* (alk. *iän kaiken*).

20. Jälkimmäisessä osassa tapahtuvat muunnokset saatamme ryhmittää seuraavasti:

a) Toisen sanan alkukonsonantti katoaa, esim. *tänään* (Pälkän. y. m.), *täniä(n)* l. *tänie(n)* (Lamm.-K.), *tänäh* (Iit.), *tänäi(n)* (Lamm.-K., Orimatt.) tänä päivänä.

b) Toisen sanan keskeltä katoaa yksi tai useampi äänne, esim. *missäpain, yhdessäpain* (murt.) missä, yhdessä paikoin; *arkipäin* (murt.) arkipäivin, *ei kuunapäinä; tänapäinä, -päinä* (Tohm.) l. *-päinä* (Noorm., Tyrv., Pälkän., Isoj., Kem., Tohm.); *kolmantena päinä* (Koill.-Sat.); *edestaisin* (murt.) edes takaisin; *mintäen* (P.-H.), *mintäi* l. *-teä* (Parikk.); *sentäi* l. *-teä* (Parikk.), *sentään* (Tyrv., Orimatt.), *-ttään* (Satak.), *-thään* (Ala-Torn. ja Sim.) l. *sentäüs* (Kurik.), *-täs* (Koill.-Sat.) sen tähden (l. s. tähtensä), kuitenkin; *nin-, nuoin-, näiniksee* l. *-ikkäsee* (Jääsk.) = *n.-ikkää* (Jääsk.). — Tähän kuuluu luultavasti myöskin *-kanaa* (= kansaa?) yhdistyksessä *peräkanaa, peräkkanaa, perikanaa*.

c) Toisen sanan loppuvokaali katoa, esim. *kukaties*, *kenties*; *tänäpäivän* (1642 v. r.), *tänäpä(n)* (Euraj.), *tenäpäin* (Sor. Post.); *mitäimaks* kanske (vert. Agr. *mita maxa* eikä niin).

d) Toisen sanan loppuvokaalin kadottua muuttuvat sen edellä olleet konsonantit *nn* *n*:ksi ja *ns* *s*:ksi (ss:ksi), esim. *sitälikin*, *sitälähin*; *tästälähin* (vert. Agr. *testelehine*); *sentäis*, *sentäs* (= *sentäinsä*); *sihen aivoiss* (K.-Lohj.).

e) Toisen sanan loppu katoa muuten, esim. *mintä* *mintähden*; *neätse'* (Nurm.), *näätse*, *-ts* (Jääsk.); *sentak* (Iit.) sen takia; *sentä*, myös *senttä* (Halik., Lap.); *siihenpäi* siihen paikkaan; *sinä-aika* (Halik.) sill' aikaa; *sittepäi* (Jääsk.) sitte päivin, siitä lähtien; *tollappuol* (Halik.), *tällappuol* (Halik.); *tänäpä* (Halik., Noorm., Euraj., Tyrv., K.-Lohj., Pälkän.); *yhön-ker* (Parikk.); *yläüppä* ylää' päin, ylös päin.

f) Toinen sana mukautuu loppusointuun edellisen kanssa, esim. *ainian* (Renv. *ainijän*), ja murteelliset *edestäisin* (= *e.-taisin*, *e.-takaisin*), *kyll'-käi* (Noorm. harv. = *k. kai*), *likimäin* (= *likimain*), *mingü(n)-tälkee* ja *sen-t.* (Jääsk.) = *-takkee*; *tälläillä* tällä lailla.

21. Usein ovat kaksisanaisen tai yhdysperäisen adverbien molemmat osat kuluneet, esim. *ehkies* (H. Renv. Väärän opin kauhistus ja oikian opin puolustus, Hels. 1844) toki, *ehkiis* (Pälkj., Parikk.), *ehkes* (Kurkj.) (alk. *ehkä edes*) edes, toki; *ennak* (Euraj.) ennenaikaan; *ilmast* ilmankosta; *jonkkus* (Halik., Kaar.; alk. *johonkuusen?* Vert. *jokuu*, gen. *jonkuun* Iit., Lop. y. m.) *johonkuhun*, *jonnekin*; *joskus* (Koill.-Sat., Pälkän., Nurm., Jääsk.), *joskuus* (Iit.), *joskuis* (Agr.) = *joskussa* (Koill.-Sat. Pihl., Pälkän., Luopiois.), *jossakussa* (Koill.-Sat. Pihl. kerran) *jonkun kerran*; *kummotto(n)*, *-ttos*, *-tti(n)*, *-ttis*, *-tt*, *mimm.*, *simm.*, *tomm.*, *tämmöttö(n)*, *-ttös* j. n. e. (Halik., Kaar., K.-Lohj.) l. (Lönnr.) *kummotoo* l. *-toon*, *simmottoo* l. *-ttoon*, *semmottiin* l. *-ttoon*, *tommottoo* l. *-ttoon*, *tämmottoo*, *-ttoon*, *-ttiin* l. *tämmöttöön*, *-ttiin* kulla muotoa(nsa) l. *kuhun*

muotoon(sa) j. n. e.; *näüsse, näüss* l. *neüss* (Jääsk.) näät sen; *nüüks* l. (Lamm.-K.) *nieks* näätkö; *seku* l. *seko* sen kuin, vain, suotta; *seevuoks* l. *seevoks* (Halik.), myös *seoks* l. *soks* sen vuoksi; *toilappuol* (Halik.) toisella puolla; *tula-vuo* (Halik.) tulevana vuonna; *tän'-uana* l. *-oana* (Pälkj., Parikk.) tänä aamuna; *üskeaikoin* äskettäin.

22. Hämäriä kuluneita yhdistyksiä ovat esim. *joukin* ja *joukana*, *-kaan*, *-kaa'* (Isoj., Jalasj., Laih., Ylivet.) l. *jookin*, *-kaan* (Koill.-Sat.) ainakin, kumminkin; aina-kaan, kumminkaan, suinkaan, laisinkaan; *päistikka(n)* (Euraj.), *päestikka* (Mask.), *päistikkaa*, *-kkää* l. *-tykkää* hufvudstupa; *vainoin* (Kyr., harv.) l. *vainoon* (Laih.) vain (vain noin?), *vaiivikka* l. (Euraj.) *vaiivikka'*, *-kas* hiljaa ja salaa.

23. Joskus on tämmöisiä kuluneita yhdistyksiä edelleen taivutettu tai niistä uusia adverbeja muodostettu, esim. *ainiaan*, *ainiaaksi*; *jotestaankin*; *maakasti* = *maakaan* maariankaan (vert. *kulloistikin*, *mulloisti*; *siltoiten* l. *-tellen* y. m.).

4. Nomineita, joista käytetään useampia sijoja adverbien tavoin.

24. Määrää ilmoittavia nomineita (nomina kvantitatis) käytetään yleensä subjektin ja objektin sijoissa ja (komparatiivin edessä) mitan partitiivissa tai näiden asemesta instruktiivissa tai nominatiivissa; muutamista viljellään muitakin sijoja; semmoisia ovat *aana* (ei *aanaakaan*), *almu* (K.-Lohj.) *hiukka*, *eine* (eiseen vähän, ei *einnettäkään*), (enempi l. *enämpi* ja *enin* ks. *paljo*), *ensimmäinen* (ei *ensimmäistäkään*), *hiema* (*h-n*, *h-n* verran t. vähän), *himpa* (*h. leveämpi*), *hipale* l. *hipe* (ei *hipettäkään*), *hitu* (ei *hituakaan*), *hitunen* (*hitusen*), *hiukka*, *hiukkanen* l. *hiuka*, *horvi* (*h. matkaa*, *h. aikaa*), *höly* (ei *hölym pölyä*), *ina* (Tyrv. = *rahtu*, *hiukka*), *joukko* (*ison joukon maitoa*), *kappale* (*lunta*

tuli *k.*; *k.* aikaa), kauna, käpy (ei taivaan käpyä), muru, murunen, nihjä (ei nihjääkään), nuoha (ei nuohaakaan), palanen, paljo (paljon, -join, -joa, -jolta), komp. enempi l. (Hra M., Hemm. vk.; Orimatt., Suursaar.) enämpi (-mmän, -mmiin, -mpää, -mmältä), superl. enin (enemmän j. n. e.); pehu (ei yhtään pehua), pikkunen (pikkusen, -sta; myös pikkasen, pikkuruikkusen), pitsku (ei pitskuakaan), pöykösen pölähtävä (Nurm.), rahtu (ei rahtuakaan), ripe, ripsu (= rahtu), suku (saatiin kaloja s.; suvun, ei sukuakaan), summa (taipumaton: s. kansa, s. vahingot, hirret, torpparit), surema (ei suuruksen suremata, ei luun suremaa), taivaallinen (ei tään taivaallista), touna (ei tounaakaan), uina (ei uinaakaan), ujen (= uina), verta (minkä v., saman verran), vilja paljo (v. miehiä Kurkj.), vähä (vähän, vähin, vähää), komp. vähempi (-mmän, -mmiin, -mpää), superl. vähin (vähemmän j. n. e.), vähänen; äijä (Pälkj., Parikk., Kaakk.-Karj.) l. äejjä (Nurm.) paljo (ä. vähä jonkin verta).

Ajan määrää erittäin ilmoittavat esim. *hetki, hetken, -ksi (aikaa); ikä, iin alltid, kauka l. kauva l. kauvo: kauvan (aikaa), kauvon (Laih., Lop., Kem.); (ei) kaukoo (Nurm.), tav. (ei) kauvaa (Koill.-Sat., Jääsk.); kauvaksi (aikaa); (ei) kaukaan (aikaan); kauvalla, (ei) k-lle (aikaa); mon. kauvat aikoja; (ei) kauvoja aikoja, (ei) k-kaan; komp. kauvemman l. -mmiin, -mmaksi (aikaa), superl. kauvimman, -mmiin, -mmaksi; kotva (Pälkj. y. m. Karj.): kotvan (aikaa), kotvaksi, ei kotvaan aikaan, ei kotvilleen, kotvat ajat, tätä kotvaa l. tällä kotvalla för närvarande. yhtä kotvaa med ens; kotvanen: k-sen (aikoo Pälkj.) jokseenkin kauvan, k-selta i hast; viikko (Pälkj. Parikk.) = kauka, kauva: viikon, -kkuu, -koks; yrki en liten stund: yren l. yrjen, -ksi, -ttä (aikaa), (Agr.) yrielde.*

25. Suomen kielessä on myös suuri joukko substantiiveja, jotka taipuvat ainoastaan muutamissa paikallissijoissa, osottaen paikallisuutta, asemaa tai tilaa, järjestystä t. aikaa, ja joita siis saatamme lukea adverbisiin. Semmoisia ovat:

a) Yleisen paikallisuuden sijoissa taipuvia:

α) Perusmuodossa olevia, enimmäkseen johtumattomia sanoja, esim. *kauka* (yleinen muualla paitsi Tohm., Pälkj., Kurkj., Jääsk., Kaakk.-Karj.): *kaukana*, *kaukaa* (Iit. myös = *kaukana*), (*kaukanta*) l. *kaukoja*, *kauvas* (ylein.) l. *kauvaks* (Ylivet., Iit.) l. *kauvos* (Laih.); *kotona* (ylein.), *kotoa* (Iit. *kotoo* myös = *kotona*), (*kotonta*); *loittona*, *loittoa*, *loitoksi*, tavall. *loitos* (Nurm., Pälkj.); *läsnä* l. (Pälkän.) *lässä* lähellä, saapuvilla, *lästä* läheltä (K.-Lohj. myös = lähellä), *lähes* likelle (J. Suom. vk.), melkein (Koill. Sat.), *lehes* (Agr.) kenties; *ulkona*, *ulkoa* (Iit. *ulkaa* myös = *ulkona*), (*ulkonta*), *ulos* (ylein.), *ulgos* l. *ulghos* (Agr., Hra M., Sor. Post., Hemm. vk.), *ulvos*, *ulvos* (Agr., Hra M., J. Suom. vk., Sor. Post., Hemm. vk.; Et.-P. A-ff, Laih., Tyrv.), *uluos* (Isoj., vert. *rasua*, *kasuan*), *uloos* (Häm., Häm.-Kyr.), *uls* (Tyrv.); — *kahtena*, *kahdeksi*; *kauppana*, *kaupaksi* till salu; *kohona*, *kohoksi*; *kuolijana*, *-ksi* l. *kuoliaana*, *-ksi*; *käsinä* (Kem.), *käsiiksi* till hands; *lisänä*, *lisäksi*; *luhina*, *-ksi*; *rämänä*, *-ksi*; *sälönä*, *-ksi*; *tarjona*, *-ksi* till buds; *myötyrinä*, *-ksi* med alt sitt, med allone, för alltid; — *alhaana*, *etäänä*, *ylhäänä*, *kahtiana* (*-ta*, *-tä*, *-ksi* l. *-'*), ks. yksityisiä yleisen paikallisuuden sijoja.

β) Adverbi-, postpositiooni- ja substantiivivartaloiden tai partikkelimuotojen komparatiiveja ja superlatiiveja, joiden translatiivin päätteellä on *-ksi* (*-ks*) tai vaihetellen tämän kanssa *-s* (Tyrv., Pälkän., Iit., Isoj., Et.-P., Kem., Verml.; ainoastaan komparatiivilla) tai aspiratiooni (Kem., Laih., Koill.-Sat., P.-Häm., P.-Sav., Mikk., Nurm., Tohm., Jääsk.; Hra M.), vanhemmassa kirjallisuudessa joskus aspiratioonin asemesta *t* (Lj. T. *edemmät*, *ylemmät*, niin kuin *takat*) tai *n* (Sor. Post. *aleman*, *edemen*, niin kuin *heillen*, *ylitzen*), esim. komp. *alempana*, *alempata* l. *-paa*, *alemmaksi*, *-mmas* l. *-mma'*; *auempan* (Jääsk.), *edempänä* l. (Nurm., Pälkj., Jääsk.) *etempänä*, murt. *edenempänä*; *etelämpänä*, *illempana*, *jäljempänä* l. *jälempänä* (murt. *jälkempänä*), *kallempana*, *kauvempana* (murt. *kaukempana*), *kesempänä* (Nurm., P.-Sav.), *keskempänä*, *kiin-*

nempänä, kokempana (P.-Sav.), koompana, laidempana, liikempänä, loitompana, lähempänä, maaempana l. maallempana, mettempänä (Kem.), myöhempänä, niskempana (Jääsk.), nurkempana (Tohm., Nurm.), perempänä, pohjempana; (poikempana) poikemmaksi längre bort, pääempänä, päällempanä, rannempana, seljempänä, siellempänä, sikempänä l. sinnempänä, sisempänä, syksympänä, syrjempänä, taempana l. taampana, toannempana (Nurm.), tuokempana (toemp.), tuollempana, tuonnempana (tonnemp.), tükempänä, tännempänä l. täüllempanä, ulompana (ulemaksi Kem.), vierempänä, ylempänä, äütempänä (ynnä partit. ja translat.); — superl. alimpana l. alinna, alimpata l. -paa, alimmaksi l. -mma; edimpänä l. (Nurm.) etimpänä, jäljimpänä l. jälimpänä, kauvimpana, keskimpanä, likimpänä, loitoimpana (harv.), lähimpänä, myöhimpänä, pohjimpana, päüllimpänä, taimpana l. takimpana, tännimpänä, uloimpana, vierimpänä, ylimpänä j. n. e. (myös partit. ja transl.).

Lounaismurteessa (Halik.) käytetään stereotyyppillisiä *-mpa(n)* l. *-mpatta(n)* päätteisiä muotoja vastaamassa tämmöisten komparatiivien kaikkia kolmea sisäisen paikallisuuden sijaa, esim. *likempä(n)* l. *-mpättü(n)* likempänä, *-mpää*, *-mmäksi*, *ulompa(n)* l. *-mpatta(n)*, *ylömpä(n)* l. *-mpättü(n)*, *edelempä(n)* l. *-mpättü(n)* edempänä, *-mpää*, *-mmäksi*.

b) Sisäisen paikallisuuden sijoissa taipuvia, esim.

a) pronominaaliset *hänessä*, *-estä*, *-een* (= *siinä*, *-tä*, *-hen*), *jossa* (Et.-Pohj. *johna*), *-sta*, *-hon* (murt. *johka*, *jonka*), *kussa* (Et.-Pohj. *kuhna*, J. Suom. *cuusa*), *-sta*, *-hun* (vert. vanh. kirjall. *cuca* = mikä), *missä* (Et.-Pohj. *mihnü*), *-stä*, *-hin* (Halik., K.-Lohj. *mihe(n)*, murt. *mihkä*, *minkä*), *siinä* (P.-Häm. myös *siinnä*), *-tä* (Et.-Häm., Tyrv., Torn. *siittä*), (murt. *siintü*), *-hen*, (murt. *sihen*, Et.-Häm. *siehen*, *siähen*, Tyrv. myös *süähän*), *tuossa*, *-sta*, *-hon* (murt. *tossa*, *-sta*, *-hon*), *tässä*, *-stä*, *-hän* *); — muita alkuperäisiä: *erissä*, *-iin*, *esissä*, *-iin*, *hairassa*, *-raun* l. *harhassa*, *-aan* vilse, *miste* (Agr.

* *Siinä*, *tuossa* ja *tässä* sanoilla on myös temporaalinen merkitys: silloin, tuolloin, tällöin (Pälkj.).

harhaan syrjään, erilleen, „korpeen“), *hengissä, henkiin, hirissä, -iin* något öppen, „på skratt“, *hukassa, hukkaan, humalassa, -sta, -aan, ilmaan* l. *-moihin* i dagen, fram, *irvissä, -iin* (suu, ovi), *jumissa (-iin?) stilla, orölig, jupassa, (juppaan?) framlutad, kihloissa, -oihin, kiimassa, -sta, -aan, klinissä, -iin* snedt, *koissa, -sta* (Pälkj.) l. *koessa, -sta* (Nurm.) kotona, -oa, *kotiin* (säännöllisine murremuotoineen *kottiin, ko't(t)ii(n), kotih*; Koill.-Sat., P.-Sav., Mikk., Nurm., Pälkj., Kurkj., Parikk., Kaakk.-Karj., Jääsk., Iit.; — Noorm. *kottii*, Lap. *kotti*, Halik. *koti(n)* ehkä alk. *kotia'*), *kohmassa, -aan, kontassa, -ttaan, kopalossa, -oon* stel, *ko-sissa, -iin, kämässä, -ään, laimissa, -iin (= -in)* förlorad, försummad, *därhän, lamassa, -aan* i lägervall, utmagrad, *lapetissa, -ttiin* på förfall, på långbänken, försummad, *loitossa, -ttoon* (murt. = *loittona, loitos*), *läjässä, -ään, maassa, -sta, -han* nere, nedifrån, ned, *maissa, -sta, -hin* inom landet, på orten, i land, *matkassa, -aan* (Kem., Jääsk.) muassa, mukaan, *nurissa, -iin* omkull, förargad, *oheessa, -sta, -seen, poikessa* (Verml., Nurm., Pälkj., Kurkj.; Lönnr. myös *poijessa*) *poissa, poikkeen* pois, *salassa, -sta, -aan, sisässä, -stä, -ään, sukkelissa, -sta, -iin* (Kurkj.) sukelluksissa j. n. e., *sydämässä, (-iin?)* i ilskan, *syrjässä, -stä, -ään* afsides, å sido, *tallessa, -sta, talteen* (Jääsk.), *ummessa, -sta* (Pälkän.), *umpeen*.

β) Etenkin käytetään näissä sijoissa paljo -o-, -ö-, -u-, -y-päätteisiä substantiiveja, jotka ilmoittavat tilaa tai asemaa ja kumminkin suureksi osaksi ovat teonnimiä, esim. *hupussa, -sta, -ppuun* (Pälkän.) kokonaan peitteen alla, *häviössä, -öön*; *irvossa, -oon* uppsprucken, *kadossa (?)*, *katoon* förlorad, (*karussa, -sta*) *karkuun*; *kinossa, -oon* sned, *koossa, -sta* (Pälkän.), *kokoon, koukussa, -lkuun, kumossa, -sta* (Pälkän.), *-oon, kurtussa, -ttuun*; *kuurussa, -uun* gömd, *nedhukad, kyynyssä, -stä, -yyn* halföppen, *kyryssä, -yyn, köyryssä, -yyn, laossa, lakoon*; *latussa, -ttuun* nedtrykt, platt, *lengossa, lenkoon* böjd, *luimussa, -uun*; *niukossa, -kkoon* (korvat) *slaka, nojossa, -oon* lutande, *notkossa, -oon* nedåt-böjd, *nyökyssä, -kkyyn* (pää), *paossa, -sta, pakoon, peitossa, -sta,*

-toon; *puljussa*, -uun storbukig, *pyrössä*, -öön (silmät) utstående, *pystyssä*, -stä (Pälkän., Koill.-Sat.), -yyn, l. *pystössä*, -öön (Tyrv.) l. *pistyssä*, -yyn (Tohm., Pälkj., Kurkj., Parikk., Jääsk.), *raivossa*, -oon, *rappiossa*, -oon, *sirossa*, -oon (harja), *sojossa*, -oon utstående, *sujussa*, -uun böjd, *supussa*, -ppuun; *suutiossa*, -oon (Pälkän.) = *suutappäin*; *tukossa*, *tukkoon* förstoppad, *hopdragen*, *veulossa*, -oon på sned, *viikossa*, -oon afsides, *viüstossa*, -oon på sned.

γ) Samoin käytetään -e'-päätteisiä teon- tai tilanimiä, esim. *ahteessa*, -seen (riihi), *eleissä*, -siin (?), *hankhesa* (Kem.); *hiveessä*, -seen slipad, *häveessä*, -seen förlagd, *jälkeessa* (Nurm.), *jänthesä* (Kem.), *kateissa*, -siin förlorad, *kiireessä*, -seenspänd, *kohmeessa*, -seen, *kätkyessä* (Kem.), *kätkössä*, *laukhesa* (Kem.), *lenteessä*, -seen på flygt, *lumheissa* (Kem.), *lämpeessä*, -seen att värmas, *petteessä*, -seen i villfarelse, *poikkeessa*, -seen borta, bort, *puneessa*, -seen snodd, *rippeessä*, -seen, *sulkeessa*, -seen l. *sulkeissa*, -siin; *tekeessä*, -seen underuppgörning, *tukkeessa*, -seen, *veteessä*, -seen (jousi), *vireessä*, -seen l. *vireissä*, -siin spänd, i beredskap, *vitheshen* (Kem.) vinoon.

δ) -us-, -ys- ja -os-, -ös- päätteisiä teonnimiä käytetään ainoastaan monikossa, esim. *ajeluksissa*, -iin, *eksyksissä*, -stä, -iin, *juovuksissa* (*juoksis* Halik., *juoxis* 1642 v. r., *jouxis* (!) Hemm. vk.), -iin, *kadoksissa*, -iin, *kiukuksissa*, -iin, *kumoksissa*, -iin, *kuohuksissa*, -iin, *kuoluksissa*, -iin ja *puolikuoluks.*, *kurtuksissa*, -iin, *lannuksissa*, -iin utmattad, *nukuksissa*, -iin, *ojennuksissa*, -iin, *pettooksiss* (Jääsk.) l. *peytyksissä*, -iin (?), *pilauksissa*, -iin, *puhalluksissa*, -iin, *punoksissa*, -iin, *pächyksissä* (P.-Häm.), *ripuksissa*, -iin, *sammuksissa*, *supuksissa*, -iin, *toennuksissa* (P.-Häm.), *uinuksissa*, -iin, *upoksissa*, -iin, *väsyksissä*, -iin; — *heräksissä*, -iin (= hereellä, -lle).

ε) -ma-, -mä- päätteisiä teonnimiä tavataan mnodoissa *ampumioissa* (Pälkj.) *ammuttavissa*, *helisemäs* (Lamm.-K.) *kovassa pulassa*, *helisevässä hädässä*.

ζ) -va-, -vä- päätteisiä verbaalinomineita (vert. I partis.) ovat esim. *kuuluvissa*, -ista, -iin, *näkyvässä* (Keur.) l. *näkyvissä*, -istä, -iin, *saapuvissa*, *saatavissa* l. (Keur.) *saa-*

tuvisa, -iin, tietyvissä l. tiettävissä, -iin; — lähittyvissä, -istä, -iin.

η) Substantiivisesti käytettyjä adjektiiveja, esim. *hamassa* (Koill.-Sat., Et.-P.), *-sta, -aan* kaukana j. n. e. [*hama* (Multia) l. *hamainen* (Kyr.) *matka* pitkä, kovin pitkä l. *kaukainen* m.], *harvassa, -aan, höllässä, -ään, kierossa, -oon, kiperässä, -ään, kovassa, -aan, kuiviin* (juosta k.), *kumarassa, -aan, l. kymärässä, -ään, kämyrässä* (jalka, P.-Häm.) *lujassa, -aan, melkeässä* (mieli), *mustissa* (sc. vaatteissa), *-iin, nätissä, nättiin* knapt, *ohuessa, -een, oikoisessa, -een, paksussa, -uun, pinkassa, -kkaan* hårdt packad, *piukassa, -kkaan* ondt om, *pyhässä, -ään* (maa) inhägnad, *sitkeässä, -ään* (maata, hengähtää), *syvässä, -ään, ulkoisessa, -sta, -een* (ulkosesta Kuhmoniem.) *ulkona* j. n. e., *vinossa, -sta* (Pälkän.), *-oon, vähiss(ä)* (Jääsk.), *-iin, väässä, -ään, yhdessä, -stü* (Pälkän.) *yhteen*; — myös verbeistä johdettuja karitiivadjektiiveja, esim. *näkymättömissä, -iin, pääsemättömissä, -iin, silmän siitämättömissä* (?), *-mähän.*

θ) Komparatiivia ja superlatiivia käytetään harvoin sisäisen paikallisuuden sijoissa adverbisesti, paitsi semmoisten adjektiivien, joiden positiiviakin niissä sijoissa viljellään, esim. *juuremmassa, -mpaan, koompaa* (ill., Jääsk.), *pietommass(a)* (Jääsk.), *pystymässä, -mpään, supumpaan* (Nurm.), *syrjemässä, -mpään*; — *harvemmassa, -mpaan* ja *harvimmassa, -mpaan, lujemmassa, -mpaan, lujimmassa, -mpaan* y. m.

c) Ulkoisen paikallisuuden sijoissa adverbisesti käytettäviä sanoja ovat:

α) Alkuperäisiä, esim. *ennalla, -lta, -lle* i förväg, på förhand, förut, i försprång, *esillä, -lle, framilla, -lle* (murt.) = *pramilla, -lle; hajalla* l. (Lit.) *hajaill* l. *hajustalla, -lta* (hajalta Pälkän.), *-lle, harilla, -lle; (hepakalla?) hepakalle* (Ii, Kuusam. y. m.) *aivan pahaan pulaan, herällä, -lle hereellä, hämillä* (l. *hämmillä*), *-lle, här(j)illä, -lle* (lehmä, = *här(j)illänsä, -llensä*); *ilmalle* l. *ilmoille* fram, i dagen, *irralalla, -lle* (Hra M. irdhalle), *irvillä, -lle, kodolla, -lle; kättällä, -lle* (I.-Kyr.) *esillä, -lle, laimilla, -lle* därhän lämnad,

lantilla, -lle utan plats, *leikaalla* l. *leikkaalla* fjärran, *levällä*, -lle, *loitolla*, -lta, -lle; *luhilla* på förfall, *maalla*, -lta, -lle (Ruov., Hauh.) *ulkona*, -oa, ulos, *mainilla*, -lle (päivä), *navilla* (olla n.) lätt, *nihalla* (*nihka*) utmattad, *pellolla*, -lta, -lle (Pälkj.) *ulkona* j. n. e., *perällä*, -ltä, -lle, *perillä*, -ltä, -lle; *pihalla*, -lta, -lle (Pälkj.) *ulkona* j. n. e., *pingalla*, -lle spänd, *poikella*, -lle på tvären, åt sidan, *pramilla* (Tyrv.) l. *ramilla* (Lönnr.), -lta, -lle esillä j. n. e., *puolella* l. *puolella* till hälften fylld, *pyörällä*, -lle rullande, yr, *raatikolla*, -lle i lägervall, *vanhäfd*, *rakolla*, -lle, *reijälle* (pistää) igenom, *süralla*, -lle (karvat) utstående, *suulla* -lta, -lle (avain, akkunat) i, ut, in, *syrjällä*, -lle å sido, *tallella*, -lle, *tarilla*, -lle (= *tarjolla*, -lle), *ulolla*, -lle (= *vetelällä*, -lle, *vatsa*).

β) -o-, -ö-, -u-, -y-päätteisiä, *tilaa* t. *asemaa* osottavia, *enimmäkseen* *teonimiä*, esim. *ajolla*, -lle, *ajelulla*, -lle, *häviöllä*, -lle; *kiikulla*, -lle i gungning, *oafgjord*, *kinolla*, -lle sned, *koholla*, -lle, *koolla* (P.-Häm. *koulla*), -lle, *kumolla*, -lle; *kurolla*, -lle utsträkt, *laolla*, -lle, *lengolla*, -lle halföppen, *notkolla*, -lle i bukt nedåt, *nyökyllä*, -lle (pää), *palolle* (*panna pippu p.*); *pelolla* (olla p.) rädd, *rappiolla*, -lle, *tarjolla*, -lle, *viistolla*, -lle.

γ) *Myös* -e'-päätteisiä *tilannimiä*, esim. *ahteella*, -lle (*riihi*), *eleellä*, -lle vid lif, *harreella*, -lle (*kädet*) utsträkta, *hereellä* l. *hereillä*, -lle; *hiveillä* under slipning, *huisseella* (*väki*), *skingrad*, *jalkeella* l. *jalkeilla*, -lle; *kireellä*, -lle spänd, *lasteella* (on l.) föraktad, *lenteellä*, -lle på språng, *licheellä*, -lle utbredd, *liikkeellä*, -lle, (*likeellä*, -ltä, -lle ks. postp.), *loitteella*, -lta, -lle; *lykkeellä*, -lle färdig att utskjutas, *lämpeellä* (*vesi on l. uppvärms*), *meneillä*, -lle i gång, *poikkeella*, -lle borta, bort, *puneella*, -lle snodd, *rippeellä*, -lle, *tekeellä*, l. -cillä; *umpeella*, -lle förstoppad, *valveella* l. -eillä, -lle; *vekkeellä* (Iisalm.) *saapuvilla*, *virillä*, -lle (*tuli*).

δ) -os-, -us-päätteisiä *teonimiä* *käytetään* *täten* *harvoin*, esim. *rakennuksella* under byggnad, *teoksilla* under arbete.

ε) -ma-, -mä- (-mo-, -mö-) *päätteisiä*: *kantamoilla* i kalf (*on k. håller på att kalfva*), *kuulemilla* (*kahden kullan k.*).

ζ) -a-, -ä- (alkujaan -ka-, -ja- tai -ha-) päätteisiä paikallisuuden nimiä, pronomineista tai laskusanoista, harvemmin partikkelivartaloista syntyneitä, esim. *siellä* (murt. *sielä, siällä, siälä, siel, siäl*), -ttä, *tualla, -lta* (Tohm.) *taalla, -lta, tuolla* (murt. *tuola, tualla, tuala, tuol, tual*), -lta (luultavasti alkujaan *tuolla, -lta*, josta *tuualla, -lta* Kurkj. l. *tuuvalla, -lta* Parikk.), *täällä* (murt. *täälä, tääl* l. *teällä, teälä* l. *tiälä*), -ttä, *muualla, muuvalla* (Pälkj., Jääsk.), *muuaalla* (Pälkän.), *muuhalla* (Pihlajav.), *muhal* (Halik., Mask.), *muaalla* (Kyr.), *mualla* (Pälkän., Tyrv.) l. *mual* (Halik.), *muolla* (Lönnr.), *moalla* (Sor. Post.), -lta -lle, (l. -*me*) (vartaloista *sikä, taaka, tuoka, tükä, muuka*); *jokajalla* (Kemell), *jokahalla* l. *jokaalla, -lta, -lle* *på, ifrån, åt hvarje håll, kumpaalla, -lta, -lle* (*käsin* l. *päin*), *toisaalla, toisialla, toisehall* (Orimatt.), -lta, -lle; *yhtäjällä* (Laih.), *yhtäällä* l. *yhtiällä, -ttä, -lle, kahtajalla, kahtaalla* (Laih.) l. *kahtialla, -lta, -lle, kolmialla, kolmihalla* (Laih.), -lta, -lle, (all.: *åt tre håll, i tre delar*), *neljäällä* l. *neliällä, nelihällä* (Laih.) -ttä, -lle, *viisiällä* l. *viitiällä, -ttä, -lle, kuusialla, -lta, -lle, seitsemiällä, -ttä, -lle, kahdeksialle; yhdeksiällä, -ttä, -lle; kaikkialla, kaikkihalla* (Laih.), -lta, -lle, *monialla, monihalla* (Laih.) -lta, -lle, *usiaalla, -lta, -lle*; — *kaukaalla* l. *kaukajalla, -lta, -lle*; — *alhaalla* (*alaalla* Koill.-Sat., Nurm., Pälkj., *alahaalla* Iit., Laih., *alhalla* Laih., *alhala* Kem.), -lta, -lle (*alaa, alas*), *etäällä* (*etähällä, etaalla*), -ttä, (-lta), -lle (*etää*), *ylhäällä* (*ylhiel* Lamm.-K., *yläällä*, Pälkj., *ylähällä* Iit., Laih., *ylhäl(tä)* Halik., K.-Lohj., Laih.; *Komssilan y. K. yläkerassa, F—n*), -ttä, -lle (*yläü, ylös*); — tähän kuuluu kenties myöskin *kotoalla, -lta, -lle* ja *yllä* mainittu *likeellä, -ttä, -lle*, sekä *ulaalla* (Kuusam.) *etäällä* l. *ulohtaalla*; (*myötähälle* Et.-Pohj., *myötäpäin*, ja *vastahalle: tulla m., v.*)

η) -a-, -ä- ja -va-, -vä- päätteisiä verbaalisia, tilan t. aseman nimiä (vert. I inf. ja I partis.): *juoksualla, -lle, istualla, -lta, -lle, seisoaalla, -lta, -lle*; *pystyällä, -lle* (= *pystytyssä, -yyn*); — *kuuluvilla, -lle* l. (Pihl.) *kuuluvalle* inomhörhäll (*myös subjektiivisen genetiivin kanssa*); *saapualla* (Hällström, Kksp.; *sapualla* Agr.), *saapuvilla, -lle, saa-*

tavilla, -lle, saaturvilla (Koill.-Sat., Kurkj.); — *kulkuvilla, -lle* på vank, = *kulkuella* l. *-uilla, -lle*.

9) Yksityisempiä substantiivisia johdannaisia: *likeytyellä* (*likeytyys* Verml., *likiseutu*), *likittyellä* l. *likitteellä, -ltä, -lle*; *läheksyvillä, lähettyellä, lähettyvillä, lähittyvillä, lähitteellä* l. *lähitteillä, -ltä, -lle*; — *kulkuella* l. *-uilla* (= *kulkuvilla*); — *ulohtaalla, -lta, -lle* långt borta, *muuhtalla* (vastakohta: *kotosalla*).

*) Adjektiiveja, tähän kuuluvia, ovat esim. *ahtaalla, -lle* i trångmål, *förlägenhet, höllällä, -lle, korkealla, -lta, -lle, kovalla, -lle* (olla, ottaa), *kylmillä, -lle, lujalla, -lle* (pitää, ottaa), *ohuella, -lle* (on, levittää), *oikealla, -lta, -lle, selvillä, -lle, syvällä, -ltä, -lle, vasemmalla, -lta, -lle*; — *-inen-* päätteisiä adjektiiveja (tai deminutiivisubstantiiveja), esim. *jalkaisilla, -lle* till fötters, *kotoisella* hemma, ja leikkien nimiä, niinkuin *kirppaisilla, -lle, koppisilla, -lle, leskisillä, -lle, lumisilla, -lle, paimenisilla, -lle, sokkosilla, -lle* y. m. — *-sa, -sä-* päätteisiä adjektiiveja, esim. *kotosalla, -lta, -lle*; *kulkusalla, -lle* på vandring l. *tiggeri, kuulusalla, -lle* hörbar, *loittosalla, -lta, -lle*; *makuusalla, -lta, -lle* till sängs, från att ligga, *näkysillä, -lle, näkösällä* (Pälkj.), (*immeisten*) *näkösiltä* (Nurm.), *pakosalla, -lle, piilosalla, -lle; ulkosalla, -lta, -lle* ute, utifrån, ut.

*) Komparatiiveja, esim. *edemmällä, -ltä, -lle, keskemmällä, -ltä, -lle, kinnemmällä, -lle*; *koommalla, -lle* närmare i en hop, *korkeammalla, -lta, -lle, kulmemmalla, -lle; leikaammalla* kauvempana, *likemmällä, loitteemmalla, -lle, läjemmällä, -lle, maallemmalla, -lta, -lle, rannemmalla, -lle, reunemmalla, -lle, seljemmällä, -ltä, -lle, sikemmällä, -ltä, -lle; sisemmällä, -ltä, -lle, syrjemmällä, -ltä, -lle, tuonnemmalla, -lta, -lle, ulohtaammalla, -lta, -lle; vastemmalla* längre fram i tiden, *vieremmällä, -lle, ääremmällä, -lle*; — superlatiiveja, esim. *korkeimmalla, -lta, -lle, kulmimmalla, -lta, -lle, reunimmalla, -lta, -lle*.

5. Yksityisiä nominisijoja adverbeina.

26. Seuraavassa otamme puheeksi semmoisia adverbeina käytettäviä sanoja, jotka näyttäytyvät nominien, verbien nominimuotojen, partikkelivartaloiden (tai partikkelimuotojen) sijoiksi, taipumatta kuitenkaan säännöllisissä subjektin ja objektin sijoissa tai useammassa saman paikallisuuden sijassa, ja joita siis emme saata lukea edelliseen, 4:nteen jaksoon kuuluviksi.

a) Koska nominatiivia ei käytetä lauseessa säännöllisesti adverbialina, niin on luonnollista ett'ei tästä sijasta yleensä ole saattanut syntyä adverbeja. Ne näköjään nominatiiviset adverbimuodot, joita kuitenkin tapamme kielessämme, ovat joko pidettävät yhdistettyjen nominien määräyssanoina tai selitettävät ellipsin tai kulumisen kautta syntyneiksi; esim. *aika* (*a. rikas, kovasti, lailla*), *aito*; *enempi* l. (Suursaar.) *enämpi* (Hra M. *enämbi*) enemmän, enää, *hama* (Agr.) hamasta, hamaan, *hiukka* (*h. enempi* Koill.-Sat.), *ihka* (Pälk.) l. *ihko* l. *iho* (*i. yksinäni*), *iki* (*i. oma, i. päiviksi*), *ilko* (*i. alasti*), *juuri* l. *juur*, *joku* (*j. viisi lammasta*), *järki* (*j. hyvä Pälkj., j. pitkä*); *kaikki* (Lop.) l. *kaikk* (Orimatt.) l. *kaik* (Iit.) kaikkein, *kelpo* (*k. hyvä, pitkä, lailla*); *kohta* (*cocta* Agr., J. Suom. vk., *cohta* Hra M., *cohta* Lj. T.) l. *koht* (Halik., Kaar., Noorm., Euraj., Lop., Iit.) heti, (Karjal.) pian (*nijn cohta quin* Hra M., niin pian kuin), (Torn.) melkein; *jos k., vaikka k.* etiamsi; *kohti* l. *koht* (vert. *kohden*); *koko* (Pälkj., kielt. laus.) ensinkään, ollenkaan; *kyllä* l. (Halik., Kaar., Noorm., Lop., Lamm.-K., Iit., Mikk., Jääsk.) *kyll*, *kyl* (josta esim. *kalan kyllässä oletta soanut olla*, Kurkj.) riittävästi (*on tässä tillaa kyllä, Jääsk.*); myös vahvistuspartikkeli (*vien kyllä; kyllä lähden; kyllä ei ole sievä tämäkhän* Kem.; *kyll vaa* Halik., ja visst!), ja myöntäväinen (= *tosin*, Tyrv. y. m.); *liika* (*l. iso, paljo*, Pälkän., Koill.-Sat., Ylivet.) l. *liiko* (*l. tyyrhit* Kem.), *liki*, *läpi* (*läp paljo* Lem. aivan paljo), *melko* (*m. rikas Yliviesk.*), *muka* (josta *muassa, mukaan*),

myöhä myöhään (vert. sitten sillen tul myöhä, Koill.-Sat.), *ohi, pakko* (p. paljo, tuttu, kivinen), *paljo* (K.-Lohj. pal) = *paljon* (Pälk.), = *hyvin, sangen, varsin* (adjektiivin edessä, K.-Lohj., Rist.); *sivu* sivuitse; (*taka = taa'*, ks. transl.); *täys* (kaato sen vettä t. Iit.), *vasta* l. (Halik., Mask., Jääsk., Kaakk.-Karj.) *vast först, framdeles* (Iit. y. m.), *nyss* (Pälkj.); *vento* (v. vieras); *vähä = vähän, = sangen* (Halik., Pälkän.. Nurm.); *väki* sangen, jotenkin (Nurm.). (Vert. yhdistettyjen nominien eri muotoja adverbeina, määrää ilmoittavia nomineita, -i-päätteisiä ja päätteettömiä adverbeja ynnä post. ja prepositiooneja.)

b) Ainoa sana, jonka genetiiviä käytetään adverbisesti, superlatiivin tai murteittain komparatiivin, harvoin (Jääsk.) positiivin määräyksenä, on *kaikki*: *kaikkein* (Koill.-Sat., Lop., Lamm.-K., Iit.; *kaikkei* Jääsk., Lamm.-K.; *cauckein* (!) 1642 v. r.; *kaikke(n)* Halik., Kaar., Mask.) l. *kaikkien* (Koill.-Sat.; *kaikkiin* Kem., Tohm., Parikk.; *kaekkiin* Nurm.). — Näiden asemesta tai rinnalla käytetään paikoin *kaikkian* (Koill.-Sat., Ylivet., Pohj.-Suom. F-n; tämä on joko yks. genetiivi vartalosta *kaikkia*, josta *kaikkianne, kaikkiastaan*, taikka lyhentynyt muodosta *kaikkiaan*) ja *kaikkisten* (Iit.), *kaikisten* (L.).

c) Instruktiivivi on yleisin adverbisija; sitä käytetään:

a) substantiiveista yksikössä, esim. *alun* (Koill.-Sat.) alkuansa, *ei alunkaan icke alls*; *arvon* (Koill.-Sat. toki) dock lyckligtvis, knapt, *ehdon efter godtycke, e. hyvä utvald god*; *haitan* altför, mycket (*h. viikon, h. jyjkeä*), *ilman* (Koill.-Sat. = *muuten*; *ilmankin* Kem. varmaankin; *il(i)mampa, il(i)mankos* Pälkj. sentähdenpä), *jalan* (P.-Häm., Tohm., Jääsk.) jalkaisin, *jären* (Nurm.) ännu (komparatiivien edessä), *kaupan*; *kiirun* hastigt, *kiista* (Jääsk.) = *kilvan*; *korvan* (Et.-Pohj.) vieretysten (*panna k. jämföra*); *lain*: *ei lainkaan*; *leikin* lätt, *lopen* l. (Jääsk.) *lope* öfvermåttan, helt o. hållet, *luonnan* (*ei l. alls icke*), *maarian* (Jalasj.; lyh. *maaria, maarin, maaren, maar, mar*) sannerligen (oik. Neitsyt Maarian kautta); *murhan* ofantligt (*m. suuri*), *naljan* på

skämt, *parrauvve* (Jääsk.) enimiten, *perun* i grund (*p. kelvoton*), *rinnan* bröstganges, i bredd, *sean* = *seoin*; *sivun* = *sivuin*, *sivuitse*; *surman* ofantligt (*s. suuri*), *vaiva* (Jääsk.) = *vaivoin*; *vallan* (Tyrv., Et.-Häm., Koill.-Sat.) helt o. hållet, synnerligen, endast.

β) Substantiiveista monikossa, esim. *ajoin* (murt. *aijoin*, *aivoin*, Koill.-Sat. *aion*) tidigt, tidtals, för länge sedan, *ilmon* (Lop.) = *ilman*; *jaloin* till fots; *tüältä j.* ända härifrån; *järin* (Lamm.-K., Pälkj., Parikk.) kovin, sangen; *j. huonommaks* (Parikk.) vielä h.; *kansoin* = *tukulla*; *keroin* = *kerottain*; *kilvoin*; *kuuroin* skoftals, *kyljin* sidlänges, *küsin* päin, *mukin* (Kem.) edes *takaisin* (*mukka mutka*), *naljoin* på skämt, *osin* dels, *paikoin* ställvis, här och där, *perin* med ryggen åt, tillbaka, alldeles, mäkta; *puolin*: *ei p-kaan*; *päin*, *ratsain*; *riidoin* oense, *rinnoin* bröstganges, i bredd, *kaatua r.* mot bröstet; *roukkioin* högtals, *satunnoin* af en händelse, *seljin* l. *selin* med ryggen åt, ryggänges, upp och ned, *seoin* sekaisin, *seuron* (Kem.) seurassa, yhdessä, *sivuin* = *sivuitse*; *suvin* om sommaren, *syksyin*; *syrjin* sidlänges, *tuskin*; *whoin* modigt, *vaivoin* svårligen, knapt; blott (Agr., J. Suom. vk., Sor. Post.); till äfventyrs (Jos. 2: 14); *valloin* (*v. kuusi* hela sex), *varkain* (*varkaen* P.-Häm.); *varsin* i grund, alldeles, synnerligen; i synnerhet; enkom, just, visst, (Nurm.) *tahallaan*; (Torn., Kem.) *genast*; *viljoin* rikligen, *vuoroin* turvis, *välin* stundom.

γ) Adjektiiveista (pronomineista, laskusanoista) yksikössä, etenkin toisen adjektiivin tai adverbins määräykseenä, esim. *aivan* (vert. *aijua* Agr., *aiva* Hemm. vk., pelkkä, sula), *ankara(n)* (*a. hyvvää* Jääsk.), *ihkosen* (Hirvensalm.) l. *ihtosen*; *kaiken* med l. i alt, visst, alldeles, *kauhean*, *kohtalaisen*, *kovan* (Koill.-Sat., Et.-Pohj.; *couan* Agr.) kovin, *mahdottoman*, *melkein* l. *melkiän*, *pienen* (*pieni*), *pikun* (*pikkunen* Pälkj.), *sanomattoman*; *suuren* (*suuri*), *tavattoman* (*huono*, *suuri*), *tunman* (*punainen*); *tutkuttoman* (*äijä*, *vähä*, Pälkj.) *tutkimattoman*, *mahdottoman*, *vaalean* (*keltainen*), *yhen* (*yhtynen* Pälkj.) y. m. m.; — harvemmin

verbin määräyksenä, esim. *aimean* l. *aimian* nog, hyvin-kin (*a. piisaa*), *kalton* = *kaltoin* på sned, *kolmise* (Jääsk.) kolmen, *laajan* vidt o. bredt, *maise* (Agr.) maisin, *näpin* sparsamt, *vapaan* fritt, *saklöst*, *gärna*, *bara*, *varman*, *vitkan*; *väkise* (Kaj.) väkisin; pronomineista: *minkä* *minkä* verran, *sen* *sen* verran (*Minkä katti merta uipi, sen jälki jähmettyy* Jääsk.); laskusanoista: *kahden*, *kolmen*, *neljän* j. n. e.

δ) Adjektiiviveista monikossa, esim. *ankarin* ostyrigt, våldsamt, *ankein* tryckande (*asua a.*), *nödvändigt* (*tarvita a.*); *huikein* häftigt (*ajaa h.*), *hyvin* väl, mycket, *ganska*, *huono(n)* (Lamm.-K. *hyvi(n) elli h.*) huonosti, *kalsoin* l. *kaltoin* på sned, *kovin* hårdt, svårligen, *högeligen*, *ganska*, alt för (*k. tappeli* Hal.), *leppain* (*levätä*), *melkein* (murt. *melkeen*, Ylivet. *melkhen*, K.-Lohj., Kem. *melkiän*), *nurin* (pro: *nurjin*), *oikein* (murteissa: *Isoj.*, *Torn.*, *Kit.*, *Pälkj.* *oikeen*, Halik. *oikke*, Ylivet. *oikhen*), *pahoin*, *pitkin*; *pulskin* ymnigt, *samoin*, *sikein* (murt. *sikeen*); *suorin* rakt fram, *tekee s.* gör rent spel; *suurin*: *ei s.* icke just mycket; *syvin*, *tarkoin*; *tyyskin*, (Pälkän.) *tyystin* *tarkoin*, *täysin*, *usein* (murt. *useen*, Nurm. *u^sseen*, Halik. *ussen*), *varmoin*, *vitkoin*, *väärin*; — *-inen-* päätteisistä: *aamuisin*, *aikaisin*; *ainoisin* med utvalda ord (*anella a.*), *eileisin* (Kyr. *eilleesin*) under gårdagen, *ennekköisin* förut, *fordom*, *huamelaisi* (Euraj.) om morgnarna *huomisin* på följande dag (*Jaakon h.*), *jalkaisin*, *jäisin*, *kesäisin*, *keväisin*; *kohdakköisin* efterhand, *snarligen*, *kolmisiin* på tre man hand, *kotoisin*; *kuppuraisin* hufvudstupa, *laisin*: *olla* l. *härstamma*; *ei l.-kaan* alldeles icke; *lauvantaisin*, *sunnunt.*, *maanant.*, j. n. e.; *lonkamaisin* sidlänges, *maisin*, *merisin*, *muulloisin*; *nykyisin* nyss, *peruisin* till sitt ursprung, till första början; *peräisin* å rad, *olla p.* härstamma; *pinoisin* (pro: *pinoisin?*, Kant.), *pituisin*; *päisin* (Hinnerj., Lap. *päisi*) framåt, *sekaisin*; *sopuisin* i sämja, *sukuisin*, *syltsyisin*, *syntyisin*, *takaisin* (murt. *takasä*, *-asi*, K.-Lohj. *-ais*, K.-Lohj., Halik. *-as*); *varkaisin* = *varkain*; *vuosimoisin* (Pälkj.) vuosittain, *vähin*, *väkisin*, *äsköisin*.

Tähän kuuluvat myöskin *-kkain-*, *-ttain-* päätteisten

y. m. adverbien *-isin-* päätteiset sivumuodot, semmoiset kuin *rinnakkaisin, kannuttaisin* j. n. e.

Muist. Jo yllä luetelluissa *-isin-*päätteisissä adverbissa on muutamia, joiden *-inen-* päätteisiä kantasanoja tuskin kielessä käytettäneen, niinkuin *ennekköinen, kohdakkoinen, kuppurainen, varkainen, väkinen*, ja jotka näyttävät olevan ex analogia muodostettuja, siten että *-isin* pääte on suorastaan liitetty kantasanaan; semmoinen on epäilemättä *päivisin* om dagarna, joka *-inen-*päätteisen adjektiivin välityksellä muodostuneena kuuluisi *päiväisin* (*päivin: päiväisin = öin: öisin*).

ε) Komparatiiveista ja superlatiiveista monikossa, esim. *aikaisemmin, -simmin, enemmän* l. (Hem. vk.) *enämin* (Iit. *elämnen*), *enimmin* l. lyh. (Verml.) *enin*, (Jääsk.) *eni*; *kernaammin, -aimmin, kovemmin, kovimmin, mieluisemmin, -simmin*, l. *mieluummin, -uimmin, myöhemmin, -himmin, paremmin, parhaimmin, pitemmin, pisimmin, pohjaisemmin, -simmin* (raja kulki p.), *runsaammin, -saimmin, vähemmin, vähimmin* l. lyh. (Verml.) *vähin*, (Jääsk.) *vähi*; *useammin, -eimmin*; — myöskin substantiivien, pronominiinien, partikkelivartaloiden ja partikkelimuotojen komparatiiveista (harv. superlatiiveista), esim. *ennemmin*; *jommin: j. kummin, jos jommi kummin tahansa; joutuummin, jäl(j)emmin, jälkeemmin, kiinnemmin, koommin* (murt. *koummin, koemmin, kovemmin*): *sen k. mera; kummin (k. tahansa, k.-kin), liemmin* så mycket mer, hällst, *mielemmin* l. (Parikk.) *mielellämmiin, nyttemmin* (Suometar 1888, N:o 254, Kksp.); *pikemmin, semmin: s-kin* (murt. *semmenkin*, Sor. Post. *semmengän* varsinkaan; vert. *sembi—cumbi, sembi—jombi* Hra M.); *tuokemmin* för en tid sedan, *uskommin* flitigare, *varhemmin, varemmin* l. *varhaammin, väleemmin, -eimmin*.

Muist. Yksikön instruktiivia ei käytetä adverbina muista komparatiiveista ja superlatiiveista kuin määrää ilmoittavista; poikkeuksena mainittakoon *ennemmän = ennemmin*; *hartaamman* (1642 v. r.), *koveman* (*paukuttel k. Halik.*), *pikemän* (K.-Lohj.), *runsaamman* (*söi r. Tohm.*), *tarkemman* (*tutki t. Koill.-Sat.*).

ζ) Pronomineista monikossa, esim. *join: joinkin; kuin* l. *kuinka* (murt. *kui*); — *niin* l. (Noorm., Tyrv., Pälkän., Lamm.-K., Tohm., Pälkj.) *nin* (murt. *nii, ni*) sillä tapaa, siihen määrin; (vanh. kirjallisuudessa ja raamatun kielessä: asti, aina, esim. *heluntaista nin Martinan päivän* Lj. T.; *Ländest nijn Itään* Sor. Post.); *kyllä* (vastauksissa, esim. *Tuleks?* — *Tulen niin* Lamm.-K. ja yleensä Et.-Häm.); = *-kaan, -kään* (esim. *ei niin penniä* Lamm.-K., *ei nin mitä, ketä* Tohm., *ei nin ken, kuka, mistään, tippookaa* Pälkj., *ei niin mikä* Parikk.); — *noain* l. *noain* (Tohm.), *noaen* (P.-Häm.), *noain* (Parikk.), *nuan* (Pälkj.) taalla tapaa (pron.-vartalosta *toa*); — *noin* (ylein.) l. *noi(n)* (Halik., Lop.) l. *noen* (P.-Häm.); *nuoin* (Kem., Tohm., Säkkj.; Jääsk. *nuoinikkää* l. *-iksee*), *nuoen* (P.-Häm.), *nuoin* (Verml.), *nuoin* (Parikk.), *nuon* (Et.-Pohj., Pälkj.; Jääsk. *nuonikkää* l. *-iksee*) l. *nuan* (Et.-Pohj.), *nuoi* (Jääsk.); *nuin* (Ylivet., Kem., Nurm.); [*toin* (Lönnr.) lienee *toi* sanan yks. genet.]; — *näin* (murt. *näi*); (*jommin, hummin* ja *semmin* ks. kompar.); — *muin* *dels, annorlunda, fordom, m.—m. än — än; toisin.*

η) Kardinaalisista laskusanoista monikossa: *yksin* *ensam, till och med, emot all förmodan; kaksin* *två o. två, partals, två i sänder, dubbelt, kolmin; kuusin* *sex i sänder, sexdubbelt, sex gånger, kahdeksin, sadoin; kaikki* *helt o. hållet, allesamman, monin* *mången gång, ofta, parin* *parvis.*

θ) Vaillinaisista substantiiveista, sanoista joita käytetään sekä substantiiveina että adjektiiveina, partikkeli-vartaloista tai muuten käyttämättömistä sanoista, esim. *aivin* = *aivan* (*a-kin* myöskin), *alattuen* *alati, alingon* *alinomaa, alvarin* *beständigt, ammon* (Nurm.), *-oin* (Lönnr.), *-oin* (Kurkj.), *-oin* (Pälkj.), *-uin* (Lönnr.), *amuin* (Lönnr.) *för länge sedan, så mycket mer* l. s. m. *mindre, än sedan; eden: edenkin* = *etenkin; ennen; ensin* (Halik. *enssin, enssi, ens*); *erin* *lös; särdeles*, (Jääsk.) *eri erittäin; esin* (Lop.) = *ensin; (eten: etenkin), hertan* l. *herton knapt, hevín* (Pälkän.) *helposti, hiljan* l. *hiljoin* *sakta, sent, nyss, hiteen* *nog, ganska väl, hännäsin* *efter hvarandra, höpsin* *ytligt, ihan*

(Länt. Uud. m., Koill.-Sat., Mikk., Nurm., Tohm., Pälkj., Parikk.; Jääsk. *iha*; murt. *ihvan*, Jääsk. *ihva*), *ihoin* (murt. *ihvoin*, Pälkj. *ihon*), Hirvensalm. *ihon* alldeles, just (vart. *ihka*); *ihdan* (Orimatt. *ihdan*, Lamm.-K., Iit. *ihlan*) = *ihan*; *ihen* (murt.) stundom, framdeles, fordom, *juhkan* (murt.) alldeles, *kaapin* småningom, styckevis, sparsamt, noga, *kahtain* på två håll (vart. *kahtaa*), *kateen* l. *katein* afundsjukt, *kelvon* till fylles, *ei k.* (Koill.-Sat.) tuskin; *kesken* halfvägs, *kohden* i ordning, lagom, tämligen (*kohen* Torn., Pälkj. *kohti*; *kohren* Pälkän. *jotenkin*), *kohdin* lagom, nästan alt, i riktning mot (*kohrin* Pälkän. *jotenkin*, *kohlin* Lamm.-K. *melkein* kaikki), *kyllin*; *laimin*: *mennä* l. gå förlorad, *heittää* l. *lyödä* l. försumma; *lauden* alldeles, öfveralt (vert. *laude*, *laudee*, *laudeen*, Kyr. *laudee(n)* alati), *liian* altför; *liioin* särdeles; (kieltäv. lauseessa) ens, håller, åtminstone; (myöntäv. laus.) äfven (Koill.-Sat. *liion* myöskin, -kään; Et.-Pohj. *liioon*); *loiton*: l. *loitos* (Pälkj.) hyvin kauvas; *lonkamuksen* (Loits.) sidlänges, *luonnen* (murt.) = *luonnan*; *lähin* nära (*maasta* l. *taivaaseen*), *siitä* l. *därnäst*; *misin* emellanåt (?), *mittoman* (Agr., 1642 v. r.) kuinka monta, *murrin* nurin (V. Karj. *muurin*), *myösin* l. *möisin* (murt. *möysin*): *myötä* m. (Pälkj.) med allone, för evigt, *yöstämöisin* (Lönnr.) om nätterna; *namin* begärligt, lätt, (Euraj.) tuskin; *navin* (Kyr.) = *hevin*; *nirkoin* skarpt, vresigt (*nirkka*), *pian* l. (Lamm.-K.) *piaan*, (Kem.) *piian* snart, (Pälkj., Parikk.) nästan; *poiken* l. *poikin* på tvåren, *ratkin* = *ratki*, (*tulee* v.) strax; *rikenen* hastigt, *runsin* = *runsaasti*; *rutoin* hastigt; *sangen* ganska, *vaikka* s. om ock, s. *hemmestyuet* (Agr.) suuresti; *sekaluksen* hopblandadt, *siitämisen* (Koill.-Sat.), *sittemisen* l. *sittemmisin* sedan dess, *suosin* med nöje, angenämt, *säärin* snabt, *tasan* i plan, jämt, *terton* l. *tertumin* alldeles, *toden* uppriktigt, (Kurkj., Pälkj. *toven*) *todella*; *tosin* visserligen, (1642 v. r.) *todellakin*; *turkasen* (*t. kuuma* Halik.); *tykkymin* helt o. hållet, *unnan* (Pälkj.) *tuiki*, *lopen*, *urkoin* l. (Nurm., Pälkj.) *urkon*, *myös* (L.) *urkkomin* l. *urkomin* i grund, alldeles, *vaalon* ungefärligen; *vaan* l. *vain*; *varein* i förråd;

hänelle v. för hans räkning; varoin i beredskap, varhain l. (Jääsk.) varrai, (Agr.) varhan (vert. varas Kem. varhainen), vasten emot, till svar, (Kurkj.) varsin ehdoillaan, vastoin emot, till svar, (Agr., Lj. T.) raskaana, kohtuisena; vihdoin (murt. vihoiin, vihon, viho) sent omsider, ändtligen (Agr. wihdoin, widhoin, widoin yhden kerran); viimein l. (Mask., Hemm. vk., Koill.-sat., Torn., Kem., Valkj.) viimen, (Jääsk.) viime, (Lit.) viimmen, (Kem.) viimin omsider, ändtligen; väleen (Pälkj., Tohm.) l. välehen (Kal.), välleen (P.-Häm.), vällee (Jääsk.), välein (Lönnr.) snart, hastigt, ylen l. (Noorm., Pälkän., Koill.-Sat., Kem.) ylön öfvermåttan, ganska, äkin (Koill.-Sat.) plötsligt, ängen l. ängin alldeles, mycket (ä. kuiva, rikas).

e) Verbin II infinitiivin instruktiiivi on yleinen modaalinen verbaaliadverbi, eikä se yleensä tässä kaippaa tarkempaa selitystä. Tässä esitämme ainoastaan semmoisia sanoja, joissa joko verbaalinen merkitys on himentynyt tai muoto jollakin tavoin muuttunut. Semmoisia ovat:

typistymättömistä verbivartaloista syntyneet, muodoltaan säännölliset, esim. *alkaen l. -ain (siitä a. därefter), eroittain l. -aiden (Hra M.) erittäin, joutuen l. -uin skyndsamt, kituen l. -uin (märjät halot palavat k.), kussui (Jääsk.) kutsuen, kutsumuksesta (hyvä on k. vieraiiss käyvvä), mutkien genom bukter, krängel, pähkäin nödtvunget; — -ttaen, -ttain-loppuiset: ennättäen l. -äin taflande, kiiruttaen l. -ain skyndsamt, kilvottaen l. -ain i kapp, orhittain kraftigt; -taen, -tain-loppuiset: idartaen l. -ain njugt, trögt, smått, kaartaen l. -ain, kiertäen l. -äin, kiistäen l. -äin; kavaltaen l. -ain med list, försåtligen, pittääen l. -äin (siitä p., kotoa p.), rientäen l. -äin skyndsamt, säästäen l. -äin sparsamt.*

typistyneistä vartaloista syntyneet, muodoltaan säännölliset: -ten-loppuiset, esim. *arvaten, (Koill.-Sat.) a.-kin, (Jääsk.) a.-kii arvattavasti, kaiten förbi, undvikande (kaitsen, kaita), kiistaten i kapp, snabt, sorgfälligt, kinaten med möda, pillen l. pülten hemligen, pyristen surrande,*

snabt, bestyrsamt, *uhmaten* hurtigt; — hämära on *kaar-raten* genom omväg; — *-tellen-loppuiset*, esim. *arvotellen* gissningsvis, *hiljotellen* sakteligen (vert. *elüü hiljottelee*), *kierrütellen* på omvägar, *kievastellen* med vackra ord (*kivi ei jauha k.*), *kiivotellen* genom att man harmas däröfver (*kivi ei jauha k.*), *monistelle(n)* (Kurkj., Jääsk.) *monitellen*, *palotellen* bit för bit, *bittals*, *vuorotellen*.

säännöttömiä *-ten-loppuisia*, jotka ovat syntyneet muuten typistymättömien sanojen typistyneistä varta-loista, esim. *jouten*, *kaarten*, *kierten*, *kiisten*, *käyten* (Tohm.) l. *-te* (Jääsk.): *ajjaa k.*; *liiten* hopfogadt, med fog, lämp-ligen, passligen, *nelisten* i fyrsprång, *päten* (Pälkj., kiel-täv. laus.) riktigt, just, *rieten* (murt.) = *rientiin*; *taiten* (Pälkj.), *taeten* (Nurm.), *taite* (Jääsk.) tarkkaan, varmaan, *tieten* (Nurm.), *tiete* (Jääsk.), *tiüten* (Koill.-Sat.) l. *tieten-kin* varmaan, *tuten* med förstånd, *miest.* (I.-Kyr.) med mannaman, *erit.* (B. Sarlin'in Kateketiikka) = *eritoten*; *viilten* snedt (*viiltää*); — hämära on *uten* (myös *uden*) omsorgsfullt.

Erittäin huomattavia ovat seuraavat sanat: *oijeten* l. *-te* (Lönnr.) = *oijeti*, *oitis* genande, gent, rakt; *ollen* (L.) i sanning, visst (josta *o.-kin*, *-kaan*); *saadhan* (Agr., *sa-dhen* Lj.T.) saakka, hamasta, hamaan (verbistä *saada* tulla); *saaten* l. *-te* (L.) saakka, saatikka (vert. *saattaa*); *toistain* (L.) å nyo, dubbelt (verb. *toistaa*, josta myös murteell. iness. *toistais*; vert. kuitenkin *toisten*, *-tee*, *-te*, *-ti*).

d) Abessiiivia, *-tta-* (murt. *-ta'*) päätteistä, taval-lisemmin *-ti'*- (joskus *-te'*-, *-ten'*-) päätteistä, käytetään myös adverbisesti, esim. *esteettä* fritt, obehindradt, *hin-natta* utan betalning, fritt, *lomatta* oupphörligen, *tarpeetta* onödigtvis, *alasti'* (Laih., Nurm.), *alasti* (Sor. Post.), *alaste* (Jääsk.) (Lönnr. „af *alaisetta*“, vert. *alaston*); *alati* (vert. Agr. *alatoin* alinomainen, loppumaton); *hengeti'* (Koill.-Sat., Verml.), *huoleti'* (Koill.-Sat., Jääsk.) l. *huoletta*; *peräti'* (Tyrv., Lop., Et.-Pohj., Jääsk.), *päräte* (Kaar., Halik.), *peräten* (K.-Lohj.) l. *perättä*, *suruti'* l. *-te* (Lamm.-K.) l. *-tta* sorglöst, *äineti'* (Ylivet., Laih.) l. *äinti'* (Laih.), *äinetü*

(Jääsk.), *eänetü* (Tohm.), *üänetü'* (Pälkj.) l. *üänettü*; — *melkeittäkin* fullkomligt, *piattakin* icke snart, utan genast.

Verbien III infinitiivin abessiivi on yleinen kielteen verbaalinen adverbi; muutamia semmoisia muotoja, joissa verbin merkitys on himmentynyt tai sen suhde lauseen muihin sanoihin epämääräinen, mainitsemme tässä: *ajattelematta* obetänksamt, *opätänkt*, *ansaitsematta* oförtjänt, *epimättü* utan prut l. motsägelse, *epäilemättü* utan tvifvel, *havaitsematta* oförmärkt, *heittelemättü* (Pälkj.) = *herkeämättü* oupphörligen, *hohtamati* (Lamm.-K.) = *huomaamatta* oförmärkt, oförvarandes, *hüpeämättü* skamlöst, *hörymättü* utan att brumma, lätt, *küstämättü* obestriddigen, *lakkaamatta* oupphörligt, *näkemättü* obesedt, obemärkt, *odottamatta* oförmodat.

e) Esiivejä ovat esim. seuraavat adverbiset: *aamuissa* (pro: *aamuissa*, sc. *aikana*) under morgonens lopp, *hevinä* = *hevillä*; *huomenna* l. (Pälkj.) *huommena*, (Lamm.-K., Parikk.) *huomena*, (Pälkän.) *huammena*, (Noorm., Lop., Pälkän.) *huamena*, (Lit.) *huommen*, (Mask.) *huame(n)*: *hätinä* (Koill.-Sat., Laih., Kyr.) tuskin, *hölönä* lätt, utan vidare, *ikänä* l. *ikinä* likaledes, *ikänä* *kuin* liksom; *ei ikänä* (Koill.-Sat.) l. *ei ikinä* (Isoj.) icke någonsin, alldeles icke; *kuka, mikä ikänä* l. (Torn.) *ikänänsä* l. (Torn.) *ikänä* *kuka* hvem, hvad som hälst; *kahtena* på tu man hand, *kahtiana* i tu (vert. *kahtia'*), *keskenä* = *kesken* (*työ on k.*; *k. levähtämättä*); *maina*: *ei m.-kaan* alldeles icke, *mulkina*: *mennä m. gå an*, *mwna* (lue: *muuna*)—*mwna* (Agr.) l. *mwina* (lue: *muina*)—*mwinna* (Sor. Post.) milloin—milloin, *myötänä* med (myös postp.), *pikana* hastigt, *polkuna* (*pitää p. ringakta*), *päällä* inne (*nyt on p. pääsinpäivä*; myös postp.), *saatuna* illa däran (*sen kanssa olen s.*), *sujona* raka vägen (*vene kulkee s.*), *syksyissä* under höstens lopp, *vanhana* förr i tiden, *täynä* (Torn., Länsi-Suom.) l. *täynö* (Halik.) *täynnä*; *yhtinä* (Koill.-Sat., Kem.) l. *yhtenä* (Laih.) yhdessä, ja lyhentyneet muodot *ynnä* (Sor. Post., Hemm. vk.: *y. cuoleman cansa*, *y. sinun cansas*), (Lop.) *ynnä*, (Pälkän., Jääsk.) *ynnä* (*y. iellee* Jääsk. yhtenään); — kompar. *jäl(j)empänä*

senare l. efteråt; superl. *ensinnä* (murt. *ensinä*) l. *esinnä* (Rovaniem. *esinä*, Kurkj. *enissä*) ensin, ensiksi, ensimmältä, *iellkinne* (Agr.) viimein.

f) Partitiiveja ovat esim. *ahkeraa*; (Koill.-Sat.) *aikaa*, *-koa* l. *-koja*, (Lit.) *aikoi* aikoja sitten, *akvaria* (Pälkän.); *etti* (Hinnerj., pro: *eteä?*) edestä (*e. ja takka*); *että*: *e. voittain* i förväg, *harvahkoo* (Koill.-Sat.) verkkaan, *hiljaa* (Pälkän., Et.-Pohj.) l. *hiljoo* (P.-Sav., Nurm.); *huikeeta* (Koill.-Sat.) nopeaan, *hätää* i hast, *jalkaa* (murt.) = *jalan*, *jalkaisin*; *kahta* (kompar:n edessä); *karkua* (Pälkän.) nelistä, *heroa* turvis, *keskeä* (Verml., part. resp.) keskeltä, *kiistaa* l. *hilpaa*; *kolmias* = *kolmia*; *kovaa* (Pälkän., Et.-Pohj.) l. *kovvaa* (Jääsk.), *kovvoo* (Tohm.) kovasti (liikkeestä), *lentoo* (Pälkän.) nelistä, *liikaa* (Pälkän.), *lisää* (Kksp., ei *lisään*), *lujaa* (Pälkän., Isoj.) = *kovaa*; *mitä* (Koill.-Sat., Pälkj.) mintähden (myös superl:n vahvikkeena, Tohm. y. m.), *nopeaa* (Et.-Pohj.), *päiviä* längre fram på dagen, *päältä* på förhand, *först* (myös postp.), *ruitevaa* raskt, *flinkt*, *sallaa*; *sekalutta* (Tohm., Kurkj., Jääsk.) l. *sekallutta* (Pälkj.), *sekaluutta* (Lönnr.) sekaisin, *sievää* (Koill.-Sat.) nopeasti, *sitä* (Koill.-Sat., Pälkj.) sen tähden, *s. paljo* (Koill.-Sat.), *niin p.*; *suoraa*; *suotta* (sanasta *suosi*, josta myös *suosin*); *takaa*: *ajaa t.* förfölja, *upprepa*, *etti ja takka* (Hinnerj.) l. *eestä ja takoa* (Verml.) edestä j. t.; (myös postp.); *tasaa* = *tasaa*; *tihkua* (Isoj.) tiheästi, *totta* (1642 v. r.) tosiaan, (Koill.-Sat., Nurm., Jääsk.) varmaan, arvattavasti, luultavasti, *tott* (*t. nouse jo ylös* Kurkj.) todellakin, toki (*tottahan* Kem., Mikk., *tottapa* Nurm.); *tuota ja tätä* (Koill.-Sat., Tohm., Jääsk.) noin, näin (*t. pitkä, suuri*), *tärkiää* (Et.-Pohj.) mielelläni, *uskoa* troget, träget, *verkkaa*, *vitkaa*; *viuhaa* hastigt, *vuaroo* (Pälkän.) vuorottain, *yhtä lika* (*y. kaunis*), *yttä öfver alt*, *helt och hållet*, *äkkiä*; — *komp. jäl(j)empää* senare, superl. *jäl(j)impää* till sist; *huikeempaa* (Koill.-Sat.) = *kovempaa* (Pälkän.).

g) Translatiivi, adverbisesti käytettynä, ilmestyy

α) *-ksi* (*-ks-*) päätteisenä, esim. substantiiveista: *anteeksi*, *asuksi*: *saada a. i ordning*; *ehdoksi* efter önskan,

herroiksi, ihmisiksi, iäksi; kohdaksi (myös *kohda*) rakt emot, lagom, snarligen (Koill.-Sat., Mikk. *kohaks* kohti); *lopuksi, mieliksi; naljaksi* till skänks, *nimeksi* så mycket att det jämt finnes, *näykse* för syns skull, pro forma, *oloksi* rundligen, *osaksi* l. *osiksi; ostoksi* till salu, *peräksi* efteråt, *puoleksi, tarpeeksi, tähteeksi* (jääädä t.); *vajeeksi: viittä penniä v. på 5 penni* när; — adjektiiveista ja partisipeista: *hyviksi* till godt, till godo, *ielimäiseksi* (Jääsk.) ensimmäiseksi, *ilmaiseksi; kannattomaksi* så att intet blef kvar, sukuputtoon, *koskaiseksi* (Kyr.) miksi ajaksi, *luultaviksi* (Jääsk.) luultavasti, *parhaaksi, parhaiksi, parahiksi* l. (Koill.-Sat., Iit., Parikk.) *parahiks* till bästa tiden, lagom, lägligt, *rihiksi* (pro: *rihdiksi?*) till fylles, nog, *sanottavaksi* (Et.-Sav.) sanottavasti, *toistaiseksi; komparatiiveista: liiemmäksi* nästan för mycket, *polvenmäksi* till l. för längre tid; superlatiiveista: *ensimmäksi; hätimmäksi* knappast; *pahimmoiksi* (Kksp.) ty värr, lagom, (Koill.-Sat.) *pahimmoiks* tarpeeksi asti, vähän liiaksi, (Et.-Suom., Setälä) *pahimmaks* lyhkäne juuri niin, ett'ei riitä; *viimmeimmäksi* (Jääsk.) l. *viimeimäksi* (Et.-Sav.) viimeiseksi; — Ordinaalilaskusanoista: *ensimmäiseksi, toiseksi, kolmanneksi* j. n. e., *viimeiseksi; — pronomineista: kuksi* l. *miksi* hvarföre, *siksi* därtill, därföre, till dess; — partikkelivartaloista y. m.: *aniksi* visst, säkert, ofelbart, nog, (Ylivet.) kokonaan, aivan, *ensiksi* l. *esiksi* (Noorm. *estiks*), *kahdaksi* l. *kahtiaksi* (Lönnr.) = *kahda'*, *kahtia'*; *kolmiaksi* (Lönnr.) = *kolmia'*; *kooksi* tillräckligt, ymnigt, *kylläksi* l. *kylliksi, liiaksi; mukamaks* = *muka*; *myötyniksi* l. *myötyriksi* (myös *myötyni*) för alltid, *paljoksi* (ei se p. osaa puhuakaan suomeksi), *toistaaksi* l. (Pälkj.) *toistaks* toistaiseksi, *viikkooks* (Länsi-Suom.) viikoksi (vert. *viikkoossa*), *viimeksi* l. (Koill.-Sat.) *viimeks*, (Pälkän.) *viimmeks*, (Jääsk.) *viimmeiks; yöseeksi* (Länsi-Suom. ja Häm., Kksp.) l. *yössöks* (Halik.) yöksi.

β) *-s-päätteisenä*, esim. *ainos* (Pälkj., Kurkj.) pelkääseen, *alas* (ylein.) l. *ales* (Halik., Lop., Lamm.-K.), *allas* (Noorm. pro: *alaas*), *alees* (Lop., paikoin), *als* (Noorm.); *edes* (Hra M., J. Suom. vk., Hemm. vk. *edhes*, murt. *eres*,

eles, ees, eis, ies) esille, eteen (esim. *edhes mennä, panna, tuoda* vanh. kirjall., *edes taas, e. käsin, e. päin*; eestulo Et.-Sav. aikaantulo); (myös Laih. *elis*, Et.-Sav. *es*) hälst, ätminstone, ens (*eeskin* l. *ieskin* Suomenniem. etenkin); — *eres* (Pälkj., Kurkj.) l. *eris* skildt, bort, borta; utom: *järis* (murt.) = *järki*; *mukamas* (Pohj.-Pohj.) muka, *mukames* sannolikt; *muuas* = *muuanne*; *myös* (kirjakiel.) l. *myäs* (Pälkän.), *möös* (Sor.-Post.), *mös* (Hra M., J. Suom. vk., Sor. Post., Hemm. vk.) (vert. Koill.-Sat. *myäksensä* myötänsä, mukaansa); *pois* (ylein.) l. *poois* (Lamm.-K.), *poes* (P.-Häm., Mask.), *pohis* (Lönnr.), *poijes* (Sor. Post., Halik., Noorm., Torn., Kem.) l. *poikes* (Kyr., Laih.) pois, poissa; *sius* l. (murt.) *sis* säledes, då, sedan; *taas* = *takaisin*: *edes t.*; (Agr.) *taasperin* takaperin; (murt. *toas* P.-Häm., Nurm., Tohm., *toás* P.-Häm., Tohm., Parikk., Kaakk.-Karj., *tuás* Mikk.) jälleen, uudestaan; *ylös* (ylein.) l. *ylöös* (Lop., paik.), *yllöös* (Noorm.), *yles* (Agr., Lj. T.), *yls* (Noorm.), *yläs* (Jääsk.): *ylässui*.

γ) Aspiratsioonilla päättyvänä, murteittain *-k-*, *-t-*, *-n-*päätteisenä tai päätteettömänä, esim. *ala'*: *a. päin*; *eteä'* (Lönnr.), *eteä'* (L.), *etiä'* (Toholamm., Kannuks., Lohtaj.), *etiä'* (L.), *etiä'* (Mask.), joita muotoja käytetään *päin* sanan edellä, ja *etti*: *e. takasi* (Lap.); — *kahda'* l. (Et.-Pohj.) *kahra'*, (Nurm., Tohm., Kurkj.) *kaha'* i tu, (*tehä kaha heinää* Kurkj., *rupesivat hal^ametta roatamaan kahak* Nurm.) niin että voitto jaetaan kahtia, (*k. päin*) kahtaanne; *kahtaa* (*k. päi* Jääsk.) kahtaanne; *kahtia'* (Kem., Nurm., Et.-Sav., Jääsk. y. m.) i tu, (Puumal.) kahdella tapaa, (*k. päin*) kahtaanne; — *kaikkia'* (jonka vartalosta myös *kaikkiastaan* Kyr. = *kaikkiansa*, ja ehkä *kaikkian* = *kaikkein*): *k. päin*; *kohda'* = *kohdaksi*; *kolmia'* (Koill.-Sat.), *colmia* (Lj. T.), *colmie* (Hra M.) kolmeen osaan; *kotia'* (Huitt., Lop., Lamm.-K., Kur., Saarj., Karstul., Isoj., Jalasj., Laih., Torn.), *kotio* (Tyrv., Satak., Lop., Pälkän., Lamm.-K., Torn.; aspir. merkitsemättä), (Mask., Hinnerj. *kotti*, Halik. *koti(n)*) saattavat olla *koti* sanan illatiiveja); *myötyni'* l. (Kem.) *myötyri'* = *myötyriksi* kaikkeksi ajaksi; *taa'*: *t. päin* (*taka* Lamm.-

K., *taca* 1642 v. r. takaisin); *toisa'* (Koill.-Sat., Jurv.), *toise'*, *toisi'* toiselle taholle (*t. päin*); *viitiä'* i femskifte; *vääriä'*: v. päin vääriin suuntaan; *yhdä'* l. (Et.-P.) *yhrä'*, (Nurm., Tohm.) *yhä'* = *yhtää'* (Jääsk.) = *yhtiä'* (Lönnr.) *yhtäänne*: y. päin.

Erittäin mainitsemme tässä lokaaliset adverbivartat *alaa*, *ylää* ja *etää*, joiden yleisistä paikallissijoista Suomenmaassa tuskin käytettäneen partitiiveja ollenkaan, eikä essiivejä kuin muutamissa paikoin: *alana* ja *yläänä* (Nurm.) alhaalla, ylhäällä *); translatiivit sitä vastoin ovat jotenkin laajalla käytännössä allatiivien rinnalla tai niiden asemesta, esim. *aloakse*, *yläakse*, *etäakse* (Parikk.), *ylääksi* (Häm.-Kyr., Y. K.); *alaha'* l. *alha'*, *ylähä'* l. *ylhä'* (Laih.); *alaa'*, *ylää'*, *etää'* (Pälkj.), *alaa'* (Verml.) alas päin; *al(l)aa'*, *yl(l)ää'* (Tohm.); (*allaan* P.-Häm.), *yllää* (Kurkj.), *ettää'* l. *ettää* (Jääsk., Kurkj.); *alloa*, *ylleä* (Räisäl.).

h) Inessiivejä ovat esim. *ajoissa*, *alitus* (Säkkij.) alituisesti, (*enissä* i synnerhet, Laat. Karj. = *ensimmä*), *hauasa* (Lj. T.) = *havaldans* erältään, *huomenissa* (Koill.-Sat.) l. *huomenis* (Hauh.), *homenis* (Agr.) seuraavana aamuna, jälkipäivänä; *ilmisissä* (Kuhmoniem.) todellisuudessa (ei *uni-ilmassa*), *kerrassa* = *kerrassaan*; *kiirussa* *hastigt*, *kiüstass* (Jääsk.) *kilpaa*, *kiivassa*, *miehissä*; *oikeassa* på rätt (*olla o. hafva rätt*), *pienissä*: *rahat ovat p. vähissä*, *poissa* (Kem. *poisa*), l. (Torn.) *poijessa*; *rahassa* l. *rahoissa* vid kassa; *ruoka on r. måste köpas*; *rahvaass* (Jääsk.) = *miehissä*; *samassa*, *summissa*, *uni-ilmassa* (Kuhmoniem.) unissa, unimielissä, *vaiheessa* växelvis, *emellanåt*, *väessä* med våld, *vähissä* knapt om, *äänessä* högljudt; — *joutessa*; — (*juuri*) *kuolemassa*, *lähössä*, *menossa*, *tulossa* (Koill.-Sat.) kuolemaisillaan j. n. e.; — *päiväessä* l. *-ässä* päivässä (keskimäärin), *pyhäessä* (Koill.-Sat.), (*20:n vualen sisuässä*, Koill.-Sat.), *suveissa*, *talveissa*, *tuntuissa*, *viikkoossa* l. *-oissa*, *vuoteissa*, *vuorokauteissa*, *yösessä* (pro: *yöseessä*? *Kauvats.*, *Setälä*) l. *yöteessä* (Janakk., Ahlman); (vert. *päi-*

*) Euraj. *alaha'* l. *alahan* (Suom. II, 10, 67 s.) näyttää myös kuuluvan tähän.

väsaikaan; kertaaseen Häm. yhteen kertaan, *viikkoon aikaa* ja *viikkooks* Länsi-Suom. viikon, *viikoksi*, *yöseeksi* Länsi-Suom. ja Häm., *yössöks* Halik. *yöksi*, *kolmeen yöteesen* Kangasal., Ahlman.).

i) Elatiivi on adverbisesti käytettynä esim. seuraavissa sanoissa: *aimosta* (Koill.-Sat.) runsaasti, *alatusta* l. *aljetusta* utan afbrott, *beständigt*, *alkuudesta* ursprungligen, *ehdosta* (murt. *ehosta*) efter behag, till mättnad, *nog*, *ensistä* (Sor. Post.) ensiksikin, ensin, *halusta* (Pälkän.), *jakusta*: *aika-j.* duktigt, *jumalista* = *jumaliste*; *kaikist* (Länt. Uud.m., Lamm.-K.) kaikkein, *kodosta* (Lönnr.) hemifrån, *cohtudest* (Hra M.) kohtuullisen: *c. corkea mies*; *mekosta*: *aika-m.* duktigt, *mielistä* (K.-Lohj.) gärna, *mukamasta* (Kem.) = *mukamas* muka; *muutteesta* (Kaj. kihlak.) för ombytes skull, *osasta* (Koill.-Sat.) osaksi, *oudoksesta* af ovana, *polusta* (*mennä p.*) för en spottstyfver, *suosista* (I.-Kyr.) själfmant, med godo, *tavasta* (Pälkän., Koill.-Sat., Et.-Pohj.) välistä, joskus, *uskosta* troget, träget, *vaiheesta* växelvis, emellanåt, *vanhasta* af ålder, *välistä* emellanåt, *äkiksestä* l. *äkistä*, (Lj. T.) *äckistä* i en hast, plötsligen.

Adjektiivien elatiiveja käytetään modaalisisina adverbina, *-sti-* (*-st-*) päätteisten rinnalla ja niiden asemesta, vanhassa kirjallisuudessa (Agr., Lj. T., J. Suom. vk., Sor. Post., Hemm. vk.), esim. *laillisesta*, *luuattomasta*, *totisesta*, *wahuasta*, *vissistä*, *wisusta*, *rohkiamasta*, *uscolisemasta*, ja Lapinmaan murteessa (Kem. C.), esim. *lujasta*, *paremmasta*.

j) Illatiivi on tavallisempi, etenkin adjektiiveista, esim. *aikaiseen*, *ahkeraan*; *harvaan* långsamt, sällan, *hiljähitteisee* (Jääsk.) l. *hiljakkaiseen*; *hupiin* förgäfves (*hupa*), *jalkasii* (Jääsk.) jalkaisin, *kiukkaan* (Nurm.) hastigt, *myöhäseen* (Pälkän.); *nelisee* (Jääsk.) nelistäen, *noloon* dåligt (*käydä n.*), *oikoseen* (Pälkän.), *parhaisiin*: *tulla p.* i grefvens tid; *pikaiseen*; *pitkään* länge, *raakeaan* i blinken, *riuhkaan* vigt, raskt, flinkt, *sakiaan* (Et.-Sav.) usein, *sievään* (Sav., Nurm.) snält, *skyndsamt*, *snart*, *sukkelaan* flinkt, *suoraan*, *syvään*, *taajaan*, *takasii* (Jääsk.) l. *takashiin* (Torn.) takaisin, *tarkkaan*; *terävään* (Tohm.) fort; *ti-*

hikän (Kem.) tiheästi, turhaan; *tyhjään* i fävitsko, förgäfves, *täyteen* (panna t. fylla), *vakahan* (Et.-Pohj) l. *vakhaan* (Torn.) = *varmaan*; *verkkaan*, *vissiin* (Tyrv., Pälkän., Nurm., Pälkj.) l. *vissihin* (Et.-Pohj.), *visuun*, *vitkaan*, *väkiseen*; *yhettömään* (Pälkj.) sukupuuttoon, *yleiseen* allmänt, öfverhufvudtaget, öfveralt; — myös komparatiiveista, esim. *aikaisempaan*, *myöhempään*, *pitempään*, *välem্পään* (Jääsk.), ja superlatiivista: (*kaeken*) *tarkkimaan* (Nurm.); substantiiveista, partikkeleista ja hämäristä vartaloista, esim. *aikaan*, *aikoihin* l. *aikoon* (*saada*, *saattaa a.*) i ständ, *almahtiin* beständigt, *alvarii(n)* (Noorm.) l. *-ri(n)* (Halik.) beständigt, *ehitimiseen* (Pälkän.), *-miisien* (Lamm.-K.) l. *-missee(n)* (Mikk.), *ensiin* (= *ensin*), *erehen* l. *ereen* (Agr., lue: *erähän*, *erään?*) pois muille maille, *eteen* (Kit.) *eteen päin* (*e. kävelemään*); *heltaan* l. *helttaan* löst, (*ei*) *hetkeen* (Koill.-Sat.) *likimainkaan*, *hiljaan* sakta, sent, *hiljakkoon* l. *-kkoin* (pro: *-kkoihin?*) *nyss*, *hiljaksin* (Halik.) *hiljaksiin*, *hiljakseen*, *hukkaan* förgäfves, *hätään*: *ei h. ej i hast*; *ikään* (Tohm.) = *vast'ikään*; (Lönnr.) *likaledes*; *juuri: niin*, *noin*, *näin i*; *kuka*, *mikä i* hvem, hvad som hälst; *ei i*. (P.-Häm., Verml.) *ei koskaan*, (Pälkän.) *visst icke*; *ikiin* äfven; *nyt i* just nu; *ei i* visst icke; *ikkäsee* l. *iksee* (Jääsk.) = *ikään*: *niin-*, *nuoin-* l. *nuon-*, *näin-i*.; *joutuun* (Pälkän.) *joutuisaan*, *justiin* (Hirvensalm., Noorm.) l. *justihin* (Isoj.) *juuri*; *kerkiämisee(n)* (Ristiin.) *ehitimiseen*; *ke-roon* turvis; *kertaaseen* (Häm.) *yhteen kertaan*; *kohdakkoon* l. *-oin* snarligen, strax, *kostoon* till förtret, oriktigt, förgäfves, *kykenemiseen* alt hvad man orkar, *lahteen* (murt.) förgäfves, utan skäl, *kantänka*, *laihii*: *saada l. få i ständ*; *mukiin*: *mennä m.* gå med, gifva vika, aflöpa efter önskan; *myöhään* sent, *myösiin* (*mennä m.* vara eftergifvande), *ohoon* (Tyrv.) *sillensä* (*jättää o.*); *piakkoon* l. *-oin* snarligen, snart, strax, *pikaan*; *pilaan* (*mennä p.*) till spillo, *päiviin* (*joutua p.*) i bryderi, (*elää p.*) förgäfves; *reijuun* (Koill.-Sat.) *kunnolleen*; *rikeneen* skyndsamt, ofta, *ruttoon*, (Kem.) *rutthon* hastigt, *ruttoseen* mycket hastigt, *siichon* (Kem., luultav. *ei s.*) *tuskin*; *sysyyn* skyndsamt, fort, i

blinken, taarnaan noga (*kysellä t.*), tamalikkoon (Tohm.) l. tamelikkoon (Pälkj.): taiten *t.* varmaan; tanelikkoon uttryckligen (vert. edell.), tasaan (*jakaa t.*) jämt, toisaan = toisin; uskoon troget, träget, varteen (*ottaa v.*) i akt, (*saada v.*) till stånd, (*käydä v.*) för sig, an; väkeen (Pälkj.) väksin, (Lönnr.) förgäfves, väliin, (Jääsk.) vällii, (Noorm.) välli(n) toisinaan; yleen = yleensä, öfverhufvud, sammantaget, öfveralt; äkkiin; änttiin (Länt. Uud. m.) l. äntiin (Koill.-Sat.) toimeen (*tulla ä.*).

k) Adessiiveja käytetään adverbisesti enimmäkseen substantiiveista ja partikkelivartaloista, harvemmin adjektiiveista tai pronomineista, esim.: *astulla* till fots, *ennakolla*, *ennalla* l. *ennolla* på förhand, förskottsvis, förut, *ennättimällä* i kapp, *halulla*, *havilla* gärna, ifrigt, *hevillä*: ei h. icke lätt l. gärna, föga, svårligen; *jalalla* till fötters, till fots, *kahdalla* öppen, *kelillä* (Jalasj.) l. *keillä* lätteligen, snart, *kerralla* med ens; ändtligen; *kiistalla* l. *kivalla* i kapp, *kinalla* l. *kinulla* med möda, *kohtuudella* snarligen, *kuvalla* (Pälkj.) oivataavalla, *laadulla* ordentligt, *loitteella* på länge, *lopulla* l. (Pälkj.) *lopuskalla* omsider, *millä* hvarmed, hvarigenom, *myöllä*: *olla m.* medgifva, gifva efter; *namilla* l. (Pälkj.) *navilla* helpolla, *nihalla* l. *nukalla* (*olla n. pudota*) nära på, *nykyellä* för det närvarande, *pai-kalla* på fläcken, genast; på rätta stället; *pidolla* i beredskap (Kant.), *pilkalla* l. *pilkoilla* på skämt, för ro skull, *pyryllä* (som ett yrväder?) i hast, *rikenellä* hastigt, *samalla*; *siivolla* (*olla s.*) anständigt, *sillä* därmed, därigenom, (Koill.-Sat., Kem., Nurm., Mikk., Kaakk.-Karj.) sen tähden; *todella*; *tukulla* en gros, *tuskalla*, (Agr.) *tuscal* tuskin, *tähteellä* (*pitää t.*) i förvar, *tällä* härmed, härigenom, *vai-valla* svårligen, *vajeella*: *olla v.* vara utan, sakna, *varoilla* i beredskap, förskottsvis, *vastuksella* med möda, *viimosell* (Jääsk.) viimeiseksi, *vähällä* (*olla v. saada*) nära, *väkisellä* med våld, häftigt; — *aamulla* l. *aamusella*, *ehtoolla*, *illalla* l. *iltasella*; (Kaakk.-Karj.) *oamusil*, *iltasil* = *aamulla*, *illalla*; *päivällä*, *yöllä*, *kesällä*, *kevällä*, *suvella*, *syksyllä*, *talvella*. — Komparatiiveista: *ajemmalla* (Kurkj.) aikai-

semmin, *ke^vväämmällä* (Nurm.), *päivemmällä* (Pohj.-Sav., Nurm.).

1) Ablatiivia käytetään adverbisesti ilmoittamaan:

α) Avaruutta t. määrää, etenkin adjektiiveista, harvemmin substantiiveista, esim. *aavalta vidlyftigt, vidöppen* (*puhua a.; avaa ovi a.*), *harvaiselta l. harvakselta* (*sitü on h.*) *sällsynt, sällan, kosovalta; laajalta vidsträkt, utförligt, loivalta: käydy l. göra vidlyftig krok, antaa l. rundligen, sanoa l. omständligen; lämmältä rundligen, ohuelta; oivalta ymnigt, o. parempi långt bättre; olohkalta i öfverflöd, paksulta, paljolta* (Et.-Pohj.); *pitkältä långt, länge, ruikulta knapt, sparsamt, runnolta i mängd* (*runto runsas*), *sa^kkeelta* (Nurm.), *syvältä; tüpäpäältä knapt, osäkert, viljavalta; — kyllältä, koolta, kosolta, laamalta, lohmalta; losolta* (Tyrv.) *runsaasti, nujulta ymnigt, ololta, pakolta* (*p. paljo*), *ryhmältä, summalta, uhalta, viljalta; ynnältä* (J. F. Kajaanin hist., 42 s.) *runsaasti l. yhtenäen, yrielde* (Agr.) *vähän aikaa; — myös komparatiiveista, esim. koommalta, kosommalta, kyllemmältä, paksummalta, pitemmältä.*

β) Nopeuden määrää, esim. *haavalta strax, utan vidare, hivahukselta som hastigast, häikältä* (Kyr.) *l. häikäkseltä* (Laih.) *äkipäätä, häpäkältä i brådskan, fjäskigt, hätäiseltä med största hast, juoksuselta* (*käydy j.*), *kiukalta hastigt, kotvaselta i hast, käymäselty l. käynnökseltä: kävi l. oli k. på ett kort besök, som hastigast, lyveltä* (Lem., Taipalsaar.) *pikaan, pialta snart, lätt, pikaiselta, pikuu-delta, rikeneltä skyndsamt, vilahukselta; äkiltä* (Hemm. vk. *äkildä l. äkildä*), *äkikseltä l. (murt.) äkitseltä* (1642 v. r. *äkidzeldä*); — *komp. pikemmältä.*

γ) Muita seikkoja, esim. *aijalta* (Et.-Pohj.) *aikaisin, arviolta l. arvolta gissningsvis, ungefär, ennakolta, ennakoholt* (Iit.), *ennalta, ennolta, ennätteeltä på förhand, ensimmäiseltä först, i början, hengeltä l. hengiltä i hjäl, huomenelta* (Et.-Pohj.), *homenelta l. -tan* (Agr.) *om morgonen, i morgon, hätäiseltä l. hätäisiltä med njuggan nöd,*

med möda, *jouteelta* (Kyr.) jouten (*olla j.*); *kaalalta* på höft, *kalhalla* (murt.) oredigt (*k. kuulin*); *kovalta*: *k. käypi* sitter hårdt, *kuroilta* med framsträkt hufvud, *kähmältä* på må få, blindvis, *lopulta* (Koill.-Sat.); *lujalta* (Pälkän.) = *kovalta*; *oudokselta* förrän man hunnit bli van, *peräiseltä* efter hvarandra, *poikelta* midt öfver, på bredden, *rieskalta* helt nyss; oförmodadt, plötsligt; *sattumalta* l. *satunnalta*; *siltä* (Koill.-Sat., Ylivet.) sen tähden, sentään, *suoralta* rakt ut, *suwiselta* (Lamm.-K.) suvella, *unnalta* (Kant.: *Tuota u. utelen*) = *ennalta*; *vaivalta* med möda, knapt; *varoilta* på förhand, *vastukselta* med möda, *verekseltä* nyss, *viimeiseltä* (Koill.-Sat.), *viimeiseld* (Hemm. vk.) slutligen; *vähältä* l. *vähiltä* (*v. olisi kuollut*) så när, *väkiseltä* med våld; — *eileiseltä* sedan i går, *kevüälliseltä* sedan våren, *siltäiseltä* sedan dess; — *elävältä*, *kuivalta*, *tuoreelta*, *verekseltä*; — kompar. *jäljemmältä* senare, *piammalta* nästan; superl. *ensimmältä* l. *esimmältä* i början.

m) Allatiivi on adverbina hyvin harvinainen, esim. *ajalle* (Oulais.) ajan oloon, *keitoolle* lätt, obesväradt, *kolmialle* i tre delar, *kuvalle* = *kuvalleen* (J. Aho, Rautatie); *pilalle* l. *piloille* (*mennä p.*) till spillo, *pitkälle* långt, länge, *sille* (Virt.) = *silleen* sen erän perästä; *tarkalle* (Koill.-Sat.) = *tarkalleen*; *tühdelle*: *panna t.* lägga i förvar, l. märke till, *ylölle* = *ylöllensä* öfvermåttan.

6. Adverbeja, joiden päätteet ovat sija- ja partikkelipäätteiden rajalla.

27. Paitsi edellisissä, 4:nnessä ja 5:nnessä jaksossa puheena olleita sijoja, jotka löytyvät kaikilla tai enimmillä nomineilla, on Suomen kieliopissa sijoiksi luettu myös n. s. prolatiivia, latiivia, terminatiivia ja excessiivia, vaikka näitä käytetään verrattain harvoista, enimmäkseen vain partikkeleissa esiintyvistä var-
taloista eikä substantiivi attribuuttineen saata niissä taipua.

a) Prolatiivin pääte, eri muotoineen:

-itzen l. -itze (Agr., J. Suom. vk., Sor. Post., Hra M.), -(i)tse (kirjakiel.), -itsi (kirjakielissä; vanhemmassa ainoastaan sanassa *paitzi*, *paidzi* J. Suom. vk., Sor. Post., Hra M., jolla sanalla ei missään murteessakaan näy olevan *paitse* muotoa);

-(i)thte', s. o. -(i)ṭṭe' (Euraj.);

-(i)tte' (loun. murt., Länt. Uud. m., E.-Häm., E.-Pohj.; Noorm. ja Halik. myös -(i)tte(n), Halik. poss.-suff:n edessä -(i)ttesa-; E.-Pohj. pitenee useimmiten vartalon loppuvokaali *i* n korvaukseksi), -(i)tti' l. -(i)tti (Et.-Pohj., Kem.) l. (Et.-Pohj.) vokaalinpitennys ja -tti' (-tti), (Lop., Pälkän., Lamm.-K. ainoastaan *paitti* sanassa);

-(i)hte (Parikk., Jääsk.) l. -(i)hti (Pälkj.) l. -(i)he(n) (Parikk.) l. -(i)he' (Pälkj.);

-isse l. -iśśe (Jääsk.);

-(i)ten l. -(i)tön (Verml.: *alaiten*, *yltön*, vert. *otamon* *otamme*) l. -(i)te' (Koill.-Sat., P.-Häm., P.-Sav., Verml., Kaj., Mikk., Nurm., Tohm., Jääsk.) l. -(i)ti' (P.-Sav., Mikk., Nurm.; Tohm. *alati'*, *ikuti'* ja Kem. *alati* kenties eivät kuulu tähän),

synnyttää adverbija, jotka ilmoittavat:

α) Liikkeen tietä tai suuntaa, esim. *alapuolisse* (Jääsk.), *alhaatse* l. *alhaitse* (Lönnr.), *alhaatti* (Laih.), *eteläpuolite'* (P.-Häm.), *leviäätte'* l. -tti' (Laih.), -tte l. -tti (E.-Pohj. A-ff), *maitse*, murteissa *maitti* (Kem.), *maihte* l. -he(n) (Parikk.), *maihe'* (Pälkj.); *meritse*; (*niemen*) *nenäte'* l. -ti' (P.-Sav., Nurm.), *nurkate'* l. -ati' l. -ite' (P.-Sav., Nurm.); *paidzi* (J. Suom. vk.) pois, = *paitti* (Lamm.-K.): *jok' ei pilä viras-taas vaarie*, *o(l) leivästiäs paitti*; *pihati* (Pälkj.); *päitse* ända rätt fram, rätt framåt (?), *päihti* (Pälkj.), *päisse* (Jääsk.); *rannite'* (P.-Sav.), *suitti* (Kem.); *syväitse*; *talo'tte* (Isoj.), *vesihte* l. -hen (Parikk.); (*jää*) *ylitte* (Mask.); *ylhäitse* l. *ylätse* (Lönnr.), *ylhäätti* (Laih.); *edimmitse*. (Ks. myös post- ja prepositiooneja.)

β) Harvoin tapaa, esim. (puhuu) *pehmiäätti* (E.-Pohj. A-ff), *ylpiäätti* (Laih.), *komiaatti* (Laih.); [*paraete'* (P.-Häm.) *parhaiten*]; ja Lönnrotilla: *kaihetse* l. -kitse alldeles, på

alt sätt, *parhaitse* parhaiten, *peitotse* l. *peitoitse* hemligen, *samatse* (Sat. ja Tar., esim. 38 s.), *äkitse*. (Vert. *-ten*-päätteseen.)

γ) Joskus aikaa, esim. [*alati'*, *ikuti'* (Tohm.) *iäti*] Lönnotilla: *iätse* iäti, *kaiketse* l. *-kitse* i alla fall, = *kai-ke*ti; *eräitse* någon gång, *kahdetse* kahdesti, *kolmetse*, *-etsi* l. *-itse* kolmasti.

b) Latiivin pääte *-nne'*, sivumuotoineen *-nnek* (P.-Häm., Lamm.-K.), *-nne(n)* (Halik., K.-Lohj.), *-nnet* (Kem. *sinnet*, vert. *mullet*, *venet*), *-nne* (Pälkj., Kurkj., Parikk., Jääsk.; Iit. (?), Noorm. (?)), *-nn* (Jääsk., Halik., Kaar., Mask., Hinnerj.), harv. *-nna'*, synnyttää adverbeja, jotka vastaavat kysymykseen minne?, joskus minne päin? Se liittyy:

α) Muutamiin yksitavuisiin pronominivartaloihin: *jonne'* (Lönnr., murt. *jonna*, *jonnak*): *jonne'* *kunne'*, *jonnehhi'* (Nurm.) *jonnekin*; *kunne'* (Lönnr.): *jonne'* *k.* l. (Pälkj.) *minne'* *k.*, *kunnekk*in (Äts.) l. *kunnakk*in (Laih.) *ät* hvarje sida; *minne'*: *m.* *kunne'* (Pälkj.), *minnekkä* (Nurm., Tohm.); *muunne* (Lönnr., murt. *muunna*); *sinne'* (ylein.); *taanne* (Jääsk.) l. *toanne'* (Nurm., Kurkj.) l. *tuanne'* (Tohm.) pronominista *taa*; *tuonne'* l. (Noorm., Kaar., K.-Lohj., Lop., Ruov., Pälkän., Iit.) *tonne'*; *tänne* (yleinen).

β) Muutamiin muihinkin, enimmäkseen paikallisuutta osottaviin sanoihin, jolloin melkein aina latiiivin jäljessä on sana *päin*, esim. *muuanne'* l. *muuvanne* (Pälkj.) l. *muuvanne'* (Nurm.); *kahtaanne'*, *kahdanne'* l. (P.-Sav., Nurm., Tohm.) *kahanne'* (murt. *kahdenne'*) (*päin*); *kukajannekk*in (P.-Sav.) kaikille tahoille päin, *kuusianne'*, *monianne'*, *toisaanne'* l. *toisaanne'*; *yhtäänne'*, *yhdänne'*, l. (P.-Sav., Nurm., Tohm.) *yhänne'* l. (Kaakk.-Karj.) *yhönneppäi*; *ylhäänne'*; — *kumpasenne p.* (Parikk.); *hyvänne' p.* (P.-Sav., Nurm., Tohm.), *pahanne' p.* (P.-Sav., Tohm.), *oikeenne' p.* (P.-Sav.), *vasemmanne' p.* (P.-Sav.), *veäränne p.* (Parikk.); — *sotanne: ei meitä s. viijä* (Parikk., laulussa).

c) Joskus on latiiivin päätteen merkitys terminatiivinen, esim. *joshan elän sinne* (L.) siksi l. niin kau-

van; *kunne kantaja parempi* (L.) siinä määrässä kuin; *kunne-
nekkä* (Nurm., Pälkj.) l. *kunneka* (L.) siksi kuin. Tavallis-
emmin käytetään kuitenkin terminatiivisessa merkityk-
sessä päätteitä:

-nes: *kunnes* (L., Koill.-Sat.) niin kauvan kuin, siksi
kuin; *sinnes*;

-nis: *kunis* (L.) l. *kuhis* (Kurkj.);

-nni l. -ni: *ionni* l. *jonni* (Agr.) niin kauvan kuin,
koska; *kaikenni* (L.) l. *caikenni* (Agr., Lj. T.) l. *caikeni*
(Agr.) kokonaan, aivan; — (L., murt.) *kunni* = *kunnes*,
sinni = *sinnes*; *kuni*, *sini* l. *seni* sen verran kuin, niin kau-
van kuin, *mini* min verran, mihin määrin, *täni* näin pal-
jon; — (Lj. T.) *pahimmanni* pahemmin (lyödä), *parem-
manni* paremmin, *sikemmänni* myöhemmin.

d) Excessiivin päätte -nta -ntä, typistettynä -nt,
muodostaa muutamissa murteissa adverbeja (ynnä post-
positiooneja), joita käytetään vastaavien partitiivien ase-
mesta tai niiden rinnalla vastaamaan kysymykseen mistä?
Esim. *kaukanta* (Lönnr., murt.), *kotont(a)* (Vihd. Ahlqv.,
Sääming., Parikk., Jääsk., Kaakk.-Karj.), *ulkonta* (Lönnr.,
murt.) l. *ulkont* (Jääsk.) ja tavallisemmin postpositiooneina
käytettävät *luont(a)* (Lauk., J:kyl., Jor., Jääsk.), *takant(a)*
(Parikk., Jääsk.); paikoin pitenee tämän päätteän edellä
vartalon loppuvokaali, joko tämä pitennys sitten on par-
titiivinpäätteän tai lokaalisen johtopäätteän jäännös, esim.
kotoont (Orimatt., Lop.), *takaant* (Lop.), *tyköönt* (Lop.); *kot-
tonta-*, *likkintä-*, *takkanta-*, *tykköntä-* (possessiivisuffiksien
edellä, Halik.).

Yksinäisiä, adjektiiveista syntyneitä excessiivejä
ovat *hyväntä päin* ja *pahanta p.* (Parikk.).

Komparatiivi- ja superlatiivivartaloista ovat synty-
neet: *etempänt* (Jääsk.), *eämpänt* (Parikk.), *rannempanta*
(Parikk.), *takempanta* (Parikk.).

Yleisin excessiivi on kuitenkin *siintä* l. *siint* (Häm.,
Mikander, Kksp.; P.-Häm., Keski-Sav., Lappeenrann.,
Jääsk., Parikk., Valkj., Kaakk.-Karj.), joka vastaa parti-
tiivimuotoista elatiivia *siitä* kaikissa merkityksissä.

7. Adverbiryhmiä, joissa on huomattavana erityiset adverbiset päätteet.

28. Suomen kielessä on jotenkin suuri joukko ad-
verbeja, joiden viimeisenä äänteenä on *i*, ja jotka osaksi
näkyvät olevan vastaavien *-ea-*, *-me-* tai *-ise-*päätteisten
adjektiivien kantasanoja, osaksi *-a-*, *-e-*, *-o-*, *-u-*, *-en-* tai
*-tse-*loppuisten (prolatiivisten) adverbien toisintoja. Mer-
kityksen puolesta saatamme muista yksityisemmistä erot-
taa kaksi ryhmää: a) semmoiset, joita käytetään ainoas-
taan verbien määräyksinä, ilmoittamaan tilaa, jossa jo-
kin on tai johon jokin tulee, ja joita Lönnrot sanoo joko
taipumattomiksi adjektiiveiksi tai adverbiksi, esim. *auki*,
irti, *lohki*; b) semmoiset, joita käytetään enimmäkseen
adjektiivien tai adverbien edessä merkityksessä: koko-
naan, aivan, esim. *juti*, *lauki*, *tuiki*, *upi*. Merkityksen
erilaisuudesta huolimatta luettelemme nämät adverbis-
aakkosjärjestyksessä:

ani ganska, alldeles, helt och hållet, allra, mycket,
(*a. hyvä, paras, loistava, harva, paha, varhain, vähä*); sa-
maa vartaloa ovat transl. *aniksi* visst, säkert, ofel-
bart, *anikseen* säkert; *anikka* (Pälkj., kieltäv. lauseissa)
ikään, juuri, (Lönnr.) = *saatikka*; *anikko* (Kurkj.) aivan
(*a. tuhma*); — *auki*, (Mikk., Parikk., Jääsk.) *auk*, (P.-
Häm.) *aok* öppen, ledig; vert. *aukea*, *aukein*, *-eimen*; —
avoi (esim. Joh. Ev. 1: 52; Agr. *avoi*, *auoi*) *auki*; vert.
avosuu, *avossa suin*; *avoin*, *avoimen*; *avea* = *aukea*; — *ehki*
edes, *enki* (Sav. *ehken*) kenties, sivumuotoja sanalle *ehkä*;
— *erei*: *e. poikki* (Laih.) kokonaan poikki; — *halki*, (Et.-
Sav., Iit.) *halk* i tu, i klyf, tvärsigenom, tvärsöfver; till
punkt och pricka (*kertoa asiansa h.*); myös prep.; vert.
subst. *halki*, *halen* (Kurkj.) l. *halkein*, *-eimen*, *halkioin* l.
-on, *-omen*; — *heri* nästan (*h. kaikki, h. täynnä*); alldeles
(*h. tuntematon*); alt för (*h. paljon*); vert. adj. *hereä* strid,
ymnig; — *heti*, (P.-Häm.) *het'*, *het* strax; (Kem.) *tuskin*;
ei hetikään (icke på långt när); vert. *hätä*; — *hiuki* l.
hiuti trädsliten, puhkeamaisillaan (*takki on tuosta h. l. h.*

kulumut); alldeles; förgäfves; vert. *hiukion* l. *hiution* gles af slitning, dock utan hål = *siukion*; *hiukea kari* lågt grund med stark ström; *hiukenen* l. *-kean*, *hiuweta* upp-lösas, försmäktas; — *hoki* altför, alldeles (*h. vanha* last-gammal; *h. palanut tiili*, *h. parkittu nahka*; *h. kauwan*; *ülü keitä h. öfver höfvan*); — *huiki* häftigt, ganska, alldeles (*huudan h. kovin*); vert. *huikea* häftig; — *ihki* = *ihan*, *ih-katen* (*i. suora*); vert. *ihko*; — *iki* (Kal. 17: 492) iäksi; (Länt. Uud.m.) peräti; *iki-soki* (Kyr.) med all Gewalt; myös attribuuttina käytettävä; vert. *iku*; — *ilki* (Pälkj., Kurkj.; murt. *elki*): *i. alasti*; vert. *ilkeä*, *ilko*; — *ilmi* l. (Agr., Hra M., Lj. T., Laih., Kyr.) *ilmei*, (Lamm.-K.) *ilme* up-perbart, i dagen (*antaa*, *olla*, *tulla*, *saada ilmi*); *i. iso* an-senligt stor; vert. *ilmo* (*i. ihmisten seassa*; *ei i. ikänänsä*), *ilmeinen*, (Agr.) *ilmeistus* ilmestys; — *irki* (Lop., Pälkän., Lamm.-K., Iit.) = *irti*; vert. *irkenen*, *irjetä*; — *irti* (Virt., Torn., Nurm., Et.-Sav.; murt. *irtti*) lös, loss, fri; vert. *ir-rellään*, *-leen* (Mikk.) *irti*; *irtain*, *-aimen* l. *-amen*; *irdaias nainen* (Hra M.) lös kona; — *julki*, (Pälkj.) *juluk* synli-gen, öppet, offentligen; ståtligt, väl; vert. *julkea*, *julkinen*, *julistaa*; — *jupi*: *j. laiska* stocklat; — *juti*: *j. laiska* stock-lat; vert. *juta* trögt framskridande, svårt väglag; — *juuri* l. (Halik., Noorm., Mask., Hinnerj., Lop., Iit.) *juur* just; (Halik. myös) aivan: *j. hyvä*; — *jyrki* l. *jyrkki* skarpt, sturskt, obevekligt; myös adj. indecl. brant, tvär, en-vis; vert. *jyrkkä*; — *järi* = *järki*, *järin*; — *järki* aivan, ylen; — *kaikki*, *kaikk*, *kaik* (Lop., Orimatt., Iit.) = *kaik-kein*; — *katki* = *poikki* (*lanka meni k.*); vert. *katkein*, brott, afbrytningsställe, *katkean*, *-keta*; — *kohti* l. (Iit., Pälkj., Jääsk.) *koht*: *kävi k. träffade*; *jokseenkin* (*k. ruma Saloist. pit. Pohj.-m.*); *tässä k.* (P.-Karj., Oul.); myös postp.; vert. *kohden* ja (Lj. T.) *kohdestans* heti; — *kutti* (Ylivet.) aivan (*k. kuiva juusto*); — *laapi* vidt och bredt (*laske l. lampahasi*); vert. *laupea* (*l. ilma* blidt väd er); — *lahki* afdeladt, söndradt, löst, skildt; vert. *lahko*; *lahkea* len, vänlig; — *lahti* = *lahki*; vert. *lahtea* fuktig, vek, lin-drig; — *lauki* alldeles, helt o. hållet (*l. sula* alldeles öp-

pet vatten); vert. *laukea* vek, böjlig; flack; — *lauree* (Et.-Pohj. A—ff, Laih.) l. *laure* (Jalasj.), myös *laureehinsa*, (Lönnr., murt.) *laude*, -*dee*, -*deen* l. -*den* lavealta, kokonaan, ainiansa; vert. *lautinainen* öfver alt förekommande, allmän; — *liki* l. (Lamm.-K., Iit., Jääsk.) *lik* likellä, -lle; melkein (*l. kuusi vuotta*); myös prep., harv. postp.; — *lohki* löst ifrån, söndradt ifrån; *läpi* l. (P.-Häm., Pälkj., Jääsk.) *läp* lävitse; myös postp. ja prep.; — *melki* = *melkein*; vert. *melko*, *melku* (*m. rikas*, *joukko*, *arvo*); — *navi*: *n. laiska* (Jurv.) = *jupi* l.; — *nihki* alldeles (*n. väsynyt*); vert. adj. *nihki* l. *nihkeä* utmattad, trög, däfven; — *nihti* (Loits.) fullkomligt; — *ohi* (Halik., Pälkän.) ohitse; myös postp. ja prep.; — *oiki* rätt, riktigt, rättvist = *oikein* (*tee o.*); vert. *oikihinnalla* (Kajaan.), *o.-päättä*, -*matkoin* ja *oiko-* (*matka*, *päättä*); — *oiti*, *oijeti* vert. *oijeten*); — *omi* (Kem.) så när: *o. tullee kesä* oli vähällä tulla k.; myös *omikka*, *omikko* så när (*o. lankesin*); — *oteri* alldeles; fåfängt; vert. *otera* förloradt tillstånd, fåfänglighet; — *paki* alldeles. just, genast (*p. tyytyväinen* J. Suom. vk.; *p. paras*, *p. paraastaan*; *astui p.* steg genast; *p. puhuissani* just då jag talade); — *peri* i grund, helt och hållet, alldeles; = *perin*; — *perki* (Äts., Kyr.) = *perin*, *peräti* (*p. hyvä*, *oppinut*, *viisas*, *pöyhkeä*, *uljas*, *vanha*); — *piri* (Nurm.) l. *pir* (Jääsk.) *perin*: *p. pintanaan*; — *pisi* (Pälkän): *p. pirtoillaan*; — *poikki* l. (Halik., Rais., Iit., Mikk., Jääsk.) *poikk* tvärs af, tvärs öfver; myös postp. ja prep.; vert. *poikin*, *poikessa*, -*kkeen*, *poikella*, -*lle*; adj. ja subst. *poikkein*; myös postp. ja prep.; — *puhki*, (Iit., Mikk.) *puhk*; myös prep. ja postp.; vert. *puhjeta* ja *puhkaista*; — *pulki* alldeles, fullkomligt (*p. suora*); — *puti* (Tyrv., Pälkän., Nurm.): *p. puhdas*; — *pärki* = *perki*; — *ratki* fullkomligt, alldeles, ganska, just; myös *ratkin*; vert. *ratketa*; — *rikki*, (Jääsk.) *rikk* sönder, i kras; vert. *rikkein*, *rikkoa*; — *rohki* modigt, rätt fram; altför, helt och hållet (*sanoa r.*; *r. paljo*, *r. vieras*); vert. *rohkea*, *rohkaista*; — *ruti* sönder; helt och hållet (*lyödä r.*; *r. kuiva* Et.-Sav., *r. kiukkuinen*, *hullu*, *laiska*, *köyhä*, *rikas*); vert. *rutina*, *rutiksi* sönder; — *sekali* om hvarandra, blandadt;

myös subst.; — *selki* (Pälkän.): *s. selällään*; — *siki* alledes (*s. siepattu, sokea, nukkunut, ummessa*); vert. *sikeä*; — *sirki* helt och hållet (*ei s. terve*); vert. *sirkeä*; — *siuki* = *hiiki*; vert. *siukion* utnött; — *supi* alledes, helt och hållet (*s. suolaton, suomalainen, suoraksi, suuri, tyyni; susi söi lampaat s.*); vert. *supea, suppea*; — (*suusanali Pälkj., suusanalla, suullisesti*); — *synki*: *olla s. unessa ligga i djup sömn*; myös adj. in decl. = *synkeä*; — *taki* ganska, utomordentligt, alledes (*t. hyvä, vähä, tuhallaan*); — [*toki* Ylivet., Kälv., Lohtaj., Siikaj., Ii, Nurm.) l. (Pälkj., Kaakk.-Karj.) *tok*, josta kielt. laus. *tokaan* (L.), lienee lyhennys *tottaki* sanasta; — *tuhki* på må få (*ilman t. tullaksensa*); — *tuiki* (Laih., Ylivet., Pälkj.) l. *tuikki*, *tuki* alledes, ytterst (*t. köyhä, paha; mennä t. gå förlo-rad, om intet*); vert. *tuikea*; — *tuiti* = *tuiki*; vert. *tuiten* häftigt, hastigt, obetänksamt; — *turki* (Kyr.) l. *turkki* altför, mycket, peräti (*t. laiska, pouta, rikas*); vert. *turka* (Renv.) ja *turkka*; — *tyki*: *t. musta* becksvar, kolsvar; vert. *tykkä, tyhkä*; — *uhki* särdeles, utmärkt (*u. ylpeä, väkevä, taitava*); vert. *uhkea*; — *upi* l. *uppi*: *u. lihava* öfver sig fet, *u. laiska* stocklat; vert. *upea*; — *vaiti* l. (Lop., Iit., Jääsk.) *vait*, (Pälkän.) *vai'*, (Halik., Rais., Noorm.) *vai*; vert. *vaitonaan* (Petäjäv.) hiljaa; — *vanhani* (Kem.) ennen aikaan (ess.?): — *vasti* nyss, för en stund sedan = *vasta*; — *yhti*: *ei yhtikä* l. *-käs* (Halik.; part.?): — *yli*, (Mikk., Tohm., Jääsk.) *yl'* ylitse; myös postp. ja prep.; — *äärei* (K.-Lohj.) varsin (*ä. suuri, paljo*).

(Vert. nominatiivin-muotoisia adverbbeja, alkusoinnullisia vahvistuspartikkeleita sekä *-ttain-* ja *-ten-*päät-teisten partikkelien *-ti-*päätteisiä sivumuotoja ynnä post- ja prepositiooneja.)

Sanat *asti'* (Laih., Nurm.) l. *asti* (Koill.-Sat., I.-Kyr., Ylivet., Kem., joiden puolissa muistoonpanoissa aspiratioonia ei ole merkitty) l. *ast* (Euraj., Iit., Jääsk., Kaakk.-Karj.); *kiinni'* (Laih.) l. *kiinni* (Lop., Keur., Et.-Pohj.; Lj. T., Hemm. vk. *kijnni*), *kiini* (Lamm.-K., Verml., Nurm., Tohm.) l. *kiini* (Noorm., Lamm.-K., Koill.-Sat.,

Ylivet., Torn., Kem., P.-Häm., Mikk., Pälkj.; J. Suom. vk. *kijni*, *kiine(n)* (Halik.), *kin* (Halik., Mask., Lop., Lamm.-K., Parikk.), *kii'* (Kaar., Tyrv., Pälkän., Koill.-Sat.) l. *kii* (Halik., Lap., Noorm., Lamm.-K., P.-Häm., Mikk., Parikk., Jääsk., Valkj., Räisäl., Pyhäj.), ja *tyynni'* (Laih.) l. *tyynni* (Iit., Pälkj.), murt. (Lönnr.) *tyynni*, *tyyni*, *tyyn* (Iit.), *tyy'*, eroavat yllä luetelluista sanoista sen kautta, että ne, kumminkin muutamissa murteissa, päättyvät aspiratsiooniin. Kuitenkin on *kiinni'* sana sekä muotonsa että merkityksensä puolesta samassa suhteessa *kiinteä* ja *kiintein* sanoihin kuin esim. *auki* on *aukea* ja *aukein* sanoihin.

29. Itäsuomessa käytetään muutamia adverbeja, joiden yleisimpänä päätteenä on *-kali'* (Nurm., Tohm.) l. *-kali* (Pälkj., Kurkj.), *-kal'* (Jääsk.) tai useampitavuisen kantasanan jäljessä *-kkali* (Pälkj.); saman päätteen toisintoja ovat nähtävästi *-kalis* (Jääsk., Kirv.) ja *-kkalti* (l. *-kkaalti* Tohm.), *-kalt* (Sortav.), *-kkalt* l. *-kkalt* (Kurkj.). Päämerkitys on prolatiivinen, josta muutamille on kehkeytynyt terminatiivinen ja modaalinenkin. Semmoisia ovat:

a) Yksitavuisista pronominivartaloista: *jokali* (Lönnr.) på hvad sätt (rel.; tuskin kansankielessä löytyvä); *kukali* (L.), josta *kukalikki* (Loits.) åt alla håll (oik. kutakin paikkaa, tietä l. suuntaa myöten); *mikäli'* ja *sikäli'* (Nurm., Tohm.), *-li* (Pälkj., Kurkj.), *-l'* (Jääsk.), *-lis* (Jääsk., Kirv.) mitä, sitä kautta, m., s. myöten (Lönnr. myös *sitäli*); *tuakali'* (Tohm., pron.vartalosta *tua* taa); *tuokali'* (Tohm.) tuolta kautta, tuota myöten; *täkäli'* (Tohm.) l. *-li* (Kurkj.) *-lt* (Sortav.) tästä kautta, näitä myöten.

b) Kaksitavuisista nomini- ja partikkelivartaloista, esim. *alaakkali* (L.) l. *alhaakkali* (L.), *allaakkalt* (Kurkj.) genom låg trakt, alhaatse; *etääkkäli* (L.), *etääkkälti* (Tohm.), *ettääkkält* (Kurkj.) etäätse; *leveekkält* (Kurkj.) leveälti; *loitokkali* (L.), *loitokkaalti* (Tohm.); *peitokkali* (L.)

= *piilokkali* (L., Kal.) = *salaakkali* (L., Pälkj.) l. *salak-*
kali (L.); *syväökkäli* (L., Pälkj.) l. *syväkkäli* (L.); *toisek-*
kali (L.) l. *toiskali* (L.) toista myöten, toisen kautta.

c) Komparatiiveista, esim. *etemmikkält*, *likemmikkält*,
ylemmikkält (kaikki Kurkj.; L. *ylemmikkü* öfre vägen).

(Vert. *-li-*, *-lis-*, *-lti-* ja *-ltain-*päätteisiin adverbisiin).

30. Päätteet *-kkain* (Tohm., Pälkj., Kurkj.; *-kkaen*
Nurm., *-kkai* Jääsk., Kaakk.-Karj.), harvemmin *-kkaa* (Lönnr.,
Jääsk.; Et.-Pohj. kerran), *-kkata* (L., Kajaan.), *-kkaan* (L.),
-kkaha (G—d) ynnä instruktiiviset *-kkaise* (Jääsk., pro:
-kkaisen) ja *-kkaisin* (L.) muodostavat enimmäkseen ruu-
miinosien nimistä ja postpositioonivartaloista resipro-
kisia adverbija, jotka ilmoittavat keskinäistä asemaa ja
näkyvät melkein yksinomaisesti kuuluvan itämurteeseen;
esim. *etüükkäin* på afstånd (nim. toisistaan); *hajalikkaa*
(Jääsk.): *tää kylä(n) talot ovat h.*; *jülekkäin*, *-kkää* l. (Ka-
jaan.) *-kkätä*, *-kkäisin* (*jülkk.*, *jüljekk.*) efter hvarandra;
kasvokkain l. *-aa* med ansiktena emot hvarandra; *koh-*
dakkaa l. (Pälkj.) *kohakkain*; *kyljekkää*; *käsikkäin* l. *-üü*;
likekkäin (Kurkj.), *-kkää*; *lisükkää*: *hyvässä talossa pan-*
naan aina l. (Uusia sananlaskuja A. W. F—n, Et.-Pohj.);
lomakkain (Loits.) med mellanrum; *lähekkää*; *nenäkkäin*;
otsakkaa; *parikkain* l. *-aan*; *perükkäin* (Tohm.) l. *-kkää*
(L.) *-kkäise* (Jääsk.); *puolekkain*, (Nurm.) *-kkaen*, (L.)
-kkaa tasan kahtia; *püükkäin* ände mot ände, jämt och
jämt, utan mellangift, (Pälkj.) *püükkäin*; *püülekkäin* (Jääsk.
-kkäi) l. *-kkää* myös *püülekk.*, (Nurm.) *peülekkäin*; *ra-*
jakkain (Tohm., Kurkj.); *rannakkaa*; *reisikkäin*; *rinnak-*
kain l. (Nurm.) *-aan*, (L.) *-kkaa*, *-kkata*, (Jääsk.) *-kkaise*,
(L.) *-kkaisin*; *sarvikkain*; *selükkäin* (Kurkj.) l. *seljükkäin*
(L.); *sivukkaa* (L.); *sormikkaa* (Kant.) finger vid finger,
hand i hand; *sylekkäin* l. (Nurm.) *-kkäen*; *vastakkain* l.
(Nurm.) *-kkaen*, (Jääsk.) *-kkai*; (L.) *-kkaa*, *-kkaan*, *-kkai-*
sin; *vierekkäin* l. *-kkää*, (Jääsk.) *-kkäise*; *vülekkäin* (Kurkj.)
vuorottain.

Yksitavuisista sanoista *püü* ja *suu* saadaan *-kse-*
(*-ksu-*) päätteisten välimuotojen kautta *püükkäin*, G—d)

kkähä, l. *pääksykkää*, (Jääsk.) *-kkäise* hufvud vid h., ände mot ä.; *suuksekkaa* l. (G—d) *-kkaha*.

Merkitykseltään poikkeavaisia ovat esim. *hiljakkaa* l. *-aan* sakta, *joudikkaisin* l. *jouhikaisin* skyndsamt; *makligt*; *jousikkain* bågvis, i form af båge, = *kaarittain*.

(Vert. *-ttain*, *-tuksin*, *-ksuttain* y. m. resiprokipäätteitä).

31. Pääte *-ksuttain* (Peräseinäj., Pälkän.) ja harvinaisemmat sivumuodot *-ksuttaa*, *-ksutta* (Et.-Pohj.), *-ksuta*, *-ksutten*, *-ksuten*, *-ksutin* (G—d *-ksuin*, *-ksin*), tai *-ksuttain*, *-ksuttaasin*, (Et.-Pohj. *-ksuttaasin*, Pälkän. *-ksuttasin*), *-skuttain*, *-skuttain* synnyttävät resiprokisia adverbeteja, jotka ilmoittavat keskinäistä asemaa, esim. *jaloksutta* skafföttes, *jäl(j)eksyttä* l. *jäl(j)üksyttä*; *järjeksyttä* l. *-äin* i ordning, i en sträcka, *kohdaksuttain* (Peräseinäj.): *k. toisen kanssa*; *lomaksutten* l. *-uten*, *läheksyttä* (vert. *läheksyvillä* i grannskapet), *pariksuttaa* l. *-ain*, *peräksyttä*, *-äin* l. *-äisin*, *päälleksyttä* l. *päälleksyttä*, *-ää*, *-äin* l. *-äisin*, *päälöksyttäin*, *päälöksyttin*, (Pälkän.) *päällöksyttäin*, *-äsin*; *päälöksyttäin* l. *-äisin* (Renv. *päällöksuttain*); *rajaksuten*, (Et.-Pohj.) *-ttaasin*; *rinnaksutta*, *-ttain* l. *-tten*, *ristiksyttä* l. *-yten*, *sivuksutta*, *-ain* l. *-aisin*, *vastaksutta* (Et.-Pohj.), *-ttain*, l. *-tten*, *-ta*, *viereksyttä*, *-äin*, *-äisin* l. *viereksyten* l. *vieryksyttäin* l. *-äisin* (Renv. *viereskkuttain* l. *-kutta*), *ylöksyttäin* l. *-yten* l. *ylöksyttä*, *-äin* l. *-äisin*.

Pää ja *suu* sanoista saadaan tässä ryhmässä: *pääksyttä*, *-äin* l. *-äisin*, *suksuttain* (Loits.; *suukuttain* Loits., *suuksin* Lönnr.), ja (G—d) *-tu*-päätteisten välimuotojen avulla *peätyksyten*, *-ttä*, *-ttäin*, *-ttäisin*, *suutuksutten*, *-tta*, *-ttain*, *-ttäisin*.

Merkitykseltään omituinen on *mäyksiten* l. *-tten* nedför backe.

32. Harvinaisia päätteitä ovat *-li* ja *-lis*, jotka näkyvät olevan *-kali*, *-kalis* päätteiden toisintoja ja tavaan sanoissa *suusanali* (Pälkj.) suullisesti; *etälis*, *hajalis*,

levälis, syvälis (kaikki Jääsk.): *s. haastat* ekivokt; *panniit rahat pöyvä(n) kolkale hyvin levälis; yhtälis* (L.) likväl; *ständig*t.

[*-lteen* päätteestä ks. 16, b)].

33. Vähän ja enimmäkseen vain länsimurteessa käytettävä on pääte *-lta(n)* sivumuotoineen, jotka näkyvät seuraavista esimerkeistä: *ettüältäin* (Johanneks.) etäätse; *hijältäin* (L.) nyligen, sakta; *huomenelta(n)* (L., Eur.), *huameelta(n)* (Laih.) *huomelta(n)* (L.; Pohjanm.), *-lta(n)* (Eur.), *-lta(n)* (Halik.), *-lttäin* (Hinnerj.) aamulla, om morgonen, i morgse, följande morgon; *huomeltaasin* (Kyr.) om morgonen, *huameeltaasin* (Laih.) aamuisin; *suomuksil-täin* (L.) fjällvis; *vastukselta(n)* (Halik.) heti alussa; *äskeltäin* (L.) l. *-lttäin* (L.), *äskeltü(n)* l. *äsköltü(n)* l. *eskel-tü(n)* (Halik.) äskettäin.

34. Karjalainen pääte *-lti'* (Nurm.), *-lta* (Tohm., Pälkj.) synnyttää määrää ilmoittavia adverbjeja, joita käytetään kantasanojen ablatiivien asemesta, esim. *kiireelti* (Pälkj.) kiireesti; *kosolti* = *kosolta*; *kyllältä'* (Nurm.), *-lta* (Tohm.); *laajalti, laamalti, lavealti; le^vveelti'* (Nurm.), *liialti, paljolti* l. (Jääsk.) *palt, pitkälti* (Tohm.), *sakkeelti'* (Nurm.), *syvälti'* (Nurm.); — *le^vveemmälti'* (Nurm.), *syvem-mälti, syvimmälti; niukemmälti*.

Merkitykseltään 'poikkeavainen on *silti* därföre, på den grund.

35. Kielessämme löytyy melkoinen joukko enimmäkseen aikaa määrääviä *-n*-loppuisia adverbjeja, joita emme kuitenkaan saata suorastaan lukea instruktiivimuodoiksi, osaksi sen tähden että tämän päätteän edellä olevat vokaalit suuresti vaihtelevat eri murteissa: *oi, oo, o* (*öi, öö, ö*); *ai, aa, a* (*äi, ää, ä*); *ei, ee, e*; osaksi siitä syystä, että monessa tämmöisessä adverbissa ilmestyy vartalon ja viimeisen päätteän välillä konsonanteja (*ll* ja *n*), jotka näkyvät olevan adessiivin ja essiivin päätteiden jäännöksiä. Tällaiset adverbbit saatamme jakaa seuraaviin ryhmiin:

a) Pronominien adessiiveista nähtävästi syntyneitä, temporaalisia, joilla on pääte *-loin* (Agr., J. Suom. vk., Hra M., 1642 v. r. ja uud. kirjakiel.; Verml., Mikk., Tohm., Kurkj., Parikk.; vert. seur.), *-loin* l. *-loin* (P.-Häm., Verml., Mikk., Parikk., Pälkj.; vert. *-lon*); *-loon* (Et.-P. A—ff., Isoj. A—g: *silloon*), *-lon* (Halik., Kaar., Rais., Lap., Hinnerj., Tyrv., Lop., Pälkän., Iit., Häm.-Kyr., Koill.-Sat., Ylivet., Torn., Kem., Nurm., Pälkj., Kaakk.-Karj.; vert. *-lo*, *-llain*), *-lo(n)* (Euraj.), *-lo* (Jääsk., Valkj., Räis.); *-llain* (Agr.: *jollainki jolloinkin*, *kerran*; H:linn., Pälkän., Lamm.-K.: *sillain*); *-leen* (ainoastaan muodossa *silleen* sen koommin, enää, joll'ei tämä olekin possessiivisuffiksillinen allatiivi), *-len* (L. *jollen sillen jolloin kulloin*). Nämät ovat: *jolloin* (murremuotoineen, Euraj., Pälkän., Torn., Iit., Jääsk.): *j. kulloin*, *j. silloin*, *j.-ka*, *j.-kin*; *kulloin* (murremuotoineen, Pälkän., Torn., Jääsk.): *jolloin k.*, *k.-kin*; *milloin* (murremuotoineen, Euraj., Torn., Ylivet., Mikk., Pälkj., Parikk., Jääsk.), *millo(in)ka*, *-kas* (Iit., Koill.-Sat., Verml., Nurm.), *m.-kaan*, *-kin*, *m. kulloin*; *muulloin* (*-on* Pälkän., Iit.), *muilloin* (Kurkj.); *mulloin* (L., murt.) *muulloin*, (Agr.) viime vuonna; *silloin* (murremuotoineen, yleinen), *jolloin s.*, *s. tällöin*; *tuolloin* (L.; Iit. *-on*) l. *-llain* (L.); *tällöin* (*-ön* Pälkj., *-ön* Tyrv., Torn.): *silloin t.*

Näistä ovat nähtävästi edelleen syntyneet: *kulloistikin* l. (Pälkän.) *kullostikkin* (= *kulloinkin*); *muulloisti* l. *-stin* l. (Pälkän.) *muullosti*, (Et.-Pohj.) *muulloosti*, (Halik.) *muulaste(n)* (= *muulloin*); *silloiten* (= *silloin*), *silloitellen* emellanät, ja *-ise*-päätteisten adjektiivien välittämät instruktiiviset: *jolloisin*, *muulloisin* (= *jolloin*, *muulloin*).

b) Pronominien essiiveistä muodostuneita, temporaalisia, joilla on pääte *-noin* (kirjakiel.), (*-nnoin* Kksp.), *-noin* (Pälkj., Parikk.), *-non* (Iit., Koill.-Sat., Nurm.), *-no* (Jääsk.); *-nain* (Kem.), *-naan* (Virr.), *-nan* (Torn.), *-na(n)* (Euraj.); *-nen*, *-ne* (muinen Koill.-Sat., Kem., muine Jääsk.). Näitä on vain kolme: *muinoin* (murremuotoineen, Iit., Koill.-Sat., Torn., Kem., Pälkj., Parikk., Jääsk.),

kuin muinenki niinkuin muutenkin; *taanoin* (L.), *taannoin* (Kksp.), *tuanoñ* (Pälkj.), *toanon* (Nurm.), *taano* (Jääsk.) i ons; *tuonoin* (L.), *tuonnoin* (Kksp.), *tuonon* (Iit., Nurm.), *tuonain* (Kem.), *tuonaan* (Virr.) äsken, *tuana(n)* (Euraj.) joku aika sitten.

Vert. *muinoisin* („Maamme“ laulun suomennoksessa = *muinoin*), *muunais* (L., murt.) i andra världens, i en annan tid, *tuonottain* (= *tuonoin*).

c) Muita temporaalisia adverbjeja: *eilen* (Koill.-Sat., Ylivet., Et.-Sav.), *-le(n)* (Noorm.), *-le* (Jääsk., Valkj., Muol.), *-lein* (L.), *-leen* (pro: *-lein*, Et.-P. A—ff, Isoj.), *eillen* (Nurm.); *eilin* (Lop.), *-lä(n)* (Halik., Euraj.); *eklen* (Kurkj., Tohm., Pälkj., vanhemmassa puheenparressa), *ekle* (Parikk., vanh.); *eulen* (Kurkj., Agr.), *evlen* (Kurkj.), *eylen* (Tohm., Pälkj.); *öyle(n)* (Lamm.-K.), *-län* (L.), *-lön* (Verml.), *-lön* (Pälkän., Iit., P.-Häm.); — *ennein* (Hra M., Sor. Post., Kaakk.-Suom. F—n?) ennen; *hiljain* (Florinus, Sananlask.; L.) sent, = *hiljan*; *jälkein* (Lönnr.—Mellart, Sananlask.) jälkeinpäin; *cauwain* (Hra M.), *cauin* (Lj. T.), *cauwain* (Sor. Post.) kauvan; *piain* (Sor. Post.), *piüain* (Torn.) pian; *toistaan*: *toistaanni* (Mikk.) toistekin (vert. *toistain* L.); (*vihdoin*, *viimein*, *välein* ks. instr.); — *äskkein* (Sor. Post.), *-keen* (L.), *-ken* (Pälkj.), *eske(n)* (Halik.); *äsköin* (L.), *-köön* (Et.-P., pro: *-köin*), *-kön* (Pälkän., Iit., Ylivet., Kem., Nurm.), *äskö(n)* (Noorm.) äskettäin, (Pälkj.) sitten vasta (vert. *äskiaikaan*, *äskeaikoin*).

d) Modaalisia adverbjeja: *ilmain* (Hra M.) ilman; *jollain* tämligen (myös *jollainsakin*, *jollans.*, *jolleins.*, *jolleens.*, *jollens.*, *jolteens.*, *joltens.* l. *jollainsaki*, *-sain*, *-sai*, *-saan*, *-san* j. n. e.); *jäärein* (L., murt.) jären, järin; *korvain* korvan, *rinnakkain*, *luonnain* (= *luonnan*, *luonnen*) ollenkaan, *rinnain* (Renv.) rinnan, *jämnsides*, *bröstganges*, *salain* (L.) l. *sallai* (Kaakk.-Karj.) salaa; *tasain* (Florinus, Sananlask.) tasan; (*hiljain* stilla, *piain*, *välein*, ks. ed. kapp.).

36. Päätteet *-sti'* l. *-sti* (yleinen, paitsi lonnaismurteessa), *-sta* (vanh. kirjallisuudessa ja murteittain, ks.

elat.), -sten l. -ste (Halik., Kaar., Rais., Hinnerj., Lap., Euraj.; Länt. Uud.m.: *ulosten* erinomaisen; Lamm.-K.: *ensiste* l. *enste*; Häm.-Kyr.: *välisten*; Verml.: *kolma'ste*, *sievästen*, -ste; Jääsk.: *kahiste*, *kolmiste*, *moniste*; Agr.: *cahdiste*, *colmaiste*, *monaiste*), -st (Halik., Lap., Euraj., Lop., Lamm.-K., Iit., P.-Häm., Verml., Mikk., Kurkj., Parikk., Jääsk., Kaakk.-Karj., Säkkij., siis muualla paitsi Pohjanmaalla ja Pohjois-Karjalassa; myös Agr., J. Suom. vk., Hra M., Sor. Post., 1642 v. r.) liittyvät:

a) Kaikenlaisten adjektiivien vartaloihin, muodostaen niistä adverbeja, jotka enimmäkseen ilmoittavat tapaa, harvemmin määrää, aikaa tai paikkaa ja joita, muutamia harvoja poikkeuksia (*hirveästi*, *kovasti*, *suuresti*) lukuun ottamatta, käytetään yksinomaisesti verbien määräyksinä; tähän otamme vain muutamia esimerkkejä: *andijahast* (Agr.) anteliaasti, *erinomaisesti* (Hra M.) erittäinkin; *hyvästi* godt, väl, godt om (myös interj.), *hyvästi* (Torn., Nurm.); *joltisesti* l. *jollisesti*; *kaikesti* helt o. hållet, till fullo, *kavniästi*, *kernaasti*, -*kertaisesti*, *korkeasti*; *kovasti* hårdt, i massa, mycket, *lautinaisesti* allmänt, öfveralt, *melkeästi*, *mieluusti* (mielusti), *mukamasti* vanligen, *mukamasten* sannolikt, *mustasti* (Pälkän.) mustissa vaatteissa (*käyrä m.*); *nuoraisesti* (Kal. 19: 437); *nykyisesti* nyligen, *näpisti* knapt, sparsamt, *ohkaisesti*, *ohraisesti*, *oikoisesti*, *pikaisesti*, *puhtaasti*; *pahaisesti* näppeligen, *paikkulaisesti*, *paikulaisesti* l. *paikinlaisesti* fläcktals, här o. där, *pitkästi* (Yliviesk.) = *pitkälti* (onko p. tästä kirkolle), *raavaasti* rundligen, *repoillisesti* (Pälkj.) julkisesti, *riuhkasti* raskt, *rokuttomast* (Jääsk.) päistikkaa, *rutosti* hastigt; *samallaisesti*, *sellasest*, *yhöllaatusest* (kaikki Jääsk.), *suorasti*, *suuresti*, *sisämäisesti*, *taitamattomast* (Halik.) mahdottoman kovasti, *tismasti* klokt, *fiffigt*, *toisesti* annorlunda, *useasti*; *uudesti* å nyo, *vahvasti* starkt, *ansenligt*, *wanhasti* (Agr.), *wanhasti* (Lj. T.) ennen vanhaan, muinoin; *varmasti*; *vasetuisesti* enkom, *viimeisesti* sist, *slutligen*; *luultavist* (Jääsk.) = *luultaviks* (Jääsk.) luultavasti; — myös partisiipeihin, esim. *kehuvasti*, *kehuttavasti*, *taitavasti*, *arvatta-*

vasti, oppineesti, tietysti; — adjektiivien, substantiivien ja partikkelivartaloiden komparatiiveihin ja superlatiiveihin, esim. *enemästi* (Kem.: *niitä on e.*), *enemmänsti, hullummasti; hopumasti, hullumasti, kurjemasti* (kaikki Kem.) „mera fort“, „mera illa“; *kovemmasti* (Pälkän.), *paremmasti; peremmästi* litet senare; *rohkiamasta ia uscolisemasta* (Sor. Post.); *useammasti; viisahammast* (Iit.), *vissimästi* (Kem.) varmaankin; — *enimmästi* l. (Euraj.) *enimiste(n)*, *hätimmästi, kernaammasti, useimmästi*.

b) Yksinkertaisiin laskusanoihin:

a) Kardinaalisiin, joista muodostuneet adverbis vastaavat kysymykseen: kuinka monesti? Huomattava on kuitenkin, että *i*, joka ilmestyy muunlaisten vartaloiden ja päätteen väliin ainoastaan poikkeustiloissa (esim. a) *luultavist, enimiste(n)*; c) *mielisti, kaariste, häisti, keräjist, kihlaisisti, markkimoisti*; d) *jumaliste*) ja niissä saateen selittää monikon tunnukseksi, tässä näkyy kuuluneen itse päätteeseen, vaikka se on useimmista murteista ja nykyisestä kirjakielestä kadonnut; sitä tapaa nim. joko muodostamassa diftongin vartalon loppuvokaalin *a:n*, *ä:n* kanssa (Agr., Sor. Post., 1642 v. r., Iit.: *kolmaisti, -ste, -st*, Verml. *kolma'ste*, Iit. *neljäist*), harvemmin *e:n* kanssa (Lop.: *kahreist, kolmeist*), taikka sulautuneena edellisen *e:n* kanssa pitkäksi *ii:ksi* (Iit.: *yhliist, kahliist, viisiist, kuusiist, seittemiist, kymmeniist*) tai lyhyeksi *i:ksi* (Jääsk.: *kahiste, kolmiste, moniste*; Säckj. *kahist*; Agr. *cahdiste, seitzemist*) tai *e:n*, *a:n*, *ä:n* kanssa pitkäksi *ee*, *aa*, *ää* vokaaliksi (Et.-P. A—ff, Laih., Isoj.: *kahreesti', kolmaasti', monaasti'*; I.-Kyr. *kerraasti*; Lop. *kahreest, kolmeest, neljäüst* l. *-sti*; Lamm.-K. *monaast*). Nykyisessä kirjakielessä ja (mutatis mutandis) useimmissa murteissa käytettävät muodot ovat: *kahdesti, kolmesti* l. *kolmasti, neljästi, viidesti, kuudesti, seitsemästi, kahdeksasti, yhdeksästi, kymmenesti, sadasti* (L), *tuhannesti* (L); — *kaikesti* (murt. *kaikiste, kaikisti*) alla *gänger, alltid, ofelbart. monesti* (Pälkän.) l. *monasti* (Pälkän., Koill.-Sat., P.-Häm.,

Jääsk.), *muutamasti* (-misti, -miste) några gånger, en gång; — vert. *kerrasti*.

β) Ordinaalisiin, joista muodostuneet adverbisilmoittavat: kuinka monennen kerran, esim. *toisesti* (K.-Lohj.), *toisaist* (Iit.), lyhenn. *toiste* (ylein.), *toisti'* (Laih.) för andra gången, en annan gång (vert. *toistain*); ja *kahdennesti* (L., harv.), *kolmannesti*, *neljännesti*, *viidennesti*, *kuudennesti*, *seitsemännesti*, *kahdeksannesti*, *yhdeksännesti*, *kymmenennesti*, *sadannesti*, *tuhannennesti*, *monennesti*, joita tuskin kansankielessä käytettäneen; — vert. *ensisti*.

Muist. Sanat *toisaist* ja *monaisti*, joiden kantanoissa (*toise*, *mone*) ei ole *a*:ta, näyttävät viittaavan siihen, ettei ainoastaan *i*, vaan *a*:kin on alkujaan kuulunut tähän päätteeseen, jonka vanhempi muoto siis olisi *-aisti'*. Ja jos vertaamme näitä sanoihin *kulloisti*, *muulloisti* sekä yllä (b) *α*) esiteltyihin sivumuotoihin, huomaamme niissä siis samallaiset vokaalien vaihdokset kuin 35 §:n sanoissa.

c) Substantiiveihin ja partikkelivartaloihin, synnyttäen adverbija, jotka merkitsevät:

α) tapaa tai määrää, esim. *halusti* (= *halusta*), *heilkaristi*, *hitosti*, *lemmosti*, *pahuksesti*, *pakanasti*, *penteleesti*, *perkeleesti*, *pirusti*; — *hopusti* (Kem.) hastigt, *hüpeästi*; *kaariste* bågformigt; *jakusti*, *mekosti* (:aika-j., *aikam.*) = *jakusta*, *mekosta*; *kappalhesti* (Kem.) vähän aikaa; *kiiruste(n)* (Kaar.); *kososti* (= *kosolta*), *pakosti* (Koill.-Sat.) kovin (*p. tyyristä*); *pedosti* grymt, *sepästi*, (Agr.) *sepesti* konstmässigt, *mästerligen*; *tapaturmasti* (Lj. T.); *tosist* (Agr.) totisesti, *tuhosti* bofaktigt, *uskosti* troget, träget; *vaanasti* (Kem.) vaillinaisesti (*vaana* puute), *viljasti* (Kem.) viljavasti, viljalta.

β) Aikaa tai tilaisuutta, esim. *aamusti* (Noorm.), *-ste(n)* (Euraj.) vid l. om morgonen, *aamupäivästi*, *aamuyösti*, *alusti* från (i?) början, *ehtoosti* (Noorm.), *ehtoste(n)* (Euraj.), *eniste* enimmiten, *ensisti* (L.), *-ste* (Lamm.-K.), *-st* (J. Suom. vk.), *enste* (Lamm.-K.); *häisti* vid bröllops-

tiden, *ijesti* (Agr.) *iäti*, *joulusti*; *kerrasti* (Kuhmoniemi.) l. *kerraasti* (I.-Kyr.) *en gång*, *keräjisti*, *keskiyösti*, *kihlaisisti*; *lopusti* slutligen, till sist, *markkinoisti*, *palosti*, *päivästi*: *Maarian p.*; *ristiäisesti*, *syynisti*, *talkoosti*, *tulennasti*, *vapusti*, *välisiin* (L.), *-sten* (Häm.-Kyr.), *-ste(n)* (Euraj.). *veliste(n)* (Halik.) *välisiin*, *yösti* om natten; — pronominista syntynyt on merkitykseltään tähän kuuluva *kusti*, *kustikin* (= *kulloin*, *k.-kin*).

d) Yksinäisiä tai säännöttömiä ovat: *alituisti*, *-sten* l. *alitusti*, *-sten*; *ikäästi*: *niin i.*; *joskuusti* (Et.-Pohj.), *jumaliste*, *-sten*, *-sti*, *-sta* (l. *jukaliste*, *-sti*, *-sta*); *kaikkisten* l. (Iit.) *kaikkisten* allra, *kulloistikin* ja *muulloisti* (ks. 35 a), *ulosten* (Länt. Uud.m.) *utomordentligt*.

37. Harvinaisesti käytettyjä, *-st:*llä alkavia päätteitä ovat;

a) *-staisin*, esim. *hiljastaisin* *nyss* (= *hiljattaisin*), *välisistaisin* *emellanåt* (= *välisiin*, *-sten*).

b) *-stellen*, esim. *kaksistellen* *två särskilda gånger*, *monistellen* (= *monesti*); ks. *-tellen*.

c) *-steen* l. (Jääsk.) *-stee*, esim. *aivastee* (Jääsk.) *ainoastaan*, *kohdasteen* l. (Pälkj.) *kohasteen*, (Jääsk.) *-stee* *kohdastaan*, *heti*, *suorasteen* (Koill.-Sat.) l. *-stee* (Jääsk.) *suorastaan*, *uuvistaa* (Jääsk.) *uudestaan*; ks. 16 a).

38. *-stuksin* (ja *-stusten*) on synnyttänyt sivumuotoja monelle resiprokiselle adverbille, jolla on päätteenä *-tuksin* (l. *-tusten*), esim. *hännästyksin*, *jalostuksin*, *jäl(j)estyksin* l. *jäl(j)istyksin*, *järjestyksin*, *kasvostuksin*, *perüstyksin*, *päästyksin* l. *-stysten*, *päülistyksi(n)* (Halik.) l. *-stysten*, *rinnastuksi(n)* (Halik.), *sivustuksin*, *vierestyksi(n)* (Halik.) l. *vieristyksin*.

39. Päätteet *-ttain* ja *-ttaisin* (Nurm. *-ttaen*, Et.-Pohj. *-ttaan*, *-ttaasin*, Mikk. *-ttai(n)*, Jääsk., Kaakk.-Karj. *-ttai*, Halik. *-ttaisi(n)*, Lap. *-ttaisi*) synnyttävät suuren joukon adverbeja, joiden päämerkitys on modaalinen (vert. II inf. instr.).

a) Lukuisimmat tämän ryhmän adverbit ovat distributiiviset, jotka ilmoittavat: kuinka paljon kerrallaan, kuinka suurin osin? Niitä syntyy:

α) Kaikellisista konkreettisista ja kollektiivisista substantiiveista, etenkin semmoisista jotka ilmoittavat jotakin mittaa; tavallisesti käytetään monikon, harvemmin yksikön vartaloa, vaikka monikon *i* sittemmin on usein kadonnut etenkin korottomain *o*, *ö*, *u*, *y* vokaalien jäljestä; esim. *aamittain* l. *-aisin*, *aitottain*, *akkunoittain*, *ammeettain*, *ankkurittain*, *apajittain*, *arkittain*, *arkuttain*, *askelittain*, *heimottain*, *hiuksittain* l. *-aisin*; *ülittäin* l. *-äisin* ryekvis, *jaksottain* l. *-aisin*, *janattain*, *jaottain*, *jouhittain* l. *-aisin*, *joukottain* l. *-aisin*, *joukkioittain*, *jousittain*, *jumpruttain*; *juonittain* i rad, *radvis*, *jyvittäin* l. *-äisin*, *jäsenittäin*, *kahmalottain*; *kannottain* efter *stubbarne*, *kanmuttain* l. *-aisin*, *kapattain* (murt.) l. *kapottain*, *kappaleittain* (-lettain, -littäin) l. *-aisin*, *karpiottain* l. *-aisin*; *karvottain* l. *-aisin* ett hårstrå i sänder, *kasottain* l. *-aisin*, *kauhottain* l. *-aisin*, *kelkottain* l. *-aisin*, *kellarittain* l. *-aisin*, *kepottain* l. *-aisin*, *kerrattain*, *kerrottain* l. *-aisin*, *kerroksittain* l. *-aisin*, *kertamuksittain*, *kihlakunnittain*, *kimputtain* l. *-aisin*, *kipottain* l. *-aisin*, *kirnuttain* l. *-aisin*, *kistuttain* l. *-aisin*, *kiuluttain* l. *-aisin*, *korrettain* l. *korsittain*, *-aisin*, *korvottain* l. *-aisin*, *kourittain* l. *-aisin*, *kuhiloittain* l. *-aisin*, *kuormittain*; *kuurottain* skoftals, *kuvottain*, *kylittäin*, *kyläkunnittain*, *kyynärittäin* l. *-äisin*, *laivottain* l. *-aisin*, *lapiottain* l. *lapiöittäin*, *-aisin*, *laumattain* l. *laumottain*, *lehdettäin* l. *lehdittäin*; *leivättäin* l. *leivittäin*, *-äisin* bröd för bröd, brödtals, *-vis*, *leivisköittäin* l. *-äisin*, *lusikoittain* l. *-aisin*, *lyhteettäin* l. *-äisin*; *miehittäin* man för man, *naulottain* l. *-aisin*, *neliköittäin* l. *-aisin*, *nivelittäin*; *nyrkittäin* l. *-äisin* tumlängdsvis, *osittain*, *osakunnittain*; *paakioittain* klumpvis, *padottain* l. *-aisin*, *paikottain* l. *-aisin*, *palasittain* l. *-aisin*, *paljottain* l. *-aisin*, *palottain* l. *-aisin*, *palstattain* l. *-aisin*, *parvittain* l. *-aisin*, *pasmottain* l. *-aisin*, *penikulmittain* l. *-aisin*, *pikarittain* *-aisin* (pikkuttain L. = vähittäin); *pilkottain* l. *-aisin* fläcktals, *-vis*, *pinottain* l. *-aisin*, *pisarittain* l. *pisaroittain*, *-ai-*

sin, pitäjittäin l. -äisin, pivottain l. -aisin; polvittain l. -aisin led för led, *potuttain l. -aisin, pullottain l. -aisin, puolittain l. -aisin, puolikottain l. puolikoittain, -aisin, puolituoppittain l. -aisin, putel'loittai (Jääsk.); puuskattain l. puuskittain, -aisin ryckvis, pykälittäin l. -äisin, pytyttain l. -äisin, päiväyksittäin, rainnottain l. -aisin, rivittäin, roukkiottain l. -aisin, rovioittain l. -aisin, ruoduttain l. -aisin; ruphittain l. -aisin en rubel i sänder; joka vuosi r. flere r. hvarje år; rypäleittäin l. -äisin, röykyttain l. röyköttain, -äisin, saavitain l. -aisin; sarottain teg för teg, savuittain l. -aisin, sitomittain l. -aisin, sukukunnittain, summattain l. summittain, -aisin, tuumittain l. -aisin, uunittain l. -aisin, vähittäin l. -äisin.*

β) -llinen-päätteisistä, mitan täyttä ilmoittavista substantiiveista ovat muutamat tähän kuuluvat adverbis muodostuneet, niin kuin *kannullisittain, kourallisittain, vauullisittain.*

γ) Laskusanoista, kardinaalisista ovat syntyneet esim. *yksittäin, kaksittain, kolmittain, nelittäin, viisittäin, kuusittain, kahdeksittain, kymmenittäin, kaksikymmenittäin, sadottain, (Et.-Pohj.) saroottaasin, tuhansittain; yksittäisin j. n. e.; parittain l. -aisin, monittain.* — Murtolukusanoista esim. *kolmanneksittain, neljänneksittäin.*

δ) Adjektiiviveista johtuneita on jotenkin vähä, esim. *hienosittain, pienosittain fint, i små mängder, täysittäin.*

b) Muut modaaliset adverbis ilmoittavat:

α) Yleiseen tapaa, määrää, esim. *erinomattain, helpommittai (Jääsk.), herrattain, -oittain l. -ottain (Agr.) herran l. herrojen tavoin, suuresti, jalosti; hevosittain (Koill.-Sat.; Jääsk. -ai) hevosten tavalla, (ajaa h. Kurik.) hevosella; ihmisittäin (Häm., Koill.-Sat. olla i.) ihmisiksi; hiljattain sakta; joutumittai(n) (Mikk.) „= suoremmitai(n)“; juurittain med rötterna, kaarettain en krokväg, kaikittain l. -aisin på alt sätt, alldeles, kamaloottaan (Et.-Pohj.) kummallisella tavalla, keppeemmittäi (Jääsk.); keskoisittain medelmåttigt, kiiruttain, kiireimmittäin l. kiiruimmittain, kilvottain, korkeimmittain, kyllittäin, lyhemmittain l. (Jääsk.), lyhvenmittäi, lyhimmittain; lävittäin, -äisin l. läpimittäin i*

medeltal, ytligen, *melkeittain*; *monittain* på många sätt, *mutkittain*, *nöyremmittain* (Kurkj., n. *pyytää*), *nöyrimmittain*, *nimen-* l. *niminomattain* l. *-omittain*, *nimittain*; *oikeittain*, *oikeammittain*, *oikeimmittai* (Jääsk.), *paremmittai* (Jääsk.), *parhaittain* l. (Jääsk.) *parraittai*, (Lamm.-K.) *parahittain*; *parhaimmittain*; *piammattain* *snarligen*, *nästan*, *prihottain* *prärligt*, *luxuriöst*, *puolittain*, *puolimmittain*; *rahvaattain* l. *-aisin* *manstarka*, *rimittain* (lue: *riimittain*, J. Suom. vk.) *loppusoinnuin* (*hengellisiä virsiä r. tekemän*), *runottai* (Jääsk., *saarnas r.*), *sitkittain* l. *-äisin* *trögt*, *suorattain* l. *-aisin*, *suoremmittain*, *suorimmittain*; *tasasittain* *jämt*, *litet i sänder*, *ukkomaisittain* (*verrattain* „*kansankielessä olematon*,” Törnqvist, Kksp.), *vähemmittain*, *vähimmittain* (Pälkj.), *välemmittain*; *ylettäin* *allmänt*, *öfveralt*. — Muutamissa tällaisissa tuntuu samalla olevan *distributiivinen* merkitys, esim. *emännittain*, *ilmottain*, *isittäin*, *isännittäin*, *lehmittäin*, *miehittäin*, *vaimottain* l. *-aisin* *efter som värdinnorna äro*, *efter v:s art eller beskaffenhet j. n. e.* [*isännittäin koirat haukkuu*, *emännittäin* (l. *vaimottaisin*) *lehmät lypsää* (Sananl.); *lehmittäin* *voita karttuu*; *miehittäin* *myllyt käyvät*].

β) Asemaa, esim. *erittäin* l. *-äisin* *särskildt* (Kem. etenkin), *haarattain* *grensle*, *pitkittäin* l. *-äisin*, *poikettain* l. *poikittain*, *-aisin*; *päittäin* l. *-äisin* *hufvudstupa*, *sivuttain* l. *-aisin*, *sivupuolittain* l. *-aisin*; *takapuolittaisin* *bakfram*; myös *keskinäistä* asemaa, esim. *edettäin*, *jalottain* l. *-aisin*, *jäl(j)ettäin* l. *-äisin*, *kantittain*, *kyljittäin*, *limittäin*, *lomattain* l. *lomittain*, *nurkittain* l. *-aisin*, *parittain*, *perättäin* l. *-äisin*, *päällettäin* l. *päällettäin*, (Halik.) *päälittäisi(n)*, *päättäin* l. *-äisin*, *rannattain*, *rinnattain* l. *rinnottain*, *-aisin*, *ristittäin* l. *-äisin*, *rivittäin* l. *-äisin*, *seljittäin* l. *-äisin*, *sisättäin* l. *-äisin*, *vastattain* l. *-aisin*, *vierettäin* l. *-äisin*; (G—d) *peätättäin*, *-äisin*, *suutattain*, *-aisin*, l. *peästätt.*, *suustatt.*

c) *Temporaalinen* ja samalla *distributiivis-modaalinen* merkitys on monella *adverbilla*, joka näiden päätteiden avulla on muodostunut aikaa ilmoittavista sanoista, niin kuin *aamuttain* l. *-aisin* om *morgnarne*,

aastattain l. -aisin; ajoittain l. ajottain, -aisin, (Halik.) ae-
vottaisi(n) tidtals, illottain en afton då och då, iltasittain
om aftnarne, juhittain högtid efter h., på högtiderna, py-
häsittain om hälg- l. söndagarna, päivittain l. -äisin dag-
tals, dag efter dag, dagligen, dagarne igenom, viikoit-
tain (murt.) l. viikottain, vuosittain l. -aisin, öittäin, -äisin
l. (Iit.) öisittäin; — aika-, hetki-, kuu-, vuoro-, vuosikausit-
tain; — lomittain ja välittäin l. -äisin, välimittäin l. välim-
mittäin emellanåt, sattumoittain då och då, tillfalligtvis.

Muita temporaalisia ovat esim. alinomattain; aluttain
från början, i b., eilettäin under gårdagen, enemmittäin,
enimmittäin, ensittäin (Kurkj.; -ttäi Jääsk., Kaakk.-Karj.),
hiehattain såsom kviga (lehmä poikii h.), hiljattain (Et.-Pohj.)
l. hiljottain (Koill.-Sat.), -aisin nyligen, monittain ofta, ny-
kyisittäin för närvarande, synnyttäisin l. -äisin (I.-Kyr.)
synnyntää myöten, tuonattain l. tuonottain = tuonain, us-
seittain (Kurkj.), useimmittain l. (Jääsk.) usseimittai, äs-
kettäin l. äsköttäin, -äisin, vanhemmittain (I.-Kyr.) vanhem-
maksi tultua. — Vert. a) β).

d) Prolatiivinen merkitys on harvinainen, esim.
alhaattain l. alhattain (alaattain, alahattain, alaittain, ala-
hittain) lågt nere (lintu lentää a.), alemmittai (Jääsk.), li-
keittäin l. likittäin nära förbi (myös: nästan).

e) Hämäriä ovat esim. kalhemmittain (Kurkj., sanoo
k.) loukkaavasti, kalpimittain l. -ten skafvande, njuqt; pa-
keittäin: ei mene p. det är icke långt ifrån, pateittain för-
gäfvdes, (Kksp.) niin ett'ei puheita kuulu jälkeinpäin,
säärittäin hastigt, snabt.

40. -tellen päätteellä (vert. II inf. instr.) on synty-
nyt -ttain- ja -ten-päätteisille, etenkin distributiivisille
adverbeille sivumuotoja, esim. hienotellen, hetkitellen, jyvi-
tellen, joukotellen, kannutellen; kingotellen bundtvis, kyli-
tellen byavis, kyllitellen nog, lähitellen ungefärligen, lävi-
tellen i medeltal, paikatellen, pikkutellen småningom, poiki-
tellen = poikittain; puolitellen (Et.-Sav.) = puolittain, silloi-
tellen då o. då, sitkitellen trögt, vallotellen till lystmäte,

vähitellen småningom, åtminstone; — ja laskusanoista: *yksitellen* (Koill.-Sat., Et.-Pohj.), *kaksitellen*, *kolmitellen*, *nelitellen*, *kuusitellen*, *sadotellen*, *monitellen*.

41. *-ten*, murteittain *-te'*, *-te* (vert. prolat. ja II inf. instr.) on paljon käytetty, sekä yksikön että varsinkin monikon vartaloon liittyvä pääte, jolla on enimmäkseen modaalinen, joskus temporaalinen ja lokaalinen (prolatiivinen) mutta ani harvoin distributiivinen merkitys.

a) Useat tällä päätteellä syntyneet adverbit näkyvät olevan suorastaan *-ttain*-päätteisten toisintoja, niin kuin *alinomaten*, *ensiten*, *-te* l. *esiten*, (Et.-Pohj.) *esite'*, *este*; *eritenki*, *erite*; *herraten* (Agr.) = *herrattain*; *hiehoiten* l. (murt.) *hievitén* = *hiehittäin*; *kymmeniten* tiofaldt, *likeiten* nära förbi, *likiten* l. *liketen* närmelsevis, ungefärligen, *miehiten*, *pitkiten*, *poikiten* l. *-te*.

Varsinkin komparatiivi- ja superlatiivi-vartalot ottavat mielemminkin *-ten* kuin *-ttain* päätteén, esim. *enemmiten* (Pälkän.) l. *enämmiten* (Et.-Pohj.), *enimmiten*, *ennemmiten* l. (Jääsk.) *-te*, *helpoimmiten*, *hetimmiten*, *hätimmiten* l. *hätimiten*, *ijemmiten* såsom äldre, med tiden, *jällemite* (Jääsk.), *keskimmiten* i medeltal, på midten, medelmåttigt, *likemmiten* närmare förbi, *likimmiten* närmast förbi, nästan, *lyhimmiten*, *lähemmiten*, *läpimmiten*, *nuoremmiten* (Pälkj.), *nuorimmiten* (Pälkj.), *oikeammiten*, *oikeimmiten*, *paremmiten* bättre, hällre, merendels, *parhaimmiten* l. *parhaiten* (parahiten Iit., *-te'* Et.-Pohj., *paraiten* Pälkj., *paraete'* l. *parraete'* P.-Häm.), *piammiten* snarligen, nästan, *pikimmiten* som hastigast, *pitemmiten*, *pojaisemmiten*, *puolimmiten*, *päälimmiten* ofvan, ytligen, *selvemmite* (Jääsk.), *suoremmiten*, *suorimmiten*, *syksymmiten*, *ulommiten*, *useammiten*, *useimmiten*, *vanhemmiten* (Tohm., Pälkj.; *-te* Jääsk.) med åren; *tidigare*; *vanhimmiten*, *varkaammiten* (= *varkain*), *vähemmiten* l. (Jääsk.) *-te*, *vähimmiten*; *välemmiten* l. (Jääsk.) *-te*, *välimmiten* l. *välimiten* emellanåt, *ylemmiten* högre (prol.), *ylimmiten* längs det öfversta; öfverhufvudtaget, förnämligast; *äärimmiten* ytligt; — (*vanhemmuuten* = *vanhemmi-*

ten); — lyhentyneitä superlatiiveja ovat nähtävästi *eniten* mestadels, (Uus. Snl., F—n) *enite* mest, ja *pahiten* värst.

b) Monelta tämmöiseltä adverbilta puuttuu kuitenkin nykykielestä *-ttain*-päätteinen vastakohta; semmoisia on syntynyt:

a) Yksitavuisista pronominivartaloista, esim. *joten*: *j. kuten* (Pälkj.), *jotenkin* l. (Nurm.) *jotenni*; *kuten* („isoimmassa osassa maata ei ymmärretä ensinkään“, Ahlqv., Kielet. I, 1, 63 s.): *joten k.*; *kuiten* (L.) = *kuten* (Kem. = *kuitenkin*), ja *kuitenka* (murt. *kuinkaten*); *miten* (Koill.-Sat., Kem., Nurm., Pälkj., Parikk., Mikk.; *-te* Jääsk., Kaakk.-Karj.) = *mitenkä* (Koill.-Sat., Verml., Mikk., Nurm.), (*mitenkii* Jääsk., *mitens*, *mites* Parikk., Jääsk., Kaakk.-Karj.); *muuten* (Iit., Nurm.), *-te(n)* (P.-Häm., Mikk.), ja *muiten* (Kal.; Kaakk.-Karj., *-te* Jääsk.) muulla l. toisella tapaa (Kal. 23: 28; Paasonen, Lauseop. havaint. 39 s., 17 ja 13 r. alh.; Jääsk.); muussa tapauksessa, m. suhteessa; *siten* (Nurm.; *-te* Jääsk.); *täten* (tuskin kansankielessä tavattava).

β) Muista typistymättömistä sanoista, esim. *hebreiten* (Agr.) hebrean kielellä, *ihkaten* (murt. *ihvaten*) l. *ihaten* ihan, *iäte* = *iäti*; *järkiten* för jämnan, *kaikiten*, *-te* = *kaiketi*; *kaukaiten*, *-te* på långt håll förbi; *liiaten* (J. Suom. *lijtengin*, Sor. Post. *liiateckin*), *lyyten*: *sitä* l. (Pälkj.) = *lyytään*, s. tietänsä, s. mukaa, sen tähden, *mataliten* (prol.), *mestariten* (Agr.) mestarillisesti, *mutkiten* = *mutkien*; [*olleten*: *o-kin* (L.) = *olletikkin*], *piakkoiten* = *piakkoin*; *salaaten* l. *salaite*; *samaten* l. *-te'* (Euraj.), *-te*, *samoiten* l. (Isoj.) *samote*, (murt.) *samaite*; *silloiten* = *silloin*; *suuten*: *vasta-s.* med öfverkast, *alas s.* alas suin; *suiten*: *alas s.* = ed.; *tarkoiten*; *vaseten*, *vasiten* (l. Lönnr. *-te*) *enkom* (Kem.), *varsinkin*, *semmenkin*, *eritoten* (Torn.; vert. *vasinainen* = *varsinainen*); *ylöten* öfver måttan (*en anna y. enkä alaten*).

γ) Typistyneistä vartaloista, esim. *eten* (pro: *et-ten?*): *e. kehaten* (Pälkj., Kurkj.) laiskasti, hitaasti, huonosti,

etenkin; hättien: hätä h. = hätä hädin; kalten på sned; päätimysten: päin p. hufvudstupa, roten = rotevasti; ruten = rutevasti; suotten l. suoten = suotta; tuiten = tuikeasti (vert. tuiti, tuiki); tyysten noga omsorgsfullt (vart. tyyskä t. tyystä, -ti); tyyten (Petäjäv.) = tyyntä (vart. tyve?), väkisten med våld, ogärna.

42. Pääteillä -tuksin ja -tusten (harv. -tuksen, -tiksin, -tusta, -tosten) johtuu samallaisista sanoista kuin -ttain pääteellä joukko adverbeja, jotka enimmäkseen ilmoittavat keskinäistä asemaa, harvemmin yleensä asemaa tai tapaa, esim. alatusien, edetysten, huulituksin, -tusten, hännätyksin, -tysten, jalotuksin, -tusten, juurituksin, -tusten rot vid rot, jyvätysten korn vid korn, jäl(j)etyksin, (murt.) -tyksen, (Tohm.) -tysten, (-tystä), jäl(j)ityksin, (murt.) -tyksen, -tysten (-tystä), kannatuksin, -tusten, kasvotuksin, kaulatuksin, -tusten, kerratuksin, -tusten, kerrostuksin, -tusten, kilvetyksin, -tysten, korvatuksin, -tusten, kyljetysten, kyl(j)itysten, käsityksin, -tysten, laidatusien, liketyksin, -tysten, likitysten, limityksin, -tysten, lomatuksin, -tusten (lomitusien Loits. längs mellanrummen, = lomitse), läheityksin, (Verml.) -tysten, (nimitysten namn för namn), nojatusien i lutande ställning, otsatuksin, -tusten, perätyksin (Iit., Verml., Tohmj.; Jääsk. -tyksi), -tyksen l. -tysten, puoletusten till hälften, pääl(l)etyksin, (G-d) -tystä, -ityksin, -ytyksin, -tysten l. (Iit.) päällätyksin, rajatuksin, -tusten (Jääsk. -tuste), rannatuksin, -tusten, rinnatuksin (Iit.), -tukse (Jääsk.), -tusten (Nurm., Tohm.), ristitysten, ryntätysten l. rynnätysten bröstganges), selätyksin (Tohm.), -tysten, l. sel(j)itysten, silmätysten, sisätysten l. sisitysten, sivutuksin, syrjätyksin, -sten kant mot kant, sidlänges, syletysten l. (Nurm.) sylitysten, vastatuksin, -tuksen l. (Nurm.) -tusten l. lyh. vastuksin (Lj. T. wastuksin), taajatusten tätt, noggrant, ta'atusien bakom hvarandra, vieretyksin, -tysten l. -tösten, yhditysten yhteen jaksoon, yletysten. — Yksitavuisista pää ja suu sanoista saadaan sekä säännöllisesti päätyksin, -tiksin, -tysten, suutusten että -kse- tai -ta-, -tä- tai -sta-, -stä-pääteisten väli-
muotojen kautta pääksytyksin, -tysten l. pääksitysten, suuk-

sutuksin (G—d), *-tusten*, ja *pääätetyksin*, *-tysten*, *suutatuksen* (Loits.), *suutatuksin* (Pälkän.), *-tusten* (Pälkän.) tai *suuta-*
suksin, (Pälkän.) *suutassuksin*, *-suksen*, *-susten*; *päästätetyk-*
sin l. *-tysten*, (G—d) *suustatusten*.

43. Harvinaisempia päätteitä, jotka näyttävät olevan *-ttain* ja *-ten* päätteiden toisintoja, ovat:

a) *-ttaan* (*-ttaa*): *parhaittaan* (L., ehkä Et.-Pohj., jolloin se on murteen mukainen) *parhaillaan*; *enstää* (Jääsk. pro: *ensittään*) *ensittäin*.

b) *-tain*, typistyneeseen vartaloon liittyneenä: *jattain* (L.) i en fortsättning (*jata?*), *vanhuuttain* på gammalt vis, *fordomdags*, *vyötärystäin* kring midjan (*toistain* L. änyo, dubbelt, ehkä verbistä *toistaa*).

c) *-tta*: *poiketta* *poikettain*; *jotta* (L., harv.) *joten*, *cutta* (Agr.) *kuten*, *kuin* (*siittä*, *sittä* *sitten*; *nyttä*).

d) *-dan*: *neidhän* (Hra M., Kunink. k. 35) *näin*.

e) *-ain* ja *-aisin*: *rinnain* (Renv.) *jämnsides*, *bröstgänges*, *rintaisin* *jämnsides*, *ryönäin* *smulvis*, i bitar, *salain* l. *salaisin* *hemligen*, *selkämäin* *ryggglänges*, på rygg (vert. 35 d).

f) *-tten*: *mitten* ja *kutten* (Sodankyl., Lönnbohm, Kksp.) *miten*, *kuten* (*sütten*, *sitten*; *nytten* = *nyten* *nyt*); — *aamuisitten* om *morgnarna*, *likitten* = *likiten*; *parhaitten* (*paraitten*, *parahitten*, *parahoitten*) *parhaiten*; ja *-mitten* päätteiset: *hetimitten*, *keskimitten*, *likimitten*, *läpimitten*, *parhamitte(n)* (Euraj.), *piamitten*, *päälimitten*, *salamitte(n)* (Euraj.) = *hetimmiten*, *keskimmiten* j. n. e.

g) *-tee* (*-tie*): *enstee* (Orimatt.) *ensiksi*, *toistee* *toiste*; *mitie* *miten* (Rautjärv.; vert. *yhtie* *yhteen*).

[h] *-tsen*, *-tse* (Lönnr.): *läpimitse* = *läpimmiten*, *miehitse* = *miehiten*, *paraitsen* = *paraiten*, ovat luultavasti kansankielessä olemattomia (vert. 27, a) β) ja γ].

i) *-tti*: *paraitti* (Lönnr. murt.) *parhaiten* (vert. 27, a) β).

j) *-tin* l. tavallisemmin *-ti*, *-ti*: *alanomati* (Agr.) l. *alinomati*, (*alati* l. Nurm. *alti* luultav. *abessiivi*, vert. 26 d), *aliti* (Kyr.) *alinna*, *ammoti*? : *ammotikkaan* (Kurkj.) = *ammoinkaan*; *emäti(n)* (Kurkj.) *juuri*, *ihan*, *varsin*, *eniti*

(Kyr.) = *eniten*, *enimmin*, *ensti* (Verml.) *ensin*, *ensittäin*, *erinomatin* (Agr.) l. *-ti* *erinomattain*, *esiti'* (Laih.) *främst*, *esti'* (Laih.) l. *esti* (Kyr.) *först*, *ensin* (josta *estiks* Noorm. *ensiksi*), *iketi* (L., murt.) *alldeles*, *ikuti'* (Tohm.), *-ti* (Pälkj.) = *iäti*, (murt.) *ikäti*, (Agr.) *ijgäti*; *kaiketi'* (Laih.), *kaeketi'* (Nurm.), *caiketin* l. *-ti* (Agr.), *kaekite'* (Nurm.), *kaikiti* (L., murt.), *caikitin* (Agr.) *varmaan*, *varmaankin*, (Agr. myös) *aivan*; *likiti* (I.-Kyr.) *likimmiten*, *lopeti* l. *-tin* *alldeles*, *läämeti* i *grund*, *alldeles*; *oijeti* (Ylistar.), *oiti* (*oeti*) *suo-raan*, *heti* (vert. *oijeten* II inf. instr.); *olletinkin* (L.), *tav. olletikkin* (Pälkän.), *-hi* i *synnerhet*, *mihinkä* o. *hvert* i *världen*, *olletikkaan*; *parahiti'* (Laih.) *parhaiten*, *pikiti* (I.-Kyr.) *nästan*; (*saati*, *saatika*), *samati* (murt.) l. (Jääsk.) *samoti* *samaten*; *tuiti* = *tuiki* (vert. *tuiten*); *toisti'* (Laih.) *toiste*; *upoti* = *upo*; *vaketi* *ständig*, *säkert* (*ei ole vaimoa v.*); *varmati* *visst*, *säkert*; *varti* = *varsin* (*Lauri v. vastaa-pi*); *vaseti* (Jääsk.) = *vasiten* *varsinaisesti*, *ei v. icke just*; *yhäti* (L., Pälkj., Jääsk.) l. *yhdäti* (L.), *yyti* (L.) *ständig*, (Pälkj. *yhäti* *tuiki*, *lopen*, L. *yhdäti* myös: *sammaledes*); *yliti* (Kyr.) *ylinnä* (*superl.*; vert. *aliti*, *eniti*, *likiti*, *pikiti*).

k) *-ttein* (Kit.) = *-ttain*, esim. *suorimmitoin*.

l) *-toin* (murremuotoineen): *muutoin* (Hra M. *mu-toin*), *muutoon* (Isoj.), *muuton* (Lop., Pälkän.; Hra M. *mu-ton*), *muuto(n)* (Halik.), *muuto* (Kaar., Rais., Mask., Lamm.-K.) *muussa tapauksessa*, *muussa suhteessa*.

m) *-t* (*-n*) tai *aspiratsiooni*: *aamut* (Agr.) *ammoin*; *kait* (Länsi-Suom., Torn.), *kain* (L., murt.), *kai'* (Koill.-Sat.), *kai* (Länsi-Suom., Torn.) *kaiketi*; *toisat* l. *toisa* (L.) *toisin*, (*vait*, *va'*, *vai vaiti*); *yhdät* l. *yhät* (L.), *yhä'* (Nurm.), *yhdä*, *yhä* (L.) = *yhäti*.

44. Muutamissa sanoissa on *-ttain* päätteän ja sen toisintojen jäljessä *s* tai *s:llä* alkava tavuu, joka näyttää olevan 3 persoonan suffiksi: *jäljettäinsä* efter *hvarandra*; *oijetensa* l. *oitensa*, *-tens*, *-tins* (kaikki L.), *oetes* (Halik.), *oijetis* (Noorm.) *oitis* (Häm.-Kyr., Pälkän., Lem., Taipalsaar.) *suoraan*, *heti*; *joukottaissa* (L.) *joukottain*;

toistais (L., murt.) = *toistain*, *toiste*; *muutes* (Elim.) *muuten*, *muuteskin* (Lamm.-K.); *sites* (J. Suom. katekism., D 7) *siten*.

8. Alkusoinnulliset vahvistuspartikkelit.

45. Alkusoinnullisiksi vahvistuspartikkeleiksi sanomme semmoisia sanoja, joita käytetään adjektiivien ja adverbien (tai muiden adverbialien) edessä vahvistamaan niiden merkitystä (= kokonaan, aivan, perin), mutta joiden alkupuoli vaihtelee, niin että se kulloinkin tulee alkusointuun seuraavan sanan kanssa. Useassa tapauksessa on yksi (tai pari) näistä vaihtomuodoista käytännössä muutenkin kuin sen kanssa alkusoinnussa olevien sanojen edessä, ja vaihtelu näyttää syntyneen siten, että kansa, totuttuaan pitämään alkusoinnun kauniina, on ruvennut mielivaltaisesti muuttamaan tällöisen sanan alkupuolta seuraavan sanan alkutavuun mukaiseksi, niinkuin kansanrunoudessa näemme usein tahtuvan.

(Vert. nominatiivi- ja instruktiivi-muotoisiin sekä *-i*-päätteisiin adverbeihin).

a) Lukuisin on se ryhmä, jonka toinen tavuu alkaa *p*:llä:

α) *-pi-*, *-pisten-*loppuiset, esim. *supi* (s. *tyyni*; Karj. *kaikki* s. *kaikki* *tyynni*; s. *suolaton*, *suomalainen* *Pälkj.*, *suora*, *suuri*); *epi* (*eheästensä*), *hepi* (*helppo*), *hupi* (*hullu*), *jäpi* (*järjestensä*), *kypi* (*kyllä* *Pälkj.*, *kyllältä*), *lupi* (*ei l. luonnain alldeles icke*), *nopi* (*vesi juoksee n. noroa strömmar smått*), *opi* (*oikea*, *oijestansa*), *ropi* (*rohkea*), *typi* (*tyhjä*, *tyven*), *täpi* (*täynnä*), *täpisten* (*täysi*), *upi* (*uusi*), *ypi* (*yksin*).

β) *-po-*, *-posen-*, *-posten-* (*-poset-*, *-polaise-*) loppuiset, esim. *apo* (= *appo*), *ipo* (*ihestään* *Pälkj.*), *jopo* l. *joposen* (*jouten* *Pälkj.*), *kupo* (*kumpanakkii* *Jääsk.*, *jos jonakin*),

kypö (kyllä, kylläinen), *kypösest* (kylläsä' Pälkj.), *opo* (ollenkaan Kivijärv.), *riposen* (ristiin, Kurkj., ristiin rastiin), *sepo* (seljällensä, selvä), *seposen* (Pälkj.) l. *seposten* (sel(j)äl-länsä), *sipo* (sikseen, sillänsä, silleen), *supo* (syvvä s. suuhuse l. suukkasiaan Kurkj.), *tapo* (tahallaa(n) Nurm., Jääsk., tarkkaan Kurkj., toannaakaa Savitaip. millänsäkään), *tepo* (tehty alldeles passligt, t. tichensä), *tipo* (tichensä Lamm.-K., Nurm., Jääsk., Valkj.), *tupo* (tukkunaan Pälkj., turha, turkainen), *typö* (Nurm., Tohm.), *typösen* (Nurm., Tohm.) l. *typösten* (tyhjä, tyyni, tyynni), *täpö* (Pälkän., Nurm., Pälkj.), *täpösen* (Nurm.), *täpösten* (Pälkän.) l. *täpöläise* (Jääsk.) (täysi), *upo* (uudesta), *ypö* (Nurm., Jääsk.), *ypösen* l. *ypösten* (yksin, yksinäin); — *ilpo* (elävänä, ihminen).

γ) -pu-loppuinen *sipu* (sileä blott och bar).

δ) -ppa-, -ppales-loppuiset: *valppa* (valveilla); *tippales* (tichensä Kyr.).

ε) -ppo-, -pposen-, -pposten-loppuiset, esim. *uppo* (rikas, -sokea, -uusi, -valkea); *appo* l. *apposen* (alasti, ainoa), *sepposen* (seljälläin, Jääsk. *seppose selüllää*), *sippose* (sillä Jääsk.), *tappo* l. *tapposen* (tahallaan), *teppo* (= *tepo*), *tippo* (tichensä Lamm.-K., teillensä), *tipposen* (tyhjäksi; *tippose tiehei* Jääsk.), *upposen* l. *upposten* (uusi), *yppö*, *yppösen* l. *-sten* (yksin); — *valppo* (valveilla).

b) Toisena ryhmänä ovat semmoiset sanat, joiden toinen tavuu alkaa k:lla:

α) -ki-loppuiset, esim. *paki* (astui p. genast; p. puhuissani just då jag talade; p. pakosta, paras, paraastaan l. parrastansa enkom); *riki* (rinnan Pälkän.), *siki* (sokea, nukkunut, ummessa, sauroin, siepattu), *seki* (sauroin), *taki* (hyvä, vähä, tahallaan), *täki* (täynnä); — -lki, -lkiten, -lkisten, esim. *ilki* (Pälkän., Kurkj.), *elki* l. *ilkiten* (alasti, alaston), *selki* (Pälkän.), *selkiten* l. *-sten* (Pälkän.), *silki*, *silkiten* (seljällensä).

β) -ko-, -kosen-loppuiset, esim. *pako* (paahtava, painava, paljas), *pöykösen* (pölähtävä Nurm.); — -lko, -lkosen, -sten, -lkoman, esim. *ilko*, *ilkosen* (Pälkän., Nurm.), *ilkosten* (Pälkän.), *ilkoman* (Orimatt.) (alasti), *nelko* (nelisin),

nelkosen (nelistä), nilko (nimetön), selko, selkosen (Nurm., Tohm. selkosen, Jääsk. selkose) l. -sten (seljällään, -lleen).

γ) *-kki-, -kkisen-, -kkisten-loppuiset, esim. tuikki (= tuiki: t. tuima, tuittupäinen), haikkisen l. -sten (hajalle); — selkki, selkkisen (Pälkän.) l. selkkisten (= selki).*

δ) *-kko-loppuiset, esim. pakko (tuttu, kivinen, paljo), tikko (tahiässä Savitaip.); — pilkko, pilkkosen (Tohm., Pälkj.) l. pilkkoisten (pimeä).*

[ε) *-kku: pilkkune (pimiä Jääsk.).*

c) Harvinaisemmat ovat ne vahvistuspartikkelit, joiden jälkiosassa on

α) *t, esim. puti (puhdas Tyrv., Pälkän., Nurm.), riti (rinnan Utsj.), huit (hurmia), olta l. olt' (olevasti), hyötö (hyväsiään) l. (Pälkj.) hyötö (hyökkösiään), (ei) koitosen (koskaan), kutti (kuiva Ylivet.); (viikon) vihottoman (aikoo Pälkj.).*

β) *nt l. nn, esim. lanta l. lannan (laiska), jonni, jonnin (Tohm., Pälkj.), jonnikka (Tohm.) l. jonne (joutava), kynnen (kannattomaan) sukupuuttoon; minnin (miiretyinen Pälkj.), tyynni (tyhjä), pannen (paras), (voi pantunen paha Kurkj., o öde!), vento, vennon (Pälkj.) l. vinni (vieras), (ei) vännen (vähheäkää Savitaip.).*

γ) *h, esim. viho (Nurm., Jääsk.) l. (Pälkj.) vihon (viimein, viimeinen), uho (uusi), ihasen (itelleen Nurm.).*

δ) Muita konsonantteja: *puullon (puhas Pälkj.) l. puulo (puhdas, Suom. Julk. San. 1857); ilmošen (alasti Parikk.; vertaa ilmosen ikään Nurm., il(i)maseks ijäks Tohm., taimosella tahallaan Pälkj.); piri (pintanaan Nurm.) l. pir (pintannaa Jääsk.); maesëm (matkojaan Nurm.) tipo tiehensä, pisi (pirtoillaan Pälkän.).*

9. Muut erilliset adverbis.

46. Tässä otamme puheeksi semmoiset adverbis, jotka eivät ole edellisiin ryhmiin sopineet tai joita niissä on vain sivumennen mainittu.

a) Useimmat näistäkin ovat suomalaisia tai ainakin semmoisia, jotka eivät selvään näyttäydy olevan nykyisistä naapurikielistä lainatuita:

aina l. (P.-Häm., Nurm.) *aena*, (Halik., Hinnerj., Noorm., Lop., Jääsk.) *ain*, (Mask.) *aen*, (Halik., Hinnerj., Lap.) *ai* alltid, beständigt; (Tyrv., Ylivet.) *asti*, *alt*; (Kem.) vielä (ajasta); (L.) *ännu*, *yhä*, vielä (kompar:n edellä: *a. pidempi*); (L., Halik.) *visst*, *nog*, *-pa*, *-pä* (*kyllä a. kylläpä; niin a., ei a.*); — *aks* kanske, ehkä, kenties; — *e-*, kieltosanan vartalo, josta imperatiivin vartalo *elä*, *el-* (Karj. pit. Länt. Uud.m., Koill.-Sat., P.-Häm., Verml., Tohm., Pälkj., Parikk.; vert. *älä*, *äl-*); — *ehkä* (Iit., Koill.-Sat., Nurm., Kit., Pälkj., Jääsk.), *ehken* (P.-Sav., Nurm.), *ehke* (Nurm.), *enkä* (L.) kenties; (myös *ehki* Laat.-Karj.) edes; ks. konj. — *entä* (L.) *ganska* (*e. pikaa kyllästy*); — *enä* (Virr., Et.-Pohj., Lop., Suursaar., Mikk.), *enee* (Pälkj.), *enie* (Lamm.-K.), *eⁿnee* (Nurm., Tohm.), *ennää* (Noorm., Torn., Kem., Valkj., Muol.), *enneä* (Pohj.-Häm., Räis.), *ennee* (Keur. itämurt.); *enään* (Länsisuom., Kksp.); *enä* (Iit.); *enä* (Mask.), *ene* (Halik.), *änä* (Halik., Kaar.) *mera* (ajasta; kieltäv. ja epäil. lauseissa; vert. komp. nom. *enäät* l. *enä* Et.-Pohj., *isompi*, *enempi*, *enneit* l. *ennei* Noorm., *enempi*, *eneve* Euraj., *enäy* Agr., Marc. Ev. 12: 33 ja Ap. T. 19, 32, *enä* Hra M., Sor. Post., 1642 v. r., *enempi*, *-mmän*, *-mmin*; vert. myös Halik. *are*, *kove*, *pare*, *syve* = *aremp* j. n. e.; Lop. *parein*, *-reit*, *pirein*, *-reit* y. m. = *parempi*, *pirempi*); — *hennään* ifrigt, begärligt (*juoda h. puhua h. så att man knapt hinner draga andan; alk. henkenään?*); — *ikeen* (murt.) *äfven*, *till* och *med*; *istaresta* (L. murt.) *äfven*, *till* och *med*; — *ja* (Noorm., Kaar., Iit., Jääsk., Kurkj.; J. Suom. vk., Sor. Post. *ia*) l. *jaa* (Halik.), *jah* (murt.) myös, myöskin; ks. konj.; — *jo* l. (Halik.) *joo*, (Ylivet.) *jou*, (lauseen lopussa, L.) *joh* *redan*; *jo se* (murt.) *åh ja!* *jopa* *jo visst!* (ivallisesti, I.-Kyr.), *jopa jotta* (Nurm.) = *jopa jottai* (Sav.) *kaikkiapa nyt!* — *kahlasin* (Kem.) *kahlaten*; — *konsa* milloin; *konsanansa*, *-naan* (L.) l. *konsaan* (Kurkj.) *kos-*

kaan; *kos* (L., murt.) = *konsa*; — *koska* (Pälkän., Iit., Et.-Pohj., Kem.) milloin, (Kem.) kulloinkin (*kuinka k. sal-
lithan*); myös konj.; *koskaan* (Et.-Häm., Koill.-Sat.), *kosk-
haan* (Torn.), *koskan* (Mask.), *koska* (Halik.) milloinkaan;
koskannaakii (Jääsk.) konsanaankin (*nüikui k.*); *koskonkaan*
(P.-Pohj.), *koskaankaan* (L.) = *koskaan*; — *maar* (Hinnerj.,
Iit., Ylivet.) l. *mar* (Noorm., K.-Lohj.) = *maarian*; *mitäs
mar* (K.-Lohj.) eikö mitä! — *max* (Agr., Matth. 11: 7)
tokko, -ko, -kö (Ahlqv. „= sanotkos“); — *nyt* (ylein.) ja
sivumuodot *nytt* (Noorm., Lj. T.), *ny'* (Halik., Kaar.,
Mask., Noorm., Tyrv., Lop., Pälkän., Lamm.-K., Iit.,
Koill.-Sat., Et.-Pohj., Torn.), *ny* (Mask., Tyrv., Lamm.-
K.), *nyy* (Halik.; vert. *jaa, joo, mee', see ja, jo, me, se*);
nytten (Halik.: *n.-ki*, K.-Lohj.), *nytte* (K.-Lohj.), *nyttä* (Ha-
lik.: *n.-ki*), *nyten* (Por., Nakkil., Hinnerj.), *nyty* (Laih.,
Jääsk.); — *paateen* (Tyrv.) „puheen venytys muistamat-
tomuudessa, ihmetellessä ja puolisuutuksissa (*mikä se nyt
p. on, kun en muista!*)“; — *potimo* (Lönnr. Karjal.) nästan,
knapt („förstärker uttrycket“); — *reten* (Nurm.) = *rieten*,
rientäin? — (*siis* Heinäv., niin: *tuli s. likelle, että . . .* vert.
26, g) β) 54 s.); — *raitimiten* l. *raittimiten* raittia l. raidinta
myöten; — *saakka* l. (Agr.) *sahka, sahca, sachca* asti; — *sitten*
(Koill.-Sat., P.-Häm., Torn., Nurm., Pälkj.), sivumuotoi-
neen *sitte'* (Et.-Pohj. A—ff, Laih.; Kuhmoniemi. *sittekki*;
Kem. *sittet*, vert. *allat. korpilet*) l. *sitte* (Noorm., Pälkän.,
Lamm.-K., Koill.-Sat., Laih., Torn., Kem., P.-Häm., Mikk.,
Nurm., Pälkj., Jääsk.; 1642 v. r.), *sittä* (Nurm., Kit., Pälkj.;
P.-Häm.(?); Lj. T., J. Suom. vk., Sor. Post., Hemm. vk.),
sitt (Halik., Hinnerj., Lap., Noorm., Lop., Mikk., Jääsk.,
Kaakk.-Karj.) l. *sit* (Kaar., Lap., Mask., Parikk., Jääsk.,
Kaakk.-Karj.), *si'* (Lop.); *süitten* (P.-Häm.; Agr., Hra M. *sijt-
ten*), *süitte* (P.-Häm., Kaakk.-Karj.; Agr., Hra M., 1642 v. r.
sijtte), *siittä* (Kit., Tohm.; Hra M., Sor. Post. *sijttä*), *siitt*
(Kaakk.-Karj., Valkj.), *siit* (Iit., Jääsk.) sen jälkeen,
(Noorm., Pälkän., Iit., Kem., Tohm., Mikk.) *siis*; — *sitte-
nes* (L.) = *sitten*; — *taasen* = *taas*; — *tahto* (Pälkj.) tahansa
(*kuka t.*; vert. *missä puuttu*, 3); — *tainaan* aivan; — *tokko*

(Keur., Verml., Mikk., Nurm., Parikk.) *männe* (alk. *to-kiko?*); myös *konj.*; — *ujo: u. laiska* stocklat; — *uto = uppo: u. köyhä* utfattig; — *vaan säännöllisine murremuo-toineen vaa, voan, voo, vuan, vua* ainoastaan (Halik., Kaar., Mask., Tyrv., Lop., Pälkän., Lamm.-K., Iit., Koill.-Sat., P.-Häm., Mikk.; Nurm. harv.; Kit., Tohm., Pälkj., Kaakk.-Karj., Valkj.), *jos v., kun v.*; muusta, siitä t. mistään huolimatta (*anna v. Lop.; hyväst ny v. Kaar.; käylye v. Lamm.-K.*); suinkin, -kaan, todella (Pälkj. *mikä vuan kantoo jaksettiin*; Noorm. *älä vaam men'*; Hinnerj., Laih.); *vaikka v. vaikka* kohta (Pälkän.); *kuka v. hvem* hälst som; *ei vaan-kaan icke* ändå ens; — *vain* (Koill.-Sat., Isoj., Torn., Kem., Kit.; Nurm. *vaen*) ainoastaan, (Torn., Kem.) todellakin, -kaan (*sitä v. en olisi uskonu; maitua sitä v. on*); vert. interj. *vai (vain, van) jäsä* (oik. todellakin?); — *vainen* i sanning, för all del (*ällös v. lähtekö*), *jo vainenki* l. (Pälkj.) *nin vainenii'* visserligen, (Nurm.) *eé vaenenkaa'*; vert. *vainoin* (Kyr.), *vainoon* (Laih.) *vain*; — *vielä* (ylein.), *viälä* (Pälkän.; Kaar. *viäläki*), *viel* (Halik., Lamm.-K., Iit., Jääsk., Valkj.), *viäl* (Kaar., Hinnerj.), *viellä* (P.-Häm.; J. Suom. vk.); — *älä, äl-*, kieltosanan imperatiivin vartalo (Halik., Kaar., Mask., Euraj., Huitt., Kauvats., Noorm., Länt. Uud.m. paitsi Karj.; Lop., Lamm.-K., Iit., Et.-Pohj., Torn., Jääsk., Kaakk.-Karj., Valkj.); — *öhkee* (L.) långt in på natten (*valvoa ö.*).

b) Lainasanoja ovat:

α) Ruotsalaisia: *altee* aldeles, öfveralt; — *jaa* (Et.-Häm., Kem.) förmodligen, -ko, -kö (*paljoko tästä on kaupunkiin? — Jaa Hämeenlinnaan?*) — *justi* (Nurm.), *just* (Iit., Mikk.) juuri, ikään; — *sivanuu* (Halik.) l. *sivatsoo* (Noorm.) yht'äkkiä (= si hvad nu, s. hv. så?); — *tuusan* (Koill.-Sat.): t. *silmittömäks.*

β) Venäläisiä: *hot, hoti* edes; — *ni -kaan, -kään* (vert. kuitenkin *nin*); — *onnakko* kaiketi; — *opiät* (Pälkj.) jo taas, kas vieläkin; — *ropatin förgäfves* (vert. пропaдaть); — *soussem* (Pälkj.) kokonaan; *soussemin* l. *sousemin* (Tohm.): ei s. ei ollenkaan; — *sul'-sul'* (Pälkj.), *suit-suit*

l. *sut-sut* (Kurkj.), *tsut-tsut* (Tohm.) juuri ja juuri, likeltä pitää ett'ei; — *taaran l. -ron förgäfves; mennä t. gå förlo-rad*; — *tavolna nog, tillräckligt*; — *vet, veti -han, -hän.*

10. Liitännäispartikkelit.

47. Liitännäispartikkelit ovat merkitykseltään adverbien ja konjunktsioonien rajalla olevia sanoja, joita on totuttu käyttämään lauseen painokkaimman (tavallisesti ensimmäisen) sanan jäljessä, sen määräyksenä, ja jotka sen kautta ovat kadottaneet oman korkonsa sekä mukautuneet vokaalisointuun edellisensä sanan kanssa. Ne ovat siis melkein päätteiden veroisiksi muuttuneet, jonka tähden niitä on tapana kirjoituksessakin liittää edelliseen sanaan. Suomen kielessä käytetään seuraavia liitännäispartikkeleita:

a) *-han, -hän* (ylein.), *-ha(n), -hä(n)* (Mikk.), *-ha, -hä* (Lamm.-K., Parikk., Jääsk., Valkj., Muol., Kaakk.-Karj.), *-haa, -hää* (Kaakk.-Karj.) ju, dock, just, nog, visst, väl, i sanning; vokaalisoinnusta tapahtuu paikoin poikkeuksia, niinkuin (Lamm.-K.) *niha niinhän, eihan eihän*, ja päin vastoin (Koill.-Sat.) *joshän sitten ruvettas keskustelleen*. Liittyy myös toisiin liitännäispartikkeleihin, joten synnyvät yhdistetyt:

a) *-kahan*, esim. *kukahän, mikähän*; tästä on nähtävästi edelleen tekeytynyt *-kaas*, esim. *kuinkaas* (Pälkän).

β) *-kohan*, esim. *jokohan; näinköhän* (Iisalm., Mikk., Hirvensalm.) = *tokkohan*; tämä yhdistys lyhenee muutamain paikoin: *-khan*, esim. *onkhan* (Laih.), *jokhan, montakhan, eikhän* (Kem.); *-khä*: *näikhä* (Kaakk.-Karj.); *-koon*, (*-gon*), esim. *onkoon, oesikkoon, eiköön, tekiköön* (P.-Sav., Nurm., Tohm.); *lyänengön* (Euraj.). Viimeksi mainittu supistus piilee epäilemättä myöskin Et.-Hämeen jälkilitteessä *-koos* (ks. g) η).

γ) *-kostahan, -kostashan, -kostapahan, -kostaspahan, -kopahan* (L.).

ð) *-pahan*, esim. *jopahan* (Kyr.) *nog*, *väl*, *hyväpähän*, ja supistuneena *-paan* (*-pa(n)* Halik.), esim. *joipaan*, *söipään* (P.-Sav.), *kul^hkimaan*, *hyväpään* (Nurm.).

ε) *-mmahan*, supistuneena *-mmaan*, esim. *heitämmään* (Pälkj.) *heitämmähän*.

Muist. *-han* liitteen jäljessä ei käytetä muita liitännäispartikkeleita kuin murteittain *-s* (ks. tätä).

b) *-ka*, *-kä* (ylein.; aspiratiooniin yhtyneenä *-kka*: *kunnekkä*, *minnekkä* Nurm., Tohm., Pälkj.); *-ga* (*n:n* jäljessä: *qingasta*, *iossenga*, *cunga* l. *cuhunga*, Agr., J. Suom. vk., 1642 v. r., Hemm. vk.); *-a*, *-ä* (*kuinas* Halik. *kuinkas*; *kuast*, *miäst* Iit. = *lukast*, *mikäst*) l. edellisen *ä:n* pitennys *eä*-diftongiksi (*miteä* Verml., *mitteä*, *misseä*, *misteä*, *milleä*, *milteä* P.-Häm.) t. edelleen *ee*:ksi (*miⁿnee* Nurm., *minäkä*; *mittee*, *ketee* Pälkj., *mittee*, *ke^ttee* Nurm., Tohm., *mittee*, *kettee* P.-Sav.; *missee* P.-Häm., Tohm., j. n. e.) liittyy:

a) Relatiiviseen ja interrogatiivisiin pronominivartaloihin ja niistä syntyneisiin, varsinkin yksitavuisiin muotoihin, jolloin liitteellä ei tunnu olevan mitään huomattavaa merkitystä, esim. *joka*, *jonka*, *jotka*; *johonka*, *jollenka* (P.-Häm., Tohm.); *joska*, *jommoinenka*; — *kenkä*, *kekä* (E.-Häm.), *ketkä*; *kenenkä* l. (P.-Häm., Tohm.) *kennenkä*; *kellenkä* (P.-Häm.); — *kuka*, *kuinka*, *kutka*; *kumpika* (Iit.), *koska*; *mikä*, *minkä*, *mitkä*; *mitäkä* (Parikk.), *missäkä* (Parikk.), *mihinkä* (Pälkän., Tohm., Parikk.), lyhennettyinä *mihkä*, *minkä* (ks. 19, a) ja g), *millenkäs* (P.-Häm.), *mitenkä* (Koill.-Sat., Verml., Mikk., Nurm.); ks. esim. myös ylempää. Kaksin kerroin tavataan liite esim. muodossa *mikäkäs* (Parikk.). Joskus harvoin siirtyy liite pronominista seuraavaan sanaan, esim. *mist syystäkä sitt?* (Rais.); *ionssenga* (Agr.).

β) Kieltosanaan *en*, *et*, *ei* j. n. e., jolloin merkitys on kopulatiivinen (= *myöskään*, *ja*); joskus käytetään sen ohessa *ja* sanaa kieltopartikkelin edellä, esim. *minä ammun*, *ja eikä toinen tiä mittään* (Ruov.). Kielteävissä vastauksissa tämä partikkeli on Itä-Suomessa kieltoa

vahvistavainen, tylyyttä sisältävä, esim. „Määps — —!“ — „Enkä mä!“ (Mikk.); „Tulet sie kansai?“ — „Enkä!“ (Jääsk.); toisin paikoin sillä on hyvin heikko adversatiivinen merkitys, esim. „Oletteko tehny' — —?“ — „Eikä juuri.“ (Koill.-Sat.).

γ) Karjalassa imperatiivin yks. 2 persoonaan (= -s), esim. *kahokka, sanokka, tulekka* (Tohm., Pälkj., Parikk.) katsos, sanos, tules! — Tälle käytäntötavalle sukua ovat luultavasti toivomuslauseet, semmoiset kuin: *Ollaka hyvät hevonen! Ollaka entinen aika ja nykyinen mieli!*

δ) Muutamiin partikkeleihin, tuntuvasti muuntamatta niiden merkitystä: *ammo'nka* (Kurkj.) = *ammo'n* saatikka, l. *ammonikka* (Pälkj.) jo aikoja, saatikka; *anikka* (Pälkj. kieltäv. lauseissa; Nurm.) = *ani* ikään, juuri; *astikka* (Jääsk.) *asti*; *elikkä* (Koill.-Sat., Ylivet.; Hra M. *elikkä*); *joska*; *omikka* (Kem.) = *omi*; *paittäkka* (Lop.) = *pait* paitsi; *saatikka*, (Nurm.) *satikka* = *saati*; *sijtteke* (Agr., lue: *siittekä?*) *saatikka*; *tahikka* l. *taikka* (vert. 12, b). Sama liite on myös loppuosana partikkeleissa *ehkä*; *jahka*; *saakka* l. (Agr.) *sahka, sahca, sachm*; *sekä*; *vaikka* l. *vaihka*. — *Tuostakas* (L. murt.) = *tuostakos*.

c) *-kaan, -kään* (aspiratsiooniin yhtyneenä ja murteittain lyhyen korollisen vokaalin jäljessä *-kkaan, -kkään*: *ei otakkaan; sekkään* Keur., *kukkaan, mikkään*); (Lop.: *kukaan, mikään*; Häm.-Kyr., Koill.-Sat., Laih.(?), P.-Häm., Tohm., Pälkj.); *-kaan, -kään, -kien* l. *-kie* (Lamm.-K.); *-kaa(n), -kää(n)* (Noorm., Verml., Kurkj.); *-kaa', -kää'* (Laih., Jalasj., Nurm., Pälkj.); *-kaa, kää* (Noorm., Et.-Pohj. A—ff, E.-Sav., Jääsk., Valkj., Muol.); *-koa, -keä* (Rautj., Parikk., Räis.); — *-kan, -kän* (Halik., Mask., Lant. Uud.m.; Lop.: *kumpikan*; Pälkän., Koill.-Sat.; Agr., Lj. T., J. Suom. vk., Sor. Post. *-can, -kän, n:n* jäljessä *-gan, -gen*); *-ka(n), -kä(n)* (Halik., Mask.; Euraj. *n:n* jäljessä *-ga(n), -gä(n)*; Lamm.-K.); *-ka', -kä', -ga', -gä'*, (Euraj.); *-ka, -kä* (Halik., Kaar., Rais., Hinnerj., Lop., Ylivet.); — *-khaan, -khään* (Kälv., Torn.), *-khan, -khän* (Vet., Kem.), *-kah, -käh* (Lit., pro: *-kahan, -kähän*); — *-kana, -känä*

(Lamm., Et.-Pohj. A—ff, Isoj., Jalasj., Ylivet., Kajaan.); — *-kas, -käs* (: *ollenkas, yhtikäs*); — tai, *k:n* kadottua oloja lähtösijojen päätteiden lopussa olevan lyhyen *a:n, ä:n* jäljestä, tämän vokaalin pitennys ja *n* (*minään, mitään, missään, mistään, millään, miltään* kirjakiel.; *ei ollutunnaan* P.-Häm., *ei mit(t)ään* Koill.-Sat., *mittään* P.-Häm.); vok. pit. ja epäselvä (*n*) (*kutaa(n)* Verml.) tai vok. pit. ja aspiratsiooni (*ee antannaa', mittää', kumpastaa', soanassaa'* Nurm., *ei soanunnaa'* Tohm., *ei mitää', paljostaa'* Pälkj.); [lounaismurteessa tämä pitkä vokaali taas on lyhentynyt: *kettä(n), mittä(n)* Halik., niinkuin *kukka(n), mikkä(n)*], tai pelkkä vok. pit. (*mitää* Et.-Pohj. A—ff, *mittää*, *mitteä* Kaakk.-Karj. y. m.), vok. pit. ja *h* (*mitääh* Kur. Aur.); *-h* (*kutah, mitäh* Iit.); *-na, -nä* (*mitänä* Et.-Pohj. A—ff, Jalasj.; *-na', -nä'* Laih. Chydenius, *-nak, -näk* Lönnr. murt.) *häller, ock, hälst*, ens. Käytetään tosin, niinkuin yllä (12, c) on sanottu yleensä ainoastaan kieltävissä ja epäilevissä lauseissa, mutta paikoin myöntävissäkin, esim. *että saisit yhdenkään viikon täällä olla* (L.); *se tuli ja ties sinunkaan nimees* (Äts.; vert. Setälä, Koill.-Sat. 141 ja 142 ss.); *vaimonpuolilta loppuukhan tienasti* (Kem.). Relatiiviseen ja interrogatiivisiin pronomineihin sekä niistä syntyneisiin sanoihin liittyen tämä partikkeli muuttaa ne indefiniittisiksi, jolloin sen oma merkitys himmenee, esim. *jokaan, mikään, kenkään, kukaan, kuitenkin, kumpikaan, kumpainenkaan, koskaan*.

Kaksin kerroin käytetään tätä partikkelia joskus harvoin, esim. genet. *minkänkä(n)* (Halik.) *minkään*, ja samoin toisen liitännäispartikkelin jäljessä: *kuitennikkaa(n)* (Kurkj.) *kuitenkaan*.

d) *-kin* (Halik., Tyrv., Länt. Uud.m., Lop., Häm.-Kyr., Koill.-Sat., Ylistar., Kälv., Et.-Pohj. A—ff, Jalasj., Laih., Kem.; Agr., Hra M., Lj. T. *n:n* jäljessä *-gin*: *quittingin*; aspiratsiooniin yhtyneenä *-kkin*); *-ki(n)* l. *ki'* (Halik., Euraj., Noorm., Lamm.-K., Isoj.; Euraj. *n:n* jälj. *-gi(n), -g'i'*); *-ki* (Halik., Hinnerj., Kaar., Lop., Lamm.-K., Jalasj., Ylivet., Torn., Jääsk., Kaakk.-Karj., Pyhäj.);

-k (: *kumink* Halik. kumminkin). Monessa murteessa saattaa tämän liitteen *k* kadota lyhyen korottoman vokaalin jäljestä, joten syntyvät muodot *-in* (Lamm.-K., Iit., Koill.-Sat., Ylivet.: *huonostain, milläin, joitain*), *-ai(n)* l. *ai'* (*jos-sai(n)* Noorm., *jottai(n)* l. *-ai'* Euraj.; tähän kuuluvat myöskin *minüät, meilläät, karhujaat* Jalasj., Kauhaj., jotka ovat murteen mukaisia vastakohtia muodoille *minäi', meilläi', karhujai'*), *-i* (*joksii* Parkan., *joksikin, aukii, jonnai, jottai, sielläi, tosiai, tässäi* Jääsk., *vieläi* Valkj. & Muol.); ja *k:n* kadottua on *i* paikoin, niin kuin äsken mainituissa E.-Pohj:n muodoissa *minüät* y. m., sulautunut edellisen vokaalin kanssa pitkäksi vokaaliksi, joka taas lounaismurteessa on lyhentynyt (*jottan* Hinnerj., *jotta'* Euraj., *jotta* Mask. jotakin). Parikk., Jääsk., Valkj., Muol., Räisäl. on partikkelin säännöllinen muoto *-kii*; Iit. *-kih*, joskus lyhyen vokaalin jäljessä *-h* (*mitäkih* l. *mitäh, kumpaistakih* l. *-tah*).

Kahdesti tavataan tämä liite joskus käytettynä, esim. *jonnaikii, jottaikii* (Jääsk.) = *jonnai, jottai* (Jääsk.); *jottanki* (Halik.) = *jotta* jotakin.

Savon (myös P.-Häm. ja P.-Karj.) murteessa on tällä partikkelilla niin monta eri tapauksissa käytettävää erilaista muotoa, että ne täytyy selvyiden vuoksi esittää muiden murteiden muodoista erikseen: *-kii* (P.-Häm., P.-Sav., Verml., Mikk.), *-kin* (Pälkj.) ja *-ki'* (Nurm., Tohm.; harv. P.-Häm.) liittyy aspiratsioonin jälkeen (jolloin *k* pitenee: *venekkii* P.-Häm., *tervekkii* Pälkj.), yksitavuisten vartaloiden jälkeen (*moakii* ja *tuoki'* P.-Häm., *joki* Verml., *jokkii, nekkii* P.-Häm., *(ite)kukkii* P.-Sav., *jokin* Pälkj., *joki'* Nurm., *joki', miki', kuki', mieki', sieki', tääki'* Tohm.), harvoin kaksitavuisten, vokaalilla päättyvään sanain jälkeen (*talokii, koirakii, kumpikii* P.-Sav., *sieläkii* Mikk.; *pataki', hulluki', aniksiki'*(?) Nurm.); *-hii* (P.-Häm., P.-Sav., Verml.), *-hi'* (Nurm., Tohm., harv. P.-Sav.) tavataan lyhyen vokaalin jäljessä (*talohii, koirahii* P.-Sav., *omahi', talohi'* Nurm., *poikahi'* Tohm.; *johii* Verml., *johhii, sehii* P.-Häm., *(ite)kuhhii* P.-Sav., *johi'* Nurm., *(ite)kuhi'*

P.-Sav., Nurm.); tavallisemmin katoa kuitenkin lyhyen vokaalin jäljestä *k* kokonaan, jolloin liite ilmestyy muodoissa *-i(n)*, *-i'* (Tohm. *-ik*), *-i*, ja näiden vokaali *i* yhtyy edellä olevan *i* vokaalin kanssa pitkäksi *i:ksi*, muiden vokaalien kanssa diftongeiksi tai näiden kaltaisiksi pitkiksi vokaaleiksi (*kol^omanneksi*, *ollii* olikin, *turhanpuoleistaen*, *meillä^e joivat*, *jottaa*, *jossae*, *mikä missäe*, *lyhhyitään*, *mittää(n)* P.-Häm.; *kumpii'* kumpikin, *tullii'*, *talloi'*, *koirai'* P.-Sav.; *jotai* Verml.; *sinuvai* Mikk.; *aniksii'* aniksikin, *juuri*, *kumpii'*, *pa'tae'* l. *pa'taa'*, *hullui'* l. *hulluu'* Nurm.; *kuolii'* kuolikin, *tänai päivänä*, *vielää'*, *tupaak*, *tämääk* Tohm.; *kumpii'*, *toillaa'* todellakin, *lempoo'* lempokin Pälkj.).

Omituisinta Savon murteelle on kuitenkin se seikka, että tämän liitännäispartikkelin alkukonsonantti *k* ei pysy konsonantinkaan (paitsi aspiratsioonin) jäljessä, vaan tavallisesti assimileerautuu edellisen konsonantin kanssa tai (joskus Tohm., Pälkj.) tykkönään katoa, joten liitteeksi jääpi: (kons. pitennys ja) *i'* (l. *-iik*: *heiniik*, *hevonenniik*, *jokseenniü*, *michellenniü*, *nytiü* Tohm.; *kuitenniü*, *kumminniü*; *kumpaneniü*, *talotii'* Pälkj.); kons. pit. ja *ii* (*hännii*, *jonnii*, *johonnii*, *sullenniü*, *tullaanniü*, *kuctenniü* l. *kuitenniü*, *kumpanenniü*, *herralenniü*, *-gttiü*, *muuttanuttiü*, *saeii* saikin, pro: *sajjiü*, P.-Häm.; *näinniü*, *poikanii* poikanikin, *saiivattii*, *suutarrii* P.-Sav.; *jonnii* Verml.; *oonnii* Mikk.); kons. pit. ja *i'* (*jotenniü*, *kuitenniü*, *kumminniü*, *punanenniü*, *antavattii*, *terässiü* Nurm.). Ulkopuolelta Savon murteen alaa en ole tavannut tämmöisiä muotoja muita kuin *mitenniü* (Jääsk.), *kuitenniikkaa(n)* (Kurkj.).

Tätä partikkelia käytetään yleensä merkityksessä myös, vieläpä ainoastaan myöntävissä (vaikkapa muodoltaan kieltävissäkin, kysymys- ja konditionaali-) lauseissa kielteisen *-kaan*, *-kään* partikkelin vastakohtana, ja muodostaa myöskin relatiivisesta ja interrogatiivisista pronomineista sekä niiden johdannaisista ja partikkelimuodoista indefiniittisiä sanoja, jolloin partikkelin oma merkitys himmentyy, esim. *jokin*, *jotenkin*, *jonnekin*; *ken-*

kii (Parikk.); *lakin*, *kuitenkin*, *kumpikin*, *kumminkin*, *kumpainenkin*, *mikin*, *mitenkin*. Ainoastaan paikoin, äärimmäisissä murteissa tavataan *-kin* samassa merkityksessä kuin *-kaan*, esim. *ei se minun uistinkin rapia ole* (Kem.); *älä sinäi varasta, en minüi varasta* (Krohn, Sat. 304 s., Nurm.; vert. Kal. 11: 307).

Paikoin, Hämeessä liitetään *-kin* imperat. yks. 2 persoonaan, *-s* liitteen jälkeen, ilman tuntuva merkitystä, esim. *meeskin* (Hauh.) *menehän!* Samalla lailla käytetään myös *-kiis* (Setälä Kksp.) l. *-kees* (Kangasal., Lähteenoja, Kksp.), jotka näyttävät supistuneen liiteryhmästä *-kin-han-s* (vert. *-koos*).

e) *-ko*, *-kö* (ylein.; *-go*, *-gö* n:n jäljessä vanh. kirjallisuudessa; aspiratsioonin yhteydessä *-kko*, *-kkö*: *venekkö* Pälkj.), lyhentyneenä *-k* (*mahðank mäü Halik.*, *talonk Kaar.*, *onk se Laih.*, *käittäk työ Parikk.*, *hevonek se tuokii on Jääsk.*, *jok sie mäüt Jääsk.*; *asunnek Euraj.*; n:n jäljessä *-g* Euraj.), joka paikoin katoa kuulumattomiin yks. 2 persoonan *t* päätteeseen ja vastaavan pronominin välistä (*mänet sie Parikk.*, *lähet sie, et sie, tulet sie Jääsk.*, *laset sie, et sie myö Kaakk.-Karj.*) on kysymyspartikkeli, jota käytetään sekä suorien että epäsuorien kysymyslauseiden ensisanan jäljessä (vert. konj.). Siihen saattavat myös liittyä *-han*, *-pa*, *-s*, *-sta* joko yksitellen tai useampi yhdessä (ks. a), f), g), h). Partikkelin matalavokaalista muotoa käytetään joskus vastoin vokaalisoinnun vaatimuksia kieltosanan yksikön jäljessä, välistä muutenkin, esim. *eikos* (Halik., Noorm., Lamm.-K.), *eiko* (P.-Häm., Torn., Parikk.), *enko* (Parikk.), *etkos* (Iit.); *sekos* (Lamm.-K.), *seko* (Parikk.); *lienneenko* (Iit.), *mennäänko jo* (Noorm.).

Jotenkin yleistä on, että *-ko*, *-kö* partikkelia viljellään, vaikka samassa lauseessa seuraa sitten toinenkin kysymyssana (*mikä*), esim. *Oletteko Te mistä päin?* (Koill.-Sat.); *Joks l. joko mer' näytteü miten pienettä?* (Parikk.). — Päin vastoin käytetään kumminkin Viipurin läänissä semmoisia sanoja kuin *paljo*, *moni*, *mones* kysyväisinä, ilman tätä liitettä, esim. *Paljo sie sait? Monta teitä oli?* (Parikk.).

Kopulatiivisena, kieltosanan jäljessä (= -*kä*) tava-
taan -*kö*, -*gö* vanhassa kirjallisuudessa, esim. *en . . . tot-
tele, engö mös . . .* (J. Suom. vk.); *eij — eikö* (Sor. Post.).

Sitä paitsi puheena oleva liitännäispartikkeli on
loppuosana kysyväisissä adverbissa *joko*, *näinkö* (l. *näikö*)
ja *tokko* *männe*, konjunktiosionissa *vaiko* ja muissa par-
tikkeleissa, niinkuin *anikko*, *josko*, *saatikko*, *omikko* (Lönnr.,
= *omi*, *omikka*) joissa ei tunnu mitään kysyväistä mer-
kitystä, sekä toivomussanassa *ollakko* (Parikk., = *ollaka*):
O. miulla voa rahoa kyllältä! (Vert. 12 e) sekä 47 b),
γ) ja *δ*).

f) -*pa*, -*pä* (ylein.; aspiratsioonin yhteydessä -*ppa*,
-*ppä*; *n:n* jäljessä vanh. kirjallisuudessa -*ba*, -*bä*, esim.
hänbä 1642 v. r.), lyhentyneenä -*p* (tavall. Euraj., paitsi
jo ja *se* sanojen perässä sekä persoonallisen *n:n* ja *s:n*
edessä, jolloin lyhennystä ei tapahdu) noudattaa yleensä
edellisensä sanan vokaalista, harvoilla poikkeuksilla,
niinkuin *eipa*, *hiiripa* (Halik.); merkitys on heikosti va-
kuuttavainen, kehottavainen, toivovainen, myöntäväinen
tai varustavainen: *ju*, *dock*, *ändä*, *väl*, *i sanning*, *visst*,
esim. *niin tottapa herkiit siitä ratastamasta* (Nurm.); *tieppä*
(Pälkj.); *ahappa se suussa mikä nenässä* (Uus. Snl. F-n);
ollappa miulla voa rahoa kyllältä (Parikk.); *se tu'loo synty-
mäkö'tüisa'*, *varastettanoompa tahim myötänöön* (Nurm.); *sa-
nonpa kiussallakin*. Saattaa myös liittyä -*ka* partikkeliin,
esim. *kukapa*, *koskapa* (*miks' eikäpä*s Koill.-Sat.), harvoin
muihin, esim. (L.) *onkopa*, *onkostapa*, *onkostaspa*, ja ottaa
jälkeensä partikkelit -*han*, -*s* ja -*sta*, -*stas* (ks. niitä).
(Vert. myös 12 f).

g) -*s* (Kem., kons:n edessä -*h*) käytetään kysymys-
sekä kehotus-, toivotus- ja huudahduslauseissa, antaen
niille enemmän vilkkautta, ja liittyy usein suorastaan
kysyväiseen, kehottavaiseen tai huudahdus-sanaan, taik-
ka (Halik., Euraj.) kysyväisen pronominin pääsanaan,
esim. *mitäs*, *missäs*, *mistäs*, *milläs*, *miltäs* (yleisiä); *mitens*
(Parikk.), *mites* (Jääsk., Kaakk.-Karj.), *kennes*, *kuis* (Jääsk.)
kenenkäs, *kuinkas*, *mihes* (K.-Lohj.) mihinkäs; *entäs*

(Nurm., Pälkj.) = *häntäs* (Halik.); *mikä astjas toi on* (Halik.) *mikäs astia tuo on?* — *annas* (Koill.-Sat.), *tules, koitas* (Laih.), *sanos* (Pälkj.), *kallistas, tules, arvoitteles, paas* (Jääsk.); *mennüäs* (Lop.) *menkäämmepä, pelataas* (Koill.-Sat.); *ahas, ohos!* Tavallisemmin käytetään kuitenkin *-s* toisten liitteiden jäljessä, seuraavissa yhdistyksissä:

α) *-aas* (pro: *-han-s*), esim. *mitüäs* (Pälkän.) *mitähän*.

β) *-kas*, esim. *kukas, kuinkas* (Halik. *kuinas*), *koskas, mikäs, minkäs, mihinkäs* (murt. *mihkäs, minkäs*), *millenkäs* (P.-Häm.), *minnekkäs* (Tohm.); — *sanokkas* (Pälkj.).

γ) *-kaas* (pro: *-ka-han-s*), esim. *kuinkaas* (Pälkän.) *kuinkahan* (epäillen kysyttäessä; vert. α).

δ) *-kakas*: *mikäkäs* (Parikk.).

ε) *-kastas*: *mikästäs* (L.).

ζ) *-kos* (ylein.); lyhennettynä *-ks* (Kaar., Euraj., Noorm., Lop., Lamm.-K., Ruov., Mikk., Jääsk., Parikk., Valkj.), esim. *eiks, joks, onks, kerranks, pannaanks*; myöskin yks. 2 persoonan jäljessä, jolloin *t* katoo, esim. *saaks* (Kaar.), *myyks* (Ruov.), *nieks* (Lamm.-K.) *saatkos, myyt-kös, näät-kös*.

η) *-koos* (pro: *-ko-han-s*), esim. *Onkoos se totta? Tääköös se on?* (Pälkän., epäillen kysyttäessä) *onkohan, tämäköhän*.

θ) *-kostas*, esim. *jokostas* (L.), *ajatteletcostas* (1642 v. r.).

ι) *-pas* (ylein.); lyhennettynä *-ps* (Mikk.), esim. *müüps, käyvvüps!*

κ) *-skiis, -skees* (Häm. pro: *-s-kin-han-s?*), esim. *meneskiis* l. *-skees!*

λ) *-stas*, esim. *purestas ny'* (Euraj.), *häntästäs* (L.) *entäs*.

Muist. Tästä *-s* liitteestä, jota käytetään koko Suomessa, on erotettava toinen, joka länsimurteessa (ja Verml.) liittyy relatiivipronomiiniin ja useampiin partikleihin muissa kuin yllä mainituissa lauselajeissa ja jolla

on selvä yks. 2 persoonapronominin nominatiivin, s. o. subjektin merkitys (= *sinä*), esim. *jonkas annat, es et sinä, ettäs; kus* (Verml. *kuns, kunsas*) kun *sinä, kylläs, siinä*s. Se ei kuitenkaan oikeastaan kuulu partikkelioppiin, enemmän kuin vastaava 1 persoonan subjektiivinen liite -*n* esim. *ettän, koskan, ja -mma*, esim. *näemmä, kuulemma*.

h) -*sta, -stä* (Laih., Kalaj., Verml.; Agr., Sor. Post.), lyhennettynä -*st* (Halik., Euraj., Iit.; J. Suom. vk., 1642 v. r.) käytetään samallaisissa lauseissa ja samassa merkityksessä kuin -*s*. Vokaalisoinnusta olen tavannut vain yhden poikkeuksen: *onkstä siälä* (Laih.), jossa kuitenkin -*stä* saattaa olla erillisen *sitä* sanan lyhennys. Tämä partikkeli liittyy sekä suorastaan itsenäisiin sanoihin, esim. *mihest* (Halik.), *mitäst* (Euraj., 1642 v. r.), *cusasta* (1642 v. r.) l. *cusast* (J. Suom. vk.); *koitasta, kuulkaasta* (Laih.), *istusta nyt* (Kalaj.); *ottakast* (Euraj.), *tulest, menkäist, otetaist* l. *otettaist* (Iit.), *tulest* (1642 v. r.); *siitstä liha lähtöö* (Verml.), että myös muihin jälkiliitteisiin, esim. α) *kukast* (Euraj.), *ku(k)ast, mi(k)äst, kumpikast, koskast* (Iit.), *cucasta, mikästä* (Sor. Post.), *quingasta* (Agr.); β) *onkost* (Iit.), *ongosta* (Sor. Post.), *ajatteltcostas* (1642 v. r.); γ) *tuleppast, menkäippäst, otetaippast* (Iit.).

B. Postpositioinit ja prepositioinit.

48. Suurin osa niitä Suomen kielen niinkuin muidenkin suomalais-ugrilaisten kielten partikkeleita, jotka vastaavat indoeurooppalaisten kielten prepositiooneja, ovat eri sijoissa taivutettavia substantiiveja, jotka enimäkseen ilmoittavat toisen substantiivin osaa, pintaa tai läheistä avaruutta. Tämä toinen substantiivi pannaan siis tavallisesti niiden eteen attributiivimääräyk-

seksi, s. o. genetiiviin, esim. *pöydän takana* = *p. taka-puolella* l. *taustalla*, ja jäljessä oleva pääsana on siis silloin postpositioonina. Ainoastaan harvoin käytetään pääsanaa runokielen tavoin genetiivinsä edellä, siis prepositioonina, esim. *kautta maan*. Tavallisempi on, että genetiivin asemesta käytetään partitiivia ilmoittamaan joko kokonaisuutta, jonka osa on puheena (partit. partitivus), esim. *keskellä kylää*, tai esinettä eli paikkaa, mistä tai minkä suhteen puheenalaisen olemisen tai liikkeen paikallisuus luetaan (partit. separativus t. respectus), esim. *likellä rajaa* = *ei kaukana rajasta*; *maata kohti* = *suoraan maan suhteen*. Partikkeli on niinkuin substantiivikin tavallisemmin partitiivinsa edellä prepositioonina, kuin sen jäljessä, postpositioonina. Käytetäänpä varsinkin prolatiivisten partikkelien kanssa genetiivin asemesta elatiiviakin (elat. partitivus, respectus t. viae), esim. *siitä sivuitse*. — Näitä prolatiiveja ynnä paikallisuutta osottavan partitiivin kanssa käytettäviä partikkeleita saattaisimme pitää tässä adverbina, samoin kuin adverbipissa esitettyjä *asti, saakka, päin, käsin* y. m., joita viljellään paikallissijojen kanssa, niiden vahvikkeina; mutta nuo paikallissijoissa olevat substantiivit ovat samalla niin likeisessä yhteydessä partikkelien kanssa, että niitä ei oikeastaan sovi katsoa itsenäisiksi adverbiaaleiksi.

Muuten käytetään kyllä useimpia postpositiooneja ja prepositiooneja myöskin ilman määräyssanaa, siis adverbina.

I. Genetiivin kanssa käytettävät.

I. Postpositioonit.

49. Tässä, lukuisimmassa postpositiooni- (ja prepositiooni-) luokassa huomaamme seuraavat eri lajit: useammassa paikallissijassa taipuvia sanoja, yksinäisiä

nominisijoja, nominisijain ja partikkelimuotojen rajalla olevia sanoja sekä varsinaisia partikkelimuotoja.

50. Useammassa paikallissijassa käytettävät sanat taipuvat:

a) Yleisen paikallisuuden sijoissa:

alla (pro: *alna*) l. (Halik., Jääsk.) *all*, esim. *pöydän alla, joulun a.*; — *alta* l. (Halik., Jääsk.) *alt*; — *ale'* (Pälkän.), *ala'* (Et.-Pohj. A-ff, Laih., Jääsk.) l. *ala* (Länsi-Keur., Mikk., Kaakk.-Karj. Pyhäjärv.; Hra M., Lj. T., J. Suom. vk.), omistusliitteen kanssa *alakseen* (Tohm.), *alaksi* (Jääsk.) l. *alansa* (Hra M.), *allaase* (Jääsk.): *alle'* (Nurm.) l. *alle* (Lop., Torn., Kem.), *all(e)* (Kaakk.-Karj.), *alla* (Kaar.) l. *all* (Halik.); — (myös prolatiivissa);

likinä (Kem.) l. *liki(nä)* (Halik.) ja *likiä* (Kem.) l. *likki(n)* (Halik., pro: *likki*; omistusliitteen edellä *likkintä*-, ks. excess.) = *likellä*, *-ttä*; — (*liki*, *lik* prep. partitiivin, harv. genetiivin kanssa, harv. postp. partit:n kanssa; — ks. myös prol.);

lisänä; *lisäksi*;

luona (P.-Häm., Verml., Pälkj.; Kem. *luonakhan* ol- lenkaan) l. *luon* (Jääsk.); — *luota* (P.-Häm., Verml., Keski-Sav., Pälkj.; *luonta*, *luont* ks. excess.); — *luokse'* (P.-Häm., Nurm.) l. *luokse* (Verml., Jääsk., Parikk.), *luoksi* (Torn.), *luoks* (Pälkj., Kaakk.-Karj.), *luo'* (P.-Häm., Tohm., Jääsk.), *luo* (Parikk., Jääsk.), omistusliitteen kanssa *luokseen* (Nurm. y. m.); — (harv. *luosta*, *luolle*, *luotse*);

(*läsnä* l. *lässä*, ja *lästä* tavall. adv. ja prep. partit:n kanssa; *lähes* aina adv.; vert. ulk. paik. sijoja sekä iness. ja prol.);

päällä (pro: *päänä*, yleinen.) l. (murt.) *päälä*, *pääl*; esim. *kiven päällä*; *olla syömisen p. hålla på att äta, olla ryytimaan p. ha uppsikten öfver kryddgården*; — *päältä* l. (murt.) *päält*; — *päälle'* (yleinen.), *päällen* (Pälkän.), *peälle'* (Nurm.), *pielle* (Lamm.-K.), *pääle* (Kem., Jääsk.), *pääl* (Halik.), *päällä* (Mask., Noorm.); esim. *oven päälle*; *työn p. efter arbetet, yön p. frampå natten, 5 m. tynmyrin p. per*

tunna, *minkä p.* hvarutöfver; (käytetään myös partitiivin ja elatiivin kanssa); — (ks. myös prol.);

takana, (Kaar., Jääsk.) *takan*, (Halik.) *taka(na)*; *takanani* i mitt förvar; — *takaa*, (murt.) *takkaa*, (Halik.) *takka(n)*; esim. *kirkon takaa*; *vuoden t.* efter ett år; *ehdimän t.* (Pälkän., Lamm.-K., Härm.) e. mukaan, ehtimiseen, *tarpeen t.* i mån af behofvet, *luvan t.* med tillstånd; *minikä t.* hvarför; (*takanta*, -nt, *takaant*, *takkant* ks. excess.); — *taaksi* (L.), *taakse* (Keur., Jääsk.; *toakse* Parikk.); *taakke*, -ensa (Orimatt.); *taa'* (Laih., Jääsk.) l. *taa* (Hinnerj., Noorm., Koill.-Sat., Ylivet., Mikk., Jääsk.), *taa(n)* (Halik.; poss.-suff:n edellä *taana*), *tagha* (Agr.: *taghans*), *taka'* (Pälkän.) l. *taka* (Lop., Lamm.-K., Torn.), *taha'* l. *taha* (Petäjäv., Ruov., Orimatt.); loppuvokaalinsa suhteen poikkeavia ovat *take* (Iit., Orimatt.; vert. *takeen*, *takia*) ja *tau'* (Tohm.) l. *taokse'*, *tao'* (Nurm.; vert. *tautta* ja Halik. prol. *ta(v)utte(n)* *taatse*); *huomisesta viikon taaksi* (L.) i morgon om en vecka, *tulla asian taa* (L.) a. perille; — (ks. myös illat. ja prolat.);

tykönä (Noorm., Tyrv., Pälkän., Ylivet.), *tykö(nä)* (Halik.), *työnä* (Et.-Pohj. A-ff); — *tyköä* (Hirvensalm. 2 p. suff:n ksa *tyköväis*) l. *tykyä* (Et.-Pohj., Ylivet.); *tyköö* (Pälkän.), *tykköö* (Noorm., Satak. Järv., Keur.) l. *tykkö(n)* (Halik.; pro: *tykköö*); (Lop. *tyköönt* ja Halik. suff:n ed. *tykköntä*- ks. excess.); — *tykö'* (Pälkän.) l. *tykö* (Tyrv., Länt. Uud.m., Lop., Lamm.-K., Torn., Kem.); *tyghöö*, *tygio* (Agr. Käsik. käsikirjoit.), *tyghö* (J. Suom. vk.), *tygö* (Hra M., J. Suom. vk., Sor. Post.), *tyghe* (J. Suom. vk.), *tyghiiä* (Agr.), *tyge* (Agr., Lj. T., Hemm. vk., Sor. Post.); *tyvö* (L. murt.), *tyue* (lue: *tyve*, Agr.); *tyhe* (Agr.; Iit.), *tyhö* (K.-Lohj., Orimatt., Ruov., Petäjäv.); *tyhökke* (Orimatt.); *tyjö*, *tyjön* (L. murt.), *tyjjo(n)* (Euraj.), *tyjjo(n)* (Halik.; poss.-suff:n ed. *tyjjo(sä)*), *tyjjo* (Rais.: hänen *tyjjo(s)*), *tyjje* (Kälv.); *työn* (Torn.), *tyvön* (L. murt.), *työ(n)* (Halik.; suff:n ed. *työnä*), *työ* (Häm.-Kyr., Et.-Pohj., Ylivet.), suff:n ksa *työksensä* (Ylivet.); *tyä'* (Euraj., Laih.) l. *tyä* (Noorm., Ruov.); — (ks. myös illat. ja allat.);

yllä (pro: *ylnä*; Pälkän.) l. (Halik.) *yll*; — *yltä* (Pälkän.; Jääsk. adv.: *jo männöö y. kuohuu*) l. (Halik.) *yllt*; — *ylö'* (Pälkän.); *ylle* (Laih.: *yllensä*) l. *yll* (Halik.); — (*ylen, ylön* adv. ja prep.; *yli*, myös prep., *ylitse* ks. prol.).

b) Sisäisen paikallisuuden sijoissa:

asemessa: *olla jalkain a.* i stället för fötter; — *asemesta*: *jalkain a.*; *käydä miekan a.* gå och gälla för ett svärd; — *asemeen*; — (vert. ess. *asemana*);

edessä (murt. *eessä, eissä, iessä y. m.*); *edestä* (murt. *eestä, eistä, iestä y. m.*); *on tehnyt työtä minun eistään* (P.-Häm.) puolestani; — *eteen* (murt. *etee, ettie, ette y. m.*); — (ks. myös ulk. paik. sij. ja prol.);

erässä l. *erissä* i någons sällskap; *kuoleman erissä* nära döden; — *eriin*(?);

fölis(ä) (Noorm.) l. *felis* (Halik.) muassa, seurassa; — *fölist(ä)* (Noorm.), *felist* (Halik.); — *föllii(n)* (Noorm.), *föli* (Kaar.; Mask. *fölisses* mukaansa), *feli(n)* (Halik.; suff:n ed. *felisä-*); (ruots.);

hoimessa, -esta, -een; — *hoimeissa, -sta, -siin*; — *hoiteessa, -sta, -seen*; — *huimenissa, -ista, -iin*; — *huimissa, -ista, -iin*; — *huomassa, -asta, -aan*; — *huostassa, -asta, -aan*;

hännässä, -stä, häntään (murt.) = *perässä, -ästä, -ään* tätt efter;

joukossa, -sta, joukkoon;

juuressa, -esta, -een: *jalkain, kirkon, kartanon j.*; — (ks. myös ulk. paik. sij.);

jäljessä l. *jülessä*; — *jäjjestä* l. *jälestä* (myös allat:n kanssa: *lähteä peuralle j.*); *jälkeen*, myös = *mukaan* (murt. myös prep.: *jälkee joulun Jääsk.*, ja partit:n kanssa: *miehiä j.*); — *jäljissä* l. *jälissä*; *jäljistä* l. *jälistä*; *jälkiin* (murremuotoineen, Halik., Hinnerj., Euraj., Laih., Kem.; Agr., Hra M., Lj. T., Sor. Post.); — (ks. myös ulk. paik. sij. ja prol.);

kesessä, -stä, (murt. *kesessä, -stä*); *keskeen*; — (ks. myös ulk. paik. sij. ynnä instr., ess. ja prol.);

- kimpassa, -sta, kimppuun;*
korvassa, -asta, -aan: sillan k. invid, ottaa toinen korvaansa med sig; — (ks. myös ulk. paik. sij.);
lomassa, -asta, -aan = välissä, -istä, -iin: sormien, puiden, laulujen l.;
matkassa, -aan (Kem., Jääsk.) := muassa, mukaan;
mitassa, mittaam kuluessa: vuoden, päivän m.;
muassa, -sta, mukaan; — (myös ess. ja part.);
nojassa, nojasta: sauvan n.; — nojaan: onnen n.; — (myös ulk. paik. sij.);
nokassa, -sta, nokkaan: se pan hevose raado siima nokka (Halik.);
näkyvässä, -ästä, -ään; näkyvissä, -istä, -iin;
ohessa, -esta, -een: tien o.; viikon ohessa v. kuluessa; — (myös ulk. paik. sij.; ks. myös ohi, ohitse prol.);
paltassa, -sta, palttaan = tykönä, -öä, -ö: Lukithin p.; — (myös ulk. paik. sij.);
parvessa, -een: onks veissi parvessais (Jääsk.) muasasi; muihe parvee (Jääsk.) joukkoon, jälkeen;
perässä; hevosen p. hevosta noutamassa; täytyy sanoo nikkarin peräss (Lop.) mukaan; — perästä (Agr. peresti); viikon, vuoden p.; kireen p. (Tohm.); toden p. med allvar, varmaan; — perään; olla kalan p. begifven på; — (myös part:n kanssa); — (ks. myös ulk. paik. sij. ja prol.);
poskessa, -esta, -een = poskella, -lta, -lle;
puolessa; — puolesta: kirkon p.; kaikkien ihmisten p.; sen p.; — puoleen; — (myös ulk. paik. sij. ja prol.);
päässä; — päästä: kymmenen sylen p.; viikon p., vähän p.; — päähän: virstan p.; varastaa varkaan p. på tjufvens ansvar, luulla toisen p. misstänka en annan, sanoo minun päähäni skjuter skulden på mig, antaa rahaa tervain päähän i utbyte mot(?); — (myös prol.; partit:n ksa instr.);
raossa, -sta, rakoon keskellä, välissä: rahvaan r., varpaan r.;
rinnassa, -sta, rintaan; puolipäivän r. vähää ennen puolta päivää; — (myös ulk. paik. sij. ja instr.);

seassa (*sejassa* Nurm., Tohm.), *-sta, sekaan*;
(seuduissa), seutuihin: kello 5:n s.; — (myös instr., ess.);
sijassa, -sta; -aan (Kem. *siihan*);
sisässä (Keur. *sisäässä*), *-ästä, -ään* (Koill.-Sat., P.-Häm., Kaakk.-Karj.); — (myös ulk. paik. sij.);
tallessa, -sta, talteen; (tallella, -lle ainoast. adv.);
(tasassa), tasaan: pään t.; — (myös ulk. paik. sij.);
varassa, -sta, -aan: sauvan, oman vanhemman, toisen, veden, ulkonaisen siveyden; — (myös ulk. paik. sij.; *varoin illat:n kanssa*);

varressa, -sta, varteen: tien v. (Koill.-Sat.) = *varrella, -lta, -lle*;

vastassa *vastapäätä; vastasta*; — *vastaan* (Halik., Iit., Koill.-Sat., Laih., Jääsk.; Lj. T.) *till mötes* (myös *partit:n ksa, niin kuin aina vastoin ja vasten*);

vieressä, -stä, -een; — (myös ulk. paik. sij. ja *prolat.*);

välissä, -stä, -iin (Halik. *velis, -st, (-n)*); — (myös ulk. paik. sij. ja *prolat.*);

völjyssä, -yyn (Koill.-Sat., P.-Häm.) = *fölissä, -stä, -iin* (ruots.);

ympri, -st (Euraj.) = *ympärillä, -ltä, -lle*;

ääressä, -stä, -een; — (myös ulk. paik. sij.).

c) Ulkoisen paikallisuuden sijoissa:

edellä (murt. *eellä, eillä, iellä y. m.*), *-ltä, -lle*; (myös *elat:n kanssa: män miust iel(e)* Jääsk.; — *esillä: hänen esilänsä i förväg för honom*; — ks. myös *sisäis. paik.*);

ehdolla (-lle) = *rinnalla: mustikka mansikan e.*;

juurella, -lta, -lle (murt.): *jalkain juurelle = j. juureen*; (ks. *sisäis. paik.*);

jäljellä l. jälellä, -ltä, -lle (myös prep.: *jälell puole(n) päivä(n)* Jääsk.); *jäljillä l. jälillä* (Euraj. *jälill, -ltä, -lle efter, bakefter, bakom*; (ks. *sisäis. paik.*);

keralla, (-lta Pälkj.), -lle (Verml., Tohm., Pälkj., Jääsk., Kaakk.-Karj.) *muassa l. kanssa, mukaan* (Kaakk.-Karj. *tämän piikin keralla tällä piikillä*); (vert. *kera, kere*);

keskellä (murt. *kesellä*), *-ltä -lle*, (myös prep. partit:n kanssa); (ks. sisäis. paik., instr. ja ess.);

keskipaikalla, *-lta, -lle* l. *keskipaikoilla*, *-lta, -lle* (myös prep. partit:n kanssa);

keskivälillä, *-ltä, -lle* (myös prep. part:n kanssa);

kintereillä, (*-ltä, -lle*) = *likellä*: *kirkon k.*;

kintuilla (*-lta, -lle*) i hack och hæl;

kohdalla, *-lta, -lle* på l. *nära* bredvid l. *invid*, *midt-emot*; (transl. ja illat. partit:n kanssa; vert. myös *kohden*, *kohti*);

kohtaalla, *-lta, -lle*: *kirkon k.* midt emot; *päämme k.* midt öfver;

korvalla, *-lta, -lle* = *vieressä* *invid*; (ks. sisäis. paik.);

kupeella, *-lta, -lle* = *vieressä*, *lähellä*: *kartanon k.*; (prol. *kupeitse*, murt. *kupeiti*);

lähellä, *-ltä, -lle* y. m. (tavall. partit:n kanssa);

malulla (*-lle*): *miesten m.* *keskellä*;

nojalla l. (Jääsk.) *nojill(a)*, *-lta, -lle*; (ks. sisäis. paik. sij.);

näkösillä, *-ltä, -lle* (Nurm.): *immeesten n.*;

ohella, *-lta, -lle* = *vieressä*, *-estä, -een*: *tien o.*; (ks. sisäis. paik.);

paikkeilla l. *paikoilla*, *-lle*: *viikon*, *kymmenen p.*;

paltalla, *-lle* = *luona*, *luo*: *kaupungin p.* upp till staden (ks. sisäis. paik.);

pateilla, *-lle* = *tykönä*, *tykö*: *kävi pateillani* hos mig; *järven pateille*;

perillä, *-lle*: *asian p.*; *rah(h)oin perille* (Kit.) *rahoja perimään*, *vaatimaan*; (ks. sisäis. paik. ja prolat.);

poskella, *-lta, -lle* = *vieressä*, *-estä, -een*: *tien p.*; (ks. sisäis. paik.);

puoella, *-lta* (Jääsk. *puoll*, *-lt*), *-lle*, etenkin yhdistysten jälkiosana: *ala-* l. *ali-*, *ylä-* l. *yli-*; *sisä-*, *ulko-*, *etu-*, *taka-*, *itä-*, *länsi-*, *eteläp.* y. m. (myös prep. part:n kanssa); (ks. sisäis. paik. ja prolat.);

rinnalla = *vieressä, verolla; rinnalta, -lle*; (ks. sisäis. paik.);

sisällä, -ltä, -lle (murremuotoineen, Halik., Mask., Rais., Ylivet., Torn., Kem.); (ks. sisäis. paik. ja partit.);

sivulla, -lta, -lle; (ks. myös prolat.);

tasalla: laidan t. jämnsmed brädden, (tasalta), tasalle: vetäytyä jonkun t. i jämnbredd med;

vaiheella, -lta, -lle (Halik.; J. Suom. vk., Lj. T.) l. *vaiheilla, -lta, -lle* (Pälkän.) välillä, keskellä, likellä, -ltä, -lle;

varalla: elää toisen v.; lainan v. på lån, tuli sen v. därför, kasvamisen v. med växtmån; — varalta: hänen varaltaan för hans räkning; yön v.; — varalle: Kaukomielen päin v.; (ks. sisäis. paik.);

varrella, -lta, -lle: kadun v.; ajan varrella under tidernas lopp; (ks. sisäis. paik.);

vierellä (Halik. *vierel*), *-ltä -lle*; (ks. sisäis. paik.);

välillä, -ltä, -lle (Halik. *velil, -lt*); (ks. sisäis. paik.);

ylhällä (-lle): asuu Kompsilan y. (Et.-Pohj. F-n) yläkerrassa;

ympärillä, -ltä, -lle; (vert. sisäis. paik., ja prol.);

äärellä, -ltä, -lle: linnan ä.; (ks. sisäis. paik.).

51. Yksityisiä nominisijoja joita käytetään postpositiooneina genetiivin kanssa, ovat:

[a] Nominatiivi, ks. prolatiivia ja varsin. postpp.)]

b) Instruktiivivi, esim. *kesken* (Jääsk., Valkj., Muol. *kese(n)*): *miesten, meidän, kahden, kolmen k.*; (myös prep. gen:n kanssa); *paikoin: sadan p.*; *rinnan = rinnalla: istua jonkun r.*; *seuduin: yön s.*; *sivun, -uin* (L.) = *sivuitse; suhteen* (myös part:n kanssa: *tyhjä häntä s.*; murt. *siihen s. = sen s.*; *tähden* (säännöll. murremuotoineen, yleir.; sanasta *tähti* pilkka, s. o. tarkoitusperä); (vert. *niitten tähte illat?* Halik.).

c) Essiivi, esim. *aikana* läsnä ollessa: *pastorin a.*; *asemana* asemesta, sijasta: *koiria paikoin pidetään hevosten a.*; *keskenä* (Agr., Lj. T.) välillä, seassa, kesken; nyk. ai-noastaan mon. omistusliitteiden kanssa: *keskenämme, -nne,*

-nsä; mukana = muassa; seutuna = seutuihin, seuduin: yön s., pyhän seotuna (Nurm.).

d) Partitiivi, esim. *kautta* (ylein.; P.-Häm., Nurm. *kaotta*, Euraj., Jääsk. *kautt*; J. Suom. vk., Hemm. vk. *cautta*, Sor. Post. *cauta*; Agr. joskus *catutta*; L. murt. *kautti*): *metsän, pellon, katon k.*; *toise k.* (Lamm.-K.) toista tietä; *vaimonsa k. hän on sukulaiseni*; *vannoa Jumalan k.*; *välikkappaleen k.*; = kohdalta, kohdalla: *tuhma turvan k.*, *kovin kaita lewan k. j. n. e.* (Kant.); *kivipohja, tuohikansi, hituhatu kesken k.* (Kem.); *kaivon kauttako se kirves on?* (L.); (käytetään myös paikallisadverbin tai pronominaalisen attribuutin kanssa: *sieltä, täältä k., tätä, mitä k.*; — myös prep. gen:n t. partit:n kanssa); — (*haastaa mei*) *mukajaana* (Jääsk.) *mukaamme*; — *myötä* (tavallisesti possessiivisuffiksin kanssa); — *takia* (Pälkän., Saarij., Karst.) l. (Iit.) *takii*, (L.) *taki*, *täki* tähden (vert. *takeen*, ja murt. *take' = taha', taa'*).

e) Translatiivi, esim. *ala' = ale' alle*, possessiivisuffiksin kanssa *alakse* (-ni, -si j. n. e.); — *alha* (Kyr.) suhteen: *sen a. kuin*; — *pääks* l. *päätteeks* (Koill.-Sat.): *pi-lan p.*; — *vuoksi* (murremuotoineen *vuoks, vuaks*, Mask., Pälkän., Ylivet., Mikk., Pälkj.) tähden.

f) Inessiivi, esim. *keskimaissa: joulukuun k.*; *maissa: puolen iän m. i l. omkring medelåldern*; *tienoossa l. tienoissa: joulun, kahden tunnin t.*, (Et.-Sav.) *kello kolmen tienoiss*; — *yhdess* (Jurv.): *asuu meidän y. yhdessä meidän kanssamme*.

g) Elatiivi, esim. *edusta = edeltä: sairasti talvilukusijojen e. ända före*; *luosta* (Renv.) = *luota*; *nenästä: rahan n.* (Kal. 17: 178) = *palkan eestä; tiestä asemesta, mukaan*; *hengen t. för brinnkåra lifvet, toden t. täyttä totta*; *uhan t.* (Tohm.) *uhalla, tarmonsä takaa*; *vihan t* (Et.-Pohj.) *vinhasti*; *vooron t.* (Kyr.) *vuorotellen*; *todesta = tavoin: tekee työtä aika ihmisen t.*; *verosta = asemesta: tapa käy lain v.*

h) Illatiivi, esim. *echtohon l. -toon* (Agr.) suhteen; *kohtaan* (Sor. Post. *cohtan*): *puoi kohtoa* (Kaakk.-Karj.)

puodin kohdalle; *teki hyvän työn minun kohtaani* (tav. part:n kanssa); *nenään: tarpeen n.* (Kurkj.) hyvään tarpeeseen; *oloon* (Koill.-Sat., Pälkj.) kuluessa: *ajan, päivän o.*; — *pitkään: ajan p. i* länngden, *vuoden p.* året rundt, *på ett helt år*; *takaan: juosta seinän, pellon t. = taa*; — *takeen l.* (Koill.-Sat.) *takkeen*, (Jääsk.) *takkee, tække* (voksoinnun mukaan), (Räis.) *takkie* tähden; *läksyn t.* (L.) *nästan som en läxa*; — *tyköön* (murt. *tyhöön*) = *tykö*; — *tähte* (pro: *tähteen*, Halik., 103 siv.) tähden: *niitten t.*

i) Adessiivi, esim. *teijalla: sen t. s.* tähden, *minun teijallani kauttani*; *tienoilla: joulun t. = j. tienoissa*; *verolla puolesta: kenen v. sinä täällä olet?*

j) Ablatiivi, esim. *kaudelta* (harv.) = *kautta: Jumalan k.*; *tiimalta* (Pälkj.) *vuoksi* (vert. *sillä tiimon*); — *tyköltä* (harv. Lant. Uud.m.) *tyköä*.

k) Allatiivi: *luolle = luoksi*.

52. Partikkelisijoista (vert. 27) ei käytetä postpositiooneina (ja prepositiooneina) latiivia eikä terminatiivia, vaan ainoastaan prolatiivia ja excessiiviä (joiden päätteiden eri muodoista ks. 27, a) ja d).

a) Prolatiiveja käytetään säännöllisesti genetii-
vin jäljessä ja joskus sen edellä, mutta usein myös elatiivin (harv. partitiivin) jäljessä tai edellä; välttääksemme tässä tarpeetonta laveutta kirjoitamme ne seuraavassa yleensä kirjakielen *-tse* päätteellä, vaikka moni esimerkki onkin murteellisessa muodossaan saatu murteen-
tutkimuksista; semmoisia ovat: *alaitse, alatse l. alitse*, (L.) *alutse*; *editse* (L. murt. *etiitten*), *esitse* (L.); *harteitse*; *jäl(j)etse, jäljitse* (L.); *kesketse, keskitse*; *kupeitse* (L.); *kyljitse* (L.); *likitse* (L.); *luotse* (L. harv.); *lähitse* (L.); *lävitse* (P.-Häm., Verml., Jääsk.), *läpitse* (Halik., Noorm., Pälkän., Iit., Et.-Pohj.; Agr., Hra M.; *läpiitti' l. -tte' Laih.*); *nenitse: niemen n.*; *ohitse* (*oitse* L.); *paitsi ohitse* (*tämän p.* L.; *se ajaa isän paitti* Et.-Pohj.); *perüätte'* (pro: *perüitse* Et.-Pohj.), *peräti' l. peräte'* (Nurm.); *poikitse*; *puolitse: ala-, eteläp. y. m.*; *päitse*; *päülitse* (Halik., Tohm., Jääsk.) l. *päüllitse* (Pälkän., Laih., Pälkj.); *reunatse* (L.); *siiritse* (L.)

sivuitse; *sivuitse, sivutse* (Mask. *siutte*, Kem. *siutti*; Laih. *sivuu'* pro: *sivui'*); *taitse* (Pälkän., Nurm., Jääsk.) l. *taatse* (P.-Sav.), *ta(v)utte(n)* (Halik.); *vieretse* l. *-ritse* (L.); *välitse* (L.); *ylitse* (Halik. myös *yltte*, Laih. *ylitti'* l. *-tte'*); *ympäritse* (L.), vert. *ympäris*. (Vert. *-i*-loppuisia, merkitykseltään prolatiivisia *läpi, ohi, yli, ympäri, ja sivu*).

b) Excessiivejä, joita käytetään postpositiivina, ovat ainoastaan: *likkintä-* (Halik., poss.-suff:n edessä), *luonta* (P.-Häm., Lauk., J.kyl., Jor., Jääsk., Parikk.); *takanta* (Parikk.), *takant* (Jääsk.), *takaant* (Lop.; Halik. suff:n ed. *takkanta-*); *tykköont* (Lop.; Halik. suff:n ed. *tykköntä-*).

53. Varsinaisia, partikkelipäätteisiä, hämäramuotoisia tai päätteettömiä postpositiivineja ovat:

a) *-i*-loppuiset, merkitykseltään prolatiiviset, joita useimpia, niin kuin varsinaisia prolatiivimuotoisiaakin, käytetään myös genetiivinsä edellä sekä elatiivin kanssa: *halki, läpi, ohi, poikki, puhki, yli* (myös prep. partit:n ksa), *ympäri* (Nurm., Laih. *ympäri'*, vert. *ympäris*; myös partit:n ksa); — *sivu* (Laih. *sivuu'* pro: *sivui'*; vert. L. *sivun, sivuin*).

b) *-ten-*, *-tta-*päätteiset: *kauten* (Verml.) = *kautta*; (vert. postpp. partit:n ksa); *päiten: pilan p.* (Pälkän.); *lapsuuden p.* (Häm.; vastakohta: *kun vanhaksi tullaan*; Halik. *päite(n)* = *päin*); *taiten* (*armon t. skonsamt, af medömkän, af nåd, mielen t. med flit, tavan t. obehindradt, noggrant*) = *taet* (P.-Häm.) tähden (vert. prolat.); *toten* (Noorm., Tyrv.) vuoksi, tähden (vert. *eritoten erittäin*); *tautta* (Et.-Sav., Pälkj.) l. *taotta* (Nurm.) tähden, *takia*; *vüsten: L. oli häissä kokin v. k. asemesta, kokkina*.

c) Muita: *kanssa* (Tyrv. Var., Koill.-Sat., Verml.; suff:n ed. Lamm.-K.), *kansa'* (Nurm., Kit., Tohm., Pälkj.), l. *kansa* (Länt. Uud.m., H.-Kyr., Torn., Jääsk., G. Calamn. Run.; suff:n ed.: Halik., Kaar., Lappaj., Mikk., Kaakk.-Karj.; *cansa* Agr., J. Suom. vk., Hra M., Lj. T.,

Sor. Post., Hemm. vk., 1642 v. r.*), *kans(a)* (Noorm., Kaakk-Karj.), *kanss* (Kyr., Hirvensalm., Iit.), *kans* (Halik., Kaar., Rais., Euraj., Hinnerj., Mask., Noorm., Lamm-K., Ruov., Ylivet., Kälv., Et.-Pohj. A-ff, Laih., Lappaj., Kem., P.-Häm., Mikk., Savit, Jääsk.; *cans* J. Suom. vk.), *ka(n)s* (*n* nenävokaalin tapaisena, P.-Häm.), *kaa* (Kyr.), *kaa* (Suursaar. Porkka; Parikk.?), *kah* (Koill.-Sat.); *kansass* (Et.-Pohj. F-n) l. *kansas* (Kyr. harv. F-n; Laih.), *kansahna-* (suff:n ed., Et.-Pohj. A-ff, F-n); *kansana* (kaupp. Strömberg H:linn.), *kansna* (neiti Festén J:kylän tien., Kksp.), *kanhna-* (suff:n ed., Lappaj. Kksp.); käytetään yleisesti (esim. Halik., Lamm-K., Kem., Nurm.) myös instrumentaalina (*lusikkain k.*, *pihtien k.*) ja adverbina (= *myös*, Halik., Hinnerj., Mask., Noorm., Lamm-K., Koill.-Sat., Et.-Pohj., Torn., Kem., P.-Häm., Nurm., Kit., Pälkj., Jääsk., Kaakk-Karj.); — *kerä* (L.; murt. *kere*) keralla, kanssa; *lahteen* (L.) varten: *sen* (l. *siihen*) l.; *ympäris* (Jääsk.) l. *ympärs* (Halik., Kaar., Hinnerj.; suff:n ed. Halik. *ympärisä-*; vert. Euraj. *ympäris*, -*st* ja Kurkj., Viip. *ympärsen* ympärinsä, ylt'ympäri) ympäri, -tse, -lle (*mere ympäris kävijä* Jääsk.; *oli silkkinauha otan ympärs* Hinnerj.; *kiärssi olkki pulkan y.* Kaar.; myös, Noorm., adv.: *kiärrä kol kertaa vastapäivää käsikivet ympäris*; myös prep. partit:n ksa).

II. Prepositioinit.

54. Seuraavia postpositiooneja käytetään myös genetiivinsä edellä, siis prepositiooneina, jolloin merkitys tavallisesti on abstraktisempi kuin niiden ollessa postpositiooneina: *edellä* (*puolenpäivän*); *halki* (*metsän, tivaan*); *jäljestä* (*puolenpäivän*), *jälkeen* (*joulun, juhannuksen, puolenpäivän*), *jäljellä* (*jällell puole(n) päivä(n)* Jääsk.); *kautta*

*) Vert. Agr., Hemm. vk. *canssa* folk, niink. Agr. *lenssi, tunsisim, iyrsseuet, kersse*.

(*kaupungin öfver alt i staden*); *kesken* (*lukemisensa, työnsä*); *läpi* (*ikkunan; läp lehmä(n) Jääsk., läp mättäijän Verml., läpipihan J. Aho, Rautatie*); *myötä* (*virran*); *poikki* (*tien, joen; p. toimen kesken toimensa*); *poikitse* (*tulisen hauan Kal.*); *puhki* (*polveni Kal.*); *puolin* (*alasin p. portin Torn., alitse*), *-puolitse* (*eteläpuolite' tuo' luon P.-Häm., e. tuon luodon*); *päitse* (*Kal. 32: 116, 440: p. aivon t. auvon autuaahan*) *vastoin*; *päälle* (*viisi p. sadan; piel vakos Lamm.-K., vakosi päälle l. syrjälle!*); *ylen* (*-mieleni, -ns Agr., vastenmielisesti*); *yli* (*aidan; huusi y. joe Kaar.; lentäneet y. mailman Ruov.; y.-mielens Lj. T. vasten tahtoaan; y. änkensä Häm. öfverhöfvan; = y. väkensä*); — *ylitse* (*y. Jumalan tunnin Kal. 32: 115, vastoin; vert. 439; ylitzen l. -tze J. Suom. vk., Hra M., Sor. Post.: y. minun kieldön; y. cäiken Ruotzin; Herralle y. Ingermannin maan*); *ympäri* (*ympär puu(n) Jääsk.; ympäri moaliman kuuluu Nurm.; ympäri valtakunnan; ymbäri Aiastaian Sor. Post.*). (Vert. proll. ja -i-loppuis. postpp.).

55. Yksistään genetiivin edellä, eikä sen jäljessä, käytetään: *liki* (: *lik vakos!* Lamm.-K. likelle vakoasi; tav. partit:n ksa); *sitten* (murt.: *s. köyryn, s. viimeisen vuoden*).

2. Partitiivin kanssa käytettävät.

I. Prepositioonit.

56. Partitiivin edellä käytetään seuraavia sanoja: *alhala* (*a. jokia Kem., vert. lalvoila tätä jokia*); *editse* (*e. minua; myös elat.*); *ennen* (*harv. postp.; Sor. Post. e. colme päiwä kolme päivää sitten*); *halki* (*h. hattua; tav. gen.*); *ilman* (*myös abess.*); *kautta* (*k. mäkee Koill.-Sat. viistoon m. myöten; k. selkää pitkin s.*); — *keskellä, -ltä, -lle* (*k. peltoa, kesää; myös gen.*); *kesken* (*k. lukemistansa = k. lukemisensa*); *keskipaikoilla, -lta, -lle* (*k. syyskuuta; myös gen.*); *keskivälillä, -ltä, -lle* (*k. Helsinkiä ja Hämeenlinnaa; myös gen.*); — *laure* (*minä olen kirjan lukenut l.*

kantta Jalasj.; tav. adv., kokonaan: *l. kirjan lukenut, l. pitäjän kulkenut*); — *likinä, likiä, likellä, likeillä, -ltä, -lle, likist, likitse* (L.), *liki* (ks. myös genet:n ksa käytett.); *likempänä, -mpää, -mmäksi; likipaikkeilla* (Peräseinäj.); — *läsnä* (l. *toinen toistans Hra M.*), *lästä* (l. *pappilaa Keur.*), *lähessä, lähellä, -ltä, -lle, läheille* (l. *kymmenää Orimatt.*; ks. myös gen.); — *paitsi* (vanh. kirjall. *paitsi, paidzi, Laih. paitti*, Lop., Pälkän., Lamm.-K., Et.-Pohj. A-ff *paitti*, Lamm.-K., Verml. *pait*, L. *pai*) alk. = *ohitse* (ks. gen.), myös = *pois, poissa* (vert. elat. ja adv.), = *vastoin* (p. *lakia Hra M.*, p. *mieltä Kal. 32: 62*), = *ilman* (p. *vahinkot, p. heidän luvattans Hra M.*), = *lukuun ottamatta* (caikille p. *Thomasta; caicki Apostolit, p. P. Johannesta, ovat surmatut Sor. Post.*); (myös adv., konj. ja postp. part:n, harv. gen:n kanssa); — *peitotse* l. *peitoitse* (p. *minua*); *pisin* (Rais.) = seur.; *pitkin* (p. *lattiata, metsää, tietä, päivää*; joskus postp.); *poiken* l. *poikin* (p. *vettä; poiki tuppaa Jääsk.*); *-puolella, -lta, -lle, -puolitse* (yhdistysten jälkiosana; muut, *paitsi* aikaa ilmoittavaiset myös gen:n jäljessä); *päin* (p. *seiniä, mäntyä*; tav. postp.); *päälle* (*se on p. kauppa*; tav. gen., joskus elat:n kanssa ja postp. part:n kanssa); *sivu* (*lähti menemhän s. toisia Kem.*); *vastaan* (*vasthan niitä Kem.; Pieni M. tuli vastaan sitte issoo Mattii Nurm.; vastan mieltäns Lj. T.*; tav. postp.); *vastapäätä* (myös postp.); *vasten* (Halik. *vast*; v. *tuulta, silmiä, suuta*, myös postp.); *vastoin* (v. *päivää, aseuksia, käskyäni, tahtoani*); — *ylen* (y. *aikoo Rist., yhtenä*) l. *ylön* (y. *änkeensä Pälkän. = yli änkensä*); *yli* (y. *peijue* l. *peijue Agr.*, „yli päivää“; y. *yötä 1642 v. r.*); — *ympäri* (y. *lahtea*; y. *seutuja Torn.*; *käypp ympär pöytää Jääsk.*, y. *huonetta* (sisässä) *Jääsk.*; myös postp. gen:n, harv. partit:n kanssa); *ympäris* (y. *mailmaa kulkemaa Noorm.*).

II. Postpositioinit.

57. Partitiivin jäljessä viljellään: *alle* (*koskia a. Kem.*; tav. genet:n kanssa); *ennen* (*sitä, tätä e.*; tav. prep.);

jälkeen (lähtee miehiä j. murt.; tav. gen.); *kauten* (piätä k. Pälkj. vasta varten; ks. gen.); *kohaks* (tuota k. Hirven-salm.; itää k. Koill.-Sat., myös pohjoseen k.); *kohtaan* (harv. gen.); *kohti* (kirkkoa k.; miestä k. = m. päälle); *kohden* (Halik. kohde(n), Ylivet. kohen), *kohdin* = *kohti* (oltiin tohtoria kohden t. noutamassa, vastassa); *likeille* (minuu l. Iit.), *liki* (pääs sitä l. Rais.), *likemmäks* (kaopuntii l. Nurm.; tav. prep.); *lähellä* (jota l. Nurm.; tav. prep.); *myöten* (Pihl., Torn., Kem., Nurm., Tohm., Pälkj.; *myöte* Jääsk., Kaakk.-Karj., Valkj. & Muol.; *myöt* Jääsk.) l. *myöden* (*myödein* Sor. Post., *myödö(n)* Halik., *myören* Et.-Pohj., *myären* Lop., Pälkän., -re Mask., *myöle(n)* Lamm.-K., *myülen* Kur., *myöjen* Keur., Rovaniem., *my'en* Kuhmoniem.), *myön* (P.-Häm., ehkä supistus edellistä) pitkin, mukaan, (Tohm.) mukana, *myötä* (sitä m. siitä ajasta asti); *paitsi* (pahan suovan mieltä p. = vastaan; olla, jäädä rahaa p. = ilman; sitä, jota p.; ks. prep.); *perään* (mennä vettä p.; tav. gen. ksa); *pitkin* (tietä p.; Halik. ajo vuort p.; tav. prep.); *päin* (minua p.; harv. prep.; myös adv.); *päälle* (harjua päälle Kem.; miestä päälle per man; päivää p. l. joka päivää peälle Koill.-Sat.; vuotta päällä Noorm.); *suhteen* (tyhjä häntä s. harv.; tav. gen.); *vailla* (vajalla; Pälkj. vajjoolla), -lle (vettä, rahaa v.; viittä mimuuttia v. kuusi); *varoin* (minua v.) = *varten*; *varten* (murt. variten, Halik. vart); *vastassa*, -asta, -aan (myös gen., harv. prep.); *vastapäätä* (tav. prep.); *vasten* (Noorm., Lamm.-K. *vaste(n)*, Jääsk. *vaste*, *vast*) = vastaan (*tyynyä v.*; tav. prep.); = edellä (*aamuu vaste yöll* Jääsk.); = suhteen (*sitä v. kui* Jääsk.); = varten, tähden (Noorm., Koill.-Sat., Lamm.-K., Pälkj. Jääsk.); (*wastoin: meidän lakian w. Hra M.*); *ympäri* (:män-nöö pöytää ympär Jääsk.; tav. prep.).

3. Muiden sijain kanssa käytettävät.

58. Vaikka ne partikkelit, joita viljellään muiden sijojen kuin genetiivin ja partitiivin kanssa, ovat adver-

bien rajalla, koska nämät substantiivien sijat jo itseksenkään sopivat verbien määrääjiksi, esitämme ne kuitenkin tässä, yhdessä jaksossa genetiivia ja partitiivia vaativien post- ja prepositioiden kanssa. Niitä käytetään:

a) Elatiivin kanssa: *alkain* (tästä, siitä, s. ajasta a.); *edelle* (mⁿ miust iele Jääsk.); *lähtein* = *alkain*; *lähin* (tästä l., Agr. testelehine); *nähden* (minusta nähen Nurm., mitä minuun tulee, minun puolestani); *päälle* (p. korttelista, tarpeesta; Jääsk. kymmenest virstast päälle); ja *prolatiiviset editse*; *läpitse* (trekolist läpitte Halik.) l. *läpi* (l. tamesta Torn., l. pihasta Kuhmoniemi.); *ohitse* l. *ohi*; *paitsi* (leivästä paitti Lamm.-K.) ilman; *poikki* (p. joesta); *sivuitse*, *sivutse* l. *sivu* (sivu puust Jääsk.); *ylitse* (joest ylitte Halik.; 20:stä ylitte Mikk.) l. *yli* (hevonen potki yli aisastaan Kuhmoniemi.; kello on y^l kuurvest Jääsk.).

b) Illatiivin kanssa: *katsoen* (siihen k.; myös prep.); *kohaks* (pohjoseen k. Koill.-Sat.) kohti; *kohdin* (k. seinään, myös postp.); *nähden* (miⁿnuun nähen Nurm. = minusta n.; saat minnuu nähe männä Jääsk.); *selin* (s. pirttiin; myös postp.).

c) Allatiivin kanssa: *jäljestä* (lähteä peuralle j.); *varein* l. *Pälkj. varo'n* (hänelle v.) varten.

d) Abessiivin edellä: *ilman* l. (Lop.) *ilmon* (myös partit.); (*paitzi*: p. heidän luvatans Hra M.).

C. Konjunktsioonit.

59. Konjunktsioonit ovat yleensä synnyltään adverbeja, jotka joutuvat yhdistämään lauseita ja lauseenosia, kun niitä käytetään semmoisen lauseen tai lauseenosan alussa tai alkupuolella, jossa ilmoitetaan:

a) jokin lisäys (kopulatiiviset), vaihtoehto (disjunktiiiviset), vastakohta (adversatiiviset), johtopäätös (konklusiiviset), syynselitys (eksplanatiiviset); taikka

b) sisällyksenselitys (eksplikatiiviset ja interrogatiiviset), seuraus (konsekutiiviset), tarkoitus (finaaliset), peruste (kaussaaliset), aika (temporaaliset), ehto (konditionaaliset), vaikuttamaton este (konseksiiviset), tai vertauskohta (komparatiiviset) toisessa lauseessa esitetyle seikalle.

1. Relatiiviset adverbialit konjunktiooneina.

60. Jättäen syrjemmäksi konjunktioonien tavallisen jaon rinnastaviin ja alistaviin, sekä niiden yllä viitattuihin alalajeihin, joka jako tässä vain tuottaisi aineen hajaannusta, erotamme ensiksi muista sidesanoista ne, jotka ovat syntyneet relatiivisista tai semmoisina käytetyistä interrogatiivisista pronominivartaloista. Nämä konjunktioonit ovat nimittäin juuri vartaloidensa vuoksi ja samoin kuin ne omiansa liittämään lauseita yhteen, eikä niillä muuta toimitusta olekkaan. Semmoisia on tekeytynyt sekä relatiivisesta *jo* vartalosta ynnä sen sivumuodoista *e* ja *ja*, että kysyväisistä *mi* ja *ku* vartaloista sekä jälkimmäisen toisinnosta *ko*.

a) *e* vartalo on silmännähtävästi relatiivisen *jo* (*ja*) vartalon korkeavokaalinen toisintomuoto (vert. vir. *emb-kumb* jompi kumpi, sekä interrogatiiviset pronominivartalot *ke* ja *ku*, *ko*), vaikka alkukonsonantti *j* ei ole saattanut pysyä *e:n* edellä, koska suomenkieli ei kärsi äänneyhtymää *je* sanojen alussa; tästä ovat syntyneet seuraavat konjunktioonit:

ehkä (Pälkän.?, Kem.; vanh. kirjall.) vaikka; *e. kusa* vaikka missä (Hra M., sivulaus.); *ehkäs* ehkä sinä; *ehk'en*, *ehk'et* j. n. e.; — vert. *jahka*. Käytetään nykykielessä yleensä vain adverbina = kenties.

ell' (adess.) ainoastaan kieltosanan kanssa käytettävä: *ellen*, *ellet* l. *elles*, *ellei* j. n. e. (Euraj., Pälkän., Iit., Torn.; Agr., 1642 v. r.) = *joll'en*, *joll'et*, *joll'ei* j. n. e.

elt' (ablat.): *eltei* (L.) = *ellei* = *joll'ei*.

[*es* (J. Suom.:lla, Setälä Kksp.) = *jos*; vert. kuitenkin *Agr. edes-* l. *es-* (*e.-mite*, *-kuhungas*, *-quina*, sivulauseissa) = vaikka, tahansa].

että (Tyrv., Länt. Uud.m., Lop., Lamm.-K., Lit., Häm.-Kyr., Ylivet., Kälv., Isoj., Torn., Kem., P.-Häm., Mikk.; Hra M., J. Suom.; *Agr. ette*), *ett(ä)* (Jääsk.), *ette* (Kittil.), *ett* l. *et* (Halik., Hinnerj., Kaar., Mask., Lamm.-K., Jääsk.), *etä* (L. murt.), eksplikatiivinen, konsekutiivinen, finaalinen (= *se e.*, *niin e.*, *sitä varten e.*); kaussaallinen (vanhassa ja kirkollisessa kielessä, mutta siinäkin usein vastaamassa determinatiivista syyn adverbia: *että — sen tähden*, siis oik. eksplikatiivisena); kopulatiivinen, varsinkin *sekä* sanan vastakohtana (*Agr.*, Hra M., uud. kirjakiel.; siis oik. eksplik.), mutta joskus yksinkin = *sekä* (*Agr. Weis.* 63; 74 b; Cannelin, Kem. 84 §, 1) Muist.: *mettä tihenee että tihenee; lujemphan e. l. tarttuu*); välistä kieltävissä lauseissa on merkitys konditionaaliseenkin vivahtava = *jos t. jospa* (*mitäs tämä on ettei Lappia; mikäs sinä olet ettet laps Kem.*, muu t. muuta kuin; *ette* l. *ete* = *kutte*, toivotuksissa, Loun.-Suom., Toivonen, Kksp.). Käytetään kansankielessä jotenkin yleisesti myös oratio directan ja alistettujen kysymyslauseiden sekä (Torn., Koill.-Sat., Mikk., Karj.) infinitiivien ja (Koill.-Sat.) partisipiijärjestelmän edellä; — *ettän, ettäs* *että* minä, e. sinä; — *ett'en, ett'et, ett'ei* (*etei* Lj. T., *ette, ete* Loun.-Suom.) j. n. e. Käytetään myös jälkiosana monellaisissa konjunktiooni-lauseissa, niin kuin: *kun se että* (Kem.: *parempi se on k. s. e. tämä*) = *kuin, än; niin että*, lyhennettynä *niiett* (Hinnerj.), *niettä* (Satak., Keur., Kyr., Torn., Mikk.), *niett* (Halik., Hinnerj., Euraj.) l. *niet* (Mask.), *niättä* (Noorm.), *niätt* (Hinnerj., Lap.) l. *niät* (Kaar.), *n'että* (Lop.); — *niin kauva ett* (Halik.) *kunnes; paitsi* (*paittikka, pait* Lop.) *että*, ellipsin kautta *paitsi*; — *sen tähden e.*; *siihen asti e.* (J. Suom. vk.) *kunnes; siksi e.* *sen tähden e.*, (Mask. *siks et*) *kunnes; sillä e.* (J. Suom. vk., Hra M.), ellipsin kautta *sillä*, *sen tähden e.*; *syystä e.*

b) *ja* (= *jo*) vartalosta:

ja kopulatiivinen (murt. *ja, jaa, jah* myös adv. = kanssa, myös); *sekä* — *ja* (Sor. Post.) *sekä* — *että*; (vert. *että ja jotta, jos* sanojen kopulatiivista käytäntöä).

jahka (Tyrv., Koill.-Sat.), *jakka* (Pälkän., Lamm.-K.; *akka* Orimatt.) kunhan, niin pian kuin, jos vain, mutta jos; (L.; Koill.-Sat., 116 ja 118 ss.: *jahka tuo mun pussissani!*) joska, jospa (myös adv. = ehkä); *jahkama* l. *-kan, jahkasa* l. *-kas, jahkahan*.

jaksi (L. murt.) = *jahka*.

c) *jo* vartalosta:

jokka (L.) = *jakka, jahka*; *jokkama* *jahka* minä.

jolla (L.) jos, mutta jos; *jollan* (L.) jos minä; — *joll'en, joll'et, joll'ei* j. n. e. (Länt. Uud.m., Lop., Pälkän., Lamm.-K.; 1642 v. r.; *iollei* Sor. Post.; 2 p. *jolles* Euraj., Pälkän., 3 p. *jolle* Halik., Kaar.); — *jollaka* (L. murt.) = jos; *jollenka, jolletka, jolleika* j. n. e. (L.) = *joll'en* j. n. e. (vahvennettuna); — (vert. *jolloin, jollain* rel. adv.).

jolsen, -et l. *-es, -ei* j. n. e. (Lop., Pälkän., harv. Koill.-Sat.) = *joll'en* j. n. e.; *jolsenka* j. n. e. (L.).

jolta (L. murt.) = joska; *joltan* (L.) jos minä, mutta jos minä; *jolt'en, -et* l. *-es, -ei* j. n. e. (L. murt.; Länsi-Suom. Setälä, Kksp.; Hra M. *iold ei, joldei*); *joltenka* j. n. e. (L.).

jonnekin (*-ki, -kkin, -kki*, L. murt.) kunnes, niin kauvan kuin.

ionni (Agr., Ahlqv. muk. *jonni*): *i*. — *nijn* niin kauvan kuin; koska.

jonsen, -et l. *-es, -ei* j. n. e. (Pälkän., Lamm.-K., Koill.-Sat., Kyr.; Kksp.: Häm., Satak., Et.-Pohj.) = *joll'en* j. n. e.; *ionssenga* (Agr., vert. *lenssi*).

jos (ylein.) konditionaalinen; myös = vaikka (Kaotkohot *j. kahesti* Kal. 6: 137; *j. jottan(ki), j. jollan(kin)* taval Halik.; *j. miten* Parikk.; *j. kuinkin, j. mikä*); = joska, että (Tyrv.; *rukkoli, jos hän pääsis* Kaar.); myös alistetun kysymyslauseen alussa, = *-ko, -kö* (ehkä) l. vaikka (Koill.-

Sat., Mikk., Jääsk.; Kal. 15: 610; 47: 119 y. m.); käytetään myös Koill.-Sat., niin kuin Kem. *että*, kun sama sana lauseen vahvistukseksi kerrataan (*paita tehlään korree j. korree y. m.*, 155 ja 156 §§) — *jos en, et l. es, ei j. n. e.* — On myös ensi- ja jälkiosana konjunkttsioonilauseissa, semmoissa kuin *jos kohta, j. vaan; paitsi jos (mies ei tu, pait jos muia tulie kans Lamm.-K.)*, ja ottaa peräänsä jälkiliitteitä: *joshan; joska* jos vain, voi jos, jos (*joskan, joskas*); *joskin* l. *-ki om ock*; *josko* = siinäkö tapauksessa *että* (ylein.); = jos kohta, joskin, jos (L.); = ehkäpä l. entäpä (I.-Kyr., Iit.); = tokko (alistetun kysymyslauseen alussa, L., mutta ei kansankielessä); *joskokin* (L.) = joskin; *jospa (jospan, -pas, -pahan)*.

josa (L. murt.): *josan, josas* (Länsi-Suom.) jos minä, j. sinä.

jossa (L. murt.): *jossan = josan*; (Lj. T. *iossei* jos ei).

josta (L. murt.) jos, joska.

jota: j. — *sitä ju* — *desto* (komparatiivien edessä).

jotta (Et.-Pohj. A-ff, Laih., Ylivet., Verml., Juv., Nurm., Tohm., Pälkj., Parikk., Räis.), *jott(a)* (Jääsk., Kaakk.-Karj.), *jott* (Jääsk.), *jot* (Parikk.) eksplikatiivinen, konsekutiivinen ja finaalinen = *että* (myös *oratio directan* ja *infinitiivin* edessä); Kalevalassa *kopulatiivinen* (esim. 3: 332; 22: 112; 24: 480; 40: 296), myöskin *sekä* sanan *vastineena* (esim. 15: 355); = jos, joska (L. murt.); harv. = *joten* (ks. *advv.*); — *jott'en, -et, -ei j. n. e.*; *niin jotta*, lyhenn. *niijott(a)* (Kaakk.-Karj.), *niotta* (Kyr.), *nietta* (Lem.), *niett(a)* (Räis.); — *jottapas* (Juv.) *kylläpä*.

d) *ko* (= *ku*) *vartalosta*:

kon (Hinnerj., Kaar., Lap., Tyrv.; Loun.-Suomen pohjoisal., Sjöroos Kksp.), l. *ko(n)* (Halik., Euraj.), *ko* (Kaar., Noorm., Jääsk., Parikk.) *komparatiivinen*, (kaussaallinen), *temporaalinen*, = *kuin, kun*; myös *relatiivipronominina*; *kon* kun minä, *kons, kos* l. *kossa* (L.) kun sinä; *kone* (Loun.-Suom. pohjoisal.) kun

ei; *konhan, kohan* (L.) *kunhan*; — *ei ko vain* (Jääsk.: *ne olet ei ko pannoot kive(n) silmäss: sissis sassis*), ennen *kon* (Lap.) l. *e. ko, ennenk* (Halik.), l. *ennenkö* (Häm.); *muukkon* (L.) l. *muukko(n)* (Halik., Noorm.), *muukko* (Halik.) muuta kuin, vaan, utan (kielt. lauseen jäljessä: *ei he ymmärtänny mittä, m. katteli* — — *vaa Halik.; älä niin tee, m. näin*); *niko* (Jääsk.), *ninko* (Noorm.) niin kuin, ikään kuin; *seko* (Noorm.: *ei s. tippaakaa*) niin paljon kuin; kuin, än; (Mikk.) *seko, sekö = sen ku(n)*; *sikä'l ko* (Jääsk.)

konsa (Kal.; Parikk. *sihe ast k.*) temporaalinen, milloin, kun; *k. — k.* milloin — milloin (ks. advv.).

kos (L. murt.) = *koska*.

koska (J. Suom. vk. *coska*, Hra M., Sor. Post., 1642 v. r. *cosca*) l. *kosk* (Mask.), temporaalinen, milloin, kun (Pälkän., Kem.; vanh. ja kirkoll. kielessä); kaussaallinen (Torn., Kem., Mikk., Nurm., Tohm.).

ko'ten, -et l. *-es, -ei* (Loun.-Suom. pohj.-al. *kote*) j. n. e. = kun en j. n. e. (vert. *ku'ten*).

e) *ku* vartalosta:

kun (ylein.), jonka rinnalla murteittain käytetään kuluneita muotoja *ku(n)* l. *ku'* (Halik., Kaar., Euraj., Lamm.-K., Torn., P.-Häm., Mikk., Nurm., Kit.) ja *ku* (Halik., Kaar., Mask., Iit., Ylivet., Mikk., Parikk., Kaakk.-Karj.), sekä vanhempi muoto *kuin* (kirjakiellessä, etenkin komparat.; vanhassa aina *cuin, quin*; Pielav. Kksp.) kuluneine muotoineen *ku(i)n* (Kit.; *ku'n* „Itä-Suom.“ Ahlqv. Kksp.) ja *kui* (Jääsk., Parikk., Kaakk.-Karj.), komparatiivinen (vert. adv.), eskplikaatiivinen = että, temporaalinen = då, sedan, kaussaallinen ja (Koill.-Sat., Verml., Mikk., Kit., Parikk.) konditsionaalinen; myös relatiivipronominin asemesta käytettävä vastaamassa determinatiivista *se* sanaa (Halik., Kaar., Euraj.; Lamm.-K. y. m. Et.-Häm.; Koill.-Sat., P.-Häm.); = muuta k. (Mikk. *mitähän niilä vanholla teköö, ku(n) tappaa*; vert. *ei k., ei muuta k.*); — *kun se että* (Kem.) = *kuin*, kompar.; *kun tok* (Pälkj.) oi jospa; *kun vain.* — Käytetään myös monenlaisten konjunktiosionilausemain jälki-

osana: annas k., lyh. nasku; en, et, ei (j. n. e.) muuta k., ellipsin kautta e. k., joskus (Häm.) e. muuta ainoastaan, vaan, blott, utan (ei elännä k. kaks viikkova Mikk.; ei köyhyys ole mikään ilo, k. suuri kunnia Uus. Snl. F-n Et-Pohj.; ei nyt olekhan talvi, kun kesä Kem.); (e. sen k. ks. sen k.); — ennen k., (Nurm.) ennenkun, (Mikk.) enneku(n); heti k.; ikään k., ellipsin kautta (Hinnerj., Lap.) ikän, (Halik.) ikä; jopa k. (Kem.) saatikka; just k. (Mikk.) = seur.; juuri k.; kohta k.; muuta k. (kielt. lauseen jäljessä: en, et, ei m. k.), supistuneena mukku vaan, utan (Halik., Kaar.: ei nukkunukka, m. meni; vert. muukkon); niin — k. sekä — että; niin k., yhteen sulaneena niink. (äännetään niink.), nii(n)k. (Mikk.), niku (Lamm.-K.), ninkun (Pälkän.) sillä tapaa k.; melkein (Nurm. nyt se on n. jo mejän; vert. Paasonen, Lauseop. havaint. 30 s., ja Setälä Koill.-Sat.: E. rupes hyväleen T—aa n. hentukseen y. m.); niin hyvin — k. sekä — että; niin kauvan k., myös (Kem., Mikk.) = kunnes, ennen k. (Kem. en usko nin kauvon k. näen); nijn cochta quin (Hra M.) = seur.; niin pian k.; puitto k. (Pälkj.) juuri k.; sen (sc. verran) k. (Iit.), sen ku(n) (Mikk.), senku (Valkj. & Muol.; Itä-Suom., Orimatt., Inker. Kksp.), seku (Mikk.; vert. seko, sekö) ainoastaan, vaan, blott, utan (ei-kä huolineet hänen puhheist, senku aijoit vaa etteepäi Valkj. & Muol.; ei pelästynny', sen kun ol ja ottavanah kiven Iit.), sen takeen, tautta, tähden, vuoksi k.; siihen asti k. kunnes; siitä syystä k.; siksi k. kunnes; sillä — k. (Kaakk.-Karj. sillhää se sanokii — ku) sen tähden että; sitten k. l. (Mikk.) sitt k.; sitä k. eksplik. ja kauss.; sitä myöten k.; sitä pikaa k.; vasta k. — Ottaa myös peräänsä jälkiliitteitä, esim. kunhan (Nurm.) l. ku(n)ha(n) (Kit., Mikk.), kuhan (Nurm., Pälkj.) jahka; kunpa (k. tuttuni tulisi); — kuns (Verml.) l. kus kun sinä.

kuiten (ks. advv.) kuten.

kuni, kunis, kunne, kunneikka, kunnes, kunni (ks. advv.) sen verran k.; niin kauvan k., siksi k.

(kunsa.) kunsas (Verml. loits.) kun sinä (vert. konsa, jonsen).

kunt'en (Häm. Kksp.) = *jolt'en*, *kut'en*.

kussa: *k. ikään* (Pälkj.) niin pian kuin vaan.

kuta (partit., komparat:n edellä) ju: *k. — sitä*.

kutta l. *kutte* (Agr. Ahlqv.) kuten, kuin; *ninkutta* l. *nijnkutta* (Agr. Ahlqv.) niin kuin, *mw — k.* muu kuin; *kuta* (L.) että (*sano, k. kuulen*), kun, jos; *kutte* (pro: *kutt'ei, -en* j. n.; Halik., Perniöss.; Loun.-Suom. Kksp.) l. *kute* (pro: *kut' ei; kuten* j. n. e.; Mask., K.-Lohj.; Länsi-Suom. Setälä Kksp.) kun ei (k. en j. n. e.); *ett'ei* (konditsio-naalin kanssa toivotuksissa ja muutenkin: *kutte mää menny t. tulnu „kun ei t. kun ett'ei“*, Helle); jos ei (L.; = *jolt'en* Setälä Kksp.).

f) *mi* vartalosta:

miksi, sillä — m. (Kem.) sen tähden että.

mikäli, mikäli ks. advv.

milloin (adv.) koska; *m. — m.* välistä — välistä.

mini (L. murt.) min verran, mihin määrin (adv.).

mitä (partit., komparat:n edellä) ju: *m. — sitä*.

2. Muut konjunktsioonit.

61. Muut konjunktsiooneina käytettävät sanat, joista enimmäkseen ovat demonstratiivisia tai muita adverbeja, muutamat lainattuja ja ainoastaan jotkut harvat alkuaan verbimuotoja, luettelemme tässä, aakkosjärjestyksessä, lisäten myöskin eräitä muotoja, jotka ovat kulumisen kautta aiheutuneet edellisessä pykälässä esitetyistä sidesanoista ja niiden yhdistyksistä tai muuten niistä muuntuneet:

a (Parikk.) mutta, entä; *a kun* (L.) mutta jos; *apa* (Pälkj.) muttapa, entäs (ven.).

akka (Orimatt.) = *jahka, jakka*.

ammoin, -on, -okka, -uin (L.) l. *ammo'n, -o'nka* (Kurkj.), *ammoi, -nikka* (Pälkj.) saatikka.

ana (Kurkj.) licet: *a. vaimot pelkäsiit; — annas kun*, (L. murt.) *nasku men om: n. kuolet koivun alle*.

en, et, ei (j. n. e.) ainoastaan, *e. vaen, e. wainvoin, e. yksin* ks. *mutta* ja *vaan*; *enkä, etkä, eikä* j. n. e., ks. *-kä*.

eli (Lamm.-K., Koill.-Sat., Et.-Pohj. A-ff, Ylivet., Mikk. harv., Jääsk.; Hra M., Lj. T.), *elli* (Lop., Pälkän. harv., Iit.), *elikkä* (Koill.-Sat., Ylivet.; *elickä* Hra M.), *elikkä* (Pälkän.) disjunktiivinen; käytetään synonyymien välillä *taikka* kun vaihtoehtoista ei pidetä väliä (kirjakiel., Koill.-Sat.), mutta myös todella vastaisten vaihtoehtojen välillä, = *taikka* (Et.-Pohj., Mikk.; Hra M.), = *vai* (Mikk.); myös adverbina = *muuten* (Koill.-Sat.: *sen pittää tehdä, elikkä henki pois*; vert. *taikka*); harvinaisempi on sen käytäntö oman itsensä tai toisen konjunkttsioonin vastimena: *e. — e.* (L.); *joko — e.* (L.; *iocu — e.* Lj. T., *joko — tahi*); *taikka — e.* (L.); *eikä — eli* (Hra M.) = *eikä — eikä* (Hra M.) *hvarken — eller*; — (Ruots.).

enneku, ennenko, -kö, -k = *ennen kuin, e. kon*, ks. *kun* ja *kon*.

entä, entäs (Ylivet., Nurm., Pälkj.), *äntäs* (Kaar., Mask.), *häntä* (L), *häntäs* (Halik., L.), *häntästä, -stäs* (L.) *mutta, mutta jos* (kysyv. lauseen alussa); *e. sitten* *mitä s;* *entäs mutta*; (Ruots. *ändå*).

eres (Kurkj., L.) l. *eris* (L.) = *paitsi: kaikki mäntiin . . ., e. M. ja M. jäitiin* (Kurkj.); *joka päivä e. pyhänä* (ks. *advv.*).

hoš, hoš (Pälkj.), *hot* (Parikk.) *vaikka: hot kuka, h. missä* (Ven.).

häntä ks. *entä*.

ikän, ikä (Loun.-murt.) = *ikään kuin*, ks. *kun*.

il(i)mampa, il(i)mankos (Pälkj.) *sentähdenpä*.

joko (oik. kysyväinen *adv.*); *j. sitten* (Peräseinäj.) *saatikka*; *j. — tahi* (Nurm.) l. *j. — taikka* (Lamm.-K.) *disjunktiivinen*; *iocu — eli* (Lj. T.) = *ed*.

jopa, *kopulatiivinen, vieläpä*; (Kem., myös *jopa kun: ei kehtaa syyvä j. sitte työtä tehdä*) *saatikka*.

ka (Nurm.; alk. *katso, kah*) no niin, siis (*U. sano: „ota miⁿnu.“ M. sano: „ka aokasev vaen säkin suu.“ „Sinä soat siellä niiv vähä jüläkee.“ M. sano: „ka määs sinä.“*)

-ka, -kä, kopulatiivinen: *enkä, etkä, eikä* j. n. e.; *ei* — *eikä* l. (*Agr., Hra M., Sor. Post.*) *eikä* — *eikä*, (*Hra M.*) *eikä* — *eli*, (*Viip.*) *sekä ei* — *eikä* hvarken eller; — *ollaka* = *ollakko* jospa olisi! (*Ks. liitännäispartt.*)

-kaan, -kään kopulatiivinen (*ks. liitännäispartt.*).

kaikitenki (*Kal.*) = *kuitenkin*, *adversatiivinen* (*adv.*).

kanssa (*harv.*) kopulatiivinen, = *myös, sekä, ja* (*kans lupauksens' usko vielä, Suom. Virsik.; postp. ja adv.*).

-kin kopulatiivinen (*ks. liitännäispartt.*).

-ko, -kö kysyväinen; käytetään joskus konditionaalisenakin (*oletteko vait, niin saatte; ollakko miulla voa rahoa kyllältä Parikk.; Kal. 6: 121; 11: 95; 14: 427; 17: 347; 31: 289; 36: 74, 96; 50: 382, 396.*) (*Ks. liitpartt.; vert. pron:vartaloa ko, ku.*)

kuhan = *kunhan*, *ks. kun.*

kuitenkin, -kaan ja kumminkin, -kaan, *adversatiivisia* (*ks. advv.*).

lahti (*Eur.*) *vaikka.*

ma (*Agr., J. Suom. vk.; ks. advv.*) *inqvam, inqvit;* *maka* l. *mäkä* (*Kem.*) *muka;* *max* (*Agr.*) *sanotkos, tokko.*

mwina l. *mwinna* (*adv., Sor. Post. = mwina*): *m.* — *m.* milloin — milloin.

muka (*Lehmät eävät sanoneet jootavasa'; heejjäm piti m. syyvä Nurm.*) *nämligen.*

mukkon, mukku = *muuta kon, m. kun, ks. kon ja kun.*

mutta (*Agr. Ruk.-kirj. 23 a: ele aiatele meiden Ise-den pahateghon päälle, aiatele m. nyt sinun kädes päälle*) *mutta, vaan.*

mutta (*Pälkän., Lamm.-K., Koill.-Sat., Isoj., Jalasj., Ylivet., Et.-Pohj. A-ff, Kem., P.-Häm., Nurm.; J. Suom. vk., Hra M., Sor. Post.*), *lyhentyneenä mutt* (*Halik., Lap., Noorm., Lop., P.-Häm., Jääsk., Valkj. & Muol.*) l. *mut*

(Kaar., Mask., Lamm.-K., Koill.-Sat., Mikk., Nurm., Parikk.), *mu'* (Lop., Iit.); vielä säilyneellä pitkällä *u*:lla: *muutta* (K.-Lohj. F-n), *muutt* (Rautjärv. Lb.), adversatiivinen, yleensä myöntävän lauseen jäljessä ja (Koill.-Sat., kirjakiel.) kieltävänkin lauseen jäljessä, kun ei *mutta* sanalla alkava lause kumoo edellistä: = men; harvemmin = vaan, utan (Pälkän. aina, Sor. Post.; *ei yksin* l. ainoastaan — *mutta* — *-kin* Pälkän.; *eij waiuoin* — *mutta* mös J. Suom. vk.; *eij waiuoin* — *mutta* (mös) Sor. Post.); = ja män (*Mut meijän pitäs syyvä!* Mikk.); = kuinkas muuten, visserligen (Jalasj.: *Menetkös työhön?* — *Mutta!*); = muutoin l. muuta kuin, paitsi (*Ei löytä Gotan nime muilda mailda wahuana seisouan, mutta Swean waldacunnas Hra M.; cuca taita synnit andexi anda, m. ainoa Jumala* Sor. Post.); — *mutt'en*, *-et*, *-ei* j. n. e., l. (Lap., Hinnerj.) *mut en* j. n. e.; — *muttahan* (m. *sin' oot suutu'sissas* I.-Kyr., *jag tänker hvad du skall vara förargad*); *entäs mutta*.

muukkon = *muuta kon*, ks. *kon*.

mwna (Agr.): *m.* — *m.* milloin — milloin (vrt. *vina*).

muuton = *taikka m.* (Lop. *älä sa niin* —, *m. . .*); *mwtoin* l. *m. jos* (Hra M.) paitsi jos.

myös, myöskin, -kään (adv.) kopulatiivinen.

mäkä (Kem.) = *maka muka*.

nasku (L. murt.) = *annas kun*, ks. *kun*.

niin (ylein., oik. adv.), l. (murt.) *ni*, lyhentyneellä vokaalilla *nin* (Pälkän., Kem., Nurm.), *ni'* (Nurm.), *ni* (Halik., Kaar., Mask., Noorm., Mikk., Parikk., Kaakk.-Karj.), käytetään yleisesti jälkilauseen alussa, kun edellä on (*kun* l. *kuin, jos*, harvemmin *koska, vaikka* sanoilla alkava) komparatiivi-, kaussaali-, temporaali-, konditsionaali- tai konsessiivi-lause; „usein myöskin päälauseen jäljessä, alkamaan toista päälauseetta, joka ilmoittaa jotakin seikkaa, mikä joko ajassa seuraa jäljemmin, tai muuten on edellisessä mainitun seurauksena“ (Setälä,

Koill.-Sat.; — Noorm., Pälkän., Mikk., Parikk. y. m.), harvoin partisiipijärjestelmän ja relatiivilauseen jäljessä (Koill.-Sat.); — *niin että, n. jotta*, supistuneena *n'että, niettä, nietta, niijott(a), niotta, niätt* y. m., ks. *että, jotta*; *niin kuin, n. kun, niiku, ninkun* y. m., ks. *kun*; *niin muodoiin* siis; *niin myös* sekä, ynnä.

nimittäin eksplanatiivinen.

nyt; n. — n. (L. harv.) milloin — milloin; *ny sitte* (Tyrv.) siis.

näet l. *näät, n.-kös, -sen, -sä* (murremuotoineen: *näätse, näässe, nääss* Jääsk., *neät* Nurm., *neäts, neäss* Jääsk., *niekkos, nieks* Lamm.-K.) eksplanatiivinen.

osaksi: o. — o. kopulatiivinen ja adversatiivinen.

-pa, -pä (ks. liitännäisparttt.) adversatiivinen; myös konditionaalinen ja konsessiivinen (*Soisipa sula Jumala* Kal. 7: 281; *ollappa* Parikk. = *ollakko*; *varastettanoompa tahim myötänöön* Nurm.; — *apa* (Pälkj.) entäs, muttapa.

paitsi (prep. ja postp.) adversatiivinen (Pälkän.; *kaikkia muita sinä vihaat, p. et häntä; joka päivä p. pyhänä*); *p. että*.

perästäkin (Ruov.) kuitenkin.

pian: p. — p. (L. harv.) milloin — milloin.

saati (Pälkän.) kopulatiivinen, så mycket mer, s. m. mindre; (Koill.-Sat., Kem.) konditionaalinen, jos, jos vain; *s. vaan* kunhan, (L.) vaikka; *saat'ei, s. eipas* (Koill.-Sat., I.-Kyr., Jurv., Laih.) eipähän, man må icke tro att, ja se; *saatikka, (Kyr.) saatikko, (Nurm.) satikka* så mycket mer l. mindre; (L.) jos vain, vaikka.

se (Kem.: *jos — se; koska — se*) = niin (jälkilauseen alussa).

seko, seku ks. *kon, kun*.

sekä (Lamm.-K.) ynnä; *saati (otan minä, s. sinä* L.); *mutta, vaan* (Jääsk.); *s. — että, (Sor. Post.) s. — ja, (Kal.) s. — jotta, (Sor. Post.) s. — s.; (Viip.) s. — eikä*.

sekö, seko, seku, ks. kon.

sen takeen, (Jääsk.) *sentakkee* l. *-täkkee* konklus.; *sen tautta* (Mikk. P-n) konklus., (Et.-Sav. F-n) *advers.*, yhtä kaikki, kuitenkin, *-kaan*; *sen tähden* l. *s. tähden* (I.-Kyr.), *sen tähän* (Koill.-Sat., Mikk.), *sentään* (Tyrv., Orimatt.), *-täensä* (L.) l. *-tääs* (Kurik.), *-tä* (Halik.), *-ttä* (Halik., Lap.) konklus., siis, ja *advers.*, kuitenkin, *-kaan*; *sen vuoksi*, (Halik.) *seevuoks* l. *seevoks*, (Mask.) *sevuaks* konklus.

siis (adv. = *sitten*, Agr. Käsikirj. käsikirj. 15 a: *sijs*; = *niin*, Heinäved.: *tuli s. likelle*) konklusiivinen (Agr., J. Suom. vk., Lj. T., Hemm. vk. *sijs*, 1642 v. r. ja uud. kirjakielessä *siis*; nykyisessä kansankielessä nähtävästi tuntematon, paitsi Pälkän. „harvinainen“ N-n).

siksi, (Pälkän.) *siks*, ja *siksipä* konklusiivinen; *siksi kun* ks. *kun*.

sillä (Koill.-Sat., Kem., Mikk., Nurm.; Kal., esim. 5: 204; 26: 267; Lj. T.) konklusiivinen, *sen tähden*; *sillähän* (Mikk.) *sentähdenhän*; *sillä että* (J. Suom. vk., Hra M.) l. *sill — ku* (Kaakk.-Karj.) ja ellipsin kautta *sillä* (Pälkän. „harv.“; 1642 v. r. ja uud. kirjakielessä) eksplanatiivinen, *ty*.

siltä (Koill.-Sat., Ylivet., Kälv.) konsekutiivinen ja *adversatiivinen*, *sen tähden* ja *sentään*, kuitenkin, *-kaan*.

sitten (murremuotoineen; Pälkän., Kem. y. m.) konklusiivinen, siis; *ny sitte* (Tyrv.) siis; — *s. kun* ks. *kun*; *sijtteke* (Agr.) *saatikka*; *sittenkin*, *-kään* kuitenkin, *-kaan*.

sitä (partit., komparat:n edellä) *desto: jota, kuta t. mitä — s.*

taas (adv.) *adversatiivinen* (*niin hän sanoo, toiset t. toisin*).

tadica (Agr.) *taikka*, ks. *seur*.

tahi (Nurm.) l. *tahi* (Pälkj.), *tahe* (Kurkj.), *supist. tai* (Koill.-Sat., Kem., Mikk.; *taih* L. murt.); *taiikka* (Mikk., Nurm., Pälkj.), tavallisemmin *supistuneena taikka* (Noorm.,

Tyrv., Lop., Pälkän., Lamm.-K., Koill.-Sat., Kaakk.-Karj.; taekka P.-Häm.; *tadica, taica* Agr., *taicka* Hra M., Sor. Post.), *taikk* (Halik., Hinnerj., Lap.) disjunktiivinen, käytettävä yleensä erikäsitteisten sanojen välillä, harvoin kuitenkin disjunktiivisissa kysymyslauseissa (Noorm.; vert. *vai, vaiko*); kansankielessä (Halik., Pälkän., Mikk., Nurm., Kaakk.-Karj.) myöskin synonyymien välillä (vert. Kal. 2: 318; 27: 278); myös = taikka muuten l. muuten (*älkäi hyppie, t. lankietten* Lamm.-K.; Kal. 23: 331, 357; vert. Lop. *älä sa niin, muuton . . . l. taikka muuton . . .*); — *joko — t.* (Lamm.-K., Nurm.); *t. — t.* (L.).

toki (adv.) adversatiivinen, kumminkin.

tokko (adv.) interrogatiivinen (Koill.-Sat., Mikk.; *ei tiijä t.*).

täyvelleen (Pälkj.) l. *täövelleen* (Nurm.) kuitenkin.

vaan (Koill.-Sat., Et.-Pohj., Ylivet., P.-Häm.), *voan* (Verml., Juv., Kit., Tohm.), *vaa(n)* (Mask.), *vaa* (Mask., Kaakk.-Karj.), *vaa* (Parikk.); *vain* (Lapuall., Kit.); *va(i)n* (Kit., Tohm.), *van* (Kuhmoniemi., Nurm., Tohm., Pälkj.), *va* (Mask., Parikk.) adversatiivinen, *men, utan* (Mask., Ruov., P.-Häm. ainoastaan merkityksessä: *utan, lauseen alussa, joka kumoo edellä olevan kielteisen lauseen*); — *ei ainoastaan — vaan myös* l. (Nurm.) *eé vaen — van — ki?* (Vert. advv.)

vai? (Pälkän.), *vai* (Mikk.), *vain* (Kal.: *vainko*, esim. 50: 71), *van* (Pälkj.), myös *vaiko*, disjunktiivinen ja interrogatiivinen, vastakysymyksen alussa käytettävä.

vaikka (ylein.; Sor. Post. *waicca, waicka*), *vaikk* (Halik., Jääsk.), *vaik* (Hinnerj., Kaar., Mask., Lamm.-K.); *vaihka* (Tyrv., Urjal.) konsessiivinen, *ehuru, om ock*; ellipsin kautta = vieläpä (*saapa saa v. linnu(n) piimie* Lamm.-K.; *paa v. paistikses* Mikk.) ja = tahansa (*v. kuka* Parikk., *v. koska, v. milloin*). Höllemässä lauseliitteessä tämä sana muuttuu melkein adversatiivikonjunktsiooniksi (*Se o(n) Kilkin kylän muata. — Vaikka K:n k. m. se o(n) tääki niem* Hirvensalm.; ks. Paasonen, Lau-

seop. havaint. 35 s.) ja interrogatiivi-konjunkttsioonin tai mahdollisuutta ilmoittavan adverbien tapaiseksi (*ei tiijä, v. se menis; kuka sen tietää, v. tulee elake lapselle Koill.-Sat.; en katonukkaa, vaik olis ihlan tyhiä ollu retastia Lamm.-K.; vaikka tulevat Kem., ehkä l. kenties tulevat*). — *Vaikkaan* (L.) *vaikka minä; vaikk'en, -et, -ei l. (Mask.) vaikke; vaikka kohta l. (Pälkän.) v. vaan.*

vieläpä kopulatiivinen, till och med.

väliin, välistä: v. — v. milloin — milloin.

yhtä hyvin l. (Iit.) yhythvin, ja yhtä kaikki (Pälkän., Tohm.) l. *yksi kaikki* kuitenkin.

yksin (Lem.) kopulatiivinen, till och med.

ynnä (ks. advv.) kopulatiivinen, samt (kirjakiel.).

äntäs ks. *entä*.

D. Interjektsioonit.

1. Interjektsioonilauseimat.

62. Usein tavataan katkaistuja tai yhteen kuluneita lauseita, joissa on tavallisesti kaksi sanaa käytettyinä interjektsioonin tavoin, tunteen ilmaisemista tai puhuttelemistä varten. Semmoisia ovat esim. *annas olla* (Hirvensalm.) *låt mig tänka; eihän muuta; ei ikää; eikö mitä* (Pälkj., Kurkj.) l. *eikkö* (Pälkj.) *jo pytt; ei su(i)nkaan* (Nurm., Tohm., Jääsk.) *kuinkas muuten; elä nyt muuta mitä* (Parikk.); (*niin . . .*) *että oikein* (Ruov.), *ett' oikeen* (Isoj., P.-Häm.) l. *jotta o.* (Kit.), *jott' o.* (Laih., Pälkj.), *jottaha l. jott* (Jääsk.), *niät* (Kaar.), *niett l. nietetet* (Halik.); *heppastuu* (hepo, astu); *herkii pois* (Parikk.); *hyvää huomenta, chtoota, iltaa, päivää, yötä, l. lyhennettyinä hyvä-huoment, h.-päivä* (Jääsk.), *hyv'-chtoot* (Häm.) *hyv'-ilta* (Pälkj.); *jeemakan* (Jeesus Maarian kans-

sa?); *jesta, jestan* l. *jestakoon* (Jeesus auta, auttakoon t. J. estä, estäköön); *jestapoo; jestelle* (J. auttele t. estele); *jumal'-auta, j.-avita* l. *j.-aut* (myös eufeemisesti *jukol'-auta, jusul'-auta*); *kiemaristen* Jeesuksen ja Maarian kautta (vert. *jumaliste*); *kies'-auks, -auta* l. *-avita* l. *kes'-avita* (euf. *kiek-auta, kiekerauta*); *mitä vielä; mutta äläpäs; neätse'* (Nurm., varottamista); *olkoon menneeksi; parast'aikaa* mitä vielä; *sepä se; siitä -olleeks* (Pälkj.); *sitä viis* (Pälkj.); *suuri kiitos* l. *s. kiitosta; terve tulemaan; terve tulemasta, tuloa* l. *tultua* (-si, -me); *tottaakseen* (Pohjalainen, näytenumero 1) l. *tottakoon* (F-n) totta vie; (*en . . .*) *vaikkaha* l. *vaikk* (Jääsk.); *vai niin* l. (Pälkän.) *vainni'*, (Pälkj.) *van niin; äläpäs huoli!*

2. Muut interjektsioonien sijaiset.

63. Likeistä sukua interjektsioonilausemille ovat yksinäiset, oikeastaan muihin sanaluokkiin kuuluvat sanat, jotka monesti ilmestyvät interjektsioonien sijaisina, ulkopuolella varsinaista lauserakennusta; semmoisia tapamme sekä nomineita että verbejä ja partikkeleita.

a) Nominimuotoja, interjektsioonin tapaisina ovat:

a) Substantiivien nominatiiveja, esim. *homa* (Et.-Pohj.) käänny (hevonen, piltussa, vert. *humma*); *kumma; nasu*; ja lyhentyneet *hep mene, hepo; jees, jes* l. *jee* (*ai, hyi, oi, ui, j.*); *kiss, kis* l. *kss*; *sik!* — Tähän kuuluvat myöskin vokatiivisesti käytetyt yks. nominatiivit, joiden toisen tavuun vokaali on korostettu ja pitennetty, esim. *hummää* (Et.-Pohj.) peräydy (hevonen); *poikää* (Tyrv., Nakkil.), *äijää* (Tyrv.), *äitée* (Nakkil., Ruov.); *Jussii, Mikköo, Mattuu, Mansikée* (Tyrv.); *Jannée, Kallée, Aleksii* (Luopiois.), ja mon. nominatiivit, joihin on lisätty korollinen pitkä vokaali *e* tai *a*, esim. *flikatée* (Nakkil.), *pojaatää* (Luopiois.).

β) Substantiivien partitiiveja, esim. *mitä* l. (F-n) *tä? kaikkiisa'* (Pälkj.) l. *kaekkiisa'* (Nurm., kummastusta;

no k.!) sekä elliptiset tervehdyssanat *ehtoota, iltaa, päiviä* l. *päiviä!*

γ) Adjektiivien nominatiiveja, esim. *armas* (sc. Jumala, Jeesus t. Maria: *a. kun oli kylmä; a. sitä löylyä!*); *hyvä, hyväinen* l. *hyvänen* (= *h. aika!*); *terve; täysi* kyllä, riittää (Kant.).

δ) Pronominista *se* on ehkä tullut interj. *see* l. *seeh* vai niin, sepä *se!*

b) α) Verbien imperatiiveja, usein lyhennettyinä tai liittännäispartikkeleilla varustettuina, esim. *ala* (*alas, alappa* l. *alappas*); *anna* (*annakkas; annappa(s)*, lyh. *appa, apa* l. *as*); *astuu* (*heppastuu* hepo astu); *katso* (*katsos*, lyh. *kats* Noorm., Lop.; *kas* Tyrv., Kem.; *kah* l. *ka; kappas*); *käps* (alk. *käyppäs*: *k. kynteen ota kiinni*); *kuulekka; las* (Kurkj. l. *männä, lekottaa*, alk. *laske*; Agr. *lach*: l. *nyt no hyvä, no!*); *nääh, näh* l. *nääs*; *ole* sanoppas muuta; *seis!*

β) Muita verbinmuotoja, esim. *piti* (myös *häti-piti* F-n, *piti-piti, niin p.*); *ties* (*t., kun häntä ei kuulu*) kumma!

c) Partikkeleita, esim. *hyvästi; kai* (*k. k. iroonisesti*); *mutta* (Jalasj.) kuinkas muuten; *niin* (*n. n.*); *taikka* (*t. mitä, t. muuta, t. mar!*); *tokiisa'* (*voi t. Pälkj.*); *vai todellako* (*v. niin*); — *että, jotta, vaikka* ks. 62).

64. Kun yksitavuisia sanoja käytetään yksin, vakuuttavasti vastattaessa tai väitettäessä, on varsinkin itämurteessa yleistä, että ne tehdään kaksitavuisiksi, tavallisesti lisäämällä jonkun korollisen vokaalin (*i, é, ä*), esim. *käini', mäini', saini', vien'* (Jääsk.) kävin kyllä, kävin niinkin, kävinpä j. n. e.; *meäti', soani', peä'ä, se'é* (Parikk.); *myöni'* (Räis.); *saije'* (Pälkj.) sai kyllä; *niini', näini', nuoin'* (Jääsk.); *niine', nuine', näene'* (Nurm.); *ninine'* (Tohm., Pälkj.); *ooni', ooti'* (Parikk.); *ooni'* (Nurm.), *outé'* (Pälkj.); *oni'* (Jääsk., Nurm.), *oni'* (Lamm.-K., Lem., Tohm.), *oné'* (Lamm.-K.); *tuoni'* (Nurm.); *veene'* (Nurm.) vein kyllä; — *ee-eih* (L.) = *ei, eih, eeih!* Nämät ovat tietysti samallaisia emfaasin vaikuttamia muunnoksia kuin yllä (a), α) mainitut vokatiiviset muodot, eikä meidän sovi olettaa niiden syntyneen yhdistysten kulumi-

sen kautta (*on niin: oni*) tai olevan vanhempia muotoja, joista nuo yksitavuiset muka olisivat kulumisen kautta aiheutuneet, niinkuin muutamat murteentutkijat ovat arvelleet. Viimeksi mainittu arvelu saattaa olla oikeutettu ainoastaan seuraavien muotojen suhteen: *onó* (Kirv.), *onó* (Lamm.-K., Kurkj.), *onú* (Jääsk., harv.), *oní* (Lamm.-K.), joita käytetään samalla lailla kuin äsken mainittuja *-e-* ja *-i-*loppuisia muotoja; sillä vanhassa kirjallisuudessa (Agr., J. Suom. vk., Sor. Post.) tavataan sana *onopi* = *ombi* *ompi* (vert. kuitenkin Ahlqv., Kielet. I, 1, 4 s.).

3. Varsinaiset interjektsioonit.

65. Välittömiä tunteenpurkauksia ovat esim. *a, a'* (*a peijakas, a seek, apa, apas, appa, a-tuu*); *aa; ah; aha* (*ahappa, ahas*); *ahaa; ahah; ahhah; ai* (*ai ai l. aijjai, ai jee, ai jees; ai-tuu*); *aih; ee, eeh, eh; eijaa* (Suom. Virsik.; lainattu); *fyi* (ruots.); *hee* (Tohm., kummastusta); *hei* (*heippa, hei-tuu*); *hehei; hehheh; hih; hihí; hii* (*hii haa*); *hiu; ho, hoho; hoh; hoi* (*hoi-oi, hoijoi l. hojoi*); *hoih; hoo l. hou* (Et.-Pohj., kummast.); *hu; huh; hui* (*hui hai*); *huroo l. hurraa* (lain.); *huu l. huuh; hy l. hyh* (*hy hyh*); *hyi l. hyih* (*hyi jee, hyi jestelle*); *hym l. hyn; hyy* (*pyh hyy*); *hö* (*hö hö*), *höh; ih; ju* (*ju, ei papp se rohkjemp ollu Halik.*); *juh l. juuh, kapuut det är slut* (lain.); *no; noh* (*no hoh, no noh, no nii*); *noo; o* (*o huuti*); *oh* (*oh hoi*); *oho l. ohoh* (*ohoppa*); *ohho, ohhoh, ohoo; oi l. oih* (*oi jee, oi oi, oi ot, oi voi*); *oo, ooh* (*oohoo, oopa*); *puh; pyh* (*pyh hyy*); *päh; pöhöh; pöhöttis; tuu: ai-tuu, a-tuu, hei-tuu; tuuttis* (*ai helsingin t.*); *uh; ui* (*ui jee l. ui jes, ui ui, ujui*), *uih; vee* (lain.); *voi* (*voi voi*), *voih; vot* (Parikk., ven.); *y, yh, yhy; äh, ää; ähä, ähä l. ähää; öh!*

66. Puhuttelusanat ovat useampaa lajia:

a) Tunnetta toiselle ilmaisemaan käytetään joko yllä mainittuja interjektsiooneja sinänsä, esim. *aha,*

ai ai, eeh (e., kaikk mu viis hevostan, Halik.), hei, hoh, hyi, oho, ähä; tai liitetään niihin sana sinä, sinua tai liitännäispartikkeli -s, esim. hyi sinua, hyis, hyys, ahas, os, hos sinua, vois; taikka käytetään toisia, esim. ilkkumista t. moitetta ilmoittavia häikis l. häikkis, kutti (Verml., Nurm.), ähä, äikis l. äikkis!

b) Kysyväisiä ovat: ha, haa, hah, hai, he, hä, häh, hää l. häh?

c) Vastauksissa käytetään: myöntävästi jaa (j. j., j. jah), jaaja, jah, jaha, jajah, joo, juu (ruotsista lainattuja); nah, nonoh; välittämättömästi: hui hai; muuten vastauksen alussa: hai (Iit.), häi (Orimatt.), hei (Et.-Pohj.), esim. „Siekos se Mikkolan Matti olet?“ — „Hai mie“ (Iit.).

d) Seuraavat sanat sisältävät kehotuksia:

α) Huomaamaan: hai; hoi; holoi l. holoo; hui, huih, hujaa; kuki (k., k. kultaseni); tui (tui tui, lapselle).

β) Ottamaan: he' l. heh, mon. hekää, hehhää; na, mon. nakoo, nakosten (Pälkj.); se l. seh, mon. sekää l. sehkää; kippis!

γ) Tulemaan: kis (kiss, kss), kisanau; kuki (k. k. kultaseni); lepo (l. l. lehmäni, Kant.); ptru, ptrui, ptruko, ptui, ptuku (lehmille); se, tsaa (hevosille ja koirille), tse, tsi (lehmille, hevosille, koirille); uti l. utte (lampaille)!

δ) Joutumaan (useimmat hevosille): hei (yleinen), hoh, hoi (karjaeläimille), hoih, huit, hula, huo, juh l. juuh (yleinen), keh (yl.), nah (yl.), no l. noh (yl.), nuu, oh, oho ohoh, puretta (koskenlaskijan sana soutajille)!

ε) Poistumaan: haas l. has, hos (h. sika metsään), huis, huisoh, huisoo l. huissoh (etenkin sioille), hus l. hut; huut l. huuti (koirille y. m.); hyis, hys, hyys, häs, höys (sioille); kitis (kissoille); kuis, kukis, kukkis l. (murt.) kuks (linnuille); tsjök (lehmille); tuis (linnuille ja lampaille);

ζ) Käymään kiinni, haukkumaan, härisemään (koirille): has, hus, hyt, pus, suks, this, us, uss l. usu; hir, här, härs, ir!

η) Pysähtymään (hevoselle): *prruu, ptryy!*

θ) Vaikenemaan: *huut, huuti, huutikais l. -kka* (ruots.); *siit, syitis, syti l. syytis, tiis!* (koiralle).

67. Tässä ryhmässä mainitsemme myös leikki-, laulu- ja rallatussanat, semmoiset kuin *kurluikkas l. kurluikkis* (*k. kuuro, heräjä, piilosilla oltaessa*); *laa; laari, lal* (laulussa); *liri, lirti* ks. *tiri, tirti*; *raittarallaa l. taittarallaa* (laulussa); *riu rau* (*reporukka*); *tiirin, tiri, tirin, tirti* (*tiirin tiirin l. tiri liri l. tirti lirti tengan löysin*), *tillillillil* (*liskiäinen*), *tallillallil* (*laskiainen*).

4. Onomatopöetiset interjektsioonit.

68. Luonnonäänten ja liikkeiden kuvaamis-sanat ovat muodoltaan kolmea päälajia:

a) Kaksitavuiset, *-is*-loppuiset, joiden ensi tavuu on aina pitkä tai keskiarvoinen sisässä olevan konsonanttiyhtymän tai pitkän konsonanttiäänteen kautta. Niitä, samoin kuin muitakin onomatopöetisia sanoja, käytetään mielellään loppusointuisesti kaksittain, esim. *rompsis kompsis l. tompsis kompsis* (vert. advv., 6). Semmoisia ovat: *hoksis* (*h. koksis mie meässä koksahelin Kurkj.*); *huiskis, huppis, hypsis, jonkkis, kassis, kiekkis, klaksis, klapsis, kliksis, klimsis l. klimpsis, klompsis, klopsis, klumsis l. klumpsis, knaksis, knapsis, kniksis, koksis* (ks. *hoksis*), *komsis l. kompsis, konkkis, kopsis, krompsis, kropsis, kumpsis, kupsis, kämpsis, kömpsis, köntsis, laksis, lipsis, loiskis, loksis, lopsis, lossis, luksis, lumpsis, lupsis, läiskis, läpsis, maiskis, maksis, moiskis, molskis, muiskis, muksis, nalkkis* (*nalkkis n. naisen kirves*), *napsis, nauskis, niksis, nilkkis* (ks. *nalkkis*), *nipsis, plaiskis, ploiskis, plottis, pläiskis, pouskis, puskis, rauskis, riuskis, roiskis, romsis l. rompsis, ropsis, rouskis, rupsis, tassis* (*tissis t., kun jauhaa olkia*); *tupsis*; — kolmitavuisia ovat *korlonkis* ja *purluiskis*.

b) Muut kaksitavuiset, joiden ensimmäinen tavuu on melkein aina lyhyt ja lopussa on *i*, harvoin jokin muu äänne; loppuvokaalin jälkeen liitetään usein (gen:n t. instr:n ja part:n) päätteet *-n* ja *-a*, etenkin kun näitä sanoja käytetään parittain, esim. *hirsi pani kolin kolin; menivät krapin krapia*. Semmoisia ovat *holi* (vesi), *honi* (tukkeutunut nenä), *hori* (vesi), *huhi*; *huli* (vesi), *huri*, *hyli*; *hyri* (rukki), *hyti*, *häli*, *höli*, *ini*, *iri*; *iti* (hiirenpojat), *jahi*, *johi*, *jori*, *juhi*, *juri*, *juti*, *joli*, *juli*, *jyli*, *jymi*, *jyri*, *jyti*, *järi*, *jöri*, *kadi*; *kali* (esim. puukappaleet), *kili*; *klopi* (laudanalaset), *kohi*, *koli*, *krapa*; *langi*: *lingi* l. (laulaa viulu, Jääsk.), *lipi*; *liri*, *lori* (esim. vesi), *puli* (vesi), *topi*: *topin* (hevosen kaviot). Poikkeavaisia ovat *holo*, *huru*; *inni* = *ini*; *kitku* (viulut panivat kitkun kitkun); *kollaa* (*koli koli kollaa*); *karnaks*; *parlaks* (lukko, Jääsk.); — kolmitavuinen on *pinkeli*.

c) Yksitavuisissa saatamme erottaa seuraavat lajit:

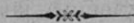
α) Semmoiset, jotka päättyvät diftongiin tai pitkään vokaaliin, esim. *hiu* (liikkeestä), *huo* l. *huu* (suhina, huohotus), *iü*, *liu*; *mau* (kellonsoitto); *pau*, *piu*, *pou*; *riu*, *siu*, *vau*, *viu*: *viu vau* (hevosen häntä).

β) Semmoiset, joissa diftongin tai pitkän vokaalin jäljessä on konsonantti, *h*, *s* tai *t*, esim. *huoh*; *kieh* (vesi), *vauh*, *viuh*; *huis* (kova vauhti), *tous* (hevosen jalat), *vius*; *tyyt* (torven ääni).

γ) Semmoiset, joissa lyhyen vokaalin jäljessä on kaksi konsonanttia, harvoin kolme tai pitkä konsonanttiäänne, esim. *helk*, *holk*: *helk-holk*; *klink*, *klonk*, *klunk*; *luks*; *pomp*; *tups*: *t. t.* (hevosen jalat); — *kumps*; *hyrr* = *hyr*.

δ) Semmoiset, joissa lyhyen vokaalin jäljessä on yksi lyhyt konsonantti, esim. *h*: *huh*, *höh*, *koh*, *puh*, *pöh*, *voh*; — *k*: *knak*, *knik*, *tak*, *tik* (kaikki seinäkellosta); — *l*: *jul*, *jyl* (vert. *juli*, *jyli*); — *m*: *jum*, *pam*, *pim*, *pom*, *pum*; — *n*: *hyn*; — *p*: *tröp* (lampaan hypystä); — *r*: *hyr*, *jör* (vert. *jori*), *jur* (vert. *juri*), *jyr* (vert. *jyri*), *jär* (vert. *järi*), *jör* (vert. *jöri*), *lir*, *lur*, *mur*, *tär*, *vyr*; — *s*: *los*; *sis* l. *sjis* (vesi), *vis*; — *t*: *hyt*.

69. Eläinten äänien matkimasanoja ovat esim. *hau, hou* l. *houh* (koiran); *huu* (huuhkaimen); *ihaha* (hevosen); *ju* (oriin, Kant.); *kaa, kaka* (lintujen); *kaperr* (met-säkanan); *kii* l. *kiia* (lintujen); *kiikuu* (kukon); *kot: k. k.* (kanan); *kraa* l. *kraak* (variksen); *kronk* (korpin); *krää* (rääkän); *ku: ku ku* (muutam. lint.); *kukelikuu, kukkeliikuu, kukkokiikuu, kukkukiekuu* l. *-kiikuu, kukkukuura* l. *-ru* (kukon); *kukkuu* (käen); *kurr, kurnau* (kissan); *kyyh* (kyyhky-sen); *luk: l. l.* (kanan); *mau, miu* (kissan); *muu* l. *ammuu* (lehmän); *myy* (lehmän, vuohen); *mää* (lampaan); *möö* (härän); *nau* (kissan); *nöh* (porsaan); *pui* (pikkulintujen); *pot: p. p.* (kanan); *praa = kraa*; *pui: p. p.* (peipposen); *tii* (tijaisen); *va, vi* (*vi vi virrunen, va va varrunen*); *vraa* (variksen).



Toinen osa.

Suomen partikkelimuotojen tarkastus yhteissuomalaiselta kannalta.

1. Edellisessä osassa esittäessämme Suomenmaan kielimurteiden ja suomen sekä vanhemman että uudemman kirjakielen partikkelimuotoja kieliopin kategorioiden mukaan, olemme yleensä jättäneet pois kaikki etymologiset selitykset hämäämistä muodoista, ottaaksemme ne erikseen käsiteltäviksi tässä toisessa osassa, jossa saatamme kulloinkin liikkua vapaasti partikkelien koko alalla, huolimatta kieliopin rajoituksista, ja tarpeen mukaan käyttää apunamme muidenkin yhteissuomalaisten kielten partikkelimuotoja, pelkäämättä liiallista epätasaisuutta ja kirjavuutta aineen esittämisessä sekä liiallista esimerkkien kasaamista. Tahdomme näet heti huomauttaa, että tässä otamme puheeksi ainoastaan semmoiset suomalaiset muodot, jotka kaipaavat enempää selvitystä, kuin mitä ensimmäisessä osassa on annettu, ja ainoastaan semmoiset yhteissuomalaiset, jotka valaisevat meidän kielellemme partikkelien muodostushistoriaa taikka saavat niistä selvityksensä.

Kun siis seuraavassa selittelen hämääriä partikkelimuotoja kuluneiksi lauselmiksi, yhdistyksiksi tai nominisijoiksi, niin en katso tarpeelliseksi joka yksityiskohdassa viitata vastaaviin ensiosan kohtiin, vaan pyydän lukijaa, milloin hänessä ehkä syntyy epäilystä jon-

kin oletetun lauseparren tai sijan merkityksestä tai jonkin otaksutun lyhennyksen todennäköisyydestä, katsomaan samallaisia seikkoja ensimmäisestä osasta, jossa niitä, osaksi juuri toisen osan varalta, on hyvinkin la-veasti esitetty. Paria seikkaa tulee sitä paitse pitää mielessä. Ensiksikin suomenkieli, niin kuin tiedetään, ei mielellään kärsi lyhyitä umpikerakkeita *p:tä, t:tä, k:ta* sanan keskellä, lyhyttä vokaalia seuraavan tavuun alussa, vaan joko vahvistaa tai heikontaa ne; tämä laki tulee käytäntöön myöskin yhteen kuluneissa lauselmassa, kun jälkimmäinen sana kadottaa itsenäisyytensä ja pääkor-konsa, esim. *tollappuol* (Halik.) = *tuolla puolella*, ja päin vastoin *tänään* = *tänä pänä*. Toiseksi näyttää epäile-mättömältä, että attribuutisuhteessa olevain adjektiivisen ja substantiivisen sanan säännöllinen taipuminen rinnakkain samoissa sijoissa, josta jo meidän maan suo-menkielessä on paljo poikkeuksia (esim. *aimo lailla, joka miehelle; kahdella tapaa, nille paikoin*) ja joka viron ja liivin kielessä on varsin epätäydellinen sekä muissa suo-malais-ugrilaisissa kielissä melkein tuntematon, on ver-rattain myöhäinen ilmiö.

2. Näiden muistutusten jälkeen käymme käsiksi aineeseemme, jossa seuraavat partikkeliryhmät otetaan puheeksi: temporaaliset, modaaliset, prolatiiviset, latiiviset (myös terminatiiviset ja translatiiviset), excessiiviset, predikatiiviset (*-i*-loppuiset), yksinäiset erilliset, sekä liitännäispartikkelit.

I. Temporaaliset partikkelit.

[*-a(i)(n)-, -o(i)(n)-, -e(i)(n)-, -aan-, -oon-, -een-, -i(n)-*loppuiset, ks. I, 35, a) b) c).]

3. Wiedemann *) sanoo puhuessaan viron *milla* sa-nasta, että se on „= finnischem *milloin*, einem mit der

*) Grammatik der Ehstnischen Sprache, 284 s.

Endung des Instructivs . . . gebildeten Adverb“; ja Ahlqvistin mielestä „*silloten* eli *silloiten* on samanlainen prolativi-muoto sanasta *sillä*“ kuin muka *päällitse* adessiivista *päällä* *). Näistä lausunnoista saatamme päättää heidän arvelleen, että instruktiivin päätte *n* (resp. *-ten* päätte), arvattavasti monikon *i:n* välityksellä on synnyttänyt tällaiset temporaaliset adverbit suorastaan adessiiveista *millä*, *sillä*, joka arvelu on ilmeisesti väärä, koska nämät adverbit sen mukaan muodostuneina kuuluisivat *millin*, *sillin*, emmekä mitenkään voisi selittää, mistä matalat vokaalit *a* ja *o* ovat ilmestyneet korkeavokaaliseen sanaan. Tämä seikka juuri tekee välttämättömäksi olettaa, että jälkiosana on eri matalavokaalinen sana; ja että tämä sana on instruktiivi *ajoin*, niinkuin Lönnrot sanakirjassaan on *milloin* sanan kohdalla epäillen otaksunut, käypi mielestäni varmaksi, kun vertaamme liivin *mil äigal* virolaiseen *millal* sanaan, joiden kumpikin osa on adessiivissa ja jotka molemmat merkitsevät *millä* ajalla, *milloin*. Luonnollista on, että *ajoin* sanan supistuessa ensimmäisen tavuun korollinen vokaali (*a*) säilyisi, niin kuin kuluneissa sanoissa *missäpain* missä paikoin ja *arkipäin* arkipäivin (ks. I, 20, b) ja niin kuin onkin tapahtunut viron sanassa *milla* sekä suomalaisissa *jollainki* (Agr.) ja *sillain* (murt.). Mutta kun *ajoin* sana *mill'* ja *sill'* sanojen jäljessä kadotti pääkorkonsa, saattoi sivukorko, molempien lauselmanosien sulautuessa yhteen siirtyä pois uuden sanan toiselta tavuulta, joka tavuu yhdistämättömissä sanoissa on aina koroton, ja laskeutua kolmannelle tavulle säilyttäen sen vokaalin *o:n* (vir. *u:n*) äännekkäämpänä; siis joko *sill'-ajoin: sillain*; taikka *sill'-ajoin: silloin*. Ja jälkiosan jouduttua kokonaan korottomaksi, vaikutti *i* assimileeraavasti edelliseensä *a*:han tai *o*:hon, niin että syntyi luultavasti ensin diftongi *ei*, sitten pitkä *ee: silleen*, ja viimeiseksi lyhyt *e: sillen*, tai edellinen vokaali katosi kokonaan *i*:hin: *mul-*

*) Suomen kielen rakennus 174 §.

loin (Suojärv.); *mūlin, mullin* (liiv.), taikka päin vastoin muuttui *i* edellisensä vokaalin kaltaiseksi: *silloon*. Korrottomien diftongien jälkiäänteenä olevan *in*, samoin kuin sanojen lopussa olevan *n:n* heikkeneminen ja katoaminen ovat niin yleisiä ilmiöitä että niiden esiintyminen tässä ei kaipaa mitään selitystä.

Tähän kuuluvia lähimpien sukukielten muotoja ovat: *milloin* (ink.), *milla* (vir.); *mulloin* (aun. Suojärv.) viime vuonna, *mulloi* (veps. B.) muinoin(?), *mullu* (vir.), *mūlin, mullin, mulli* (liiv.) viime vuonna (vert. suom. *muulloin*); *silloin* (ink.), *šilloin* (karj. G., Tv.), *silloi* (aun. run.), *siloi* l. *silöi* (veps. A.); *tuollain* l. *tuolloan* (karj. G.) *tuolloin, taanoin*.

4. *Muinoin, muinain* sanan kantasanaaksi olettaa Lönnrot sanaa *muina, muino* forntid, joka kuitenkin on olematon. Muita selityksiä tästä ynnä samanmuotoisista *taanoin* ja *tuonoin* sanoista ei oltu tietääkseni annettu, ennen kuin minä koulukieliopissani¹⁾ asetin ne yhteyteen äsken mainittujen adverbien kanssa, arvelen niiden syntyneen essiiveistä *muina, taana, tuona* ja *ajoin* sanasta. Eikä tietääkseni mikään vastusta tätä selitystapaa, sillä essiiviä käytetään muutenkin ilmoittamaan aikaa, milloin; jälkiosassa ilmestyy aivan samallaiset vokaalien vaihdokset kuin *milloin* y. m. sanoissa, jotka vaihdokset selviävät parhaiten, jos oletetaan *ajoin* sana tämän jälkiosan alkumuodoksi, ja keski-*n:n* piteneminen murteittain korollisen vokaalin jäljessä toisen vokaalin edellä on samallinen ilmiö kuin esim. ääntämistapa *niinnikkään, niinnikkään*.

Muissa yhteissuomalaisissa kielissä tavattavia tämän ryhmän sanoja ovat *muinen* (karj. G.) *muinoin*, *muutoin*; *tuannoin* (karj. Tv.), *toannon* (karj. M.), *tännö'* (vatj. A.), *tanoi* l. *tanöi* (veps. A.) i ons; *tōnoin* (ink.), *tōnū* (vatj. A.) för en tid sedan.

¹⁾ 1:nen painos, 94 §, 2) f).

5. Sanat *hiljastaisin* ja *välistäisin* (I, 37, a) edellyttävät muotoja *hiljastain* ja *välistäin*, jotka näyttävät syntyneen *hilja* ja *väli* sanojen elatiiveista sekä *ajoin* sanasta, ja saman selitystavan alaisiksi sopivat hyvinkin temporaaliset *-ste(n)-*, *-sti'*-loppuiset adverbit, niin kuin *välisten*, *-sti*, *ensiste*, *-sti*, *nykyisesti*, *vanhasti*, *aamuste(n)*, *-sti*, *häisti*, *joulusti* y. m. (ks. I, 36 a) ja c) β).

Ablatiiveista ja *ajoin* sanasta saatamme selittää useiden *-ltain-*, *-ltaan-*päätteisten ja muutaman *-lteen-*päätteisen saaneen alkunsa, niin kuin *hiljaltain* nyligen, *huomeneltain* l. *-ltaan*, *äskeltäin*, *-ään*, *viikolteen* pitkään aikaan, *nykyeltään*, *parhaaltaan* (ks. I, 33, 16 b) ja 15, j).

Translatiivisten *siis* ja *taas* sanojen jäljessä (jos ovat translatiiveja) joskus ilmestyvä pääte *-e(n)* on luultavasti myöskin *ajoin* sanan jäännös, esim. *sise* (vatj. A.) = *sīs* sedan; *taašen* l. *tuašen* (karj. Tv.) = *tuaš*; *toaššen* (karj. G.) = *toaš*; *taase* (vatj. A.) = *tās*. Ja viimeksi mainitun sanan toisintoina saattanemme parhaiten pitää muotoja *tuašii* (Mikk., suffiksillisena *tuašiisa*, ja *-kin* liitteellä varustettuna *tuašiin-nii*) sekä *tuaš*, *toaš* (sav., karj., ks. 26, γ), β), joll'eivät nuo loppuäänteet *-iin*, *-ii* ja *s:n* hiuvennus ole *-kin* liitteen jätteitä. Samallinen suffiksillinen muoto kuin *tuašiisa'* saattaa muutoin olla sana *muunais* (Lönnr. murt.) i andra världens, i en annan tid.

Sana *ühtäi* (veps. A.) alltid, näyttää olevan partitiivi *ühtä* + *ajoin*.

6. Muita *-n*-loppuisia temporaalisia adverbeja (vert. 35 c) ja 46, a) mainitsemme tässä seuraavat:

Egläin l. *-äi* (aun.), *eglei* (veps. A. ja B.), *eglä* (vatj. M.), *eila*, *ila* (vir.), *öylön* (Verml.) eilein, eilen, varmaankaan ei sovi Lönnrotin kanssa selittää *eili* sanan illatiiveiksi eikä pelkiksi instruktiiveiksikaan, jommoisiksi saattaisimme luulla muotoja *eglen* (ink. ja karj. G.) *eklen* (karj. M.), *egle'* (vatj. A.) *eglē* (vatj. M.), *egl'* l. *eggil*, *jēle*, *-li*, *-lin* (liiv.), *eile* (vir.) ynnä vastaavia suomalais-

sia muotoja, joll'emme tuntisi yllä mainittuja täysiäänisempiä.

E(i)z(i)mäi(n) (aun.), *ezmäi* (veps. A.) ensin, ja *jälgi-mäi(n)* (aun.), *dälgimai* (veps. G.) viimein, *jälmen* (veps. B.) jälestä, ovat edellisten kaltaisia kuluneita yhdistyksiä; ensiosina ovat vanhat superlatiivivartalot *ensimä* ja *jälkimä*, joista myöskin adjektiivit *ensimäinen* ja *jälkimäinen* ovat johtuneet.

Muist. Suomen kirjakielen kannalta katsoen saataisi näissä adverbissa odottaa *b:tä m:n* jäljessä. Asian laita on kuitenkin semmoinen, että äsken mainittuja adjektiiveja ja niiden kaltaisia, niinkuin *keskimäinen*, *takimainen* y. m., melkein koko yhteissuomen alalla äännettään enimmäkseen lyhyellä *m:llä*, että Aunuksessa superlatiivin päätteenä on *-ima* eikä *-imba*, pohjoisessa Suomen Karjalassa, monikon *in* edessä *-imm* eikä *-imp* ja Lapin kielessä *-mus* eikä *-bus*, jotka seikat tekevät epäiltäväksi, onko *p:tä (b:tä)* alkujaan ollutkaan superlatiivin tunnuksessa.

Ehñein (karj. G.), *endei* (veps. L.) ennen, ennen.

Kaikan (veps. A.) alltid (ehkä kuitenkin vastaava suom. *kaiken ajan*).

Kōgin (liiv.) kauvain, kauvan.

Pigai (veps. A.) piain, pian.

Äsken, *äskein*, *äsköin* sanojen vastakohtia tavataan muualta ainoastaan Karjalassa: *äššen*, *äžen*, *äsen* sitten vasta, että oikein, niin että, ja Aunuksessa: *äsken*, *-ki* sitten vasta, joissa muodoissa ei ole selvään huomattavana mitään *ajoin* sanan jäännöstä, jonka tähden ne, samoin kuin suomen muoto *äsken*, saattavat olla yksinkertaisia instruktiiveja.

2. Modaaliset partikkelit.

[*-(t)ta(i)(n)-*, *-(t)to(i)(n)-*, *-(t)te(i)(n)-*, *-(t)ti(n)-*, *-(t)taa(n)-*, *-tee(n)*, *-(t)ain-*, *-(t)-loppuiset* y. m., ks. I, 39, 41, 43; 53, b), 54, 56, 57; 60 ja 61; 35, d); vert. myös 44.]

7. Se seikka, että suomen kielessä löytyy suuri joukko II infinitiivin instruktiiveja, joita käytetään modaalisina adverbeinä, (ks. I, 26, c) *e*), on epäilemättä ollut syynä, että edelliset tutkijat yleensä ovat pitäneet muitakin samanmuotoisia adverbeja tämmöisinä instruktiiveina, vaikka välittäviä verbejä ei kielessä löydy. Niinpä Lönnrot suuressa sanakirjassaan on pitkin matkaa olettanut olemattomia teonsanoja, semmoisia kuin *kahdeksittaa, kaksikymmenittää, kaksittaa, kapottaa, kertamuk-sittaa, leivisköittää* kantasanoiksi vastaaville, distributiivisille adverbeille *kahdeksittain, kaksikymmenittäin* j. n. e. ¹⁾ Toiselta puolen ovat prolatiivin päätteiden säännölliset murteelliset toisintomuodot *-tte* ja *-ten* antaneet tähänastisille *tr* -sijoille aihetta siihen arveluun, että modaalisetkin *-ten-*, *-tten-* ja *-tta-*päätteiset partikkelit, niin kuin *miten, muuten, enimmeniten* l. *-tten, jotta, mutta* y. m., ovat prolatiiveja ²⁾, vaikka merkitys ei ole yleensä prolatiivinen ja vaikka tämmöisillä sanoilla ei vanhimmassakaan kirjakielessä eikä missään murteessa, joka muuten käyttää *-tse-*päätteisiä prolatiiveja, ole tätä päätettä. Näitä käsitystapoja vastaan, jotka silmännähtävästi ovat vääriä eivätkä mitenkään selitä päätetoisintoja *-toin, -ttoin*, esim. sanoissa *muutoin, suorimmittoin*, minä ensimmäisenä asetuin esityksessäni Agricolan kielestä ³⁾ olettaen *tavoin* sanan näiden päätteiden alkumuodoksi. Samaa mielihäpeä tahdon nytkin kannattaa — myöntäen mahdolliseksi, että yksityisissä tapauksissa on saattanut olla käytettynä jokin muukin *tapa* sanan sija, esim. yks. partitiivi, — ja luulen sen saavan jo tarpeeksi tukea niistä tuloksista, jotka ylempänä oleva temporaalisten adverbien esitys on antanut, sekä vakautuvan varmuudeksi parin vepsäläisen ja liiviläisen muodon kautta, joissa vielä *b* on tallella: *kutab* (veps.) = *kut* jos, ja *rištäbs* l. *-täbs* (liiv.) ristittäin(sä), *unštäbis* l. *-töbs* (liiv.) unissaan (ks. 149 ja 152 ss.).

¹⁾ Vert. myös Krohn, Viron Kielioppi, 161 s.

²⁾ Vert Ahlqvist, Suom. kiel. rak., 174 §.

³⁾ Virittäjä II, Jälkipoimintoja Agricolan kielestä.

8. Tähän kuuluvia sukukielten sanoja, joiden päätteessä vielä *t* (*d*) on tallella, ovat esim. *salaistā* salaisesti, *segamittē(n)* sekaisin, *tunniloittē(n)* tunnittain, *väärittē(n)* väärin (ink.); *enžimettāin* l. *-mōiten* ensittäin, *eritteān* erittäin, *netälittōān* vikottain, *poarittoan* l. *poaroten* parittain, *šuoeremmittoan*, *vuozittoan*, *poiketta*, *šegalutta* (karj. G.), *neljänneksittäin*, *poikittain*, *vanhemmite*, *yhāti* (karj. M.), *tuhotta* mahdottoman (*t. šuuri* karj. Tv. S.); *enimittäi* enimiten, *nägeviten* näkyväisessä muodossa, *parahite* l. *-tteh* parhaiten, *pohjaten* perinpohjin, *toasten* (myös *toase*, *toas*) taas (aun.); *sen armhutte* så mildt, *sen ülāhte* så högt, *jälgeti* jäljettäin, *miiöstin*, *-ti*, *-t* (veps. G.), *möst* (veps. L.), *möst* (veps. A.) taas (sanasta *müös* veps. G., taas; vert. aun. *toasten*); *oigte* rakt fram, *pidustin* l. *pidust* långs efter (veps. A.), *uhtei* ganska, ylen, kovin, uhosti (veps. A. ja L.); *illakōttā* hiljoikseen, verkalleen (vatj. M.); *ajuti*, *harvuti*, *pitkiti*, *sügiseti*, *teiziti*, *tunniti* (myös *-te*, *-de*, *-di*, *-ta*, *-t*), *kogunda* l. *kounda* gegen einen anderen gelegt, *nenda*, *ninda*, *nōnda*, *nōnna*, *nāda* näin, noin, niin tavoin, (vert. Hra M. *neidhän* näin), *vīmandi* zulezt, *viljand* genug, *kangede* kankeasti, *selgede* selkeästi, *peembide* bald, *piammiten*, *rublīde* ruplittain, *kūmnīde* kymmenittäin, *paremite* *-mbite* paremmiten, *kummatagi* kumminkin, *-kaan*, *tōttu*, *tōtu* durch, kraft, vermōge, wegen = tautta, toten(?) (vir.); *-peidi* päiten, päin (liiv.); ja seuraavat, jotka ovat edustettuina useammassa kuin yhdessä sukukiellessä:

Ezite (vir.), *ēsit* (vatj. M.) ensittäin, ensin (*eb ēst-it* vatj. M. ei ensinkään).

Ettā sana, jolla myös on Kittilässä sivumuoto *ette* (ks. I, 120 siv.), tavataan muutamissa sukukielissäkin: *ettā* (vatj. M., Matt. Ev. 6: 1), *et* (karj. M.), *et* (vir.) dass, damit, weil, da (*et küll* vir., obgleich), ja sen monikollinen vastakohta näyttää olevan *eit* (liiv. L.) als, wie (recht, richtig). Tämä konjunktio on ollut monen arvelun alainen. Lönnrot sanakirjassaan pitää sitä *esi* sanan partitiivina, joka todellakin on samallinen, mutta

tietysti merkityksensä puolesta ei kelpaa konjunktsiooniksi. Ahlqvist on kahdestikin ¹⁾ ilmi lausunut luулonsa, että se on lainattu, sama kuin ruotsin *att*, jonka arvelun vahvistukseksi hän vetää lapin *atte* sanan, vaikka tämä tietysti ei todista mitään, koska se on aivan äännelakien mukainen vastin *että* sanalle, jonka korkeavaakaalisuutta ja alku-*e*:tä ei mitenkään voi selittää tämän arvelun nojassa. Blomstedt ²⁾ pani tämän ynnä *ell'* konjunktsioonin yhteyteen *jotta* ja *jolla* sanojen kanssa ja vertasi ne myöskin vir. *emb-kumb* ja suom. *jompi kumpi* sanoihin, käsittäen nämät *e*:llä alkavat sanat aivan oikein relatiivisiksi, tosin kysyväisestä *ke* (= *ken*) vartalosta syntyneiksi; mutta arveli päätteen *a* *abessiviseksi*, johon Ahlqvistkin näkyi yhtyneen mitä *jotta* sanaan tulee ³⁾, vaikka *että* sanassa ei ole koskaan loppuaspiratioonia eikä sen merkityskään ole *abessiivin* merkitykseen edes vivahtava. Minä, koulukieliopissani, lienen ollut ensimmäinen, joka esitin relatiivisen *e* vartalon identtiseksi *jo* vartalon kanssa ⁴⁾, ja näitä jälkiä näkyvät Setälä ⁵⁾ ja Paasonen ⁶⁾ seuranneen tässä kohden; päätteestä ei ole Blomstedtin jälkeen tietääkseni kukaan lausunut mitään mielipidettä, ennen kuin Paasonen ⁶⁾ siihen sovitti Ahlqvistin ⁷⁾ lausuman arvelun *kutta*, *mutta* ja *kautta* sanoista, että ne ovat muka „pilautuneita prolatiiveja“, jota ne tietysti eivät ole, kosk'ei niillä ole prolatiivin muotoa eikä, paitsi *kautta* sanalla, tämän sijan merkitystäkään.

Jotta sanaa suorastaan adverbina = *joten* (vert. I, 43, c) en ole tavannut kansankielestä mistään, mutta

¹⁾ Matt. Ev. Karj. kiel. 97 s. ja Kieletär I, 3, 35 s. — ²⁾ Halotti Beszéd, 133 s. — ³⁾ Kieletär I, 3, 34 s. — ⁴⁾ Ystäväni maist. A. Borenius sanoo olevansa tämän ajatuksen samoin kuin *jalka* ja *ehkä* sanojen samuuden keksijä. Luultavasti olen siis aikoinani keskustelujen kautta saanut mainitut ajatukset häneltä. — ⁵⁾ Lauseop. tutkim. Koill.-Satak:n kansankielestä 278 §. — ⁶⁾ Lauseopill. havaintoja verbin ja konjunktion alalta, 33 ja 34 ss. — ⁷⁾ Kieletär I, 1, 178.

konjunktsioonina sitä käytetään ulkopuolella Suomeakin karjalan ja vatjan kielessä: *jott, jot, jod* (ink.), *jotta* (karj. M. ja G.), *jotto* (karj. G., ev., S.); *jott, kerran jotta* (vatj. M.); merkitys on karjalassa ainoastaan eksplikatiivinen, vatjassa myös konsekutiivinen ja kaussaallinen. Huomattava on karjalainen *-o*-loppuinen muoto, jota ei kenenkään tehne mieli selittää prolatiiviksi.

Kautta sanan olen tosin ensiosassa Lönrotin mukaan olettanut *kausi* (= pituus) sanan partitiiviksi ja erottanut *kauten* sanasta, mutta tämä on tuskin tarpeellista; sillä ne erilaiset muodot, jotka tavataan koko yhteissuomen alalla, tekevät melkein epäilemättömäksi, että se on syntynyt adjektiivista *kauka* (= pitkä)¹) ynnä *tavoin* sanasta ja siis kuulunut täydellisempänä *kauattain* ja *kauattoin* tai *kauoittain*, *-ttoin*, vastaten sekä merkitykseltään että muodoltaan *pitkittäin* sanaa. Nämät muodot ovat: *kaude: päältä k.* (ink.) *eigens, vorsätzlich = peätä kaule(n)* (pohj.-karj. G.); — *kautta, -tti, -tti* (karj. G. ja Tv.; ev. *kavli*); *kautti* l. *kauti* (aun.), *kavati* (veps. G.), *kautta* (vatj.), *kaudu* (vir.; Tart. *kaolt*), *kouti, -t, koiti, kuiti, kuoti* (liiv.) — (Agricolan harvinaista muotoa *cautta = cautta* pidän painovirheenä).

Suomalaisten *kunt* (pro: *kun tavoin?* vert. vir. *nõnda, kogunda, üksinda*, ja Hra M. *neidhän näin*), *kutta, kutte, kutt-* l. *kut-* (*en, et, ei j. n. e.*) ja *kuten* sanojen vastineita ovat: *kutab* (veps. A., 59 s.) jos, *kut* (veps. A. ja L.) kuten, kuin, kun, jos, *kuda, kud, kut* (vir.) wie, als; ja monikollista *kuiten* sanaa vastaavat *kuitei* (veps. L., 16 s.) miten, *kuite* (veps. G.) miten, niin kuin (*ei k. ei mitenkään*), *kuida* (vir.; tav. *kuidas*) wie, *kuid* (vir.) = *müd kui* nur.

Miten sanan vastineita ovat: *miten* (karj. M.), *mit* (veps. B.) miten, *mitte* (vir., kiellon vahvistus) miten-

¹ Vert. Ahlqvist, Votisk Grammatik etc. 107 s.:

Mit ned on kaugat kahê pôle?
Aisat kaugat kahê pôle?

kään, ollenkaan, *mit*, *mit-s* (liiv.) miten (kuinka paljo); jota vastoin kaussatiiviset *mitt* (karj. Tv.), *mite*, *mite* (veps. A.) mitä, miksi, lienevät syntyneet sanoista *min tähden*.

Muu sanan yksiköstä on saatu adverbi *muutoin*, *-ten*, jota en ole tavannut ulkopuolelta Suomenmaata paitsi Akonlahden muodossa *muuten*, ja adversatiivi-konjunktsiooni *muutta*, *mutta*, *mut*, joka myöskin on hyvin vähän edustettu sukukielissä: *mud* (ink.) ja *mut* (karj. M.). Jälkimmäisen selitti jo Blomstedt¹⁾ *muu* sanan abessiviiksi, jonka arvelun Paasonen²⁾ oikaisi siten, että se on muka prolatiivi, samoin kuin Agricolan vastaava monikollinen muoto *muitta* on Ahlqvistin³⁾ mielestä „pilautunut prolatiivi“. Monikon vartalosta on syntynyt äsken mainittu *muitta* ja sen adverbiset rinnakkaismuodot *muiten* (karj. G. ja Tv., aun.), *muitei*, *-te* (veps. A. ja L.) *annars*, *muuten*, *jouten*, *muidu* (vir.) *muutoin*, *muulloin*, *muita*, *muiti-s* (liiv.) *anders*, *sonst*.

Myö vartalon alkumerkitys on *taka*, *perä*⁴⁾, niin kuin jo voisimme päättää pohjoisvepsän sanasta *myös* *takaisin*⁵⁾, ja tästä vartalosta näkyy johtuneen uusi vartalo *myötä*, joka tavataan esim. adverbissa *myötäänsä*, ven. karj. *müödähäze*, ja ven. karj. sanoissa *müivöässä* *muassa*, *müödäh* *mukaan*, *kanssa*. Partikkeli *myötä* on ehkä paraiten selitettävä alkuperäisen vartalon partitiiviksi, ja partikkelit *myöden* ja *myöten* modaaliseksi adverbiksi, joiden alkuosana on joko tämä vartalo tai sen partitiivi *taikka* *kenties* *tuo* johdettu vartalo. Nämät sanat ilmestyvät koko yhteissuomen alalla: *môdek*, *-de*, *-dä*, *môt*, *müde*, *mü* (ink.; monikon vartalosta: *möidä*) *längs*, *müöten*, *-te* (karj. G., Tv.) *müöt* (karj. Tv.) *myöten*, *mukaan*; *müöte*, *-te*, *-ti* l. tavall. *müö* (aun.) *myöten* (*müödäh* aun. *mukaan*); *möta*, *-to*, *-te*, *mede*, *med* (veps. A.)

¹⁾ Hal. B. 107 s. — ²⁾ Lauseop. hav. 23 ja 24 siv. — ³⁾ Kieletär I, 1, 17 siv. — ⁴⁾ Ks. Budenz, Magyar-Ugor üsszehasonlító szótár 633—635 ss. — ⁵⁾ Tätä ei Budenz näy huomanneen, ks. äsken viitattua teosta.

pitkin, kautta, mukaan, tähden, *müö* (veps. G.) myöten; *möta*, *möt*, *mö* (vatj. A. ja M.) myöten, mukaan (*sitä möt* M. тотчасъ; *mötä* elatiivin kanssa, A., förbi); *möda* (vir.) vorbei, vorüber, längs; *mīd*, *-dā*, *mūda* (liiv.) vorbei, längs.

Paikoten (karj. G.), *paiguti* (vir.) paikoittain.

Salamittē(n) (ink.), *salamittai* (vatj. M.) salaa.

Tavutta (karj. G.), *tagutta* (veps. G.) tautta, tähden, ovat syntyneet joko *taku* (= taka) vartalosta, josta translatiivit *tau'*, *tao'*, *taokse'* ja prolatiivi *ta(v)utte(n)* (ks. I, 105 s.), tai sen partitiivista (taikka ehkä oletettavasta *taut* substantiivista), niin kuin postpositioionit *taiten* ja *taet* joko *taka* tai *take* sanasta, josta jälkimmäisestä on tullut *takeen*, *takia*, *tahe* (vert. I, 53, b) ja 105 s.).

Üksintään (ink.), *üksinda* (vir.) allein, sanovat Porkka ja Donner¹⁾ excessiiveiksi; minusta ne ovat modaalisia adverbeja instruktiivista *üksin*, ja niiden yhteyteen asetetaan minä suomen *yksittäin* sanan ynnä vastaavat: *üksitään* (aun., = suom.), *üksittäin*, *-ttäi* (karj. Tv. S.), *üksitein* (karj. ev. 14: 13), *üksiten* (ev. 24: 3), *üksien* (ev. 17: 1) yksin, erinänsä.

Muist. Merkitykseltään temporaaliset ja prolatiiviset *-ttain-* ja *-ten-*päätteiset adverbit, joita ei ole paljo (ks. 39 c) ja d) sekä 41) ovat luultavasti syntyneet myöhemmin, sitten kun päätteen alkumerkitys ei enää ollut selvään tuntuva; tällaisiin myöhäisiin muodostumiin luen myös esim. *silloiten* = *silloin*, ja *enžimöiten* (karj. G.) = *enžimen* ensin.

9. Viime pykälän lopussa mainittu karjalainen muoto *üksien* johtaa meidät niihin modaalisiin adverbeihin, joiden jälkiosan alusta *t* (*d*) on minun luuloni mukaan kadonnut, niin kuin on käynyt *p*:nkin sanassa *tänänin* = tänä päivänä (ks. I. 43, e) ja 35 d). Sukukielistä tavattavia tällaisia sanoja ovat: *ilmain* (karj. Tv.) ilman, paitsi, *ilmai* (veps. G.) suotta; *jallai* (aun.), *jalgai* (veps. G.) jalan, jalkaisin; *kovoan* (karj. G.) kovin; *te-*

¹⁾ Gegenseitige verwandtschaft der finnisch-ugrischen sprachen, 72 s.

rämbieh (karj. ev. 5: 18) nopeammin, ja *üksien* = *üksiten*, *-tein*, *-ttiän* (karj. Tv.). — Kuitenkin saattaisimme selittää *terämbieh* ja ehkä myös *ilmain* sanan jälkiosan tekeytyneen *ajoin* sanasta.

10. Muutamissa sukukieltenkin modaalisisissa adverbissa ilmestyy loppupuolella sibilantti (*s*, *z*, *š*), jonka olen (I, 44) selittänyt 3 persoonan suffiksin jäännökseksi, esim. *aigstis* (liiv.) bei zeiten, zeitweilig (= aikaisittainsa t. aikaisittaisin?), *hulgandes* (vir.) in Menge; *laiutaza*, *pitkuttaza* (vir.; Wiedemann'in ja Krohn'in mukaan suffiksisillisiä partitiiveja); *mütoš* (karj. G.), *muitas*, *-tös* (vatj. M.), *muites* (vatj. A.), *muitis* (liiv., myös *muita*) muuten, *-tes*; *ojetesš* (pohj.-karj. G.) oikoiseen, suoraan (*oike* varjalosta, josta myös *oijestaan*, *oikeen*, *oiki*); *rištäbs*, *-bəs* (liiv.) ristittäin, ja *unštäbis*, *-töbs* (liiv.) unissaan,¹⁾ joissa jälkiosan korkeat vokaalit ovat mon. *i:n* vaikuttamia (vert. *läpš*, *lapst* lapsi, lapset); *turassiza* (vatj. M.) turtana, ja ehkä *vaitas* (vatj.; — *vaiü* vir.) vain, ainoastaan. Δ unuksen *toandos* taanoin, taannoin, näyttää muodoltaan kuuluvan tähän, mutta on merkitykseltään temporaalinen.

11. Lönnrot'in selityksen mukaan semmoiset resiprokis-modaaliset adverbit kuin *alatuksin*, *limityksin* ja *alatusten*, *limitysten* (ks. I, 42) ovat instruktiiveja ja prolatiiveja *-tus-*, *-tys-*päätteisistä teonnimistä. Tämän selityksen saatamme ilman muuta hyväksyä, myöskin *-stuksin-* (*-stusten-*) loppuisten sivumuotojen suhteen (ks. I, 38) sillä oikaisulla vain, että *-ten* (*-ta*) pääte ei ole prolatiivinen, vaan puheena oleva modaalinen. Sukukielten tämän tapaisia muotoja ovat: *jäletyksē* = *jäletük-sin* (ink.); *lomatuste* (karj. M.; pohj.-karjalaisissa adverbissa *perätüstäh* G., ja *sürtüstehe* M., syrjätysten, näyttää olevan 3 pers:n suffiksi lopussa, vert. I, 44); *vastatuze* = *vastatut* (vir.), ja ehkä *vastükst* (liv., pro: *vastatükst?*).

¹⁾ Ks. Wiedemann'in onnistumatonta selitystä jälkimmäisestä, Liv. Gramm. 46 §.

12. *-ksuttain*-päätteiset resiprokiset adverbisivumuotoineen (ks. I, 31) näyttävät taas olevan johdettavat *-ksute*-päätteisistä ominaisuudennimistä, niin kuin Lönnot onkin tehnyt *läheksyttä* sanan suhteen ¹⁾. Pääte on kumminkin vakaumukseni mukaan *tavoin* sanan jäännös. — Tähän ryhmään kuulunevat myös *kuorokst* (liiv.) korvaksutta, *rinnatusten*, ja *porikst* (liiv.) parittain.

13. Itäsuomalaiset *-kkain*-, *-kkata*-päätteiset, enimmäkseen resiprokiset adverbisivumuotoineen (ks. I, 30) sekä *suukuttain* (I, 31) ja *-skuttain*-päätteiset (I, 31) ovat nähtävästi samallaisia muodostuksia kuin edelliset, mutta *-kka*-, *-kko*- (*-kku*-) päätteisistä paikallisuutta merkitsevistä ja kollektiivisista substantiiveista ²⁾. Sukukielissä tavattavia tällaisia sanoja ovat esim. *jäletükkē* (ink.) = *jäletüksē*, *-tük-sin*; *rinnatikkō* l. *-kko* (ink.) = *rinnakkaizin*; *kaglakkah*, *kohakkah*, *peäkkäh*, *peäkšekkäh*, *peüllekkäh*, *puolekkah*, *rajakkah*, *rinnakkah*, *vaššakkah*, *vuorokkah* (karj. G.; h:ta pidän joko t:n korvauksena tai suffiksin jäännöksenä); *käekkah* käsitysten, *poarakkah*, *puolekkah*, *rinnakkah* ja *peälekkäi*, *vuorokkai* (aun.); *risikkoo* ristiin, *rinnatikko* rinnatusten (vatj. M.); *järekute* der Reihe nach, *kaelakute*, *kohakute*, *ligikute*, *otsakute*, *vastakute* l. *-kuta*, myös *körvistiku* rinnakkain ja *vastastiku*, tai *vastatiku*, *-diku*, *-tsiku* (vir.) ³⁾.

14. Saatuaamme täten kaikki suomen resiprokismodaaliset adverbimuodot luullaksemme tyydyttävästi selitetyiksi, ulotamme saman selitystavan vielä kauvemaksikin. Semmoiset adverbisivumuodot kuin *hiljaltain* sakta, *et-täältäin* etäätse ja *suomuksiltain* fjällvis (I, 33), joihin välittömästi liittyvät useimmat suffillisiksi allatiiveiksi käsitetyt (ks. I, 15, j), mutta harvoin *-nsa* suffiksilla va-

¹⁾ Ks. hänen sanakirjassaan artikkelia *läheksyt*, josta *läheksyttä*, *-yväillä* y. m., ja vert. hänellä *viereksyten*, *-ttä* sanojen johtoa *vieres* sanasta. — ²⁾ Vert. Ahlqvist, Suom. kiel. rak. 69—72 §§, ja Lönnotilla *rinnakka* „ställning jemnsides“, josta *rinnakkaa* ja *-kkain*. — ³⁾ Vert. Suom. k. r. 72 §, 45 s. substantiiveja *rabadik*, *lepistik* y. m., ja adverbisivumuodot *rinnustikko* ja *vastastikko*, joita siinä selitetään illatiiveiksi.

rustetut adverbit, sekä sanat semmoiset kuin *hiljalteen*, *kyllälteen*, *suoralteen*, *vallalteen* ja *kohdalteen*, *väärälteen* (I, 16 b) näyttäytyvät, ylempänä olevan esittelyn valossa, jostain ulkopaikallisuuden sijasta (adess. t. abl.) ja *tavoin* sanasta syntyneiksi modaalisiksi adverbiksi. Ja näistä ei ole kuin yksi askel itäsuomalaisiin *-lti*-päätteisiin adverbisiin (I, 34), joita on tähän saakka yleensä käsitetty vain ablatiivien toisintomuodoiksi¹⁾, huomaamatta tai lukuun ottamatta, että niiden lopussa on aspiratiooni, jota siltä kannalta ei sovi selittää. — Sukukielissä tavattavia tämmöisiä adverbija ovat esim. *kirältä* (ink.) schnell, *kohaldek* (karj. ev.) suoraan, *pallaltä* (vatj. M.) avonilkassa, sukitta; — *äijält* (ink.; ehkä pelkkä abl.), *pitälti* (karj. M.), *ehimmüöldi* enimmästi, *kireheldi* kiireesti, *külläldi* kyllältä, kyllin, *läülemäldi* vaikeasti, *rutoldi* sukkelaan, *šipakaldi* joutuisasti, *šü-šanaldi* suullisesti, *üž-üeldi* aina uutta, *vikoldi* kauvan, *äijäldi* suuresti (karj. G.); *enämmäldi*, *jügieldi*, *külläldi* l. *-ld*, *rutoldi*, *vähäldi* vähitelten, *äijäldi*, *-ld*, *-ldä* (karj. Tv., ev.); *aegulti* ajoittain, *ker-ralti* l. *-ldi* välistä, joskus, *küllalti* l. *-lte* kyllin (vir., Krohn; tavallisemmat *-lt*-päätteiset, niin kuin *ennemalt*, *lühidalt*, *önnelikult* saattavat olla pelkkiä ablatiiveja); *aruldi*, *-lti* selten (liiv. L.; kuurilaiset *-ld*-päätteiset ovat ehkä ablatiiveja). Aunuksesta ja pohj.-vepsästä olen pannut muistoon muutamia adverbija, jotka näyttävät olevan näiden vastimia, mutta päätteensä on niillä paljas *l*, niin kuin yhteisellä ulkopaikallisuuden sijalla: *äijäl*, *enämbäl* (aun. ja veps. G.), *vähäl*, *vähäizel* (aun.), *küllal* (veps. G.).

15. Samallaisen sarjan, kuin edellisessä kappaleessa esitetyt, muodostavat myöskin päätteet *-staan* (I, 15, g), *-sta* (I, 26, i) ja 36), *-steen* l. *-stee* (I, 16, a) ja 37, c), *-sten*, *-ste*, *-sti*, *-sti*, *st*²⁾ (I, 36), joista ainoastaan *-staan* muo-

¹⁾ Vert. Ahlqvist, Suom. kiel. rak., 168 §: „loppu *-a* (*-ä*) muuntuu *i*ksi“. — ²⁾ Myöskin *-stin*-päätteisiä adverbija olen kuullut Länsisuomalaisilta.

toa voi tyydyttävästi selittää suffiksilliseksi ja *-sta* sekä *-st* muotoja paljaaksi elatiivin päätteeksi, mutta ei muita; sillä jos saattaisikin Ahlqvistin ¹⁾ y. m. ²⁾ kanssa uskoa *-sti* päätteen tekeytyneen elatiivin päätteestä *a* ja *ä* vokaalien *i*:ksi „muuntumisen“ kautta, niin tämä arvelu on mahdoton *-sti'* ja *-sten (-ste)* päätteiden suhteen. Näitä katson siis varmaan ja muitakin mahdollisesti syntyneiksi jonkin sisäpaikallisuuden sijan³⁾ päätteestä (tai osaksi ehkä adjektiivisesta *-ise* johtimesta) ja *tavoin* sanasta. Translatiiviseksi tuota *s*:ää ei sovi katsoa, koska *k*:ta ei ilmesty tähän kuuluvissa sanoissa liivin kielessä, jossa *k* epäilemättä olisi säilynyt. — Sukukielten tähän ryhmään kuuluvia sanoja ovat *pahaiseest* (ink.); *hiiäzečsti* l. *hiiäsistä* hyvin, *leivästä* varakkaasti, *rutošta* kiireesti, *ūdehešti* uudestaan (karj. G.), *hillazečsti*, *hiiväzečsti*, *šelgiečsti* (karj. Tv.) [*allušti* karj. G., alusta, ja ehkä postp. *jällesti* karj. G. ja Tv. lienevät temporaalisia]; *hiivästi*, *kebičsti* (aun.); *höblöassi* höllästi, pian, *raisussi* rajusti, *üvässi*, *vöimassa* vahvasti (vatj. M.), *čivčssi*, *pahassi*, *üvässi* (vatj. A.; vert. *mussa* musta, *kassū* kastaa); virossa on pääte tavallisesti *-ste*, joskus *-st* tai *-sti*, esim. *väledaste*, *-st*, *hāsti* ²⁾, ja liivissä ⁴⁾ *-ist* (L. *-est*) l. *-sti*, *-sti-s (-is* ja L. *-iši*, *-iš* ovat ehkä kuluneita *-ise*-päätteisten adjektiivien instruktiiveja). Vepsässä on päätteenä paljas *-s*, sama kuin yh-teinen inessiivin ja elatiivin pääte, esim. *jalos* kovasti, *kibedas*, *teravas* (L.), *kebjäs* keveästi, *lujas* hyvin: l. *kor-ged*, *paksus* usein (A.), *jalos*, *lujas* (G.).

16. *-tellen*-päätteisiä distributiivis-modaalisia adverbeja (I, 40) käytetään sangen vähän ulkopuolella Suo-

¹⁾ Suom. kiel. rak., 168 §. — ²⁾ Ks. Wiedemann, Gramm. d. Ehstn. Spr., 107 §. — ³⁾ Luultavasti elatiivin, koska tätä sijaa myöskin mordvassa ja lapissa käytetään modaalina; unkarin *-st* (s. o. *-št*) ja pohj-ostjakin harvinaisen *-st* päätteen, joiden syntyä ei ole tietääkseni tutkittu. saatan jättää sikseen, kun ei niitä kumminkaan sovi suorastaan panna yhteyteen suomen *-sten*, *-sti'* päätteen kanssa. — ⁴⁾ Ks. Sjögren-Wiedemann, Livische Grammatik etc., 43 §.

mea: *paikotellen* (karj. G.), *vähitelle* (karj. Tv. S.) = *vähäldi*, ja *üksitällen* (karj. ev., 17: 19, kirjoitusvirhe?), *ajojoitellen* (aun.) ajoittain. — Lönnrot selittää tämänmuotoiset suomalaiset adverbit, samoin kuin *-ttain*-päätteisetkin, II infinitiivin instruktiiveiksi ja on sitä varten olettanut *-tella*-päätteisiä verbejä, joita ei kielessä ole, ei ainakaan tässä tarvittavalla merkityksellä, esim. *hetkitellä*, *joukotella*, *kylitellä*, *kannutella*, *lävitellä*, *nelitellä*, *silloitella*, *vallotella*, *vähitellä*. Epäilemättä ne ovat verraten myöhäisiä analogia-muodostuksia, joihin todelliset II inf:n instruktiivit (vert. I, 50 siv. alk.) ovat antaneet aihetta; *paikotellen*: *paikottain* = *ennätellen*: *ennättäin*.

3. Prolatiiviset partikkelit.

[*-(i)tse(n)-* ja *-(i)tsi'*-päätteiset murremuotoineen, ks. I, 27, a) ja 52, a); *-i*-päätteiset, ks. I, 28, 53 a) ja c), 54, 56, 57, 58 a).]

17. Edellisessä luvussa käsitellyistä partikkeleista olen erottanut prolatiiviset; näillä tarkoitan etupäässä semmoisia, jotka ilmoittavat paikallisuutta, minkä kautta tapahtuu liike, ja joiden päätteessä on konsonanttiyhtymä *ts* tai tämän säännölliset murteelliset vastineet *ʒʒ* (Euraj.), *tt* (yleensä länsimurt.), *ss* (Jääsk. y. muualla Viipurin läänin eteläpuolessa), *ht* ja konsonantinheikkemisen kautta *t* tai *h* (yleensä savon murteessa). Murteittain on siis tämä päätte muodostunut hyvinkin modaalin kaltaiseksi, joka yhtäläisyys on vaikuttanut, että nämä muodot ovat kansankielessä joskus hämmennyneet ja että edelliset tutkijat ovat saattaneet pitää niitä todella samana.

Meidän maan ulkopuolella tämä täydellinen prolatiivimuoto ei ole aivan lavealti edustettuna, esim. *alaitsek*, *loitsek*, *-tse* (*luo* vartalosta: *luotse*, *ohitse*), *maitse(k)*, *meritse(k)*, *ülitse(k)* (ink.); *müäcin* myöten, *alačči* l. *aličči*,

baičči paitsi että, *eičči* edestä, asemesta, *jūričči* juurta jaksain, *keššičči*, *külličči* l. *küličči* ohitse, *paitse*, *lähičči*, *peitočči* salaa, *peräčči* tähden, *peäličči* l. *peälličči*, *puoličči* puolesta, hyväksi, *reunačči*, *toačči* taatse, puolesta (karj. G.); *alačči* l. *aličče*, *keššičči* l. *kežēčče*, *širičči* ohitse, *tuāčče* l. *-čči* taatse, tähden, puolesta, kautta, *ülüöčči* ylitse (karj. Tv.; viimeinen ominaisuudennimen vartalosta *ülüö*); *azemečči* asemesta, *eičči*, *paiče*, *peitočči*, *peäličči*, *-liči* l. *-lē*, *toāči* takia, *üličči* (aun.); *piäličči*: p. vuodes vuoden päästä, *čuračči* sivuitse (veps. G.); *keskitši*, *peiteitši*: *kudam om p.* salassa, *pälitši*, *siritši* (veps. A.; viimeinen vartalosta *sire*, josta *sires*, *-rehe* vieressä, *-een*); *aletse* (vatj. A.), *ülitse* (vatj. M.).

18. Jo yllä luetelluissa esimerkeissä on muutamia, joissa lokaalinen merkitys ei selvään tunnu. Vielä tunnuttavammin eroavat temporaaliset *erähiči* l. *-čči* (karj. G.), *mudoačči* l. *-daičči* (aun. Salm. ja Suoj.) muinoin, *toičči* (karj. G., aun., veps. G.) toiste, *kaikičči* (karj. G.) yhä, aina, *äijäčči* (karj. G.) monesti, ja kardinaalisista lukusanoista muodostuneet: *kahičči* (karj. G., aun.) l. *kakšitše* (karj. S.) kahdesti, *kolmičči* (karj. G.) l. *-tši* l. *-tše* (karj. S.), *nelličči* (karj. G.), *šeiččimičči* (karj. ev.), ja muodoltaan poikkeavaiset *kahisse(k)*, *kolmisse(k)*, *neljisse(k)* (ink.; vert. *mussa* musta); *eräsašši*, *ühtešši*, *kahtešši*, *kolmašši* (veps. A.).

19. Sanassa *ümpärik* (ink.; vert. suom. *ympäritse*, *-rie* *-rin*, *-ri*) näyttää vielä olevan prolatiivinpäätteen jäännöstä; muuten käytetään sukukielissäkin niin kuin suomessa (vert. I, 28, 53 a) ja c) 54, 56, 57, 58 a) muutamia merkitykseltään prolatiivisia partikkeleita, joissa *i:n* jäljessä ei ole mitään konsonanttia, vieläpä itse *i:kin* on joskus kadonnut, esim. *läpi* (vatj. A. ja M.), *läbi* (karj., aun., veps., vir.), *läb*, *leb*, *lōb* (liiv.); *poikki* (karj., aun.) toiselle puolelle; *üli* (ink., karj. M., vatj.), *ül* (liiv.) *üle* (vir.); *ümbäri* l. *-ri* (ink., karj., aun.), *ümbär* (karj. S. ja

veps. G.), *ümbri* (veps. L. ja A.), *ümpär* (vatj. A.) *ümper* (vatj. M.), *ümber*, *-bre* (vir.), *ümmer*, *-ar* (liiv.).

20. Inkerin Soikkulan muoto *kugalitse* = yleisempi *kukkaali(k)* johtaa meidät taas *-kali*-päätteisiin adverbeihin (I, 29), joilla suomessakin on täydellisempiä muotoja päätteillä *-kalis-*, *-kkalti-* (pro: *-kkaliti-*, koska *kk* on heikkenemättä) ja jotka minä jo ennen¹⁾ olen pannut yhteyteen prolatiivin kanssa. Karjalan, aunuksen ja vepsän kielissä tavattavat vastaavat muodot ovat tekeytyneet yksitavuisista pronominivartaloista lokaalisten *-ka* ja *-l* (*-la* tai *-le*) päätteiden välityksellä, esim. *kugalitse* l. *kukkäli(k)* (ink.), *kugali* (veps. A.) *-li* (veps. B.), *kukali* (vatj. M.); *mikkäli(k)* (ink.), *mikäli* (karj. M.), *miğäli* (karj. G.); *mügali* (karj. G.) muun kautta, muulla tapaa; *sikkäli(k)* (ink.), *sigäli* (karj. G.), *sigali* (veps. A.), *-li* (veps. B.) *där igenom*; *tägäli* (karj. G., aun.), *tägali* (veps. A.). Ainoastaan karjalan ja aunuksen kielessä olen tavannut pitemmistä kantasanoista syntyneitä, niin kuin *peitokkali* (karj. G. ja ev.) salaa, *edähäkkäli* (karj. ev.), *ülähäkkäli* (aun.), *kaikkiegali* l. *-iakkali*, *šüväkkäli*, *kohemmakkali*, *lähemmäkkäli* (karj. G.).

21. Ilman *-ka* johtimen välitystä on syntynyt *rantuli* (vatj. M.) rantoja pitkin l. myöten, samoin kuin suomen *-lis-* ja *-li-*päätteiset (I, 32). Muita samantapaisia sukukielten muotoja, joiden merkityksen saatamme ajatella kehkeytyneen prolatiivisesta, ovat modaaliset *parembali* (aun.) paremmin, *bohattali* rikkaasti, *kebjedäli* keveästi (veps. G.; vert. kuitenkin *äijäl*, *enämbäl* y. m. 14:n lopulla).

22. Nyt alkaa meidän jo olla aika kysyä: mitä prolatiivi oikeastaan on? Ja kun vertaamme tämän sijan päätteen täydellisimmät muodot: suomen *-itse(n)* ja inkerin *-itsek*, joiden edellä *a* ei yleensä muutu

¹⁾ Tutk. Ven. Karj. kielestä, 204 §, ja Suomen kielioppi, 2:n painos 94 §, 2, f).

oksi niin kuin monikon *i:n* edellä — paitsi karjalan ja aunuksen muodoissa, semmoisissa kuin *rannoičči*, *pihoičči*, jotka arvattavasti ovat myöhäisiä muodostumia — niin emme voi tulla muuhun päätökseen kuin siihen, että tässä päätteessä on kaksi eri osaa:

ensiksi adjektiivisen *-ise* johtimen vanhempi muoto *-itse*, josta vielä tapaamme jälkiä melkein koko yhteis-suomen alalla, esim. *päitset*, *suitset* (suom.)¹⁾; *päičet*, *jalačči* l. *jalačči* jalkine, ja deminutiiviset substantiivit *illačču*: *illačulla* iltasella, *toračču* toraisa (elukka), *hebočču* pieni hevonen, *emäčču* emisä, sekä deminutiivi-adjektiivit *pitkuličča* pitkulainen, *karuččane*, *pahaččane* (karj. G.); transl. *jälličekši* vielä: *muakkua j. i lebiäčekkiä* (karj. ev. 26: 45); *suičet*, adess. *ehtäčel* iltasella, *päiväčči* päiväkautinen vierailu, *emäčču* narttu, *itkučču* itkuri (lapsi), *toračču* vikuri, *paläčču* palanen, *öičču* öitsi, ja adjektiivit *lämmüččä*, nom. *-čču* taipuvainen, *veäräčču*, *hüväččäine* (aun.); *karvadnē*, *sōladnē*, *šolkadnē*, gen *-dzē* sulkuinen, *-isen* (vatj. A.); *mezitse mēle* metisin mielin, *tulitsi silmi*, *vezitsi s. tulisin*, *vetisin silmin*, *sülitsi sylin* (vir.);

ja vasta tämän jäljessä sijapäätte, joko instruktiiivin *n*, jota sijaa paljonkin käytetään prolatiivisessa merkinnössä, esim. *jäisin*, *maisn*, *merisn* (sc. matkoin); *alaisn puoln* (suom.); *maizen* l. *-zin*, *merizen* l. *-zin* (ink.)²⁾, tai luultavammin todellinen prolatiivin päätte, jolle löytyy mordvassa vastine *-ga*, ja joka on saattanut joko typistyneenä liittyä *-itse*-päätteeseen vartaloon, vaikuttaen edellisen konsonantin heikennystä niissä murteissa, joissa *ts:n* vastinta muutenkin heikennetään suljetun tavuun alussa, esim. *peäliči*, *toači* (aun.), *maihe*, *nenäte* l. *-ti* (suom. murt.), taikka supistua *-itse* päätteeseen *e:n* kanssa, esim. *peäličči* (ven. karj., aun.), *maihte*, *päihtti* (suom. murt.).

¹⁾ Ks. Suom. kiel. rak. 113 §. — ²⁾ Tähän suuntaan on jo Krohn lausunut arvelun puhuessaan viron muodoista *maize* ja *eazi*, ks. Viron kielioppi, ss. 162, 163.

23. Ovatko äsken (II, 19, 20, 21) esitetyt lyhempi-muotoiset partikkelit *läpi*, *poikki*, *yli* (vir. *üle*), *ympäri* ynnä *-kali-* ja *-li-*päätteiset syntyneet *-itse-*johtimen avulla ja sittemmin kuluneet, niin kuin varmaan on *ympäris* sekä *-lis-*päätteisten sanojen laita, vai ovatko suorastaan tekeytyneet kantasanoista vanhan prolatiivipäätteen avulla josta ei olisi muuta jäännöstä kuin tuo loppu *-i* (*-e*) ja harvinainen aspiratiooni sen jäljessä, sitä en saata varmaan päättää, mutta katson jälkimmäistä tapausta todennäköisemmäksi, koska *-itse-* ja *-i-*päätteisiä tällöisiä partikkeleita käytetään rinnatusten samoissakin murteissa.

24. Mitä taas tulee ylempänä (18) esitettyihin temporaalisiin, lukusanoista ja niiden kaltaisista syntyneisiin adverbisiin, niin karjalaiset ja aunukselaiset *-(i)čči*, *-iči*, *-itse-*loppuiset muodot ovat aivan varsinaisten prolatiivisten kaltaisia, jota vastoin suomalaiset (I, 36 b) samoin kuin inkeriläiset (*kahisse(k)* y. m.), ja ehkä vepsäläisetkin (*kahtešši* y. m.) osottavat yhtäläisyyttä modaalisten *-sti-*päätteisten adverbien kanssa. Koska tällöisiä adverbeja, niinkuin jo Aminoff¹⁾ on huomauttanut, löytyy monivassakin, esim. *kafkst* kahdesti, *kolmikst* kolmaisti, niin täytynee meidän pitää äskenmainittua erilaisuutta myöhempisyntyisenä ja asettaa *-ičti'* tai *-ičte'* yhteissuomalaiseksi alkumuodoksi. — Sitä *a:*ta, joka ilmestyy tämän päätteen edellä sanoissa *toisaist* ja *monaisti* (I, 36, b) Muist.) en saata kuitenkaan paremmin selittää muuksi kuin *aika* sanan jäännökseksi, jossa tapauksessa nämät sanat olisivat alkujaan yhdysperäisiä: *tois-ajoisti*, *mon-ajoisti*, niin kuin *aika* sana epäilemättä piilee adverbissa *kulloisti* ja *muulloisti* ja mahdollisesti muissakin tämän ryhmän adverbissa.

¹⁾ Kieletär I, 2, 25 s.

4. Latiiviset, terminatiiviset ja translatiiviset partikkelit.

[Ks. I, 27, b) ja c), 60, c) ja e); — 25, a), 26, g), 50, a) 51, e), 54, 56, 57, 58, a), 60, a), b), c), d) ja f), 61.]

25. Varsinaisilla lokaalisilla latiiveilla on inkerin murteessa yksitavuisten vartaloiden jäljessä päätteensä *-nne(k)* ja kaksitavuisten jäljessä *-ne(k)*, Akonlahdessa *-nne*, minun tutkimassani karjalan kielessä *-nne*, paikoin *-ne* tai *-nna*, Tverin murteessa *-nne*, harvoin *-nnie* ja *-nn*, aunuksessa *-nne*, *-ne* ja *-nna*, vepsässä *-nne*, *-nna* tai *-na*, vatjassa *-nne*, *-nnō*, *-ne*, virossa *-nna* ja liivissä *-nn* ja *-n* (*-ns*, *-nəs*), esim. pronomineista: *kunne(k)* (ink.), *kunne* (karj. G. ja S., aun.), *kune* (karj. G.), *kunnie* (karj. S.), *kunna* (karj. G., aun., veps. A. ja G.), *kuna* (veps. L. ja B.); *minne(k)* (ink.), *minne* (karj. M.); *sinne(k)* (ink.), *sinne* (karj. M., aun., veps. L., vatj. A., liiv. L.), *šinne* (karj. G. ja S.), *šinnē* (veps. G.), *sinnō* (vatj. M.), *sine* (karj. G.), *sinnä* (aun., veps. G.), *sinna* (karj. G., veps. A., B. ja G.), *senna* (vir.), *sinn* (liiv. L.), *sīnā*, *sīn* (liiv.); *toanne* (karj. M.); *tuonne* (karj. M.), *tūanne* (karj. G.); *tänne(k)* (ink.), *tänne* (karj. M., G., S., aun., vatj. A.), *tänne* l. *tänn* (karj. S.), *tāne* (aun.), *tānna* (veps. G., vir.), *tānna* (veps. A.), *tänn* (liiv. L.), *tänn*, *tāns* l. *tānəs* (liiv.); ja *ne*-prefiksillä *nečine* l. *-nne*, *netoane*, *netuone* l. *-nne* (aun.); — muista sanoista: *takkanek* l. *takkaanek* (vert. *takkaan* takana, *takkaant* takaa) rückwärts, ja *ulkone(k)* ulos (ink.); *kahtoanne*, *kaikkienne*, *toizoanne*, *ühteänne*, *hüvöänne päin*, *pahoanne päin* (karj. G.); *müann(e)* (karj. S.); *tüvene* luokse, *tykö* (vatj. M.); *nakkana* (veps. A.) dit bort (vert. *nakka* A., *nakku* B., tuolla).

26. Terminatiiviset muodot pronomineista *ku* ja *se* (*si*) ovat myös yhteissuomalaisia ja eroavat latiivisista sekä päätteensä kautta, joka on *-ni*, *-nis*, että temporaalisen merkityksensä kautta: *kunis* l. *kunnīs*, *sinis* l. *sinnīs* (ink.), *kuni* (karj. M. ja S.), *kunī*, *šiini* (karj. G., ja aun.), *kunī* (veps. L.), *kunī*, *šiini* (veps. G.), *kuni* t. *ku-*

nis (vatj. *M.*), *kuñni* l. *kūni*, *señni* l. *sēni* (vir.), *kuñ*, *kuñš*, *kuñts*, *kuñš* ja *señts* (liiv.) siksi kuin, niin kauvan kuin. Ainoastaan virossa käytetään tätä muotoa laveammin ja myös paikallisessa merkityksessä, esim. *tānini* l. *tāñnini* (kaksinkertaisella päätteellä), *pārani* peräti, *seatud ajani* määrättyyn aikaan asti, *jaluni* jalkoihin asti; kaksi viimeistä esimerkkiä, joiden vartaloissa on tapahtunut konsonantinheikkennys, näyttävät osottavan, että päätteessä on ollut pitkä *n*.

27. Latiivin ja terminatiivin päätteitä on minusta mahdoton Ahlqvist'in¹⁾ ja Donner'in²⁾ kanssa asettaa ilman muuta yhteyteen ensiksikin keskenään, koska ne, niin kuin olemme nähneet, yleensä tarkkaan eroavat sekä muotonsa että merkityksensä suhteen, ja toiseksi unk. *nek* (alk. *neki*, *neké*) ja lap. *neik*, *neika*, *neiga* muotojen kanssa, koska nämät ovat vielä itsenäisiä sanoja, latiiwi-muotoja jotakin substantiivia, jonka Budenz³⁾ arvelee merkitsevän *nenää*. Mordvan ersä-murteen allatiivin- (datiivin-)päätte *-nen*, jonka Ahlqvist ja Donner myös ovat vetäneet tähän yhteyteen, on taas, niin kuin Budenz⁴⁾ on osottanut, sama kuin mokshan *-ndi*, *-ndi*, jossa on genetiivin *n* ja sen jäljessä postpositiooni *ti* (*tej*, *te*) luo, tykö. Sitä paitsi nämät päätteet ovat liian moniäänteisiä ollakseen yhteisiä suomalais-ugrilaisia päätteitä ja samoja kuin muiden heimokielten allatiiviset ja datiiviset päätteet *-n*, *-na*, *-ne* y. m.⁵⁾ Minä pidän siis toistaiseksi luultavana, että suomen latiiivin päätteessä oikeastaan vain loppukonsonantti (*k*, asp., *n*) on merkitykseltään latiivinen ja että sen edellä oleva pitkä tai lyhyt *n* seuraavine vokaaliseen (*e*, *a*) on joko sijapäätte (kenties essiivin, osaksi kaksin kerroin) tai luultavammin jonkin paikallisuutta tai esineen osaa merkitsevän

¹⁾ Om ungerska språkets förvandtskap med finskan, 25, 26 ss., ja Suom. kiel. rak. 157 §. — ²⁾ Gegenseit. verw. d. finn.-ugr. spr. 64—67 ss. — ³⁾ Magy.-Ug. összehasonl. szótár 396—7 ss. — ⁴⁾ Moksa-és Erza-mordvin nyelvtan, 32 s. — ⁵⁾ Vert. Donner, Gegenseit. verw., 67 s.

substantiivin (ehkä *nenä* sanan, vert. ylemp. *nek*, *neik*) jäännös. Terminatiivin *-nis* ja *-ni* (alk. *-ni'*?) päätteissä taas luulisin translatiivisen päätteen (*s:n* ja aspiratsioonin) edellä piilevän jonkin rajaa tai aikaa merkitsevän sanan (vert. liiv. *āiga*, *aiga*).

28. Tästä saamme aihetta ottaa puheeksi muut partikkelit, jotka vastaavat kysymykseen minne, ja joita ensimmäisessä osassa on yleisen tavan mukaan nimitetty translatiiveiksi. Näillä huomaamme lähimmissä sukukielissä seuraavat päätteet:

a) *-ksek* (ink.: *löksek*, vert. P.-Häm., Nurm. *luokse'*), *-kse* (ink.: *lökse*, veps. B. *okse*; aun. yleinen.), *-kši*, *-ksi* (karj. G. ja S., yleinen.), *-ks* (ink.: *löks*, veps. yleinen.). Tämänpäätteisiä lokaalisia partikkeleita ei ole kuitenkaan paljo: *löksek*, *lökse*, *löks* (ink.), *luokši*, *-ksi* (karj. G.), *okse* (veps. B.); *loitokse* (aun.); *takkaaks* (ink.), *toakši*, *toakš*, *tagoakši* (karj. G.), *toakse* (aun.), *tagaks* (veps. A. ja G.) *taakse*; *alahakse* (aun.), *-kši* (karj. S.), *-ksi* (karj. G.), *-ks* (veps. L. ja A.), *ülähakse* (aun.), *-äkši* (karj. G. ja S.), *-aks* (veps. L. ja A.), *edähükši* (karj. G. ja S.), *-aks* (veps. A.); *etemmüks*, *ligenmüks* (ink.).

b) *-s*, (karj.) *-š*, (liiv.) *-z* tavataan seuraavilla: *alas* (vatj. A.), *aleš* (karj. G.); *edes* (vatj. M.) eteenpäin, *eeskii* (veps. L.) siitä lähin (*äts* liiv., *irgend: ä. kunägid irgend wann*, vert. Agr. *edes* l. *es mite*), *edēs* (ink.), *etēs* (vatj. A.) eteen päin; *eres* (veps. A.) utom, *eris* (karj. G. ja S.) erikseen (vert. vatj. *ereksē* erikseen); *eäres* l. *-es* (karj. G.), *eäres* (aun.), *iäres* (veps. G.) pois (myös aun. *eäreh*, veps. G. *iäreh*, *iereh*, illat.); *loitoš* (karj. G.); *poigēš* (karj. G.), *pois* (ink., karj. G. ja S.); *ulos* (ink.), *ulloš* (karj. G.), *ullos* (aun.), *ulz* (liiv.); *üles* (pohj.-karj. G.), *üles* (vatj. A., M., ja vir.), *ülz* (liiv.); — *edemmäs* (ink.). — Vepsässä on tämän päätteen jäljessä vielä (ehkä modaalinen) *-te* tai *-t* sanassa *loste*, *lost* (L. ja A.), *noste*, *nost* (L.; *n* on edellä olevan genetiivin päätte, johon postpositioonin alku-*l* on sulautunut; vert. aun. *-nuo*, *-nüö* = *-luo*, *-lüö*, ja veps. A. *-no*, veps. B. *okse*) *luo*, *tykö*.

Tämän-päätteisiä on sukukielissäkin niin kuin meilläkin muutamia partikkeleita, joilla ei tunnu paikallista merkitystä, ja jotka osaksi saattavat olla inessiivien tai muiden muotojen lyhennyksiä, esim. *ainoš* (karj. G.), *ainos* (aun.) yhä, aina (myös *aino*, *aina*); — *aivis* (karj. S.) aivan (myös *aivin*); — *alles*, *ales* (vir., myös *alle*) erst, nur, noch, noch immer, *ales* (liiv. L.) immer, altee, alati; — *aš* (liiv.) = *jos* (vert. suom. murt. *akka* = *jahka*); — *jos* (ink.) jos (esim. 138 ja 139 ss.), jotta, että (ink. Hevaa, esim. 139 s. kolme kertaa), *jōs* (veps. B.), *jos* (vatj. A. ja M.) (saattaa kuitenkin olla joko inessiivi, vert. *josa-n*, *jossa-n*, Lj. T. *iossei*, ja *joskussa*, tai *jons* sanan lyhennys); — *kos* (aun.), *kōs* (vatj. A.), *kōs*, *kōis* (vir.) koska, milloin (Lönrot'in mukaan on suom. *kos*, josta *koska*, inessiivi; luultavammin nämät kuitenkin ovat lyhentyneet *konsa* sanasta, jos eivät ole translatiiveja); — *kus* (liiv.) = *ku* ob (-s on ehkä vain kysymystä vahvistava liitännäispartikkeli); — *mis* (vir.) dass; — (*siš* veps. A. = *sīd* „der på stället“, iness.), *sīs* (vatj. A. ja M.), *sis* (vatj. A., myös *sise*) silloin, sitten, (jälkilauseen alussa) niin, *sīs*, *sis* (vir.) dann, so, *sīs*, *sis* (liiv., myös *sist*, *siest*, *sītst*) dann, alsdann, also; — *taas* (ink.), *toas* (karj. M.), *toaš* (karj. G., myös *toaššen*), *tuaš* (karj. ev., taas, kumminkaan, 26: 39; *tuašen* S.), *tās* (vatj. A. ja M., myös *tāse* A.), *takas* (vatj. M.: *izä t. kōli*), *tās* (vir., myös *tā*) taas (liiv. *tegīs*, *tägīs*, *tūis* on ehkä samoin kuin *taggiš*, *taggis*, *tagis* = *takaisin*).

c) Suomen aspiratsioonia translatiivin päätteenä vastaa inkerin murteessa *-k*, joka myös saattaa jäädä kuulumattomaksi, ja muissa yhteissuomen kielissä on tämä pääte kokonaan kadonnut, esim. *alak* (ink.; myös *allak*, *alle*, *allā(n)*), *ala* (vatj. A. ja M., liiv.) alas, *alle* (karj. *alla*, *oalla*, *oala*, *-le* myös ess.; aun. *alle*, *ale*, *al*, *oale*, *oal* myös ess. ja part.; veps. *alle*; vatj. M. *allō* alle; vir. *alla* alle); *kaha* (karj. G.) kahtaanne, (ev. 24: 51) kahtia, kahdeksi; *lū* (ink.) tykö, *-luo*, *-lūö*, *-nuo*, *-nūö* (aun.) luoksi (myös *luota*, *luo*), *-lo*, *-lu* (veps. G.), *-no* (veps. A.) luoksi

(myös luona); (*peäle, peäl, peä* aun., päälle, -llä, -ltä, ja *päle* vatj. M., päälle, y. m., ks. alemp.); *tua* (karj. ev.), *taga* (veps. A. ja liiv.), *taha* (vir.) taakse; *tüve* (vatj. A. ja M.) tykö (*tüvenä* vatj. M., tykönä, *tüvöt* l. *tüveä* vatj. A., tyköä); *üle* (vatj. A. ja M.) ylle (*üllä* yllä); — *alah* (aun., pro: *alaha'* = *alahakse*) alas; *edaje* l. *-ja* (vir.) vorwärts, etiä' (päin); *edäh* (karj. ev., pro: *edähä'*) kauvas; *üllä* (ink., myös *üllän*), *üläh* (aun., veps. G. = *ülähakse*) ylös; — *šümma* (karj. S.) likemmäksi suuta; *alemba, loitomba, lähembä, ta(j)emba* (aun., myös = ess. ja part.), *ülömba* (veps. L.) ylemmäksi.

Aspiratsioonin toisintona olevasta *n*:stä, joka suomenmaan murteisea ei ole aivan harvinainen, olen taivannut jälkiä ainoastaan inkeristä: yllämainitut *allä(n)* ja *üllä(n)* ja näiden lisäksi *erin* pois, erilleen (*läks e.*).

29. Näitä translatiivin kolmea päätemuotoa *-ksi* (*-kse*), *-s*:ää ja aspiratsoonia (*-k*, *-n*, *-t*) ovat useimmat tutkijat, niinkuin Ahlqvist¹⁾, Blomstedt²⁾ ja Budenz³⁾ y. m. pitäneet identtisinä, niin että ensimmäistä on katsottu alkumuodoksi, josta toiset ovat muka kulumisen kautta muodostuneet. Tämän katsantotavan pätevyyttä olen kuitenkin viime aikoina alkanut epäillä. Mitä ensiksikin tulee viimeksi mainittuun muotoon, niin ei ole ollekaan todennäköistä, että sanan loppuun joutuneesta konsonanttityhtymästä *ks* jälkimmäinen, *s*, olisi kadonnut, jättäen asemilleen edellisen, joka sitten olisi aspiratsooniksi heikennyt; sillä muuten katoa päin vastoin *k*, ja *s* pysyy, esim. *sormukse: sormus, veljekse: veljes*. Sitä paitsi käytetään tämän muotoista translatiivia melkein yksinomaisesti ilmoittamaan paikallisuutta (*luo', ta', alemma'*) tai tarkoitusta (*tulla', viedä'*), mutta ei predikaatiivisessa merkityksessä, joka varsinaisesti kuuluu

¹⁾ Om ungerska spr. förvandtskap m. finskan, ja Suom. kiel. rak. 170 §, joissa paikoin hän ei tosin puhu aspiratsoonilla päättyivistä, vaan ainoastaan *-kse-* (*-ksi-*) ja *-s*-päätteisistä translatiiveista. — ²⁾ Hal. B. 152 ja 153 ss. — ³⁾ Finn Nyelvtan 17 ja 37 ss.

-ksi päätteeseen. Jos siis erotamme nämät päätteet toisistaan, niin tulee meidän katsoa, löytyykö suomessa ja sukukielissä todellista latiivista päätettä, jonka kulu-neena toisintona saattaisimme pitää tuota aspiratsioonia, ja huomaamme niitä olevan kaksikin: *-n*, joka on suomessa vielä datiivina ja jonka avulla yleensä luullaan illatiivin syntyneen sisäpaikallisuuden vartalosta, sekä *-k* (itäsuomen ja inkerin murteissa aspiratsioonin vastimena), jonka toisintoja tapaamme laajalta suomalais-ugrilaisten kielten alalla: Orimattilan murremuodoissa *taakke* taa, *tyhökke* tykö; ostjakin kielessä *-ga*, *-xa*, *-ka*, esim. *tege* tänne, *kokko* kauvas¹⁾; vogulissa, esim. *kwalag* „háznak“ (Hunfalvy²⁾); lapissa *-lko*, *-ke*, *-ki*, *-k* y. m., esim. *duokko*, *dokko* (Friis³⁾), *tuoko*, *tuok*, *tohko*, *tokko* (Halász⁴⁾) tuonne, *dejke*, *-ki*, *deki*, *-k* (Friis³⁾), *tēhke*, *teke*, *tek* (Halász⁴⁾) tänne; tsheremissin kielessä *-ga*, *-go* y. m., esim. *tügö* ulos, *šēngelke* taakse, myös illatiivin *-ška*, *-ško*, *-ške* päätteiden jälkiosana, ja joka pääte epäilemättä piilee myöskin unkarin kielen latiiveissa semmoisissa kuin *alá* alle, *mögé* taakse, ynnä muidenkin sukukielten vokaaliloppuisissa latiivimuodoissa.

Mitä taas tulee *-s* päätteeseen, jolla ei myöskään ole predikatiivista merkitystä, vaan lokaalinen, niin se tietysti saattaisi olla säännöllinen *-ks(i)* päätteiden lyhen-nys. Kuitenkin on paitsi tätä merkityksen erilaisuutta otettava lukuun, että liivin kieli, joka hörymättä sietää *ks*:ää sanojen lopussa, esim. *oriks* harjas, *suormæks* sormus, ja predikatiivin päätteinä, käyttää latiivisina semmoisia muotoja kuin *ulz* ulos ja *ülz* ylös; että lapissa on *-s* (*-ssa*) päätteinen „allatiivi“, mutta ei tämänmuotoista predikatiivia, ja että permin kieliyhteydessä on muutamia *-se* (*-si*) päätteisiä latiiveja, esim. *tatše* tänne, *kytse* kunne. Nämät seikat ehkä oikeuttavat meitä olettamaan,

¹⁾ Ks. Schiefner-Castrén, Ostjakische Grammatik, 67 §. — ²⁾ A' koudai vogul nyelv, 38 s., Nyelvtudományi Közlemények XVI, 1—3. — ³⁾ Lappisk Grammatik 133 s., ja Lappisk-Norsk Ordbog. — ⁴⁾ Svéd-lapp nyelvtan, 22 s., Nyelvtudományi Közlemények XVI, 1.

kumminkin yhteissuomea ja lappia varten, latiivista -s päätettä erikseen *ks(i)* päätteestä.

Tämän *-ksi* (*-kse*, *-ks*) päätteän alkumerkityksenä on pidetty lokaalista, latiivista, josta muka predikatiivinen olisi sittemmin kehkeytynyt. Kuitenkin ovat samat tutkijat, jotka ovat tätä mieltä, esim. Ahlqvist¹⁾ ja Donner²⁾, panneet tämän päätteän yhteyteen ainetta ilmoittavan *-kse* johtimen kanssa, jota yhteyttä ei voi ymmärtää muulla tapaa kuin siten, että translatiivia, sitten kun se oli saanut predikatiivisen merkityksen, on ruvettu käyttämään uutena, ainetta merkitsevänä vartalona, joka on ottanut uusia sijapäätteitä niinkuin varsinaiset johdetutkin vartalot, että esim. *aidas aidakse* on ensin merkinnyt: aitaan t. aidalle, sitten aidaksi ja vihdoin aitaan t. aidaksi kelpaava, aidan aine. Jos tarkastamme tämän mielipiteen todenperäisyyttä, niin tulee meidän siis ensiksi katsoa, onko lokaalinen merkitys niin varma ja yleinen, että voimme sen panna perusteeksi. Tähän kysymykseen saamme sen vastauksen, että päätteän paikallisesta merkityksestä ei ole mordvassa, ei liivissä, virossa eikä vatjassa jälkeäkään; että suomessa, karjalassa, aunuksessa ja vepsässä tavattavista lokaalisista esimerkeistä ainakin ne, jotka ovat syntyneet komparatiivi- ja superlatiivi-vartaloista, niin kuin *alemmaksi*, *ylimmäksi* (= alemmaiseksi, ylimmäiseksi) ehkäpä muitakin (esim. *panen laudan alakseni* = alustakseni) voidaan yhtä hyvin käsittää predikatiiveiksi; että muissa, joita on ulkopuolella Suomenmaata kaikkiaan kuusi, on kolme, jotka ovat syntyneet ehkä adjektiivisiksi käsitettävistä *-ha*-päätteisistä vartaloista (*alaha*, *etähä*, *ylähä*)³⁾ ja siis kenties myöskin ovat todellisia predikatiiveja, eikä latiiveja; että *loitto* myös ilmestyy adjektiivina⁴⁾, joten aunuksen *loitokse* saattaa merkitä kaukaiseksi, ja vihdoin että jäljellä olevilla *luo* ja *taka*

¹⁾ Suom. kiel. rak. 170 §. — ²⁾ Gegens. verw. 83 s. — ³⁾ Vert. Suom. kiel. rak., 112 §, f). — ⁴⁾ Ks. Lönnrot'in sanakirjassa *loitto matka*.

vartaloista syntyneillä sanoilla on murteittain pääte *-ksek* (ink.), *-kse'* (P.-Häm., Nurm.), joiden lopussa ilmeisesti on latiivinen pääte translatiivisen jäljessä, eli toisin sanoin että translatiivin pääte yksin ei ole riittänyt vastaamaan kysymykseen minne?

Tämän esityksen luulen tarpeeksi todistavan, että *-ksi-*, *-kse-*päätteinen translatiivi ei ole alkuaan mikään lokaalinen tulosija; ja ne harvat suomenkielen esimerkit, joita kenties ei sovi selittää oikeastaan predikatiivisiksi, niinkuin *kauvaks* (= kauvas), *kohaks* (= kohti), *luoksi*, *taaksi*, pidän myöhäisinä essiivin analogiian vaikuttamina. Mutta onkohan tämä sija edes predikatiivisena ollessaan käsitettävä varsinaiseksi tulosijaksi? Tähän vastaavat taas mordva, liivi ja viro yksin suin: ei, vaan *-ks* päätteellä on yhtä hyvin essiivin kuin faktiivin merkitys. Ja tähän kaksinaisuuteen saamme tyydyttävän selityksen, jos ajattelemme, että *-ks*-päätteiset muodot ovat oikeastaan johdannaisia ja nimittävät esineitä, jotka ovat aijotut tai sopivat siksi, minkä kantasamat ilmoittavat. Näitä johdannaisia saatettiin tietysti käyttää sinänsä, nominatiivissa, ilmoittamaan ominaisuutta, jossa jokin on, s. o. essiivin merkityksessä; tuloa johonkin ominaisuuteen merkittiin taas luultavasti joko myöskin nominatiivilla tai latiivin (*-k*) päätteellä, jonka jälkiä vielä näemme yllämainituissa *löksek*, *luokse'* ja *taakse'* sanoissa ja joka epäilemättä on estänyt aunuksen translatiivin *-kse* päätteeseen *-ksi:*ksi muuttumasta, mutta muuten on kadonnut jäljettömäksi.

30. Sanoja *alle* ja *ylle* selitti Ahlqvist¹⁾ syntyneiksi typistyneistä *al* ja *yl* vartaloista sekä latiivisesta *-ne* päätteestä, jonka selityksen minä, niin kuin luultavasti muutkin, olen tähän asti hyväksynyt. Mutta koska nämä muodot murteittain vieläkin päättyvät aspiratsiooniin, ja *e:n* säilyminen *i:*ksi muuttumatta todistaa, että *asp.* on ollut yleinen, niin täytyisi meidän olettaa latii-

¹⁾ Om ung. spr. förv. m. finsk. ja Suom. kiel. rak. 157 §.

vin päätteeksi *-nek* tai *-nen*, jonka juuri ylempänä olemme hylänneet. Sitä paitsi tältä kannalta ei ollenkaan voi käsittää *ale'* ja *ylö'* muotoja, jotka kuitenkin epäilemättä ovat identtisiä edellisten kanssa. Minä pidän siis viimeksimainittuja säännöllisinä *-k*-päätteisinä latiiveina typistymättömistä *ale* ja *ylö* vartaloista ja luulen tuon pitkän *l:n* verraten myöhään tulleen edellisiin essiivisten *alla* ja *yllä* muotojen analogiian vaikutuksesta, sen kautta että näitä on käsitetty adessiiveiksi, latiivisia muotoja taas allatiiveiksi. Sama on laita *päälle* ja *pääle* muotojen, joissa kuitenkin on huomattava, että *l* ei kuulu itse *pää* sanan vartaloon, vaan ulkopaikallisuuden vartaloon *pää-le*¹⁾, josta *päälikkö*, *päylim(m)ä-*~~nen~~ ja *päälitse* ovat säännöllisiä muodostumia. Sanat *päällikkö*, *päällimmäinen* ja *päällitse*, joita Ahlqvist²⁾ pitää „kummallisina“, koska hän johtaa ne adessiivista *päällä*, ovat tietysti adessiivin ja allatiivin vaikuttamia analogiamuotoja, samoin kuin *päälläksyttäin* (Pälkän.) sekä *päälletäin*, *-ttäisin*, *-tysten*, joita jälkimmäisiä Gottlund³⁾ selitti syntyneiksi allatiivista *päälle*. — Suomen lounaismurteen latiivit *alla* ja *päällä*, samoin kuin viron *alla*, ovat luultavasti päättyneet aspiratsiooniin, koska loppu-*a*, *-ä* eivät ole kadonneet, ja selitettävät essiiveistä *alla*, *päällä* muodostetuiksi latiiveiksi. — Mutta *pääle* vartalon latiivi ei ole muuta kuin *pää* sanan allatiivi, ja se antaa meille taas aihetta epäillä, onko Ahlqvistin⁴⁾ ja Blomstedt'in⁵⁾ selitys, että tämän sijan päätte on syntynyt *ala* sanasta (= ulkopaikallisuuden merkistä) ja latiivisesta *-ne(k)* päätteestä, paikkansa pitävä. Paitsi mitä ennen on sanottu *-ne(k)* päätteen luultavasta olemattomuudesta, vastustavat tätä selitystä semmoiset allatiivimuodot kuin *alahalek*, *tóalek* ja *edähälen*, *toizialen*, *ulkolen*, joita inkerissä käyte-

¹⁾ Vert. Lönnr. sanak. — ²⁾ Suom. kiel. rak. 174 §. — ³⁾ Forskningsar uti sjelfva grund-elementerna af det finska språkets grammatik, 112—120 ss. — ⁴⁾ Om ung. spr. förv. m. f., 27 s., ja Suom. kiel. rak. 164 s. — ⁵⁾ Hal. B. 153 s.

tään *-lle*-päätteisten rinnalla. Jos, niin kuin luulen, edelliset ovat alkuperäisiä, niin jälkimmäisiä voisi selittää analogiamuodoiksi, siten että *l:n* piteneminen on adessiivin vaikuttama. Ven. karjalan *-lla*-päätteinen allatiivi on taas saattanut syntyä adessiivista niin, että tähän on liitetty latiivin *-k* (vert. suom. loun. murt. ja vir. *alla*), joka ensin aspiratsiooniksi heikennettyään sittemmin olisi tyyten kadonnut. — Illatiivin syntyä minun ei ole syytä ruveta tässä selittelemään; tahdon kuitenkin huomauttaa, ett'ei sen päätteessä ole tuota oletettua *-ne(k)* päätettä, vaan sisäpaikallisuuden *-se* (*-sese*) merkin jäljessä pelkkä latiivinen *-n*, jonka rinnalla on ehkä myös käytetty sittemmin aspiratsiooniksi heikennyttä ja viimein kadonnutta *k:ta*.

5. Excessiiviset partikkelit.

[ks. 27, d), 52, b).]

31. Excessiiviä, s. o. *-nta-* (*-nt-*) päätteistä muotoa, käytetään ainoastaan eteläosassa Viipurin lääniä ja inkerin murteessa¹⁾ predikatiivisena, maineen erosijana; muuten tavataan tämä sija sekä siellä että ven. karjalan, viron ja liivin kielessä muutamissa partikkeleissa, joilla on yleispaikallisuuden erosijan (= partitiivin) merkitys ja seuraavat päätteen muodot: inkerissä ja virossa *-nt*, karjalassa *-nda* ja liivissä *-nd*; nämät partikkelit ovat: *kougənd* (liiv.) kaukaa; *kodunt* (vir.) kotonta, kotoa; *loittuonda* (karj. G.); *lönt* (ink.), *luonda* (karj. G.) luota, tyköä; *sīnt* (ink.) siitä, (vir.) tästä; *tak-kānt* (ink.), *tagoanda* (karj. G.), *tagant* (vir.), *tagənd* (liiv.); myös *tagəndəst*, *tagantest* takaa; — modaalinen merkitys on ainoastaan sanalla *küllant* (vir. = *küllalt*) kyllähti.

¹⁾ Ks. Ahlqvist, Om Ung. spr. förv. m. Finsk., 31 s., ja Suom. kiel. rak., 171 §; Porkka, Über den Ingrischen Dialekt, 64, 67 ja seurr. ss.

32. Ahlqvist selitti tämän päätteen synnyn essiivin ja partitiivin päätteiden yhdistyksestä, eikä kukaan ole vastaista mielipidettä lausunut. Mitä sen ikään tulee, niin Donner päättää sen saaneen alkunsa jo ennen suomalais-ugrilaisten kielten eroamista toisistaan¹⁾, koska hänen, niin kuin Blomstedt'inikin mielestä löytyy vastavia muotoja (mordvan) unkarin ja vogulin kielissä. Tätä mielipidettä vastustavat kuitenkin seuraavat seikat. Mordvan *-nda*-päätteiset muodot, semmoiset kuin *talinda* talvella, *kizinda* kesällä, joiden tähän kuuluvaisuutta Donnerkin epäilee, eivät ole merkitykseltään separatiivisia; sama on osaksi unkarilaisten esimerkkien laita, semmoisten kuin *szerint* mukaan, *nyáranta* kesällä, ja toisilla taas, niin kuin sanoilla *onnat*, *onnét* sieltä, *honnat*, *-ét* mistä, on saman-merkityksiset rinnakkaismuodot *onnan*, *honnan*, joissa jo *n* näyttää ilmoittavan eroa; sitä paitsi suomen ja alkunaisen suomalais-ugrilaisen *nt:n* (*nd:n*) magyarilainen vastin ei ole *n-t* vaan *d*, esim. *ad*, *ád* antaa, *had* kunta, *lúd* lintu. Jäisi siis vogulin ablatiivin päätte *-nel* yksin vastaamaan yhteissuomalaista *-nta* päätettä.

Mutta ei itse yhteissuomikaan puolusta tuota mielipidettä. Jos partitiivin päätte *-ta* (*-da*) olisi liittynyt essiivin *-na* päätteen jälkeen, niin siitä olisi suomessa tulleet *-nata* ja sitten *-naa*, karjalassa *-nada*: *-noa*, eikä suinkaan *-nta*, *-nda*. Jos taas *-nta* päätte olisi tämmöiseksi muodostunut ennen, kuin yhteissuomi erosi muista suomalais-ugrilaisista kielistä, niin sen edellä tapahtuisi ainakin suomessa, karjalassa ja virossa konsonantinheikkennystä, esim. *koto*: *ko(d)onta*, *taka*: *taanta*, jommoisia muotoja ei kuitenkaan ole. Tästä kaikesta päätän, että lokaalinen excessiivi on verraten myöhäinen ilmiö, syntynyt vasta yhteissuomalaisena aikakautena ja mahdollisesti vasta sen jälkeen, kun Suomalaiset ja Karjalaiset olivat eronneet Vepsäläisistä luoteiseen ja pohjaiseen päin, sekä Liiviläiset ja Virolaiset länteen päin. Ja sen

¹⁾ Gegenseit. verw. 70—72 ss. ja 98 s.

synnyn arvelen käyneen siten, ett'ei ole koskaan sanotukaan esim. *kotonata*, *takanata*, vaan että *n* on vanhoihin partitiivimuotoihin *kotota*, *takata* essiivin analogiaan vaikutuksesta tullut *t:n* edelle, sen tueksi. Tuon vähälaisen predikatiivisen excessiivin luulisin taas tekeytyneen vieläkin myöhemmin, lokaalisen excessiivin kaavan mukaan.

6. Predikatiiviset partikkelit.

[-*i*-, -*i'*-loppuiset, ks. I, 28, a); vert. 45, 53, a), 54, 55, 56, 57.]

33. Predikatiivisiksi sanon tässä niitä partikkeleita, jotka muodoltaan muuttumatta ilmoittavat sekä tilaa, jossa jokin on, että tilaa, johon jokin tulee, vastaten siis sekä olo- että tulosijaa. Niiden loppuäänteenä on *i*, joka muutamista esimerkeistä päättäen, semmoisista kuin *avoi* ja *ilmei*, on tuo nominaalinen johtopääte, joka tavataan esim. vanhan kirjallisuuden ja muutamien murteiden sanoissa *isoi* iso, *korvoi* korvo, *eitei* äite, äiti. Toisissa sanoissa taas tekisi mieli pitää tuota *i:tä* vain *e:n* muunnoksena, samallaisena kuin tapahtuu *e*-loppuisten nominien nominatiivissa, esim. *auki* (vert. adj. *aukea* ja verbi *aukean*), *halki* (vert. subst. *halki*, *halen*), *irti* (vert. *irrellään*), *poikki* (vert. *poikessa*, *-kkeen*). Tämän *i:n* jäljessä ei yleensä ilmesty mitään sijapäätteen jäännöstä paitsi *kiinni*, *kiine(n)* (vir. *kiinni*, *kiindi*) sanassa, joka näyttää olevan *kiinti* l. *kiinte* vartalon latiivi, mutta jolla on myös essiivinen merkitys. Tästä päätän, että mainitut sanat, predikatiivisina ollessaan, ovat käsitettävät adjektiiveiksi, joita olemista ilmoittavien verbien kanssa käytettiin yleensä ilman sijapäätettä, nominatiivissa, ja tulemista tai saattamista l. panemista merkitsevien verbien kanssa tavallisesti myös nominatiivissa, joskus ehkä latiivissa, vaikka latiivi sitten on nominatiiviin hämmentynyt, siis

samoin kuin luuloni mukaan on käynyt translatiivin päätteen muodostuessa *-kse* johtimesta.

Muualta yhteissuomesta olen tavannut ainoastaan seuraavat tähän luettavat sanat: *auki* l. *augi* (ink.); *avõ* (vatj. A.), *avõ* (vatj. M.) *auki*; *ilmi* (karj. G.) *ilmi*, ilmeisesti (vert. vatj. M. *essiivi ilminä* Matth. ev. 6: 4 ja 6, julkisesti = *ilmisē* vatj. M.); *halki* (ink.); *irtä* (vatj. A., alk. *irta-i?* vert. veps. A. *irdal* l. *erdal* ulkona, veps. G. *iral* ulkopuolella, veps. L. *irdale*, ulos); *katči* (vatj. A.), *katki*, *kačski* (vir.), *katki*, *katik* (liiv.) poikki, kahtia; *kīnik*, *kīn*, *kī* (ink.), *kīni* (karj. G., aun., veps. G.), *činni* (vatj. A.), *čini* (vatj. A. ja M.), *kīni*, *kīndi* (vir.); *kohti* (aun.) tasan, kohti (vert. karj. G. *ūheššä kohti* l. *-ten*); *lahti* (vatj. A.) *åtskils*, i sär, löst, (vatj. M.) *auki*, (vir.) *los*, *offen*; *löhk* (vatj. A.) i stycken, *löhči* (vatj. M.) *halki*, *löhki*, *lahki*, *luhki* (vir.) *entzwei*, aus einander (vert. liiv. *loigi*, mon. *loigist*, ja *laigi*, *lūg* *entzwei*, Riss); *ligi* (ink., vir.), *liči* (vatj. A. ja M.) *liki*, *likellä*, *-lle*; *poikki* (karj. G.); *puhki* (aun. Salm.); [*ratki* (karj. S.) kaukaan asti: *šinne šuaten*, *šinne r.*]; *šegali* (karj. G.) sekaisin (vert. *šegelah* karj. S., sekaisin).

34. Muut *-i*-loppuiset partikkelit, joita muodon yhtäläisyyden vuoksi on ensiosassa lueteltu yhdessä predikaatiivisten kanssa, ovat joko adjektiivien ja adverbien määräyssanoja, esim. *ani*, *erei*, *heri*, *hoki*, *huiki*, *ilki*, *jupi*, *juti*, *järki*, *kutti*, *melki*, *navi*, *nihki*, *paki*, *peri*, *piri*, *pisi*, *pulki*, *puti*, *selki*, *siki*, *sirki*, *synki*, *taki*, *tyki*, *uhki*, *upi*, joita sopii pitää todellisina nominatiiveina, nykykielen kannalta katsoen liittosyntyyten sanojen ensiosina; taikka verbien määräyssanoja, niin kuin *halki* (= läpi), *heti*, *juuri*, *läpi*, *oiki* (*tee o.*), *omi*, *oteri*, *paki* (*astui p.*), *poikki* (= yli), *puhki* (= läpi), *supi* (*söi s.*), *tuhki*, *yli* y. m., joita pidän päätteensä kadottaneina prolatiiveina (vert. II, 23) ja muina oblikvisijoina. Mutta koska nämät merkityksensä puolesta eivät kuulu puheena olevaan ryhmään, jätän sikseen harvat sukukielistä muistoonpanemani esimerkit (niin kuin karj. M. *iki*, aun. *juuri*, ja vatj. M. alkuoin-

tuiset *puri, süpi, tüpi, upi, vöhi*) sikseen, siirtäen pari niistä (*enämpi, supi*) seuraavaan lukuun.

7. Muut erilliset partikkelit.

[Ks. I, 46, 53, c), 54, 60, 61.]

35. Tässä luvussa otamme puheeksi semmoisia partikkeleita, jotka eivät ole soveltuneet edellisiin ryhmiin ja joilla on vastimia muissa yhteissuomalaisissa kielissä.

36. *Aina* (suom.; ks. murremuotoja), *ain* (ink.); *aina*, *-no*, *-nos* (karj. G.), *ainos* (aun.), *aina* (vatj. A.), *ain* (vatj. M.) yhä; *aina* (vir.) nur, bloss. Nämät sanat ovat ilmeisesti sukua adjektiiville *ainoa* (aun. *aino-*, vatj. *ainia*), joka, niin kuin Thomsen¹⁾ on huomauttanut, on vanha gootilainen lainasana, ja merkitsevät siis yhtenäin, (vir.) yksistään; muotoja en saata tyydyttävästi selittää, tahdon vain huomauttaa, että *-s-*, *-š-*päätteiset näyttävät olevan latiivisia ja että viron *aina* edellyttää pitkään *aa:*han, *n:*ään tai aspiratioonin päättyvää muotoa.

37. *Asti'* (suom., murremuotoineen), *assek*, (*n*)*asse*, *ašš* (ink.) bis zu. Tätä sanaa piti Ahlqvist²⁾ jonkinlaisena datiivi- (terminatiivi-, latiivi-)muotona kadonneesta *ase* sanasta, josta muka *asema* on johtunut. Tämän saattaisin hyväksyä sillä muutoksella, että päätte *-ti'* (ink. *-te(k)*), josta assimilatsioonin kautta *-se(k)* on modaalinen (= *ta-voin*), mutta pidän kuitenkin luultavampana, että sana on kulunut II infinitiivin instruktiivi verbistä *astun* tai sen oletettavasta kantasana *astan* (vert. *saaten*, *saaden* saakka).

38. *Ehkä* sanasta lausui Ahlqvist³⁾, että se on „ensinkin adverbi (= *kenties*) . . . toiseksi . . . koncessiivinen

¹⁾ Den gotiske sprogklassens indflydelse på den finske. — ²⁾ Versuch einer Mokscha-mordwinischen Grammatik 17—18 ss. — ³⁾ Suomen ylioppilaskunnan Albumi Elias Lönnrotin kunniaksi, Muutamista pikkusanoista Suomen kielessä, 23—24 ss.

konjunktion . . .“, pitäen tuon adverbisen merkityksen alkuperäisenä. Minä olen tietysti johtaessani tämän sanan relatiivisesta *e* vartalosta asettunut vastaiselle kannalle, jonka puolustamiseksi minun ei tarvinne mainita muuta, kuin että myös *jos* (samoin kuin *vaikka*) sanaa käytetään absoluuttisten sivulauseiden alussa = kenties. Pääte *h* on nähtävästi sama kuin *jahka* sanassa ja vastaa luullakseni *jos* sanan *s*:ää. Lopussa oleva *-kä* on tavallinen liitännäispartikkeli, joka tavataan myös vastaavassa viron sanassa *ehk* wenn auch, oder auch, oder, vielleicht, etwa; *ehki* (aun.) edes, ja *ehi* (vatj. A.) ehuru, kanske, (vatj. M.) tahi, ovat taas syntyneet *-ki* (= *-kin*) liitteen avulla, joka myös näyttää olevan suomalaisten *ehken*, *ehke* sanojen lopussa.

39. *Eli, elli* (suom.) on, niin kuin jo on huomautettu, ruotsista lainattu eikä sitä tavata sukukielissä muualla kuin Tverin karjalassa (S., harv.), joll'ei siellä tehty muistoonpano ole syntynyt sen kautta, että samaa merkittävä venäläinen lainasana *ali* on kuultu väärin.

40. *Ell'* (en, et, ei j. n. e.) on sama muoto kuin *jolla, joll'*; sitä olen tavannut muualla ainoastaan vatjassa: *ellä, el* (A.).

41. *Enää* (suom.), jonka pidän Agricolan *enäy* (= *enäve, enämpi*) muodon muunnoksena, tavataan vain inkerissä: *ennü* (myös temporaalisen(?) *-n:n* kanssa *ennän*); muualla käytetään temporaalisena adverbina säännöllistä komparatiivin nominatiivia: *enämbi* (karj. G., aun.), *enämb* (veps. G.), *enäpi* (vatj. A. ja M.).

42. *Ja* (suom., karj. G. harv., vatj. A. ja M., vir., liiv.) sanaa ovat Thomsen¹⁾ ja Ahlqvist²⁾ pitäneet muinaisgermaanilaisena lainasanana. Niin kuin prof. Heinrich Winkler minulle äsken huomautti, ei gootilainen sana *jah* kuitenkaan merkitse aivan samaa kuin suomen *ja*, vaan pikemmin mutta, vieläpä, joka seikka vahvistaa

¹⁾ Den got. sprogl. indfl. på d. finske. — ²⁾ Kioletär I, 3, 35 s.

arveluani, että *ja* on oman kieleemme synnyttämä, nim. kulunut adverbimuoto relatiivisesta pronominivartalosta *ja*, sama kuin *-ka* liitteen edellä oleva osa sanaa *jahka, jakka*. Merkityksen muuttuminen relatiivisesta kopulatiiviseksi ei olisi sen kummempi kuin sanoissa *jotta, että*, ja sanan käyttämistä Eteläsuomessa adverbina (= myös) saattaisimme ehkä pitää myöhään alkaneena, ruotsin kielen mukailuna. Ja luultavana pidän, että se *jo*, joka tavaetaan sanassa *jopa ja, till och med*, ei ole tavallinen temporaalinen adverbi, vaan *ja* sanan vastin, muodostunut relatiivisesta *jo* vartalosta, ja että liivin sanat *ja wenn, jo juo denn*, joita Wiedemann pitää lätiläisinä lainasanoina, ovat päin vastoin juuri samat suomalaiset sanat alkuperäisessä, relatiivisessa merkityksessä.

43. *Jo, joo, jou* (suom.), *jo* (karj. G. ja S., aun., veps. A., vatj. A. ja M., vir., liiv.), myös *do* (aun.), *jo-se* (veps.), *jō* (vatj.), *ju, juba, jō, jōp, joba* (vir.), *jī, ju, je, jīva, juba, jub* (liiv.) näyttää olevan muodoltaan sama kuin alkuosa suomen adverbeissa *joukin, jookin, -kaan* (I, 22) ja asetettava yhteyteen *joutaa* l. *joutua* verbin kanssa, josta se voisi olla samallinen kulunut II infinitiivin instruktiivi kuin *saa, šua* asti, verbistä *saada* l. *saattaa*.

44. *Ka* (Nurm.) no niin, siis, *ka* (karj. G. ja ev., aun., veps. L. ja G.), *kä* (karj. G.), *ga* (karj. G., aun., veps. G.) niin, siis (usein jälkilauseen alussa), josta *ei-ka* (aun., veps. A. ja L.) jos ei — niin, muuten, taikka, on lyhenys imperatiivia *katso*, josta myös interjektioonit *kats, kas, kah* (suom.), *kaa* (vatj. M.) ja vatjan prefiksi *kas-* sanassa *kasse* tämä.

45. Substantiivi *kansa*, joka Thomsen'in mukaan¹⁾ on lainasana, sama kuin gootin *hansa*, ja josta Ahlqvist²⁾ selittää *-kas* johtimen saaneen alkunsa, on (samoin kuin lapin *guojbme* kaima: *-gujm*) synnyttänyt merkitykseltään komitatiivisia postpositiooneja (adverbeja ja konjunk-

¹⁾ Den got. sprogkl. indfl. — ²⁾ Suom. kiel. rak. 120 §.

tsioonin), joissa suomen kielen alalla vielä selvään huomaamme kolme eri sijaa: latiiivin („translatiivin“) *kansa'*, *kansa*, *cansa*, inessiivin *kansass*, *kansahna-* ja essiivin *kansana*, *kansna*; nykyisen kirjakielen muoto *kanssa*, joka kansankielessä on hyvin vähän edustettuna, saattaa, samoin kuin murteelliset *kanhna-* ja *kanss*, olla lyhentynyt joko essiivi tai inessiivi, ja vielä lyhyemmät murre sanat *kans*, *kaas*, *kaa*, *kah* ovat muodoltaan hämäriä. Ulkopuolella suomea tästä vartalosta syntyneitä partikkeleita ei tavata vepsässä, ei aunuksessa, eikä karjalankaan alalla paitsi ink. *kanss* ja Akonl. *kans*, sillä itäiset sukukielet käyttävät tähän tarpeeseen vielä omaa *kerä* sanaa; mutta eteläisillä heimolaisillamme se on runsaasti edustettuna; vatjassa: *kāsa* (A., vert. *tūsi tūsi*) med, *kāsa* l. *kās* (M., adv.) mukaan, myötä, myös, *kā* (A.) med, *-kā*, *-kā*, *-ka* (M., enklittinen postp., esim. *pā-kā* pään kanssa, *leivā-kā* Matth. ev. 4: 4, leivällä, leivästä, *ōlō-ka* huolella); virossa: *kāzas* (on k. iness.), *kāza* (tule k. illat.?), *kās*, *kā* adv.; *kās* (vanhimmassa kirjakielessä), *kā* (myöhemmässä), *-ga* (nykyisessä) postp.; liivissä: *kāsn*, *kāsu* (L.) mit, zugleich mit (liiv. *-kaks*, *-ks*, samoin kuin *-k* mit, komitatiivisessa ja instrumentaalisisessa merkityksessä, on luultavasti myöskin erotettava faktiivisesta *-ks* päätteestä, joka on = suom. *-ksi*). — Vert. suom. *peräkanaa*, jonka jälkiosan jo Blomstedt¹⁾ selitti *kansa* sanasta syntyneeksi, ynnä liitännäispartikkeli *-kaan*, *-kana*.

46. Substantiivi *kerä* ja varsinkin sen matalavokaalinen rinnakkaismuoto *kerä* (pohj.-karj. G.) ovat synnyttäneet muutamia itäisissä heimokielissä käytettäviä postpositiooneja, joilla on sama merkitys kuin edellisessä kapaleessa esitetyillä, ja joissa huomaamme seuraavat sijat: adessiivin *keralla* (karj. G.), *keräl* (ink.), lyhennettynä *kelä*²⁾, *kel* (aun.); partitiivin *keroa* (karj. G., alk.

¹⁾ Hal. B. 156 s. — ²⁾ Lönnrot'in mukaan, Om det nord-tschudiska språket, 51 s.

kerada, josta:) *kerd* (veps. A.), *ked* (veps. L. ja A.)¹⁾, ja luultavasti latiiviset („transl.“) *kerä* (ink., karj. M., G., ev. ja S., aun., veps. G.), *kerä* (aun., veps. G.), *kōra* (vatj. M.), *gera* (karj. G.; *g* edellisen genetiivin *n:n* vaikuttama), *kere* (aun.), jotka kuitenkin ovat kadottaneet sijapäätteensä, sen heikonnuttua aspiratsiooniksi. Muodoissa *ker* (aun., veps. G.) ja *ke* (karj. S., veps. A. ja G.) ei ole enää sijapäätteestä jälkeäkään.

47. *Kuna* (vir.), *kunā*, *kuna* (liiv.) wann, näyttävät tosin olevan pelkkiä essiivimuotoja, ja se *-s*, joka tavataan samaa merkitsevissä *kunas* (vir.), *kunās* (liiv.) sanoissa, saattaa Wiedemann'in²⁾ arvelun mukaan olla tavallinen kysyväinen jälkiliite; mutta kun panemme niiden rinnalle *kunsa-*, *konsa* (suom.), *kons* (ink.) als, *konža* (karj. G. ja S.) milloin, milloinkaan, kun, *konzu*, *konz*, *koz*, *kos* (aun.) koska, kun, *konz* (veps. G.), *kons* (veps. L. ja A.) koska, kun, *konsikka* (vatj. M.) konsanaan, koskaan, *kōs-nit* (vatj. M., 160 s.) koskaan, *kōs* (vatj. A.) koska, *-kaan*, *kōs*, *kōis* (vir. murt.) wann, joita tuskin voipi edellisistä ja toisistaan erottaa, niin tekee mieli olettaa alkumuotoja *kunain* ja *kunainsa*, *konainsa* jotka olisivat samallaisia, kysyväisistä pronomnivartaloista *ku*, *ko* muodostuneita temporaalisia adverbeja kuin suom. *muinain*, *muunais* (ks. I, 35, b) ja II, 4; vert. I, 44 ja II, 10) ovat *muu* sanan monikon ja yksikön vartaloista, ja joista kaikki yllä luetellut muodot olisivat tavallisten lyhennysten kautta tekeytyneet (vert. vir. *milla*, *millas* milloin). Suomen murteellinen muoto *kos*, tavattava myös yleisessä adverbissa ja konjunktiosionissa *kos-ka*, saattaa olla *konsa* sanan lyhennys, samoin kuin aun. *koz*, *kos*. *Ajoin* sa-

¹⁾ Permiläistä komitatiivin päätettä *-ked*, *-kōd* en siis saata panna tämän vepsäläisen muodon kanssa yhteyteen, joll'ei vastainen tutkimus näytä, että sekin on syntynyt *ker* vartalosta; vert. Budenz, Össze-hasonl. szót. N:o 25, ja Donner, Vergleichendes Wörterbuch der Finnisch-Ugrischen Sprachen, N:ris 165—178. — ²⁾ Gramm. d. Ehstn. Spr., 320 s.

nasta ei ole tosin yleensä näissä partikkeleissa niinkään paljo jälkeä kuin viron sanassa *milla*, jonka loppu-*a*:ta ei käy selittäminen adessiivin päätteeseen kuuluvaksi, mutta huomattava on kuitenkin tuo *i* viron muodossa *kõis*; jos pidämme tämän *i*:n kuuluvana *ku*, *ko* sanan monikon vartaloon, niin ei olekkaan pakko olettaa *ajoin* sanan näissä löytyneen, vaan ne olisivat saattaneet syntyä suorastaan essiiveistä *kuna*, *kona* (*koina*) (ja omistusliitteestä), samoin kuin esim. suom. sanat *mwina*, *mwina*; *toijsenans*, *toisinaan* ja *muunansa* (I, 26, e) ja 15, e).

48. *Konsa* sanan vastin sekä muotonsa että merkityksensä puolesta on suom. *jons*, jota murteittain käytetään kieltosanan edellä konditionaali-konjunktioonina ja josta Setälä on lausunut kaksi vastakkaista arvelua: että se on vanhemmiten ollut joko *jonas*¹⁾ (samoin kuin *jols'* alk. *jollas*) tai *josna* (iness.; samoin *kosna*: *konsa*, vert. *käsnä*: *känsä*)²⁾. Jälkimmäisen arvelun pidän heikkoperusteisena ja hyväksyn edellisen, lisäten että luultavasti *jonas* muoto *jo* on läpi käynyt seuraavan lyhennys-sarjan: *jonans*, *jonansa* (*jonainsa*). — Tästä sanasta on *jos* saattanut lyhentyä, niin kuin *kos* luultavasti *konsa* sanasta. Mitä tulee suom. murresekaan *jols'* (*en*, *et*, *ei* j. n. e.), jota Setälä (Kksp.) suotta on selittänyt kontaminatsioonimuodostukseksi, syntyneeksi *jons'* (*en* j. n. e.) ja *joll'* (*en* j. n. e.) sanojen sekaannuksesta, niin sen *s:n* synty on jo edellisestä selvä, ja sen rinnalla löytyvä yleisempi suffiksiton *jolla*, *joll'* on nähtävästi adessiivi, samoin kuin *ellä*, *el* (vatj. A.), *ell'* (suom.), mutta saattaa myös olla kulunut, adessiivista syntynyt temporaalinen adverbi = *jolloin*, *jollain*. *Jolta*, *jolt'* ja *elt'* ovat joko pelkkiä ablatiiveja taikka lyhentyneitä temporaalisia tai modaalisia adverbeja (vert. *hiljaltain* nyligen ja sakta, y. m., ks. II, 5 ja 14).

¹⁾ Lauseop. tutk. Koill.-Sat. kiel., 155 s. — ²⁾ Kotikielen seuran keskusteluissa.

49. *Kuin*, monikon instruktiivi sanasta *ku*, on yhteissuomalainen, alkuaan kysyväinen, sitten myös relaatiivinen modaalinen adverbi, jonka loppu-*n* on kokonaan kadonnut vepsässä¹⁾, vatjassa, virossa ja liivissä ja tavallisesti jääpi kuulumattomaksi myöskin aunuksessa ja usein inkerissä sekä muussa ven. karjalassa. Yleisesti käytetään tätä sanaa myös komparatiivi-, eksplikatiivi-, temporaali-, kaussaali- ja konditionaali-konjunktiosoina, jopa karjalassa, aunuksessa, pohj.-vepsässä, viron Tarton murteessa ja liivissä finaalisena (= jotta), vieläpä liivissä koncessiivisenakin (= vaikka); sanan ollessa silloin korottomana kadottaa se usein *insä*kin, kuuluen siis koko kielialalla myös *ku*.

50. Suomen interjektsioonina *las*, (Agr.) *lach*, (Hemm.) *lah*, (Henrikki-piispan surm.) *lah-ka*²⁾, joka on lyhennys imperatiivia *laske* (vert. *katso, kas, kah, ka*) vastaa *lä* (ink. 131 s.), *la* (ink.; myös *lapas, lapast* Kksp.), *las* (vatj. M.: *l. vā* olkoon menneeksi), *la* (vatj. M., *laka* vatj. A.) annahan (*la vizgahtan, laka vātan; la vōttab, vannob* A., ottakoon, vannokoon), *las, lass* (vir. run.²⁾). Tästä tekisi mieleni selittää myös kieltosanan imperatiivin jälkiosan *-lä* syntyneen (*elä, älä = e + la*), eikä tätä selitystä vastusta lapin samantapaiset muodot, jotka saattavat olla suomalaisia lainoja, tuskinpa tuo kaukainen ja yksinäinen vogulilais-ostjakkilainen *at, al*:kaan.

51. Suomen *muka* sanaa vastaa muodollisesti *muga* (aun. ja veps. A.) niin, ja pitemmät sivumuodot *mugalen, mugalain* (aun.), jotka saattavat olla *muka, muga* (= myö) sanan ulkopaikallisuuden vartalosta *mugale* l. *mugala* syntyneitä modaalisia adverbeja. Meidän *muka* sana olisi siis käsitettävä elliptiseksi lauseeksi = niin sanoo t. ajattelee.

52. *Nyt* sanan, jota todellakin paikoin äännetään *nyty*, arveli Ahlqvist²⁾ syntyneen *nyky* vartalosta siten,

¹⁾ Ainoastaan Lönrot'in vepsäläisissä kielellyksissä esim. ss. 11, 12, 16, 19, 23 ja 25 olen tavannut muodon *kun* = suom. kun, koska, jos. — ²⁾ J. Krohn'in mukaan, Suomi II, 8. — ³⁾ Om ung. spr. förv. m. finsk. 21 s.

että *k* oli muka suorastaan muuttunut *t*:ksi. Tätä arvelua, joka ei ole äännetieteen nykyisen ankaramman kannan mukainen eikä selitä *nyt* sanan adverbista merkitystä eikä myöskään sivumuotoja *nyttä*, *nyten* y. m., olen vastustanut koulukieliopissani¹⁾, päättäen sen syntyneen *nyky* vartalosta *-ten* päätteellä, jota tosin en enää pidä prolatiivisena, vaan modaalisena. Mutta nyt verrattua kaikki yhteissuomalaiset muodot olen tullut siihen päätökseen, että kumminkin useimpien vartaloksi on oletettava *nyky(te) (nügüde)*, typistyneenä *ny'yt*, josta Lönnrot'in mainitsemat *nykyellä* ja *nykyeltään* ovat muodostuneet. Tämän sanan partitiivi olisi *nyyttä*, jonka pitkä *y* on säilynyt vir. muodoissa *nüd*, *nü*, mutta muuten on lyhentynyt: *nyttä* (suom. murt., ink.), ja josta *-en* (= *-ain*, *-ajoin*) päätteellä on syntynyt temporaalinen adverbi *nytten*, *nytte*, *nyten*, *nyty* (suom. murt., vert. *yles*, *ylös*, *yllys*), *nütten* (karj. G., S. ja ev.), *nütte* (vatj. M.). *Nytt* (suom. murt.), *nyt* (suom. yleinen), *nüt* (ink., karj. G. ja S., vatj. M.) on typistynyt partitiivi (tai nominatiivi) ja samoin *nüd* (vir. ja liiv. L.), *nüd* (vatj. A.), josta jälkimmäisestä näkyy syntyneen *nüde* (vatj. A.) äsken mainitulla temporaalisella liitteellä; *ny'*, *ny*, *nyy* (suom.), *neid* ja *nü* (vir.) sekä *ni* (liiv.) ovat kaiketi saman muodon toisintoja. Saman sanan adessiivi temporaalisen liitteen kanssa on *nügüdein* (veps. G. = nykyellä ajoin), ja säännöllinen essiivi on *nügüönä* (karj. G.), lyhennettynä *nügönä* (karj. G.), josta *nügöne* (karj. G. = nykyenä ajoin?). *Nügudi* l. *nugudi* (veps. A.), *nügüide* (veps. L., ehkä luettava *nügüde*), *nügüde* (veps. G.), *nügüöi* (veps. G.), *nügöin* l. *-öi* (aun.) sanojen lopussa näkyy olevan temporaalinen liite, mutta sijapäätettä ei voi niissä erottaa; *nügü* (veps. G.) on samallinen kulunut muoto kuin vir. *nü*.

53. Suomen sanoja *saaten*, *-te*, *-ti* ja *saadhan* (Agr.), jotka ovat *saattaa* ja *saada* verbien II infinitiivin instruk-

¹⁾ Suomen kielen Äänne- ja Muoto-oppi, 1:nen pain., 94 §.

tiiveja (ks. I, 26, c) *i*), vastaavat sukukielissä: *šoaten* ja *šoahen*, *-he*, *-h* (karj. G.; myös *šoani* saatikka), *šuatēn*, *šuat* ja *šuah*, *šua* (karj. ev. ja S.), *sai*, *sah* (aun.), *sai* (veps. A.), *suai*, *suoe*, *sai* (veps. G.), *sā* (vatj. A. ja M.), *sūte*, *sūti*, *sūdi-k* (vir., myös *sātu*, *sāni*, *-niku*), *sādes* (liiv. L., iness.; myös *soni*, *-ist* l. *sānist*, *-is*) bis, von — an. *Saakka*, (Agr.) *sahka*, *sahca*, *sachca* (I, 46 a) sanoissa on alkuosana lyhennys sanaa *saaden* ja jälkiosana liittämispartikkeli *-ka*.

54. *Sitten*, *siitten*, *siittä*, *sittä* y. m. suomalaisten muotojen (I, 46, a) vastimia ovat sukukielissä *sīt*, *sīd*, *šīt* (ink.) *siitä*, *sitten*, (jälkilauseen alussa) *niin*, *sitā*, *sitte*, *sitt* (karj. M.) *siitä*, *sitten*, *šīdā* l. *sīdā* (karj. G.) *siinä*, *siitä*, *sitten*, *šīdāi*, *šīdāi*, *-dā*, *-tā*, *-lāi* (karj. S.) *sitten*, *sīd* l. *sīt* (aun.) *siinä*, *siitä*, *sitten*, *sīt*, *sīd*, *sīten*, *sīde* (veps. G.) *sitten*, (*sīd* veps. A. der), *sītā* (vatj. A.) *derifrān*, *sītū* (vatj. M.) *siitä* (*s. ajassa съ того времени*), *sillä* (Matth. 2: 13 ja 18; 4: 6, 10; *sitā*, Matth. 2: 20, *sillä*) *sīt* (vir.) *von hier*, (*sīd*, *sīdā*, *sīt* liiv., *da*, *hier*, *hieher*; josta *sīdst*, *sīst*, *sīdst*, *-sītest* *von hier*, *von da*, *dann*). Asettaessani kaikki nämät sanat yhteen olen tullut siihen päätökseen, että tämä temporaalinen adverbili on *se* sanan elatiivi (*siitä*, *sīdā*, *šīdā*, tai niin kuin Hämeessä *siittä*) joko sinään taikka varustettuna temporaalisella liitteellä (*ajoin*: *-ain*), josta on jälkiä suomen, pohj.-karjalan ja pohj.-vepsän *-en*- ja *-e*-loppuisissa sekä tveriläisissä *-äi*-loppuisissa muodoissa; niitä muotoja, joissa on pitkä *i*, pidän siis vanhempina.

55. *Supi* sanaa vastaavat *subi* (ink.: *kaik s.*), *šubi* (karj. G.: *kaikki š.*) *tyynni*, (karj. S.: *š. valahteleis*) *tukunaan*, *tyynni*, *subi* (vir., *vanhentunut*; myös *sutta*, *suda*) *sehr*, joita en saata selittää.

56. *Tah'* sanan päättää Paasonen ¹⁾ syntyneen *tah-ta*-verbistä, niin kuin latinan *vel*, sanasta *velle*, ja tämän

¹⁾ Lauseop. havaint. 23 s.

arvelun tekee Agr. muoto *tadica* epäilemättömäksi; se on nähtävästi samallinen kulunut II inf. instruktiivi *tahdon* verbistä, kuin *saati'* (*saatikka*) sana *saattaa* verbistä ja *asti'* sana verbistä *astua* t. *astaa*. Sukukielissä ei ole tätä sanaa vastaavia, paitsi *tahi* (karj. S.) = *libo*, ja ehkä *tali*, *talis* (ink.) oder, joka jälkimmäinen näyttää *tahi* ja *eli* tai *ali* sanojen yhdistykseltä.

57. Suomen *vain* ja *vaan* sanojen, sukukielissä tavattavat vastimet saatamme jakaa kahteen ryhmään: 1) semmoisiin, joissa on diftongi: *vain*, *vai* (karj. G.) ainoastaan, mutta (*vain-ba* mutta), *vain* (karj. ev. ja S.) ainoastaan [tuskin(?): *v. hūö lähteih* ev., tuskin olivat läheneet], *vaan* (= mutta), *vai* (aun., veps. G.) ainoastaan, mutta (*vai-se*, *vai-sen* aun., veps. A., ainoastaan), *vaitas* (vatj. M.) ainoastaan, *vaid*, *vaide* (vir.) nur, sondern, aber, *vai* (liiv. L.) nur; *vöi* (vir.) immerhin, meinetwegen (imperatiivin kanssa); 2) semmoisiin, joissa on *ā*, *oa*, *ua* tai *a*: *vān* (ink.) *vaan*, tahansa (*midä v. siä* tahot), *vā*, *van*, *va* (ink.) aber, *voan* (karj. M.) huoletti, mutta, *vua* (karj. S.) ainoastaan (*ahnaš v. magiata sūö äiän*), *vaan*, *vam-bo* (aun.) *vaanpa*, mutta, *vā* (vatj. M.) huoletti (*las v. olkoon* menneeksi). Huomaamme siis, että vepsä, viro ja liivi eivät ollenkaan tunne jälkimmäisiä muotoja, että ne vatjassa ja aunuksessa ovat vain edellisten sivumuotoja ja että niitä käytetään karjalankin kielen alalla ainoastaan semmoisissa paikoin, jotka ovat saaneet suuren osan asukkaitaan Suomesta.

Näiden sanojen synnystä on tietääkseni lausuttu seuraavat arvelut. Blomstedt¹⁾ erotti konjunktsioonin *vaan* ja adverbien *vaan* (l. *vain*), pitäen edellistä *vaka* sanan, jälkimmäistä *vaja* sanan instruktiivina. Ahlqvist²⁾ taas erotti muodot *vaan* ja *vain* toisistaan ja katsoi epäilemättömäksi, että edellinen, sekä adverbina että

¹⁾ Hal. B. 101 ja 102 ss. — ²⁾ Muutamista pikkusanoista Suomen kielessä, 31—32 ss.

konjunktsioonina ollessaan, oli yksikön, ja jälkimmäinen, myöskin molemmissa funktiooneissa, monikon instruktiivi *vaka* sanaa. Paasonen¹⁾ ei puhu *vain* muodosta, mutta on *vaan* sanan synnystä samaa mieltä kuin Ahlqvist ja koettaa todistaa, miten alkuperäisestä adverbisestä merkityksestä („i sjelfva verket“) on kehkeytnyt sekä nykyään tavallinen adverbinen („blott, bara“) että konjunktsiooninen („men, utan“), joka selitys kuitenkin tuntuu haetulta.

Paitsi näitä kahta ehdolla olevaa vartaloa *vaka* ja *vaja* (myös *vai: vailla, -lle*) täytyy meidän vielä ottaa lukuun kolmaskin: *vaiva*, jonka mon. instruktiivia *vai-voin* (ks. I, 26, c) β) käytetään suomen vanhassa kirjallisuudessa ja raamatussa merkitsemään blott (till äfventyrs).

Suomen konjunktsioonina *vai, vai', vain, van*, jota käytetään disjunkttiivisen kysymyksen jälkiosan alussa, vastaa sukukielissä: *vai* (ink., aun., vatj. A.) eller? eller och? *vai* (vir.) oder, wohl gar, wo möglich, *voi* (vir.) oder, *vöi* (vir.) oder, aut, *vai*, taikka, *vai* (liiv. L.) oder, *vei, voi, vui, vu, u* (liiv.) ob (myös suorassa kysymyksessä), obgleich, oder (*v. . . aga ob . . . oder, entweder . . . oder*). Sitä paitsi käytetään vir. *vöi, v. eh!, v. nenda!* samassa merkityksessä kuin suomessa *vai (vain, van), v. niin!* — Äsken mainittuja liiviläisiä muotoja luuli Wiedemann²⁾ mahdollisesti lainatuiksi latin kielestä; Blomstedt³⁾ piti suom. *vai* ja vir. *vöi* sanan samana kuin unk. *vagy*.

Vaikka, vaihka (suom.), *vaikka* (vatj. A.), *vaikk* (karj. M.) sanassa on ilmeisesti äsken mainittu partikkeli — Paasosen arvelun mukaan⁴⁾ merkityksessä taikka — ja sen jäljessä liitännäispartikkeli *-ka*.

¹⁾ Lauseop. havaint., 24, 25 ss. — ²⁾ Liv. Gramm. 230 s. —

³⁾ Hal. B., 50 s. — ⁴⁾ Lauseop. havaint., 35 s.

Jos nyt otamme kaikki tässä pykälässä mainitut sanat yhteisen tarkastuksen alaisiksi, niin huomaamme niissä kaksi päämerkitystä, joita minun mielestäni on vaikea toisistaan selittää: 1) Ainoastaan, vaan, mutta; tämän merkityksiset sanat ovat, samoin kuin vanha suomen sana *vai*voim, kaikki saattaneet tulla *vai*va sanasta, mutta koska jälkimmäisestä *v*:stä ei ole *vain*, *vai*, *vaan* muodoissa merkkiä, niin katson luultavammaksi, että ne ovat *vaja* (*vai*) sanan yks. tai mon. instruktiivi. Viron *vaide*, *vaid* ja vatjan *vaitas* sanoissa näkyy tämän instruktiivin jäljessä olevan modaalin liite (= *tavoin*, *tavoinsa*, *vert. vir. kuidä*, *vatj. muitas* y. m.), ja sama on mahdollisesti suomen murteellisen *vainoin*, *vainoon* sanan laita. — 2) Varmaan, todella, josta: a) immerhin, meinetwegen, huoleti (*anna vaan*), suinkin, -kaan (*mikä v.*), kohta (*vaikka v.*), hyvänsä (*kuka v.*); b) todellako (*vai niin*), -ko, -kö (liiv.; *vert. suom. vaikka*), *vai*, tai (*vert. karj. -go . . . -go*, *ven. nu . . . nu joko . . . tahi*); c) tosin¹⁾, *vaikka*. Tämän merkityksiset sanat ovat luultakseni *vaka* sanan instruktiiveja, osaksi yksikön (*vaan*, *vaa*), osaksi monikon (*vain*, *voi*, *vöi*, *vui* y. m.; *vaikka*), josta jälkimmäisestä suom. *vainen* näyttää syntyneen tavallisella modaalisella liitteellä.

58. *Vielä*, *viellä* sana on yhteissuomalainen: *vël* (ink.), *vielä* (karj. G. ja S.), *vie* (aun., veps. G.), *viöl* (veps. B.), *viel* (veps. A.), *vëlä* (vatj. A.), *vël* (vatj. A. ja M.; *velko* vatj. M. vieläkö), *vël* (vir.), *viel*, *vël*, *vell*, *vel* (liiv.). Sillä ei näy kuitenkaan olevan mitään kantasanaa meidän kielessämme, eikä sen löytyminen lapissa myöskään todista sitä suomalais-ugrilaiseksi, jonka vuoksi pidän luultavana, että se on lainattu (*vert. saks. viel*, Ulfilaan *filu*, slavoon. *vely*).

1) Ks. esimerkkejä Paasosella, Lauseop. havaint. 35 s., 3:s kapp.

8. Liitännäispartikkelit.

[Ks. I, 47 ja 61.]

59. Suomen *-han*, *-hän* liitteen vastimia olen tavannut ainoastaan seuraavat: *-han* (ink.: *ohan onhan*), *-han*, *-hän* (karj. G.; *eigohän*), *-hai*, *-häi* (aun. *johai*, *onhai*; *piettiikkiäi*, *onhäi*). Tämä liite on epäilemättä, niin kuin poikkeukset vokaalisoinnusta osaksi todistavat, alkujaan itsenäinen pronomini *hän*, jonka partitiivia *häntä* myös käytetään suomessa (esim. Koill.-Sat., Tohm., Pälkj.; Jääsk. *hänt*) partikkelin tavoin¹.)

60. *-ka*, *-kä* liitteen vastimia tavataan sukukielissä:

a) Relatiivi- ja interrogatiivi-pronominien jäljessä: *joga*, *jokka*, *jokko*, *iga*, *jogo* (taipumaton) *jeder*, *kuga*, *miğä* (ink.); *jogo* l. *joga* (karj.; taip:ton; siitä *jogohine*) *joka*, *jokainen*; *joga* l. *jogo* (myös *jogahine*; aun.); *jöka* (taip:ton), *čenka* = *čen*, *mičä* = *mi* (myös *čenčäi*, *mičäi* kenkään, mikään; vatj. A.); *iga* (vir., taip:ton), *jega*, *jäga* (liiv.) *jeder*, *kiŋga*, *kiŋge*, *kiŋ* kenenkä, *miŋga* minkä (liiv.).

b) Kieltoisanan jäljessä: *eikä*, *eigo*, *eig* (ink.), *eigo* (karj. G.), *eigä*, *eikä* (pohj.-karj. G.), *ei go*, *elä go*, *elgiä go* (karj.-ev.), *eigo* (aun.), *ebko*, *evätko* (vatj.), *ega*, *egas*, *eiga*, *epka* (vir.), *äb ka*, *äpk* (liiv.).

c) Imperatiivin 2 persoonan jäljessä: *andaske*, *astuske*, *katsoske*, *mäneske*, *noustaske* (veps. L., vert. kuitenkin suom. *meneskin*); *avitakka*, *lähekkä*, *laka* *annahan*, *vät-takäkka* *katsokaas* (vatj. A.).

d) Muuten: *segä* (ink. harv.) *und*; *vaikka* (vatj. A.), *vaiikk* (karj. M.); *nik nik palju*, *sellak sellak ajal* (vir.) *so und so viel*, *zu der und der Zeit*.

Sama liite löytyy myös mordvassa: *-ga*, *-ka*, *-gak*, *-kak* (*-jak*), *tsheremissin* kielessä: *-ke*, ja luultavasti *la-pissa*: *-ke*.

¹) Vert. Setälä, Lauseop. Tutk., 92 s.

61. *-kaan, -kan, -khan, -kana* (y. m. muodot) on nähtävästi syntynyt *kansa* sanan partikkelina käytetystä lattiivista tai essiivistä¹⁾ vasta Suomenmaassa, josta se on levinnyt läheisille karjalan kielen alueille, esim. *en kältkū(n), ei kukkū(n), mikkū(n), kettū(n), mittū(n)* (ink.), *ei ensinkänä, sītänä* (karj. M.), *mikänä, et männünkänä, luonnenkana, ei mitänä* (pohj.-karj. G.), ja lappiin: *-gen, -kenä, -ken*.

62. *-kin, -kii* sanalla on sukukielissä seuraavat muodot: *-kin, -gin, -ki, -gi* (ink.) = suom.; *-gi*, joskus *-ki* (aun.) *-kin, -kaan; -ki* (vatj. A.), tavallisesti *-či* (vatj. A. ja M.), *-i* (esim. *čenni* l. *čenčai, čellei, mičai, iessai* först, *omni onkin, vėlai*, vatj. A.), *-it*, (vatj. M.: *ep mittait, eb ühtait, et millait vitta* et millään tavalla, Matth. 2: 6; *četaitä, mitäitä* A., *ketään, mitään*, ehkä kaksinkertaisella partitiivin päätteellä), tai vokaalinpitennys (*eb ühtää* vatj. M.), *-kin, -kaan; -ki, -gi* (vir.), *-ke, -ge* (vir. Tart.), *-kit, -kid, -git, -gid* (vir., saarilla ja vanhassa kielessä) *irgend, eben, gerade; -gid* (liiv.) *irgend* (*kunāgid* l. *äts k. irgend wann, kuigid* i. wie); vepsässä ja karjalassa näyttää venäjän *i* valloittaneen tältä partikkelilta alan. — Kun vertaamme kaikki tässä esitetyt muodot, täytynee meidän olettaa yhteissuomalaiseksi alkumuodoksi *-kiten* tai *-kiden*, josta liivin *-gid* ja viron *-kit, -kid, -git, -gid* olisivat syntyneet typistuksen ja suomen *-kii, -kin* supistuksen kautta, sekä *-ki, -gi, -k* siten, että jompikumpi näistä muodoista on edelleen lyhentynyt. Ne muodot taas, joiden alussa ei ole konsonanttia, vatjan *-it, -i* ja suom. *-in, -i', -i* y. m., ovat yleisen lain mukaan kadottaneet *k:n* kahden lyhyen vokaalin välistä, jommoisessa muodossa partikkeli sitten paikoin (savossa ja vatjassa) pysyy konsonantinkin jäljessä. — Kaukaisemmista sukukielistä en ole löytänyt luotettavia vastaavia muotoja, paitsi ehkä lapin *-gis* (vert. *-ka* liitteen vastimia).

¹⁾ Vert. Hal. B. 154—155 ss.

63. *-ko, -kö* (suom.); *-ka, -kä, -ga, -k* (ink.), *-k* (karj. M.: *onk se*), *-go, -gö, -ko, -kö* (karj. G.; huom. *äijängo, müödgo*; myös disjunkttiivisena: *-go . . . -go* joko . . . tahi), *-go* (karj. ev.: *šie go*; myös = tahi); *-go* (aun., veps. G.); *-k* (veps. A. ja B.: *äik paljoko*), *-g* (veps. L.: *eig*), *-ik* (veps. L., A. ja B. tavallisin, esim. *edik, eteik ettekö, nägidik* näitkö, *omik* onko, *omadik* ovatko, *äijänik* paljonko), *-gi, -ig* (veps. G.); *-ko* (vatj. A. ja M., ei *-kö: ebko, evätko, vëlko*); *-ks* (vir.: *eks eikös, nendaks, olikš ta, paljuks*); *-ka* (liiv.) ovat epäilemättä syntyneet kysyväisestä pronominista, jolla näistä päättäen siis on ollut paitsi muotoja *ku* ja *ko* myös muoto *ka*. Sitä *i:ta*, joka ilmestyy vepsässä, en saata selittää muuksi kuin venäjistä lainatuksi partikkeliksi (= kin). Paitsi näitä enkliittisiä sanoja on virossa myös itsenäinen *kas* ob (etwa) ja liivissä *ku, kus, kas* ob.

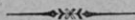
Lapissa löytyy myös *-go, -gos, -kus*.

64. *-pa, -pä* (suom.; ink. *lapas, lapast* annahan); *-ba, -bä* (karj. G.), *-bua* (karj. ev. 22: 43 ja 45: *kuin-bua*; 26: 54: *kuin bua*; myös S.), *-bia* (karj. S.); *-bo* (aun., myös *-bos, -böš*); *-bo* (veps. G.; *kenbo, mindähbo*); *-p, -ba* (vir.: *sēp l. seba, külap, juba, ep l. p*) eben, gerade; *-pa, ba, -b, -va* (liiv.: *äpa* doch wohl nicht, *külāb, juba, jub, jīva*) on nähtävästi yhteissuomessa alkujaan ollut matala- ja pitkävokaalinen: *paa*. Muuten tätä sanaa en voi suomen kannalta selittää, ja se onkin luultavasti suomalais-ugrilainen, koska se näyttää löytyvän paitsi täällä ja lapissa: *-pe, -be, bat* dog, vel, myös permin kieliyhteydessä: *bon, bön* aber, und („sehr selten am Anfang des Satzes“, Wiedemann), ostjakin kielessä: *-pa, -ba* doch, jedoch (Schiefner-Castrén), ja ehkä unkarissakin: *pedig* („hangsúlyos szó után áll“ Szinnyi: *én p. minäpä*).

65. *-s* tavataan jälkiliitteenä paitsi meillä myös inkerissä (*lapas, lapast* annahan), aunuksessa (*-s, -z*, imperatiiviin liittyvä; *-bos, -böš*), vepsässä (*-ke* liitteen edessä, L., ks. II, 60, c), virossa (kysyväisten sanojen jäl-

jessä: *kes* ken, *kudas*, *kuidas*, *kuis* miten, *kunas*, *millas* milloin, *kustas* mistä, *mis* mikä; myös jälkiosana kysyväsissä partikkeleissa *kas* ja *-ks*) ja liivissä (*kis* ken, *mis* mikä, *kas*, *kus* ob). — Täydellisessä *še* muodossaan (= pron. *se*), niin kuin usein meillä (Koill.-Sat., Kem., Tohm.), käyttää tätä sanaa ven. karjalan kieli lauseen ensisanan vahvistuksena, esim. *šanomma še miögi*.

66. Liitteestä *-sta*, *-stä* = *sitä*, jota partitiivia käytetään suomessa (Koill.-Sat., Tohm., Pälkj., Jääsk.) myöskin itsenäisenä partikkelina, lauseen alkusanan jäljessä, on ainoa ulkopuolella Suomenmaata tapaamani esimerkki *lapast* (ink.) annahan.





Lähteitä.

Suomenmaan murteista ja Suomen kirjakielestä.

- Ahlqvist, Aug.*, Agricolan kielestä, Kieletär I, 1. Hels. 1871 (lyhennetty: Agr. A. ¹).
- Almberg, A.*, Kaksi Maskun pitäjän murteella kirjoitettua satua, Suomi II, 10. Hels. 1872 (Mask. A—g).
- Almberg, Erkki*, Isojoen kielimurteesta, Suomi II, 8. Hels. 1870 (Isoj. A—g).
- Almberg, E.*, Kertomus Hinnerjoen murteella, Suomi II, 10. Hels. 1872 (Hinnerj. A—g).
- Almberg, E.*, Lapin murteella kertomus, Suomi II, 10. Hels. 1872 (Lap. A—g).
- Aminoff, T. G.*, Etelä-Pohjanmaan kielimurteesta Tutkimus, Suomi II, 9. Hels. 1871 (Et.-Pohj. A—ff).
- Aminoff, T. G.*, Tietoja Vermlannin Suomalaisista, Suomi II, 11. Hels. 1876 (Verml.).
- Aspelin, J. R.*, Tavoista ja kielimurteesta Ylivetelin pitäjässä, Suomi II, 8. Hels. 1870 (Ylivet. I. Vet. Asp.).
- Brax, Pekka*, Pohjois-Savon kielimurteesta Äänne- ja muoto-opillinen tutkimus, Vähäisiä kirjelmiä Julkaissut Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, VIII. Hels. 1889 (Pohj.-Sav. Br.).
- Bäckman, K. A.*, Beskrifning öfver Jalasjärvi kapell, Suomi 1851 (Jalasj. B—n).
- Calamnius, Gabriel*, Vähäinen Cocous Suomalaisista Runoista, julkaissut K. Grotenfelt, Vähäisiä kirjelmiä X. Hels. 1889.
- Cannelin, Knut*, Tutkimus Kemin kielenmurteesta. Hels. 1888 (Kem. C.).

¹) Tekstissä olen tarpeen mukaan käyttänyt joko viitatus teok sen eli kielialan lyhennystä yksin, tai tekijän nimen lyhennystä yksin, taikka molempiakin.

- Chydenius, E. J.*, Laihian murteesta. Paikkakunnallinen lisä T. G. Aminoffin tutkimukseen: „Tutkimus Etelä-Pohjanmaan kielimurteesta.“ Virittäjä II. Porvoossa 1886 (Laih. Ch.).
- Ekman, E. E.*, Syntymäpitäjän Kaarinan eli Nummen kielimurteesta. Käsikirjoitus (Kaar.).
- Forsman, A. W.*, Arveluita muutamain partikkeliin synnystä suomen kielessä. Käsikirj. (F—n tai A. W. F—n).
- Forsman, A. W.*, Etelä-Savon sanasto. Kesällä 1877 kokoillut. Käsikirj. (E.-Sav. F—n).
- Forsman, A. W.*, hajanaisia muistoonpanoja. Käsikirj. (A. W. F—n).
- Forsman, A. W.*, Kurkijoen murteen sanoja. Käsikirj. I, II (Kurkj. F—n).
- Forsman, A. W.*, Uusia sananlaskuja, Virittäjä I. Porvoossa 1883.
- Gottlund, Carl Axel*, Forskningsar uti sjelfva grund-elementerna af det finska språkets grammatik, etc. Hels. 1863 (G—d).
- Grottenfelt, Kustavi*, Herra Martin maanlain suomennos, Virittäjä II. Porvoossa 1886 (Hra M. Gr.).
- Grottenfelt, Ossian*, Pohjois-Hämeen kielimurteesta, Suomi II, 12. Hels. 1878 (P.-Häm. Gr.).
- Hahnsson, J. A.*, Muoto-opillinen selitys Eurajoen, Lapin, Rauman, Pyhänmaan, Laitilan ja Uudenkirkon pitäjien kielestä, Suomi II, 6—10, Hels. 1866—1872 (Euraj. H—n).
- Hannikainen, O.*, Kielenmurteesta Parikkalan pitäjässä, Vähäisiä kirjelmiä III. Hels. 1886 (Parikk. H—n).
- Helle, J. A.*, Lyhyt Tutkimus Jaakko Suomalaisen virsikirjan kielestä. Hels. 1888. Käsikirj. (J. Suom. vk. Helle).
- (*Jaakkola*), *K.*, *Josko*-sanasta, Virittäjä I. Porvoossa 1883.
- Jännes, Arvi*, Jälkileikkuuta Agricolan kielestä, Virittäjä II. Porv. 1886 (Agr. J—s).
- Jännes, Arvi*, Kielellisiä muistoonpanoja Kaakkois-Karjalasta, Vähäisiä kirjelmiä XI. Hels. 1889 (Kaakk.-Karj. J—s).
- Järvinen, N.*, Om några dialekt-egenheter i Satakunta, Suomi 1853 (Satak. Järv.).
- Koskinen, Yrjö*, Kertomus Hämeenkyrön pitäjämästä, Suomi 1851 (Häm.-Kyr. Y. K.).
- Kotikielen seuran pöytäkirjat 1876—18⁴/₃90. Käsikirj. — Otteita Kotikielen-Seuran keskusteluista, Virittäjä I. Hels. 1883 (Kksp.).
- Krohn, Kaarle*, muutamia muistoonpanoja Suomen vanhan kirjallisuuden kielestä. Käsikirj.
- Krohn, Kaarle*, Suomalaisia Kansansatuja 1 Osa. Eläinsatuja. Hels. 1886.
- Könönen, T.*, Murreanaston aineksia Pälkijärveltä. Käsikirj. (Pälkj. K—n).

- Könönen, T.*, Äänne- ja muoto-opillisia tutkimuksia Pälkijärven kielimurteesta, Aarni, Kuopion isänmaallisen seuran toimituksia II. Kuopiossa 1888 (Pälkij. K—n).
- Lehtinen, Taavi*, litin murteen partikkelit. Käsikirj. (lit. L—n).
- Leino, A.*, Muoto-opillisia tutkimuksia Lammin-Kosken murteesta. Muistutuksia ja lisäyksiä Sakari A. Westerlundin tutkimukseen: „Muistoonpanoja Lammin-Kosken kappelin puheenparresta. Käsikirj. (Lamm.-K. A. L.).
- Leino, G. E.*, Lopen pitäjän kielimurteesta Tutkimuskoe, Vähäisiä kirjelmiä IX. Hels. 1889 (Lop. L—o).
- Lönkbohm, O. A. F.*, Jääsken, Kirvun ja osittain Rautjärven ja Ruokolahden pitäjien kielimurteesta, Suomi II, 13. Hels. 1879. (Jääsk. Lb.).
- Lönkrot, E.*, Suomalais-Ruotsalainen Sanakirja, I, II. Hels. 1874 ja 1880. — Lisävihko Elias Lönkrotin Suomalais-Ruotsalaiseen Sanakirjaan. Hels. 1886.
- Malin, V.*, Kielellinen ja Sanastollinen Tutkimus Ljungo Tuomaanpojan Lainkäännöksestä, Vähäisiä kirjelmiä III. Hels. 1886 (Lj. T.).
- Nummelin, J.*, Tutkimus litin kielimurteesta Suomen kirjakielen vertailemalla. Käsikirj. (lit. N—n).
- Nyman, Severi*, Partikkeleista Pälkän murteesta. Käsikirj. (Pälkän. N—n).
- Ollinen, J. F.*, Kielellinen tutkimus J. Suomalaisen katkismuksesta. Käsikirj. (J. Suom. ktk. Oll.).
- Ollinen, J. F.*, Tutkimus Noormarkun kielestä, Äänne- ja muotooppi sekä kielenäytteitä. Käsikirj. (Noorm. Oll.).
- Otteita Kotikielen-Seuran keskusteluista, Virittäjä I, Porv. 1883 (Kksp.).
- Paasonen, H.*, Lauseopillisia Havaintoja verbin ja konjunktion alalta (Etopäässä Mikkelin seudun murteesta), Vähäisiä kirjelmiä VII (Mikk. P—n).
- Petander, F. L.*, Tutkimus Piispa Eerikki Sorolaisen Postillan kielestä. Käsikirj. (Sor. Post.).
- Petander, K. E.*, Tutkimus 1642 v:n raamatun käännöksen kielestä, Vähäisiä kirjelmiä I. Hels. 1885 (1642 v. r.).
- Pfaler, K. A.*, Muistiinpanoja kansankielen omituisuuksista Nurmeksessa ja Kuhmoniemiellä 1884—1886. Käsikirj. (Nurm. Pf.: Kuhmoniemi. Pf.).
- Reijonen, Erkki*, Nurmeksien kielimurteesta, Äänne- ja muoto-opillinen tutkimus-koe. Käsikirj. (Nurm. Reij.).
- Renvall, Gustavo*, Suomalainen Sana-Kirja. Lexicon linguae finnicae etc., I, II. Turussa 1826 (Renv.).

- Salenius, J. M.*, Muutamia tietoja Säkkjärven saariston murteesta, Suomi II, 10. Hels. 1872 (Säkkj. Sal.).
- Salenius, J.*, Valkjärven-Muolaan murteesta, Suomi II, 8. Hels. 1870 (Valkj.-Muol. Sal.).
- Salonius, Paavo*, Kielimurteista Kiskon, Karjalohjan, Lohjan, Vihdin ja Nurmijärven pitäjissä, Suomi II, 10. Hels. 1872 (Länt. Uud.-m.).
- Salonius, Paavo*, Tutkimus kielimurteesta Tornion seuduilla, Suomi II, 14. Hels. 1880 (Torn.).
- Setälä, E. N.*, Lauseopillinen tutkimus Koill.-Satakunnan kansankielestä, Suomi II, 16. Hels. 1883 (Koill.-Sat. Set.; pitäjittäin: Keur., Kur., Mult., Pihl., Ruov., Virr., Äts.).
- Tamminen, Em.*, Joku juttu y. m. Raision murteella. Käsikirj. (Rais. T—n).
- Tanner, T.*, Muistoonpanoja Laihian murteesta. Käsikirj. (Laih. T—r).
- Toivonen, J. G.*, Tutkimus Halikon kielestä, Kielioppi ja kielennäytteitä, Suomi III, 2. Hels. 1888 (Halik. T—n).
- Warelius, Anders*, Bidrag till Finlands kändedom i ethnografiskt hänseende, Suomi 1847 (War.).
- Warelius, Antero*, Kertomus Tyrvään pitäjistä 1853, Suomi 1854 (Tyrv. War.).
- Varonen, Matti*, Tohmajärven, Pälkjärven ja Kiteen pitäjien kielimurteesta. Käsikirj. (Tohmj., Pälkj., Kit. V—n.).
- Veijola, K.*, Kielellinen tutkimus H. Hemmingin virsikirjasta, Virittäjä I. Porv. 1883 (Hemm. vk.).
- Westerlund, A.*, Muistoonpanoja Lammin-Kosken kappelin puheenparresta, Virittäjä I. Porv. 1883 (Lamm.-K. V—d).

Venäjänpuolisesta Karjalan kielestä.

- Genetz, Arvid*, Tutkimus Venäjän Karjalan kielestä. Kielennäytteitä, Sanakirja ja Kielioppi, Suomi II, 14 (karj. G.).
- Герранъ мѣанъ Шюдю-руохтынанъ святой ювангели Матвѣйста, Карьяланъ кѣлелля. Pietarissa 1820.
- Ahlqvist, Aug.*, Mateuksen Evankeliumi Karjalan kielellä. Selitysten kanssa toisin kirjoituksella ulos-antanut, Suomi II, 4. Hels. 1865 (karj. ev.).
- Mustakallio, J.*, Wuokkiniemen Akonlahden kylän ynnä sitä ympäröivien kylien kielimurteesta, Virittäjä I. Porv. 1883 (karj. M.; myös: Akonl.).
- Porkka, Volmari*, Ueber den Ingrischen Dialekt mit Berücksichtigung der übrigen finnisch-ingermanländischen Dialekte. Hels. 1885 (ink.).

Schwindt, Theodor, Sanakokoelma Tverin Karjalan kielestä, I—VII. Käsikirj. (karj. S.).

Aunuksen eli Liyin kielestä.

Genetz, Arvid, Tutkimus Annuksen kielestä. Kielennäytteitä, Sana-
kirja ja Kielioppi, Suomi II, 17. Hels. 1884 (aun.).

Vepsän kielestä.

Ahlqvist, Aug., Anteckningar i Nord-Tschudiskan, Acta Societatis Scien-
tiarum Fennicae VI. Hels. 1861 (veps. A.).

Basillier, Hj., Vepsäläiset Isaijevan voolostissa, Suomalais-Ugrilaisen
seuran aikakauskirja VIII. Hels. 1890 (veps. B.).

Genetz, Arvid, Vepsän pohjoiset etujoukot, Kieletär I, 4, 5. Hels. 1872
ja 1873 (veps. G.).

Lönnrot, Elias, Om det Nord-tschudiska språket. Hels. 1853 (veps. L.).

Vatjan kielestä.

Ahlqvist, Aug., Wotisk Grammatik jemte språkprof och ordförteckning,
Acta Soc. Scient. Fenn. V, 1. Hels. 1856 (vatj. A.).

Mustonen, O. A. F., Muistoonpanoja Vatjan kielestä, Virittäjä I. Porv.
1883 (vatj. M.).

Viron kielestä.

Krohn, J., Viron Kielioppi Suomalaisille. Hels. 1872 (vir.).

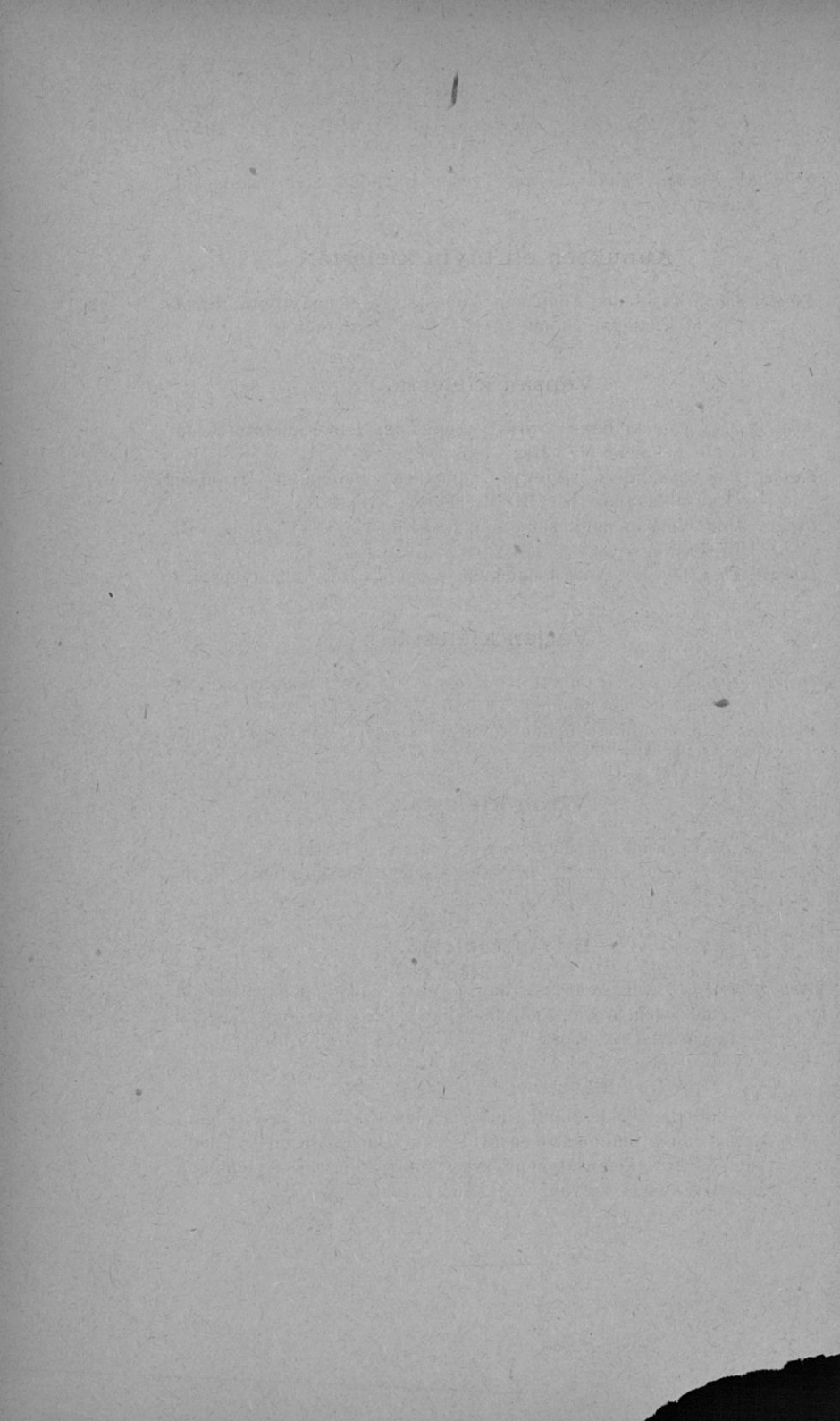
Wiedemann, F. J., Grammatik der Ehnstnischen Sprache, etc. Pieta-
rissa 1875 (vir.).

Liivin kielestä.

Wiedemann, F. J., Joh. Andreas Sjögren's Livische Grammatik nebst
Sprachproben, ja Joh. Andreas Sjögren's Livisch-deutsches und
Deutsch-livisches Wörterbuch. Pietarissa 1861 (liiv.).

Huom! Paitsi yllä lueteltuja teoksia olen käyttänyt useita mui-
takin, jotka enimmäkseen ovat nuoteissa mainitut. — Sem-
moiset käyttämäni lyhennykset, joita ei ole tässä ylempänä
esitetty, tuskin kaivannevatkaan selitystä.





Sisällys.

Ensimmäinen osa.

	Siv.
Suomen partikkelien esitys §§ 1—69 . . .	1—139.
A. Adverbit §§ 2—47.	2—102.
1. Adverbiset lauseparret §§ 2—8	2— 13.
2. Yhdysperäiset adverbit §§ 9—17	14— 28.
I. Yhdistettyjen nominien eri muotoja adverbeina §§ 10, 11	14— 17.
II. Adverbeja (nominimuotoja) liitännäispartikkelien kanssa § 12	17— 20.
III. Nominimuotoja tai adverbeja (postpositiooneja) omistusliitteiden kanssa §§ 13—17	20— 28.
3. Kulumet kaksisanaiset ja yhdysperäiset adverbit §§ 18—23	28— 32.
4. Nominiteita, joista käytetään useampia sijoja adverbien tavoin §§ 24, 25	32— 41.
5. Yksityisiä nominisijoja adverbeina § 26	42— 60.
6. Adverbeja, joiden päätteet ovat sija- ja partikkelipäätteiden rajalla § 27	60— 63.
7. Adverbiryhmiä, joissa on huomattavana erityiset adverbiset päätteet §§ 28—44	64— 87.
8. Alkusoinnilliset vahvistuspartikkelit § 45	87— 89.
9. Muut erilliset adverbit § 46	89— 93.
10. Liitännäispartikkelit § 47	93—102.
B. Postpositioonit ja prepositioonit §§ 48—58.	102—118.
1. Genetiivin kanssa käytettävät §§ 49—55	103—115.
I. Postpositioonit §§ 49—53	103—114.
II. Prepositioonit §§ 54, 55	114—115.
2. Partitiivin kanssa käytettävät §§ 56, 57	115—117.
I. Prepositioonit § 56	115—116.
II. Postpositioonit § 57	116—117.
3. Muiden sijain kanssa käytettävät § 58	117—118.

	Siv.
C. Konjunktioionit §§ 59—61	118—132.
1. Relatiiviset adverbiaalit konjunktioineina § 60	119—125.
2. Muut konjunktioionit § 61	125—132.
D. Interjektioionit §§ 62—69	132—139.
1. Interjektioionilauseimat § 62	132—133.
2. Muut interjektioionien sijaiset §§ 63, 64	133—135.
3. Varsinaiset interjektioionit §§ 65—67	135—137.
4. Onomatopoetiset interjektioionit §§ 68, 69	137—139.

Toinen osa.

Suomen partikkelimuotojen tarkastus yhteissuomalaiselta kannalta §§ 1—66	140—189.
1. Temporaaaliset partikkelit §§ 3—6	141—145.
2. Modaaaliset partikkelit §§ 7—16	145—156.
3. Prolatiiviset partikkelit §§ 17—24	156—160.
4. Latiiviset, terminatiiviset ja translatiiviset partikkelit §§ 25—30	161—170.
5. Excessiiviset partikkelit §§ 31, 32	170—172.
6. Predikatiiviset partikkelit §§ 33, 34	172—174.
7. Muut erilliset partikkelit §§ 35—58	174—185.
8. Liitännäispartikkelit §§ 59—66	186—189.

Lähteitä.